

МОНГОЛ УЛСЫН ШИНЖЛЭХ УХААНЫ АКАДЕМИ
ОЛОН УЛСЫН ХАРИЛЦААНЫ ХҮРЭЭЛЭН

**АЗИЙН БҮС НУТГИЙН БАЙГУУЛЛАГУУДЫН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААН ДАХЬ
МОНГОЛЫН ҮҮРЭГ, ОРОЛЦООГ НЭМЭГДҮҮЛЭХ БОЛОМЖ**

**СУУРЬ СУДАЛГААНЫ СЭДЭВТ АЖЛЫН ТАЙЛАН
2017-2019**

Төслийн удирдагч:

Д.ЗОЛБОО доктор (Ph.D), дэд профессор.
Олон улсын харилцааны хүрээлэн

Захиалагч байгууллага:

Боловсрол, Соёл, Шинжлэх Ухаан,
Спортын Яам

Санхүүжүүлэгч байгууллага:

Шинжлэх Ухаан Технологийн Сан

УЛААНБААТАР 2019

Улсын бүртгэлийн дугаар:

Нууцын зэрэглэл: Б энгийн

Аравтын бүрэн ангиллын код:

Төсөл хэрэгжүүлэх гэрээний
дугаар: ШyCC 2017/35

**ШИНЖЛЭХ УХААНЫ АКАДЕМИ
ОЛОН УЛСЫН ХАРИЛЦААНЫ ХҮРЭЭЛЭН**

**АЗИЙН БҮС НУТГИЙН БАЙГУУЛЛАГУУДЫН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААН ДАХЬ
МОНГОЛЫН ҮҮРЭГ, ОРОЛЦООГ НЭМЭГДҮҮЛЭХ БОЛОМЖ**

**СУУРЬ СУДАЛГААНЫ СЭДЭВТ АЖЛЫН ТАЙЛАН
2017-2019**

Төслийн удирдагч:

Д.ЗОЛБОО доктор /Ph.D/, дэд профессор
Олон улсын харилцааны хүрээлэн

Захиалагч байгууллага:

Боловсрол, Соёл, Шинжлэх Ухаан,
Спортын Яам

Санхүүжүүлэгч байгууллага:

Шинжлэх Ухаан Технологийн Сан

Тайланг өмчлөгч:

Олон улсын харилцааны хүрээлэн
Ш/х-187, Улаанбаатар-38,
Монгол Улс 15141
Утас: 322613, 99292529
э-хаяг: zolbood@mas.ac.mn

Улаанбаатар 2019

ТӨСЛИЙН КАРТ

Сэдэвт ажлыг баталсан тушаал, огноо:	2017.06.15
Сэдвийн тайлангийн бүрэн нэр:	Азийн бүс нутгийн байгууллагуудын үйл ажиллагаан дахь Монголын үүрэг, оролцоог нэмэгдүүлэх боломж
Сэдэвт ажлын төрөл:	Суурь судалгааны сэдэвт ажил
Захиалагч байгууллага:	Боловсрол, Соёл, Шинжлэх Ухаан, Спортын Яам
Гүйцэтгэгч байгууллага: Хэрэгжүүлэх хугацаа:	Олон улсын харилцааны хүрээлэн 2017-2019 он
Гүйцэтгэгч байгууллагын	
- Нэр:	ШУА-ийн Олон улсын харилцааны хүрээлэн
- Регистрийн дугаар:	РД 9095837
- Дансны дугаар:	100900015270
- Банкны нэр:	Төрийн сан банк
- Хаяг:	Чингэлтэй дүүрэг, Баруун сэлбэ-15, ШУА-ийн Хүрээлэнгүүдийн II байр www.ija.ac.mn ija@mas.ac.mn
Сэдвийн удирдагчийн	
- Нэр:	Д.Золбоо. Доктор /Ph.D/, дэд профессор
- Регистрийн дугаар:	Олон улсын харилцааны хүрээлэн УХ76032870
- Утасны дугаар:	а: 322613, гар: 99292529
- И-мэйл:	zolbood@mas.ac.mn
Гэрээний дугаар:	ШуСС2017/35
Санхүүжүүлэгч байгууллага:	Шинжлэх ухаан, технологийн сан
Сэдэвт ажлын код:	17НН05СС366
Тайлангийн төрөл:	Эцсийн тайлан
Нууцын зэрэглэл:	Энгийн
Тайланг өмчлөгч байгууллага:	ШУА-ийн Олон улсын харилцааны хүрээлэн
Сэдэв гүйцэтгэсэн хот:	Улаанбаатар
Тайлан бичсэн он:	2019 он

РЕФЕРАТ

Монгол Улсын Гадаад бодлогын үзэл баримтлалд “Азийн улсуудтай хоёр талын найрсаг харилцаа, хамтын ажиллагаа хөгжүүлэх, Ази, Номхон далайн бүс нутагт олон талт хамтын ажиллагаанд оролцох, Зүүн Ази, Зүүн хойд Ази, Төв Азид стратегийн тогтвортой байдлыг бэхжүүлэх, аюулгүй байдлын хамтын ажиллагааг өргөжүүлэхэд чиглэсэн бодлого, үйл ажиллагааг дэмжиж оролцох: олон улс, бүс нутгийн эдийн засгийн интеграц болон дэд бүтцийн сүлжээнд нэгдэхийг эрмэлзэх, далайн боомт хүрэх, дамжин өнгөрөх зам, тээврийн таатай нөхцөл бүрдүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх: гадаад худалдааг эдийн засгийн өсөлт, хүн амын эрэлт хэрэгцээг хангахад чиглүүлж, үр ашгийг нь дээшлүүлэх, гадаад худалдааны тааламжтай нөхцлүүдийг олох замаар өөрийн бараа, үйлчилгээний зах зээлийг тэлэх нөхцөл бүрдүүлэхийг зорино” гэж заасан билээ.

Манай хүрээлэнгээс хэрэгжүүлсэн энэхүү төслийн суурь судалгаа нь Монгол Улсын Их Хурлын 2016 оны 9 дүгээр сарын 09-ний өдрийн 45 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Монгол Улсын Засгийн газрын 2016-2020 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр”-ийн Гадаад харилцааны салбарын хүрээнд авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний дотор “5.6.4.... олон улсын болон бүс нутгийн бусад байгууллагуудтай хамтын ажиллагааг идэвхтэй үргэлжлүүлнэ” хэмээн заасан зорилттой нягт уялдсан болно.

Эдийн засгийн эмзэг, хэт хамааралтай байдлыг даван туулхад чиглэсэн Гадаад бодлогын үзэл баримтлалыг хэрэгжүүлэх гол сувгийн нэг нь Ази Номхон далайн бүс нутгийн хамтын ажиллагаанд нэгдэх, өөрийн оролцоогоо нэмэгдүүлэх явдал юм.

Өнөөдөр Ази, Номхон далайн бүс нутагт дэлхийн хүн амын 40% /2,7 тэрбум/, гадаад худалдааны 44% /16,8 их наяд/, бараа бүтээгдэхүүний 55% /35,8 их наяд/ орчим нь ноогддог ба асар өргөн хүрээтэй, олон боломжуудыг бий болгосон хамтын ажиллагаа эрчимжиж байна. Тухайлвал олон талт яриа хэлэлцээр идэвхитэй өрнөж, Ази, Номхон далайн эдийн засгийн хамтын ажиллагааны байгууллага /АПЕК/, Ази, Номхон далайн худалдааны хэлэлцээр /АПТА/, АРФ, АСЕАН+8, АСД, АХБ, ШХАБ зэрэг засгийн газар хоорондын, бүс нутгийн ба бүс нутаг хоорондын хамтын ажиллагааны олон талт механизмууд идэвхитэй үйл ажиллагаа явуулж, бүс нутаг болон салбар бүс нутгийн хүрээнд идэвхитэй ажиллаж байна.

Иймд эдгээр бүс нутгийн байгууллагатай хамтын ажиллагаа бүх талаар хөгжүүлэх, чөлөөт худалдааны бүсүүдэд нэгдэх, гадаад худалдааг тэлэх, экспортын бүтээгдэхүүний нэр төрлийг нэмэгдүүлэх замаар өрсөлдөх чадварыг сайжруулах, бараа тээвэрлэлт, татварын үйл ажиллагаанд нь идэвхитэй оролцон, өөрийн орны хөгжилд тус нэмэр болох чиглэлээр төрөл

бүрийн төсөл, хөнгөлөлт, хөтөлбөрүүдэд хамрагдах боломжуудыг ашиглах замаар байр сууриа бэхжүүлэх, үүрэг ролио нэмэгдүүлэхэд дөхөм болохуйц арга замуудыг олж хэрэгжүүлэх нь тус судалгааны зорилго юм.

Сэдэвт ажлын хүрээнд ном, товхимол 7, эрдэм шинжилгээний өгүүлэл 32, илтгэл 46-ийг туурвиж судалгааны эргэлтэд оруулжээ. Мөн бодлогын зөвлөмж 3-ыг шийдвэр гаргах түвшний хэрэглэгдэхүүн болгон хүргүүлснээс гадна эрдэм шинжилгээний хурал 7-г зохион байгуулж, судалгааны үр дүнг олон нийтэд түгээн сурталчлах зорилгоор хэвлэл, мэдээллийн хэрэгслүүдээр өгүүлэл, нийтлэл, ярилцлага өгөх, төрийн тусгай байгууллагын ажилтан албан хаагчдад лекц яриа хийх зэрэг ажлуудыг хийж гүйцэтгэлээ.

Судалгааны үр дүнгийн биелэлт:

Төлөвлөсөн		Биелэлт	
Ном, бүтээл	2	Ном, бүтээл	6
Эрдэм шинжилгээний өгүүлэл	28	Гадаадад- 3	30
Эрдэм шинжилгээний илтгэл	36	Гадаадад-16	37
Зөвлөмж	3	Зөвлөмж	3
		Мэдлэг түгээх, танин мэдэхүйн нийтлэл, ярилцлага	60
Эрдэм шинжилгээний хурал, семинар	1	Эрдэм шинжилгээний хурал, семинар	7
Нийт	70		143

Түлхүүр үг: Бүс нутаг, олон талт хамтын ажиллагаа, улс төр, эдийн засаг, геополитик

Сэдэвт ажлын гүйцэтгэгчид:

1. Д.Золбоо. Доктор (Ph.D) ШУА-ийн Олон улсын харилцааны хүрээлэнгийн захирал, сэдэвт ажлын удирдагч.
2. Л.Хайсандай. Доктор (Sc.D) ШУА-ийн Олон улсын харилцааны хүрээлэнгийн зөвлөх, Эрдэм шинжилгээний тэргүүлэх ажилтан
3. Ц.Баатар. Доктор (Sc.D) ШУА-ийн Олон улсын харилцааны хүрээлэнгийн ажилтан, Эрдэм шинжилгээний тэргүүлэх ажилтан
4. Б.Цэнгэллхам. Доктор (Ph.D) ШУА-ийн Олон улсын харилцааны хүрээлэнгийн ажилтан, Эрдэм шинжилгээний ажилтан
5. Х.Мандухай. Докторант ШУА-ийн Олон улсын харилцааны хүрээлэнгийн Эрдэм шинжилгээний ажилтан
6. З.Батчимэг. Магистр ШУА-ийн Олон улсын харилцааны хүрээлэнгийн Эрдэм шинжилгээний ажилтан
7. З.Мэнд.Магистр ШУА-ийн Олон улсын харилцааны хүрээлэнгийн Эрдэм шинжилгээний ажилтан

ГАРЧИГ

1. Удиртгал	8
2. Сэдвийн судалгааны тойм	10
3. Дүгнэлт	19
4. Хавсралт	
Хавсралт 1. Бүтээлийн жагсаалт.....	21
Хавсралт 2. Бодлогын судалгаа, зөвлөмжүүд.....	32
Хавсралт 3. Эрдэм шинжилгээний өгүүллүүд	45

УДИРТГАЛ

2011 онд шинэчлэн батлагдсан Монгол Улсын Гадаад бодлогын үзэл баримтлалд “Азийн улсуудтай хоёр талын найрсаг харилцаа, хамтын ажиллагаа хөгжүүлэх, Ази, Номхон далайн бүс нутагт олон талт хамтын ажиллагаанд оролцох, Зүүн Ази, Зүүн хойд Ази, Төв Азид стратегийн тогтвортой байдлыг бэхжүүлэх, аюулгүй байдлын хамтын ажиллагааг өргөжүүлэхэд чиглэсэн бодлого, үйл ажиллагааг дэмжиж оролцох: олон улс, бүс нутгийн эдийн засгийн интеграц болон дэд бүтцийн сүлжээнд нэгдэхийг эрмэлзэх, далайн боомт хүрэх, дамжин өнгөрөх зам, тээврийн таатай нөхцөл бүрдүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх: гадаад худалдааг эдийн засгийн өсөлт, хүн амын эрэлт хэрэгцээг хангахад чиглүүлж, үр ашгийг нь дээшлүүлэх, гадаад худалдааны тааламжтай нөхцлүүдийг олох замаар өөрийн бараа, үйлчилгээний зах зээлийг тэлэх нөхцөл бүрдүүлэхийг зорино” гэж заасан билээ.

Түүнчлэн 2010 оны 07 сарын 15-ны өдрийн 48 дугаар тогтоолоор батлагдсан Монгол Улсын үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалын “3.1.1.8. Ази, Номхон далайн бүс нутаг Зүүн Ази, түүний дотор Зүүн хойд Азид стратегийн тогтвортой байдлыг бэхжүүлэх, аюулгүй байдлын хамтын ажиллагааны механизм бий болгоход чиглэсэн бүс нутгийн орнуудын бодлого, үйл ажиллагааг идэвхтэй дэмжиж оролцоно” хэмээн заасан байдаг.

Энэхүү төслийн үзэл санаа Монгол Улсын Их Хурлын 2016 оны 9 дүгээр сарын 09-ний өдрийн 45 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Монгол Улсын Засгийн газрын 2016-2020 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр”-ийн Гадаад харилцааны салбарын хүрээнд авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний дотор “5.6.4.... олон улсын болон бүс нутгийн бусад байгууллагуудтай хамтын ажиллагааг идэвхтэй үргэлжлүүлнэ” хэмээн заасан зорилттой нягт уялдсан болно.

Эдийн засгийн эмзэг, нэг улсаас хэт хамааралтай байдлыг гэтэлгэх, Гадаад бодлогын үзэл баримтлалыг хэрэгжүүлэх гол арга нь Ази Номхон далайн бүс нутгийн хамтын ажиллагаанд нэгдэх, өөрийн оролцоогоо нэмэгдүүлэх явдал юм.

Өнөөдөр Ази, Номхон далайн бүс нутагт дэлхийн хүн амын 40% /2,7 тэрбум/, гадаад худалдааны 44% /16,8 их наяд/, бараа бүтээгдэхүүний 55% /35,8 их наяд/ орчим нь ноогддог ба асар өргөн хүрээтэй, олон боломжуудыг бий болгосон хамтын ажиллагаа явагдаж байна. Тухайлвал олон талт яриа хэлэлцээр идэвхитэй өрнөж, Ази, Номхон далайн эдийн засгийн хамтын ажиллагааны байгууллага /АПЕК/, Ази, Номхон далайн худалдааны хэлэлцээр /АПТА/, АРФ, АСЕАН+8, АСД, АХБ, ШХАБ зэрэг засгийн газар хоорондын,

бүс нутгийн ба бүс нутаг хоорондын хамтын ажиллагааны олон талт механизмууд идэвхитэй үйл ажиллагаа явуулж, бүс нутаг болон салбар бүс нутгийн хүрээнд идэвхитэй ажиллаж байна.

Иймд эдгээр бүс нутгийн байгууллагатай хамтын ажиллагаа бүх талаар хөгжүүлэх, чөлөөт худалдааны бүсүүдэд нэгдэх, гадаад худалдааг тэлэх, нэр төрлийг нэмэгдүүлэх замаар өрсөлдөх чадварыг сайжруулах, бараа тээвэрлэлт, татварын үйл ажиллагаанд нь идэвхитэй оролцон, өөрийн орны хөгжилд тус нэмэр болох чиглэлээр төрөл бүрийн төсөл, хөнгөлөлт, хөтөлбөрүүдэд хамрагдах боломжуудыг ашиглах замаар байр сууриа бэхжүүлэх, үүрэг ролио нэмэгдүүлэхэд дөхөм болохуйц арга замуудыг олж хэрэгжүүлэх нь тус судалгааны зорилго юм.

СЭДВИЙН СУДАЛГААНЫ ТОЙМ

Ази Номхон Далайн бүсийн худалдаа, эдийн засгийн интеграцийн талаар Монгол Улсын шинжлэх ухааны хүрээлэн, их дээд сургууль тэр дундаа Олон улс судлалын хүрээлэн дээр хийсэн судалгаа нэлээдгүй бий. Тухайлвал: Ц.Батбаяр, С.Дашцэвэл “Ази тив, түүний салбар бүс нутгуудын хамтын ажиллагаанд Монгол Улсын оролцоо, хэтийн төлөв”, (УБ.,1997), Б.Балдоо “Монгол улс ба Зүүн хойд ази” (УБ.2002), С.Дашцэвэл “Зүүн өмнөд азийн хөгжлийн хандлага, интеграци, Монгол Улсын бодлого чиглэл” (УБ.2005), Б.Цэнгэлхам “Монгол, АСЕАН-ны харилцаа, хамтын ажиллагаа ба Вьетнам” (УБ. 2009), Ц.Баатар “Глобалчлалын эриний Монгол Улсын эдийн засгийн гадаад харилцаа” (УБ. 2007), “Монгол Улсын олон тулгуурт гадаад бодлого ба бүс нутгийн хамтын ажиллагааны механизмууд” (УБ.2014), ред. Д.Шүрхүү “Монгол Улсын олон талт дипломат үйл ажиллагаа ба бүс нутгууд” (УБ. 2014), С.Дашцэвэл “Монголчууд ба Зүүн өмнөд Азийнхан: Эртний хамаарал, эдүгээгийн хамаарал” (УБ.2018) зэрэг бүтээлүүд, цөөнгүй тооны эрдэм шинжилгээний өгүүллүүд хэвлэгдсэн байна. Ази номхон далайн эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, интеграци болон бүс нутгийн байгууллагууд дахь Монголын үүрэг оролцоо, үр өгөөжийн талаар цогц дагнасан суурь судалгааг манай орны хөгжлийн эрх ашгийн үүднээс үргэлжлүүлэх хийх зайлшгүй шаардлагатай байлаа.

XXI зууны эхээр Монгол Улсын дотоод, гадаад орчинд гарсан эрс өөрчлөлтүүд, ялангуяа манай улс эрдэс баялгийн арвин нөөцөө эдийн засгийн эргэлтэнд оруулах болсноор Монгол Улс бүс нутаг, дэлхий дахины анхаарлын төвд орж эхлэв. Монгол Улсын тухайд экспортын гол зах зээл нь хоёр хөрш орон болж байгаа авч, Азид орших улс орнуудтай эдийн засаг, интеграци, аюулгүй байдлын чиглэлд хамтран ажиллах нь Монгол Улсын гуравдагч хөршийн үзэл санааг хэрэгжүүлэх, аюулгүй байдлаа хангах болон эдийн засгийн хувьд хэт нэг талын хамаарлыг багасгах арга замыг эрэлхийлэх зэрэг олон талын ач холбогдолтой юм. Өнөөдөр тус бүс нутагт Зүүн Азийн дээд хэмжээний уулзалт, АСЕАН+3/+6/, Боаогийн форум, Байгалийн форум гэх мэт эдийн засаг, улс төр, аюулгүй байдлын олон талт хамтын ажиллагааны шинэ шинэ механизмууд бүрэлдэн буй болж, АПТА, АПЕК, АСЕАН, Эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, хөгжлийн байгууллага (OECD) зэрэг нэр нөлөө бүхий улс төр, эдийн засгийн уламжлалт бүтцүүдийн үйл ажиллагаанд нэлээн өөрчлөлт шинэчлэлт гарч байна. Энэхүү нөхцөлд тус суурь судалгааг явуулснаар газарзүйн, хүн ам зүйн зэрэг бусад сөрөг хүчин зүйлсийн нөлөөг багасгах боломжуудыг судлан, Монгол Улсын хамтран ажиллах, элсэн орох сонирхол бүхий бүс нутгийн хамтын ажиллагааны бүтэц, механизмуудын өнөөгийн бодит байдал, цаашдын чиг хандлагад цогц судалгаа явуулж, Монгол Улс Ази, Номхон далайн бүс нутгийн хамтын ажиллагааны

механизмуудад оролцох боломжуудыг судлан гаргахын зэрэгцээ өнөөгийн нөхцөлд Монгол Улсын оролцоо, гүйцэтгэж буй үүрэг, цаашдын төлөв байдалд дүн шинжилгээ хийх замаар тус бүс нутгийн эдийн засгийн интеграцид хамрагдах хөгжлийн бодлогын загвар гаргаснаар тус судалгааны үр өгөөж хэмжигдэх болно.

Сэдвийн гүйцэтгэгчдийн ихэнх нь олон жил тухайн сэдвийн дагуу судалгааны ажил хийсэн туршлагатай, онол-аргазүй, мэдлэг мэдээллийн бааз суурь сайтай байсан нь судалгааны ажлыг үр дүнтэй, чанартай гүйцэтгэхэд зохих ёсоор нөлөөлсөн болно.

Төсөл гүйцэтгэгч судлаачид Монголын болон гадаадын архивуудын баримтууд, сурвалж бичиг, судалгааны бүтээлүүд, дотоод гадаадын хэвлэмэл болон цахим эх сурвалжууд, албан ёсны статистикийн дүн мэдээнүүдэд дүн шинжилгээ хийсний үндсэн дээр судлаач бүр өөр өөрийн үнэлэлт дүгнэлтийг хийх замаар “Азийн бүс нутгийн байгууллагууд ба Монгол Улс” нэгэн сэдэвт хамтын бүтээл, “Даяаршил ба өнөөгийн Еврази: түүх, хандлага, өөрчлөлтийн сорилт”, “Бүс нутгийн интеграц ба Монгол Улс”, “Монгол-Вьетнамын харилцаа: түүх ба орчин үе”, “Хагас зууны түүх ба хөгжлийн чиг хандлага”, “Нүүдэлчид ба хувьсгалчид” номын орчуулга зэрэг нийт 7 ном бүтээл туурвижээ. Түүнээс гадна бүс нутгийн хамтын ажиллагаа, Будаа эрдэм шинжилгээний хурлыг амжилттай зохион байгуулжээ. Суурь судалгааны үр дүнг төр засгийн бодлого шийдвэрт тусгуулах, эрх баригчдын анхаарал, сонорт хүргэх хамгийн үр дүнтэй арга болох бодлогын судалгаа, зөвлөмж 3-ыг бэлтгэн бодлого боловсруулагчдад хүлээлгэн өгсөн байна. Сэдэвт ажлын хүрээнд гарсан дээрх ажлуудын талаар тоймлон танилцуулбал,

1. “Азийн бүс нутгийн байгууллагууд ба Монгол Улс” хамтын бүтээл (112 хуудас)
Энэхүү хамтын бүтээл нь гурван бүлгээс бүрдэж байна. Бүтээлд доктор Л.Хайсандай, “Монгол Улсын Азийн бодлого: геоэдийн засгийн хүчин зүйл”, доктор Ц.Баатар “Азийн бүс нутгийн интеграцийн үйл явц ба Монгол Улс”, доктор Д.Золбоо “Монгол Улс бүс нутгийн эдийн засгийн интеграцид оролцох боломж, сорилт”, доктор Б.Цэнгэлхам, “Монгол-Вьетнамын харилцааны уламжлал, АПЕК-д элсэхэд ашиглах нь”, докторант Х.Мандухай, “Зүүн хойд Азийн интеграц: Монгол-Хятадын хамтын ажиллагаа”, З.Батчимэг, “Монгол Улс ба олон улсын байгууллага хоорондын хамтын ажиллагаа, үүрэг хариуцлага, ач холбогдол, (Азийн бүс нутгийн олон улсын байгууллагын жишээн дээр)” хэсгүүдийг бичсэн.

2. Судалгааны үр дүнг эргэлтэд оруулах, шинжлэх ухааны мэдлэгийг нийтэд түгээн сурталчлах хамгийн сайн аргуудын нэг болох эрдэм шинжилгээний хурал,

симпозиумыг нэлээд идэвхитэй зохион байгуулсны дотор үндэсний болон олон улсын өндөр түвшинд хийгдсэн зарим хурлуудын талаар тоймолвол:

“Зүүн хойд Азийн бүс нутгийн улсуудын хамтын ажиллагааны боломж ба Монголын үүрэг” Японы Шиманэ мужийн их сургуулийн Зүүн хойд Азийн бүс нутгийг судлах төв, Японы Хүн соёлыг судлах байгууллага, БНАСАУ-ын Нийгмийн шинжлэх ухааны хүрээлэн болон бусад байгууллагатай хамтран 2017 оны 9 дүгээр сарын 09-ний өдөр олон улсын эрдэм шинжилгээний хурлыг Улаанбаатар хотноо зохион байгуулав.

Уг эрдэм шинжилгээний олон улсын хурлыг зохион байгуулан гарсан үр дүнгээр бодлогын зөвлөмжийг боловсруулан Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөл, ГХЯ-нд хүргүүлжээ. Олон талт харилцааны Солонгосын хойгийн хурцадмал байдлыг намжаахад нөлөөлөх гарцыг эрэлхийлсэн саналуудыг боловсруулан Монгол, Орос, Хятад, Япон, Умард Солонгосын эрдэмтэн судлаачдын байр суурийг нэгтгэж хамруулж чадсанаараа шинэлэг байж, ач холбогдолтой болсон юм. Тус хуралд бүс нутгийн Япон, Монгол, БНАСАУ, БНХАУ-ын эрдэм шинжилгээний байгууллагуудын төлөөлөл хамтран оролцож, тулгамдсан асуудлаар эрдэмтдийн хүрээнд санал солилцон, эрдэм шинжилгээний байгууллагуудын цаашдын хамтын ажиллагааны эхлэлийг тавих оролдлого хийж, цаашид эл бүс нутгийн бусад орнуудын эрдэм шинжилгээний байгууллагуудын төлөөллөөр хүрээгээ тэлж, бүс нутгийн нийтийн эрх ашгийг хамарсан аливаа асуудлаар санал бодлоо солилцож байхаар тохиролцсон нь ач холбогдолтой болсон билээ. Хурлыг монгол, япон, солонгос хэлээр явуулсан болно.

“Даяаршил ба өнөөгийн Еврази: түүх, хандлага, өөрчлөлтийн сорилт, Монголын оролцоо” Суурь судалгааны сэдэвт ажлын хүрээнд төслийн гүйцэтгэгчид нь 2018 оны 6 дугаар сарын 30-наас 7 дугаар сарын 01-ний өдрүүдэд Монгол Улсын Ерөнхий сайд Ухнаагийн Хүрэлсүхийн ивээл дор Слав, Еврази судлалын Зүүн Азийн олон улсын IX бага хурлыг амжилттай зохион байгуулав. Ингэснээр Монгол Улс Евразийн эрдэмтдийн үзэл санааны чөлөөт индэр болж, бүс нутгийн аюулгүй байдлыг хангах нь бүс нутгийн эдийн засгийн хөгжил цэцэглэлтийн үндэс суурь болно гэдэг үнэт зүйл, зарчмын дагуу судалгаагаа энэ чиглэлд хандуулж, ОХУ-ын Алс Дорнодын хөгжлийн санаачлага, Зүүн өмнөд Азийн эдийн засгийн интеграцид бодитоор оролцоход Монгол Улсын оролцоо, дуу хоолой, үзэл санааг хүргэж, төр засгийн гадаад бодлогын оновчтой шийдвэр гаргалтад зөвлөмжөөр дэмжлэг үзүүлсэн зэрэг бодит үр дүн багагүй байв.

“Солонгосын хойгийн энх тайвны үйл явц: Монгол-Солонгосын харилцааны төлөв” 2018 оны 11 дүгээр сарын 30-ны өдөр Монгол Улсын Гадаад харилцааны яам,

БНСУ-аас Монгол Улсад суугаа ЭСЯ, Солонгосын нэгдлийн төлөөх Монголын форум, Геополитик судлалын төв, MINASS, Дипломатын академи, Монголын аюулгүй байдал судлалын хүрээлэн хамтран олон улсын эрдэм шинжилгээний хурлыг Улаанбаатар хотод зохион байгуулав.

“Монголын геополитик” МУИС-ийн ОУХНУС, Засгийн газрын дэргэдэх Удирдлагын Академи, Монголын Дипломатын Академи, Аюулгүй байдлын судалгааны төв зэрэг байгууллагатай хамтран 2 дахь удаагийн Академик мэтгэлцээнийг **“Монгол Улс ШХАБ-д жинхлэх нь зөв үү?”** дэд сэдвийн хүрээнд 2019 оны 1 дүгээр сарын 30-ны өдөр зохион байгуулав.

Академик мэтгэлцээний зорилго нь улс төр, аюулгүй байдал, геополитик, олон улсын харилцааны чиглэлээр судалгаа хийдэг мэргэжлийн байгууллагууд болон улс төрч, эрдэмтэн судлаачид хамтран Монгол улсын хувьд тулгамдаж буй асуудлыг тодруулах, онол практикийн мэдлэгээ цэгцлэх, судалгааны аргазүйг нээх, хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх, залуу улс төрч, судлаачдыг дэмжих, академик мэтгэлцээний соёлыг төлөвшүүлэх, Монголд геополитик судлалыг хөгжүүлэхэд хувь нэмэр оруулах явдал бөгөөд мэтгэлцээний үр дүнд Монгол дахь буддын шашны тулгамдсан асуудлыг шийдвэрлэхэд шийдвэр гаргагчдад хэрэглэгдэхүйц зөвлөмж боловсруулан хүргүүлсэн юм.

Уг арга хэмжээнд ҮАБЗ, Ерөнхийлөгчийн Тамгын Газар, Засгийн Газрын Хэрэг Эрхлэх Газар, УИХ-ийн АБГББХ, ГХЯ, ТЕГ, Үндэсний хөгжлийн газар, ШУА, МУИС, ҮБХИС-ийн БХЭШХ, ХСИС-ийн ЭШХ, ЗГХГ-ын дэргэдэх Удирдлагын Академи, Монголын Дипломатын Академи, Хууль сахиулахын Удирдлагын Академи, Тагнуулын Академи, Геополитик судлалын хүрээлэн, Далайд гарцгүй хөгжиж буй орнуудын олон улсын судалгааны төв, Энхтайван АБС-ын хүрээлэн, Цэнхэр сүлд ТББ, ХИС-ийн ОУХНСС, Улаанбаатар судалгааны хүрээлэн, Зүүн Хойт Азийн АБСХ зэрэг мэргэжлийн байгууллагын төлөөллөөс гадна Монгол улсын Ерөнхийлөгч, Ерөнхий сайд, ҮАБЗ гэх мэт төрийн өндөр албанд ажиллаж байсан хүмүүс, Ерөнхийлөгч болон УИХ-ын дарга, Ерөнхий сайдын Гадаад бодлогын зөвлөхүүд, Элчин Сайдууд, Тусгай үүрэг гүйцэтгэгч Элчин сайдууд, улс төрч, ахмад дипломатч, эрдэмтэн судлаачид өргөнөөр оролцсон юм. ШУА-ийн Олон улсын харилцааны хүрээлэнгийн захирал, доктор Д.Золбоо, эрдэм шинжилгээний ахлах ажилтан, доктор (Ph.D) Д.Шүрхүү, К.Дэмбэрэл нарын судлаачид хэлэлцүүлэгт оролцож хэрэгжүүлж буй суурь судалгааны төслийн үр дүн, хүрээлэнгийн судлаачдын байр суурийг танилцуулж, бодлого боловсруулагч нарт хандсан Зөвлөмж гаргахад оролцсон болно.

“Монгол, Вьетнамын харилцаа: Түүх ба орчин үе” сэдэвт Монгол-Вьетнамын хооронд дипломат харилцаа тогтоосны 65 жилийн ойд зориулсан эрдэм шинжилгээний хурлыг 2019 оны 5 дугаар сарын 15-ны өдөр ГХЯ-ны “Зөвшилцөл” танхимд амжилттай зохион байгуулав.

Тус эрдэм шинжилгээний хурлаар “Монгол-Вьетнамын харилцааны уламжлал, ирээдүй”, “Монгол-Вьетнамын эртний харилцаа”, “Монгол-Вьетнамын хүмүүнлэг, боловсролын харилцаа-65 жилд”, “Хоёр орны бизнесийн боломж”, “БНСВУ-ын жижиг дунд үйлдвэрийн хөгжлийн бодлого”, “Монгол, Вьетнамын харилцааг цаашид хөгжүүлэх боломж, арга замын асуудалд” гэсэн илтгэлүүдийг тавьж хэлэлцүүлээ.

Энэхүү эрдэм шинжилгээний хурлаар Монгол-Вьетнамын харилцааг улс төр, эдийн засаг, соёл зэрэг бүхий л талаас нь хамран ярилцаж, хоёр орны хооронд дипломат харилцаа тогтсоноос хойш 65 жилийн түүхэн замнал, ололт амжилтыг дүгнэн хэлэлцэж, хоёр талын харилцааны өнөөгийн байдалд дүн шинжилгээ хийсний зэрэгцээ цаашдын хамтын ажиллагааны хэтийн төлөв, боломжийн талаар илүүтэй анхааран хэлэлцсэн нь ихээхэн ач холбогдолтой боллоо.

“Хагас зууны түүх ба хөгжлийн чиг хандлага” Олон улсын харилааны хүрээлэнгийн захирлаас ШУА-ийн Ерөнхийлөгчтэй байгуулсан 2019 оны Үр дүнгийн гэрээний Тусгай захилгат судалгааны хэрэгжилт, үр дүнг хангах ажлын хүрээнд 2019 оны 6 дугаар сарын 07-ны өдөр Монгол Улс, Бүгд Найрамдах Турк Улсын хооронд дипломат харилцаа тогтоосны 50 жилийн ойг тохиолдуулан олон улсын эрдэм шинжилгээний хурлыг амжилттай зохион байгуулсан. Олон улсын эрдэм шинжилгээний хурлыг УИХ дахь Монгол-Туркийн Парламентын бүлэг, Гадаад харилцааны яам, Улаанбаатар дахь БНТУ-ын ЭСЯ, Анкара дахь Монгол Улсын ЭСЯ, Туркэд Төгсөгчдийн Хамтын ажиллагааны нийгэмлэгтэй хамтран Төрийн ордны “Жанжин Д.Сүхбаатар”-ын нэрэмжит танхимд амжилттай зохион байгуулав.

“Бүс нутгийн интеграц ба Монгол Улс” суурь судалгааны ажлын хүрээнд 2019 оны 6 дугаар сарын 17-ны өдөр олон улсын эрдэм шинжилгээний хурлыг Монгол Улс, ОХУ, БНХАУ, Британий эрдэмтдийн оролцоотойгоор ШУА-ийн Тэргүүлэгчдийн газрын хурлын танхимд амжилттай зохион байгуулав.

Бүс нутгийн интеграцийн өнөөгийн нөхцөл байдал, түүнд Монгол Улсын оролцоо, боломжийн талаар Монгол, Хятад, Орос, Британи зэрэг улсын 10 гаруй эрдэмтэн судлаачид өөрсдийн судалгааны үр дүнгээ илтгэн хэлэлцүүлээ. Хурлын үйл ажиллагаа анхнаасаа тавьсан зорилгоо бүрэн биелүүлсэн гэдгийг онцлон тэмдэглэж байна.

3. Судалгааны сэдэвт ажлын хүрээнд хийгдсэн эрдэм шинжилгээний өгүүлүүдийн заримаас тоймолвол:

Сэдэвт ажлын гүйцэтгэгч доктор Ц.Баатар, Монгол улсын сэргээгдэх эрчим хүчийг ЗХА-ийн орнуудын эрчим хүчний системтэй холбох арга зам, ач холбогдолын талаар профессор Н.Энэбиштэй хамтран “NEA: Interconnection and Energy Security” судалгааны томоохон өгүүлэл бичиж “International Journal of Science and Research” (IJSR) ISSN: 2319-7064 Шинжлэх ухаан, судалгааны олон улсын сэтгүүлийн Volume 8 Issue 3, March 2019-ны дугаарт нийтлүүлсэн.

Энэхүү судалгааны өгүүлэлд Монгол Улс дахь нар, салхины эрчим хүчний арвин их нөөцийг ЗХА-ийн эрчим хүчний системд холбох боломж, сорилт, судалгааны өнөөгийн үр дүнг нэгтгэн дүгнэж, Зүүн хойд Азийн бүс нутгийн Эрчим хүчний хамтын ажиллагааны хэтийн төлөв чиг хандлагын талаар нарийвчлан авч үзжээ. Үүнд Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн санаачилсан Зүүн хойд Азийн эрчим хүчний нэгдсэн сүлжээ байгуулах, Монгол Улс дахь нар, салхины эрчим хүчний арвин их нөөцийг ашиглах асуудалд бүс нутгийн орнуудын хандлага болон дэлхийн банк санхүүгийн байгууллагуудын санаачлага зэрэг өргөн цар хүрээтэй асуудлыг авч үзээд Монгол Улсын сэргээгдэх эрчим хүчний судалгааны дүнгийн талаар гадны эрдэмтэн судлаачдад зориулан тодорхой авч үзсэн байна. Өгүүлэлд Монгол Улсын Засгийн газар, Азийн хөгжлийн банкны хамтарсан судалгаагаар, Монгол Улс 200 гигаватт салхины эрчим хүч, 1.2 тераватт нарны эрчим хүч үйлдвэрлэж, хөрш орнууддаа экспортлох боломжтойг цохон тэмдэглээд. Үндэсний эрчим хүчний сүлжээг системтэйгээр өргөтгөж өндөр хүчдэлийн хил дамнасан холболтыг хөгжүүлэх замаар 2036 он гэхэд 100 гигаватт хүртэл хямд өртөгтэй, цэвэр эрчим хүч экспортлох боломжтой гэж тооцоолсон судалгааны үр дүнг танилцуулжээ.

Энэхүү судалгаа нь Зүүн хойд Азийн аюулгүй байдал, эдийн засгийн хамтын ажиллагаанаас гадна эрчим хүчний асуудлыг хөндөснөөс гадна Хятад, Өмнөд Солонгос, Япон зэрэг орны эрчим хүчний эрэлт хэрэгцээг дам судалж, эрчим хүчний салбарт бүс нутгийн орнууд хамтын ажиллагааг өргөжүүлэх боломж байгааг судалгааны үр дүнгээр харуулсан байна.

Судлаачид Монгол Улсын санаачилсан Говийн бүс нутагт эрчим хүчний “Азийн супер сүлжээ” байгуулах ажлыг хэрэгжүүлэх бүрэн боломжтой болохыг олон тооны судалгааны үр дүнгээр нотолсон байна. Түүнчлэн ЗХА-д Эрчим хүчний хамтын ажиллагааг хөгжүүлсэн Европын орнуудын туршлагыг ч энд дэлгэрэнгүй авч үзжээ.

Гадны эрдэмтэдийн зүгээс ач холбогдол өгсөн энэ өгүүллийн үр дүнгээр Хятад улсад болсон олон улсын эрдэм шинжилгээний хуралд илтгэл тавьж хэлэлцүүлжээ.

Өндөр шалгууртай сэтгүүлд нийтлэгдсэн энэхүү өгүүллийг Google research болон бусад олон улсын судалгааны сэтгүүлүүдэд байршуулжээ. www.ijsr.net линкээр орж үзэж боломжтой.

ОУХХ-гийн ЭШТА, доктор (Ph.D) Д.Алтайн "Евразийн бүс нутаг дахь харилцан хамаарал: Монголын оролцоо, (ШХАБ-ын жишээн дээр)" сэдэвт өгүүллийн товч агуулга нь:

Дэлхийн социалист систем, ЗХУ бутран унасны дараа ОХУ, БНХАУ болон Төв Азийн постсоциалист зарим орнуудын /Казахстан, Киргизстан, Тажикистан/ хамтын ажиллагаа, харилцан хамаарлын хэлбэр болонанх "Шанхайн тав" нэрээр 1996 онд үндэс суурь нь тавигдаж, 2001 онд Узбекистан Улс нэмэгдсэнээр ШХАБ нэртэй байгууллага бий болсон. Монгол Улс 2005 онд ШХАБ-д ажиглагч гишүүнээр нэгдэн орж, жил бүр зохион байгуулагддаг олон талт уулзалт, хурал зөвлөгөөнд оролцож ирсэн. Монгол Улсын Ерөнхийлөгч Ц.Элбэгдоржийн санаачлагаар ОХУ, БНХАУ, Монгол Улсын төрийн тэргүүн нарын гурван талт анхны уулзалт 2014 онд ШХАБ-ын гишүүн-орнуудын төр засгийн тэргүүн нарын Дээд хэмжээний уулзалтын хүрээнд болж, эдүгээ 4 удаа зохион байгуулагдаж, гурван талт хамтын ажиллагааны үр дүнтэй яриа хэлэлцээний механизм болон төлөвшив. Ийнхүү ШХАБ-ын тавцан нь Монгол Улсын Ерөнхийлөгч хөрш зэргэлдээ хоёр улсын төрийн тэргүүн нартай гурван талт уулзалт зохиогдох боломжийн талбар болов. 2016 оны 6-р сард Ташкент (Узбекистан) хотноо болсон Орос, Хятад, Монголын төрийн тэргүүн нарын гуравдах уулзалтын үеэр "Орос-Хятад-Монголын Эдийн засгийн коридор байгуулах хөтөлбөр"-т гарын үсэг зурав. Хөтөлбөр нь гурван улсын дэд бүтцийн хөгжлийг дэмжих, дэлхийн зах зээлд эдгээр орны бүтээгдэхүүний өрсөлдөх чадварыг сайжруулах, Евразийн интеграцийг дэмжин хөгжүүлэх зорилготой агаад тус Хөтөлбөрийн агуулгад Хятадын "Нэг Бүс, Нэг Зам" төсөл, Евразийн эдийн засгийн интеграцийг хөгжүүлэх Оросын санаачлага, Монголын "Талын зам" төслийн үзэл санаа тусгагдсан. Монголын "Талын зам" төсөл нь Орос ба Хятадын хооронд байгалийн хий, газрын тос, бусад бүтээгдэхүүнийг Монголын газар нутгийг дамжуулан тээвэрлэх үндсэн зорилготой.

Монгол Улс ба ШХАБ-ын харилцааны асуудлыг задлан шинжилсэний үндсэн дээр зохиогч Монгол Улс ба ШХАБ-ын ирээдүйн хамтын ажиллагааны боломж, тус байгууллагад жинхэнэ гишүүнээр элсэхэд тулгарах эрсдэл ба эерэг хүчин зүйлийн талаархи өөрийн санал, байр сууриа илэрхийлжээ.

ОУХХ-ийн ЭША, **магистр (М.А) З.Батчимэгийн** “Монгол Улсаас олон улсын байгууллагын өмнө хүлээх үүрэг хариуцлага, хүртэх үр ашиг: Зарим байгууллагын жишээн дээр” сэдэвт өгүүллийн товч агуулга нь:

Олон улсын байгууллагуудтай хөгжүүлж буй харилцаа нь олон талт хамтын ажиллагааны хүрээнд явагддаг. Олон талт хамтын ажиллагаа нь гурав болон түүнээс дээш тооны улс орон олон улсын харилцааны асуудлыг шийдвэрлэхээр гаргаж буй хамтын хүчин чармайлт юм. Олон талт хамтын ажиллагааг нэгдүгээрт, олон улсын гэрээ, конвенцийн дагуу байгуулсан олон улсын байгууллага, бүтэц, хоёрдугаарт, олон улсын энх тайван, аюулгүй байдлыг бэхжүүлэх зорилгоор дэвшүүлсэн саналсанаачилга, үйл явц гэж хоёр ангилж үздэг. Олон талт хамтын ажиллагаанд оролцох нь хөгжиж буй орон болох Монгол Улсын хувьд гадаад бодлогын зорилтуудаа хэрэгжүүлэх чухал арга хэрэгсэл болох боломжтой юм.

Монгол Улсын гишүүнчлэл бүхий олон улсын байгууллагуудтай тогтоосон хоёр болон олон талын хамтын ажиллагааны үр ашгийг нарийвчлан судалж, үр өгөөжийг тогтоох нь нэн чухал асуудал юм. Монгол Улс гишүүнээр элссэн бөгөөд улсын төсвөөс татвар, хандив төлдөг олон улсын 75 байгууллага, албан ёсоор нэгдэн орсон олон улсын 25 гэрээ, конвенци байдаг бөгөөд үүнээс Азийн бүс нутгийн 5 байгууллагын үйл ажиллагаанд дүн шинжилгээ хийхийг энэ өгүүлэлд зорьж байна.

Монгол Улс нь дэлхийн хамтын нийгэмлэгийн нэгэн бүрэлдэхүүн болохын хувьд дэлхий дахины болон Азийн бүс нутгийн тулгамдсан асуудлыг олон улсын байгууллагын хүрээнд хэлэлцэж, нийтийн зөвшилцөлд тулгуурлан шийдвэр гаргахад оролцох эрх, үүрэгтэй. Энэ үүднээс авч үзэхэд, Монгол Улс олон улсын байгууллагын гишүүнчлэлээрээ дамжуулж, бүс нутагт харилцан ойлголцлыг бэхжүүлэх, улс хооронд харилцан ашигтай хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх, маргаантай асуудлыг шийдвэрлэхэд оролцох оролцоогоо нэмэгдүүлэх, улс орныхоо хөгжилд нэмэрлэх үр ашгийг дээшлүүлэх шаардлагатай байна. Тодруулбал, Монгол Улс олон талт үйл явцад оролцохдоо үндэсний ашиг сонирхлоо хамгаалах, олон улсын хамтын нийгэмлэгт байр сууриа бэхжүүлэх, тэдгээрийн хүч бололцоог улс орныхоо хөгжилд үр дүнтэй ашиглахыг чармайн ажиллах хэрэгтэй. Чухам үүнд л олон улсын байгууллагад гишүүнчлэгдсэний гол ач холбогдол оршиж байна.

ОУХХ-ийн ЭША, **магистр (М.А) М.Болормаагийн** “Монгол, Японы худалдаа, эдийн засгийн хамтын ажиллагааны өнөөгийн байдал” сэдэвт өгүүллийн товч агуулга нь:

Шинэ мянганы эхэн үе буюу 2000 оноос хойшхи Монгол Японы худалдаа, эдийн засгийн харилцаа, хамтын ажиллагааны өнөөгийн байдлыг Хөгжлийн албан ёсны тусламж

(ХАЁТ), худалдаа, хөрөнгө оруулалт, Эдийн засгийн түншлэлийн хэлэлцээр (ЕРА)-ийн хүрээнд тоймлон авч үзэх оролдлого хийлээ.

ОУХХ-ийн ЭША, **магистр (М.А) У.Загдцэсэмийн** “Тогтвортой хөгжил: Монгол, Японы хамтын ажиллагаа” өгүүлэлд дэлхий нийтийн хөгжлийн шинэ чиг хандлага болсон тогтвортой хөгжил, түүний зорилтуудыг хангахын төлөөх Япон улсын идэвхи чармайлт, Монгол улсын тогтвортой, урт хугацааны хөгжлийн зорилтуудыг хангахад Монгол, Японы хамтын ажиллагаа хэрхэн чиглэгдэж буй талаар товч өгүүлнэ.

ОУХХ-ийн ЭШТА, **доктор (Ph.D) Б.Сэржавын** “Монгол, Японы соёлын харилцааны хэлэлцээр, түүний түүхэн ач холбогдол” өгүүлэлд Япон улстай соёлын харилцааны хэлэлцээр байгуулсан түүх, нөлөөлсөн зарим хүчин зүйл, хамтын ажиллагааны эхлэл, өрнөл, түүний ач холбогдлын талаар хөндөн авч үзэхийг зорив. Соёлын харилцааны хэлэлцээрийн хүрээнд, Япон улстай хөгжүүлж ирсэн хамтын ажиллагаа нь хоёр ард түмний хооронд харилцан ойлголцол гүнзгийрэх, бүх салбарын найрсаг хамтын ажиллагаа хөгжихөд ихээхэн ач холбогдол үзүүлж, улмаар Монгол Японы харилцаа өнөөг хүртэл өргөжин тэлэх чухал суурь нөхцөлийн нэг байсаар ирсэн, цаашид ч энэ учир холбогдол буурахгүй хэмээн бодно.

ОУХХ-ийн ЭША, **доктор (Ph.D) Б.Цэнгэлхамын** “Ази, Номхон далайн бүс нутгийн геополитикийн онцлог” өгүүллийн товч агуулга нь XXI зуун гарсаар дэлхий дахинд даяаршил улам бүр тэлж, шинжлэх ухаан, мэдээллийн технологи үсрэнгүй хөгжин, улс төр, эдийн засгийн интеграци өргөжиж, улс хоорондын харилцан хамаарал гүнзгийрч байна. Олон улсын харилцаа өнгөрсөн зууны сүүлийн хагасын “хүйтэн дайн”-ы хоёр туйлт үеийнхээс олон туйлт харилцааны шинэ үед шилжин эрс өөрчлөгдлөө. Хөгжил, хамтын ажиллагааны шинэ томоохон төвүүд тодорч, тэдгээрийн хүрээн дэх харилцаа, хамтын ажиллагааны шинэ механизм бий болж, түүний олон улсын харилцааны ерөнхий үйл явцад үзүүлэх нөлөө өсөх болов.

Өнөө үед бүс нутгийн улс гүрнүүд хооронд олон талт яриа хэлцэл өрнөж, Европын Холбоо, АПЕК (АРЕС), АСЕМ (АСЕМ), АСЕАН (АСЕАН), 20-ийн бүлэг (G20), БРИКС (BRICS) зэрэг засгийн газар хоорондын хамтын ажиллагааны олон талт механизмууд идэвхитэй ажиллаж байна.

Сүүлийн жилүүдэд Ази, Номхон далайн бүс нутгийн улс орнуудын хамтын ажиллагаа түргэн хурдацтай хөгжиж, дэлхийн улс төрийн бодлого, үйл явцад тэдгээрийн үзүүлэх жин нөлөө мэдэгдэхүйц өсөн нэмэгдэх болжээ. Харилцаа, хамтын ажиллагааны механизм ч өргөжин тэлж, шинэ агуулга, хэлбэртэй болж байна. Үүний тодорхой илрэл нь

Ази, Номхон далайн бүс нутагт төдийгүй дэлхий дахины олон улсын харилцааны механизмд хүчтэй нөлөөлөх болсон олон улсын улс төр, эдийн засгийн харилцааны томоохон институт болох АСЕАН, АПЕК юм.

АСЕАН, АПЕК бол дэлхийн улс төрийн бодлого, үйл явцын хүрээн дэх хамтын ажиллагааны том төв, бүс нутгийн харилцааны гол суурь тулгуур мөн хэмээн дүгнэжээ.

ШУА-ийн Олон улсын харилцааны хүрээлэн дээр 3 жилийн хугацаанд хэрэгжсэн уг суурь судалгааны төслийн хэрэгжүүлэгчид дээрх олон улсын эрдэм шинжилгээний хурлын үр дүнд үндэслэн Монгол Улсаас хөрш орнууд болон бүс нутгийн хамтын ажиллагааны механизмуудын үйл ажиллагаанд оролцох боломжийн талаарх бодлогын зөвлөмжийг бэлтгэн төрийн холбогдох байгууллагад хүлээлгэн өгөөд байна.

ЭШТА, доктор (Sc.D) О.Батсайхан “Солонгосын хойгийн хурцадмал байдлыг намжаахад Монгол Улсын үүрэг, оролцоо”, ОУХХ-ийн зөвлөх, доктор (Sc.D) Л.Хайсандай “Бүс нутгийн интеграц, хамтын ажиллагаа: Монгол Улсын оролцох шаардлага, боломж”, ОУХХ-ийн ЭША, доктор (Ph.D) Б.Цэнгэлхам “АСЕАН, АПЕК-ийн үйл ажиллагаан дахь Монголын үүрэг оролцоог нэмэгдүүлэх шаардлага, боломж” сэдвээр бодлогын зөвлөмжийг 2018 оны 11-р сард Үндэсний аюулгүй байдлын ажлын алба, Гадаад харилцааны яаманд тус тус хүргүүлэв.

ДУГНЭЛТ

1. Сэдэвт ажлын хүрээнд дэвшүүлсэн зорилго хийгээд хийж гүйцэтгэх ажлын төлөвлөгөөг амжилттай биелүүлж, гэрээнд тусгагдсан бүтээлүүдийг тоо чанарын хувьд давуулан биелүүлсэн үзүүлэлттэй байна.

2. Тус хүрээлэнд 2010-2012 онд хэрэгжиж дууссан “Монгол Улсын олон тулгуурт гадаад бодлого ба хүрээлэн буй бүс нутгууд дахь хамтын ажиллагааны механизмууд” сэдэвт суурь судалгааны ажлыг улируулан судалсан энэхүү судалгаа нь Азийн бүс нутгийн олон талт байгууллагуудад гарч буй хувьсал өөрчлөлт, шинэ олон талт байгууллагууд бий болж буй өнөөгийн нөхцөлд манай улсын гадаад орчны хувьсал өөрчлөлттэй уялдан олон талт хамтын ажиллагаанд оролцож ирсэн бодлого, үйл ажиллагааны өнөөгийн байдлыг шинэ гадаад орчинтой нь холбон авч үзсэнээрээ зохих ач холбогдолтой судалгаа болсон гэж үзнэ.

3. Сэдэвт ажлын хүрээнд туурвисан “Азийн бүс нутгийн байгууллагууд ба Монгол Улс” нэгэн сэдэвт хамтын бүтээл нь Монгол Улсын гадаад бодлогын тэргүүлэх чиглэл болох хоёр хөрш хийгээд “гуравдагч хөршийн бодлого”-той нягт харилцан уялдаатай өрнөж буй Азийн бүс нутгийн олон талт хамтын ажиллагааны байгууллагуудын өнөөгийн байдал цаашдын хөгжлийн чиг хандлага, хамтын ажиллагааны боломж, сорилтыг задлан шинжилсэн судлаачдынхаа байр суурийг нэгтгэн дүгнэж бодлогын шийдвэр гаргах түвшинд харгалзан үзэх санал дэвшүүлсэнээрээ шинэлэг ажил болсон гэж үзэж байна.

4. Ази номхон далайн эдийн засгийн хамтын ажиллагаа болон бүс нутгийн байгууллагууд дахь Монголын үүрэг оролцоо, үр өгөөжийн талаар цаашид ч улируулан судалж төр засгийн шийдвэр гаргах түвшний байгууллагуудад судалгааны үр дүнг тогтмол танилцуулж байх зайлшгүй шаардлагатай гэж үзэж байна.

5. Энэхүү суурь судалгааны сэдэвт ажлын хүрээнд бодлогын судалгаа, зөвлөмжүүд хийгээд санал бэлтгэн төр засагт үйлчлэх үүргээ төлөвлөсөн хэмжээнд биелүүллээ. Бодлого боловсруулах төрийн байгууллагууд, шийдвэр гаргах эрх мэдэл бүхий хүмүүст хүргэсэн зарим зөвлөмж харьцангуй богино хугацаанд төрийн бодлого шийдвэрт тусан хэрэгжиж эхэлсэн нь уг ажлын ач холбогдолыг тодорхойлох үзүүлэлт боллоо хэмээн үзэж байна.

6. Сэдэвт ажлын үр дүнг нийгэм, олон нийтэд хүргэх талаар идэвхитэй ажиллаж, шинжлэх ухааны мэдлэгийг түгээн дэлгэрүүлэх, ард иргэдийг соён гэрээрүүлэх үүргээ зохих ёсоор биелүүллээ. Судалгааны ажлын хүрээнд хамтын бүтээл, товхимол, орчуулгын ном 7-г хэвлүүлж нийтийн хүртээл болголоо. Дээрх хугацаанд эрдэм шинжилгээний бага хурал 6 удаа зохион байгуулж, төслийн гүйцэтгэгчид олон тооны өгүүлэл, илтгэл нийтлүүлж, хэвлэл

мэдээллийн хэрэгслээр нийтлэл ярилцлага, мэдээлэл, үйл явдлын тайлбар өгөх зэргээр судалгааны үр дүнг олон нийтэд сурталчилсан нь эрдэм шинжилгээ, практикийн зохих үр дүнтэй ажил болсон гэж үзэж байна.

Тайлан бичсэн:

Сэдэвт ажлын удирдагч

Д.Золбоо. Доктор (Ph.D),

дэд профессор

Хавсралт 1

**“АЗИЙН БҮС НУТГИЙН БАЙГУУЛЛАГУУДЫН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА ДАХЬ
МОНГОЛЫН ҮҮРЭГ ОРОЛЦООГ НЭМЭГДҮҮЛЭХ БОЛОМЖ”**

СЭДЭВТ АЖЛЫН ХҮРЭЭНД ХИЙСЭН БҮТЭЭЛИЙН ЖАГСААЛТ /2017-2019/

НЭГ. НОМ, ХАМТЫН БҮТЭЭЛ

Хамтын бүтээл, өгүүллийн эмхэтгэл

1. “Азийн бүс нутгийн байгууллагууд ба Монгол Улс” УБ., 2020
2. Оуэн Латтимор, *Нүүдэлчид ба хувьсгалчид*, Нэмж засварласан хоёр дахь хэвлэл, Эрхлэн хэвлүүлсэн Д.Золбоо, Ц.Батбаяр, Хянан нягталсан Р.Төрдалай, З.Батчимэг, Улаанбаатар, 2019, 15,8 х.х.
3. “Хагас зууны түүх ба хөгжлийн чиг хандлага” олон улсын эрдэм шинжилгээний бага хурлын эмхэтгэл, Монгол Улс, БНТУ-ын хооронд дипломат харилцаа тогтоосны 50 жилийн ойд зориулав, Эмхэтгэн хэвлүүлсэн Ч.Цэрэннадмид, Хянан нягталсан Р.Төрдалай, Улаанбаатар, 2019, 11.5 х.х.
4. “Бүс нутгийн интеграц ба Монгол Улс” олон улсын эрдэм шинжилгээний хурлын эмхэтгэл, Эмхэтгэн хэвлүүлсэн Б.Цэнгэллхам, З.Батчимэг, Хянан нягталсан Д.Золбоо, Р.Төрдалай, Улаанбаатар, Улаанбаатар, 2019, 9 х.х.
5. “Монгол-Вьетнамын харилцаа: Түүх ба орчин үе” эрдэм шинжилгээний хурлын эмхэтгэл, Монгол-Улс, БНСВУ-ын хооронд дипломат харилцаа тогтоосны 65 жилийн ойд зориулав, Эмхэтгэн хэвлүүлсэн Б.Цэнгэллхам, З.Батчимэг, Хянан нягталсан Д.Золбоо, Р.Төрдалай, Улаанбаатар, 2019, 6.6 х.х.
6. *Даяаршил ба өнөөгийн Еврази: Түүх, хандлага, өөрчлөлтийн боломж*, Слав Еврази судлалын Зүүн Азийн олон улсын IX бага хурлын эмхэтгэл, Эмхэтгэсэн Ч.Цэрэннадмид, Хянан тохиолдуулсан Д.Алтай, УБ, Удам соёл, 2018, 31.5 х.х
7. *Европ судлал-3*, Европ судлал: Хэл, соёл, олон улс, орон судлал эрдэм шинжилгээний хоёрдугаар бага хурлын эмхэтгэл, Эмхэтгэсэн З.Батчимэг, Хянан тохиолдуулсан Д.Алтай, УБ, ШУТИС Хэвлэлийн газар, 2018, 21 х.х.

ХОЁР. БОДЛОГЫН ЗӨВЛӨМЖ:

1. Ц.Баатар, “Азийн бүс нутгийн байгууллагуудын үйл ажиллагаан дахь Монголын үүрэг оролцоог нэмэгдүүлэх боломж”, 2019 он
2. Л.Хайсандай, “Бүс нутгийн итеграц, хамтын ажиллагаа: Монгол Улсын оролцох шаардлага, боломж”, ГХЯ-ны АНДОГ-т, 2018 оны 11 сар.

3. Б.Цэнгэлхам, “Азийн бүс нутгийн байгууллагуудын үйл ажиллагаан дахь Монголын үүрэг оролцоог нэмэгдүүлэх шаардлага, боломж”, ГХЯ-ны АНДОГ-т, 2018 оны 11 сар.

ГУРАВ. ЭРДЭМ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ӨГҮҮЛЭЛ:

Д. Алтай

1. “Interconnectivity in the region of Eurasia: Mongolia’s presence in the SCO (Shanghai Cooperation Organization, *International Relations and Diplomacy* (ISSN 2328-2134), Volume 6, Number 6, June 2018, pp. 319-324.
2. “The European studies: Recent state and future perspectives (On example of Institute of International Affairs, Mongolian Academy of Sciences), *Central and Eastern Europe* /англи хэлээр/ ТЗЕСМХолбооны сэтгүүл, №4, 2018, 144-156-р тал.
3. “Евразийн бүс нутаг дахь харилцан хамаарал: Монголын оролцоо (ШХАБ-ын жишээн дээр)”, *Европ судлал*, Улаанбаатар, 3(2019), 8-15 дугаар тал.
4. “БНМАУ-ын талаархи ЗХУ-ын ашиг сонирхлын өөрчлөлт (1984-1990)”, *Монгол Улсын талаарх Орос, Хятадын ашиг сонирхол* хамтын бүтээл, Улаанбаатар, 2019.
5. “Trilateral cooperation of Mongolia, Russia and China in the field of environmental protection: Current state and tasks”, *Proceedings of China-Mongolia-Russia Think Tank Forum*, Ulaanbaatar, Mongolia, 2018.09.18-19, 318, pp.171-178.

Ш. Амангүл

1. 2018, “Immobile Populations as Anchors of Rural Ethnic Identity: Contemporary Kazakh Narratives of Place and Migration in Mongolia” *Population, Journal, Space & Place Special Issue*, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/psp.2148>, Impact factor:1.683, ISI Journal Citation Reports @ Ranking: 2016:8/26 (Demography), ISI Journal Citation Reports @ Ranking: 2016:32/79 (Geography), Online ISSN:1544-8452

Ц.Баатар

1. Монгол улсын сэргээгдэх эрчим хүчийг ЗХА-ийн орнуудын эрчим хүчний системтэй холбох арга зам, ач холбогдолын талаар Сэргээгдэх эрчим хүч судлаач, профессор Н.Энэбиштэй хамтран “Northeast Asia Interconnection and Energy Security” судалгааны өгүүлэл англиар бичиж Шинжлэх ухаан, судалгааны олон улсын сэтгүүлийн Volume 8 Issue 3, March 2019 Volume 8 Issue 3, March 2019-д нийтлүүлсэн. Өндөр шалгууртай

сэтгүүлд нийтлэгдсэн энэхүү өгүүллийг Google research болон бусад олон улсын судалгааны сэтгүүлд байршуулсан www.ijsr.net

Т.Бат-Амгалан

1. “Монгол Улсын эрдэс баялгийн салбарт төрөөс баримтлах бодлого, эрх зүйн зохицуулалт, тэдгээрийн хэрэгжилтийн шинжилгээ”, *Pax Mongolica*, УБ, 2018, №1.
2. “Боломж, сорилтын дундах өмнийн говь”, *Pax Mongolica*, УБ, 2018, №1.
3. “Монгол Улс БНЭУ-ын харилцааны хөгжил чиг, хандлага” өгүүлэл, 2019 оны дугаар *Pax Mongolica Vol.5*

З.Батчимэг

1. "Монгол Улсаас олон улсын байгууллагын өмнө хүлээх үүрэг хариуцлага хүртэх үр ашиг: Зарим байгууллагын жишээн дээр", *Орчин цагийн Монгол Улсын гадаад харилцаа: Онол практикийн асуудлууд* сэдэвтэй эрдэм шинжилгээний хурлын эмхэтгэл, МУИС-ийн Олон улсын харилцааны нийтийн удирдлагын сургууль, Улаанбаатар, 2019 он, 213-220-р тал

М.Болормаа

1. “Монгол, Японы худалдаа, эдийн засгийн хамтын ажиллагааны өнөөгийн байдал” “Олон улс судлал” сэтгүүл. 2017 оны №1 (107)8 52-61-р тал.

А.Даваасүрэн

1. “Монгол Улсын эдийн засгийн бодлогын үр дүн”, *Pax Mongolica*, Улаанбаатар, 2018, №2 (7) 0,5 х.х.

У.Загдзэсэм

1. “Тогтвортой хөгжил: Монгол Японы хамтын ажиллагаа”, *Олон улс судлал*, 2017, №1(107), 36-51-р тал.

З.Мэнд

1. “АНУ, БНАСАУ-ын удирдагч нарын магадлалт уулзалт, хэлэлцээрийн нөхцөл байдал ба Монгол Улсад зохион байгуулагдах боломж”, *Pax Mongolica*, №1 (9) УБ, 2018, 90-110-р тал.
2. “БНУзбекистан Улсын хөгжлийн туршлага, аялал жуулчлал-худалдааны салбарт хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх бодит боломж”, *Олон улсын харилцаа*, 2019 №1/38 сэтгүүл.
3. “Монгол Улсын гадаад, дотоод орчны хувьслыг илтгэх зарим хүчин зүйлс” Аюулгүй байдал, батлан хамгаалах судлал: Өнөө ба ирээдүй. (хурлын эмхэтгэл) УБ.,2019.
4. “Монгол Улсын байгаль орчны хамгааллын асуудал” буюу “Environmental protection issues in Mongolia”сэдэвт өгүүлэл МУИС-ийн ОУХНУС-иас гаргадаг *World Affairs*. 2019, №1/39

Б.Саранчимэг

1. “Японы тогтвортой аялал жуулчлалын хөгжил ба Экотуризм”, “Олон улс судлал” сэтгүүл 2017, №1, 62-74-р тал.

2. “Японы аюулгүй байдлын орчин”, *Олон улс судлал*, УБ, 2018, №1.

Б.Сэржав

1. “Монгол Японы соёлын хэлэлцээрийн түүхэн ач холбогдол”, *Олон улс судлал*, Улаанбаатар, 1(2018),5-17 дугаар тал.

Б.Цэнгэлхам

1. “Ази, Номхон далайн бүс нутгийн геополитикийн онцлог”, *Олон улсын харилцаа сэтгүүл*, Улаанбаатар, 1(2019).

2. “Монгол, Вьетнамын худалдаа”, *Trade and sustainable development IV*, Улаанбаатар, 2019 он

Ч.Цэрэннадмид

1. “Туркийн дотоод улс төрийн байдал, Төв Азийн орнууд, Монгол улстай харилцахад нөлөөлөх нь”, *Олон улс судлал*, 2017, №1 (107) 131-142-р тал.

2. “Bilateral cooperation between Mongolia and the Republic of Turkey in last decades”, *Globalization and Modern Eurasia: History, Trends, Challenges for Change*, The Ninth East Asian conference on Slavic Eurasian studies, Ulaanbaatar, 2018, ”Udamsoyol” Printing company, pp. 51-60.

3. “Монгол-Туркийн хоёр талт хамтын ажиллагаа сүүлийн 20 жилд”, “*Eurasia Cultura*”, Vol. 4, March 2019, БНСУ-ын Чунаний Их сургуулийн Гадаад орон судлалын хүрээлэн, 21-41 дүгээр тал.

4. “Олон улсын харилцааны хүрээлэн ба Турк судлал”, *Монгол, БНТУ хооронд дипломат харилцаа тогтоосны 50 жилийн ойд зориулсан ОУЭШБХурлын эмхэтгэл*, Улаанбаатар, 2019, 106-111 дугаар тал.

И.Энхболд

1. “Монгол Улс, БНСУ-ын худалдааны харилцаа”, *Олон улс судлал*, 2017 оны №1 (107), 101-122-р тал.

2. “Монгол Улс, БНСУ-ын хоорондох худалдааг сайжруулах арга замууд”, Монгол Улсын гадаад бодлого, дипломат ажиллагааны асуудлууд, өгүүллийн эмхэтгэл, 165-177 дугаар тал.

ДӨРӨВ. ЭРДЭМ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ИЛТГЭЛ:

Д.Алтай

1. “Монгол, Орос, Хятад Улсын хүмүүнлэгийн солилцооны салбарын хамтын ажиллагаа: Зорилт ба өнөөгийн байдал”, *Слав-Еврази судлалын Зүүн Азийн олон улсын X бага хурлын илтгэлүүдийн эмхэтгэл*, Токио Их сургууль, 2019.06.29-30.
2. “Хүрээлэн буй орчныг хамгаалах салбар дахь Монгол, Орос, Хятадын гурван талт хамтын ажиллагаа: Өнөөгийн байдал ба цаашдын зорилт”, *Хятад, Монгол, Оросын Тинк Танкын олон улсын форумын илтгэлүүдийн эмхэтгэл*, Улаанбаатар, 2019.

Ш.Амангүл

1. “Монгол Казахстаны харилцаан дахь Казах иргэдийн шилжилт хөдөлгөөн” //Олон улсын харилцааны тулгамдсан асуудлууд одоо ба ирээдүй” сэдэвт олон улсын эрдэм шинжилгээний бага хурал, Их засаг Олон улсын Их Сургууль, 2018.05.07.
2. “Монгол Казахстаны соёлын хамтын ажиллагааны зарим асуудлууд”, “Монгол-Казахстаны найрамдал, хамтын ажиллагааны гэрээ-25 жил: Өнгөрсөн ба Ирээдүй”, хэлэлцүүлэг МУЗГХЭГ-ын дэргэдэх Удирдлагын Академи, БНКУ-аас МУ-д суугаа Элчин сайдын яам, 2018.10.19.

Ц.Баатар

1. “Азийн бүс нутгийн интеграц ба Монгол Улс” үндсэн илтгэл англи хэлээр “Бүс нутгийн интеграц ба Монгол Улс” олон улсын эрдэм шинжилгээний хуралд хэлэлцүүлсэн.

З.Батчимэг

1. “ХБНГУ-ыг гадаад бодлого: Гадаад хэргийн сайдын хэлсэн үгэнд хийсэн дүн шинжилгээ, *Европ судлал: Хэл, соёл, олон улс, орон судлал-II* эрдэм шинжилгээний бага хурал, Улаанбаатар, 2018.02.07.
2. "Монгол Улсаас олон улсын байгууллагын өмнө хүлээх үүрэг хариуцлага хүртэх үр ашиг: Зарим байгууллагын жишээн дээр", *Орчин цагийн Монгол Улсын гадаад харилцаа: Онол практикийн асуудлууд* сэдэвтэй эрдэм шинжилгээний хурал, МУИС-ийн Олон улсын харилцааны нийтийн удирдлагын сургууль, Улаанбаатар, 2018.12.07.
3. “Европын Холбооны интеграцчилалыг “хоёр замаар явуулах” үзэл баримтлалын асуудалд”, Европын Холбоо Судлалын Ази Номхон Далайн Орнуудын Нийгэмлэг, Европ судлалын ээлжит хурал 2019, Шинэ Манлайлал, Шинэ Тэргүүлэх ач холбогдол, Шанхай, 2019.07.06-08.
4. “Монгол Улсаас олон улсын байгууллагын өмнө хүлээх үүрэг хариуцлага, хүртэх үр ашиг: Зарим байгууллагын жишээн дээр. Монгол Улсын гадаад бодлого, дипломат ажиллагааны асуудлууд”, Улаанбаатар, Монгол Улсын Их Сургууль, Нийтийн Удирдлагын Сургууль 2019, 213-222 дугаар тал.
5. Европ судлал эрдэм шинжилгээний сэтгүүлийн №3-д “Европын интеграци хоёр замаар өрнөх үзэл баримтлалын асуудал” сэдвээр өгүүлэл бичиж нийтлүүлэв.

М.Болормаа

1. “Япон Улстай байгуулсан Эдийн засгийн түншлэлийн хэлэлцээрийн хэрэгжилтийн эхний төлөв байдал /2016-2018/”, МУИС-ийн ОУХНУС-иас зохиосон ЭШБХ, Улаанбаатар, 2018.12.07.

К.Дэмбэрэл

1. Евразийн үзэл санаа ба Монгол Улс.//Европ судлал: Хэл, соёл, олон улс, орон судлал- II” эрдэм шинжилгээний бага хурал, Улаанбаатар, ШУА, МУИС, Төв ба Зүүн Европ судлалын Монголын холбоо, 2018.02.07.

Ц.Лхам

1. “Европын Холбооны нэгдсэн гадаад бодлогын шинэчлэлийн төлөв.// Европ судлал: Хэл, соёл, олон улс, орон судлал- II” эрдэм шинжилгээний бага хурал. Улаанбаатар. 2018.2.7.

Т.Бат-Амгалан

1. “Монгол Энэтхэгийн өнөөгийн харилцаа”, *Science Diplomacy сургалт*, семинар, Дели, 2018.01.06.

А.Даваасүрэн

1. “Дэлхийн тогтвортой хөгжлийн зорилтуудыг Монгол Улс хэрэгжүүлж байгаа туршлага”, НУБ-ын Ази, Номхон далайн салбараас зохион байгуулсан Дэлхийн тогтвортой хөгжлийн зорилтуудыг дэлхийн улс орнууд хэрэгжүүлж байгаа байдал симпозиум, БНСУ-ын Инчён, 2018.10.23-28.

Д.Золбоо

1. “European Studies in Mongolia” *Европын холбоо судлалын Ази-Номхон далайн холбооны 2018 оны ээлжит их хурал*, Тайваний үндэсний их сургуулийн дэргэдэх Тайвань дахь Европын холбоо судлалын төв, Тайпэй, 2018.06.28-29.

2. “Are we neighbors? The relationship between Mongolia and Taiwan”, Taiwan National University, Taipei, 2018.05.04.

3. “Монгол Улсын гадаад худалдаанд чөлөөт худалдааны гэрээ хэлэлцээрийг нэвтрүүлэх асуудалд” Монгол, Орос, Хятад 3 улсын “Тинк танк-форум”, БНХАУ-ын Хөх хот, 2019 оны 7 дугаар сарын 22-25-нд оролцох илтгэлээ бичиж зохион байгуулах комисст илгээсэн.

4. “ЗХА ба Монгол Улс”, БНСУ-ийн Бусан хотод 2019 оны 12 дугаар сарын 12-13-нд зохион байгуулагдсан “Монгол, Солонгосын хооронд дипломат харилцаа тогтоосны 30 жилийн ойн бэлтгэл, хөгжлийн чиг хандлага” сэдэвт эрдэм шинжилгээний хурал.

5. “Монгол Улсын хил залгаа бүс нутгуудын судалгаа өнөөгийн байдал, цаашдын хандлага” сэдвээр илтгэл Үндэсний хөгжлийн газраас 2019.05.02-ны өдөр зохион байгуулагдсан “Монголчуудын үнэт зүйл” зөвлөлдөх уулзалт.

Б.Цэнгэлхам

1. “Монгол, Вьетнамын худалдаа”, Монгол Улсад худалдааны салбар үүсч хөгжсөний 98, ХҮИС-ийн 95 жилийн ойг тохиолдуулан зохион байгуулсан “Худалдаа ба Тогтвортой хөгжил-IV” сэдэвт олон улсын эрдэм шинжилгээний хурал, Улаанбаатар, 2019.10.11.
2. “Монгол-Вьетнамын харилцааны уламжлал, ирээдүй” эрдэм шинжилгээний илтгэл, Монгол-Вьетнамын хооронд дипломат харилцаа тогтоосны 65 жилийн ойд зориулсан “Монгол, Вьетнамын харилцаа: Түүх ба орчин үе” сэдэвт эрдэм шинжилгээний хурал, 2019.05.15.

Ч.Цэрэннадмид

1. Development of bilateral cooperation between Turkey and Mongolia in the last decade.// “Globalization and Modern Eurasia: History, Trends, Challenges for Change”. Ulaanbaatar. 2018.06.30.

И.Энхболд

1. “Монгол Улс, БНСУ-ын худалдааны харилцаа”, *БНСУ-ын Дангүг их сургуулиас зохион байгуулсан эрдэм шинжилгээний хурал*, Сөүл, 2018.12.14.
2. “Монгол Улс, БНСУ хоорондын харилцааны зураглал”, БНСУ-ийн Бусан хотод 2019 оны 12 дугаар сарын 12-13-нд зохион байгуулагдсан “Монгол, Солонгосын хооронд дипломат харилцаа тогтоосны 30 жилийн ойн бэлтгэл, хөгжлийн чиг хандлага” сэдэвт эрдэм шинжилгээний хурал.

ТАВ. ЭРДЭМ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХУРАЛ, СЕМИНАР

1. “Европ судлал: Хэл, соёл, олон улс, орон судлал” эрдэм шинжилгээний хоёрдугаар бага хурал, 2018 оны 2-р сарын 7, МУИС-ийн хичээлийн I байр, Дугуй заал.
2. *Даяаршил ба өнөөгийн Еврази: Түүх, хандлага, өөрчлөлтийн боломж*, Слав Еврази судлалын Зүүн Азийн олон улсын IX бага хурал, 2018 оны 6-р сарын 30-аас 7-р сарын 1, МУИС-ийн Төв номын сан.
3. “Монгол-Вьетнамын харилцаа: Түүх ба орчин үе”, Монгол-Улс, БНСВУ-ын хооронд дипломат харилцаа тогтоосны 65 жилийн ойд зориулсан эрдэм шинжилгээний хурал, 2019 оны 5-р сарын 15, ГХЯ-ны Зөвшилцөл танхим.
4. “Хагас зууны түүх ба хөгжлийн чиг хандлага” Монгол Улс, БНТУ-ын хооронд дипломат харилцаа тогтоосны 50 жилийн ойд зориулсан олон улсын эрдэм шинжилгээний бага хурал, 2019 оны 6-р сарын 7, Засгийн Газрын ордны Сүхбаатар танхим

5. “Бүс нутгийн интеграц ба Монгол Улс” олон улсын эрдэм шинжилгээний хурал, 2019 оны 6-р сарын 17, ШУА-ийн Тэргүүлэгчдийн газрын хурлын танхим.

ЗУРГАА. ЭРДЭМ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ОРЧУУЛГА

1. Д.Алтай, Слав Еврази судлалын Зүүн Азийн 10-р бага хурлын зар, бүртгэлийн материалыг англиас хөрвүүлж, ТЗЕСМХ-ны гишүүд болон сонирхогч судлаач багш нарт түгээв. Тус хуралд Монголоос 3 хүн оролцохоор бүртгүүлж илтгэлийн сэдэв, хураангуйг илгээсэн. 0.2 х.х
2. Д.Алтай, ICSEES дэлхийн Холбооноос их хуралтай (2020 оны 8 дугаар сард Канадад болох) холбоотой ирсэн мэдээллийг 2 удаа орчуулж, Холбооны УЗ-ийн гишүүд болон бусад хүмүүст түгээн илгээв. 0.2 х.х 2019 оны 5-9 дүгээр сард.
3. З.Батчимэг, ШУА-ийн Олон улсын харилцааны Хүрээлэн, МУБИС-ын урилгаар зочилсон ХБНГУ-ын профессор, доктор С.Мерлийн "ЗХУ дахь авлигын онцлог шинж ба Пост социализм" сэдэвт лекцийн орчуулга, 10 хуудас.
4. М.Болормаа, Япон хэлээр хэвлэгддэг “Япон ба Монгол” сэтгүүлийн 1990 оны дугаарыг монгол хэл рүү орчуулав.
5. М.Болормаа, МЯСН-ийн “Дайны дараах Монгол Японы харилцаан дахь ардын дипломат бодлогын үүрэг: Өнгөрсөн, одоо, ирээдүй” олон улсын эрдэм шинжилгээний хурлын илтгэлийг орчуулж, Японы ЭСЯ-д өгөв.
У.Загдцэсэм, М.Болормаа нар ГХЯ-ны ажлын хэрэгцээнд зориулан Халхын голын дайны талаарх Японы Майничи сонин, Номон хааны дайны тухай NHK телевизийн баримтат киноны материалыг /47 хуудас/ орчуулав. 2.5 х.х
6. Ч.Цэрэннадмид, С.Ийгит, “Турк, Монголын хоёр талт харилцаа: түүхэн угсаа ба нөлөөлж буй олон улсын харилцааны хүчин зүйлс” сэдэвт эрдэм шинжилгээний өгүүллийн орчуулга, *Монгол, БНТУ хооронд дипломат харилцаа тогтоосны 50 жилийн ойд зориулсан олон улсын эрдэм шинжилгээний хурлын эмхэтгэл*, Улаанбаатар, 2019, 51-55 дугаар тал.
7. Ч.Цэрэннадмид, В.Чакан, “Шинэ торгоны зам ба Төв Азийн бүс нутаг дахь хүчний тэнцвэр, Туркийн дунд коридорийн төсөл” сэдэвт эрдэм шинжилгээний өгүүллийн орчуулга, *Монгол, БНТУ хооронд дипломат харилцаа тогтоосны 50 жилийн ойд зориулсан олон улсын эрдэм шинжилгээний хурлын эмхэтгэл*, Улаанбаатар, 2019, 96-105 дугаар тал.
8. Ч.Цэрэннадмид, Монгол Улсын ШУА, НҮБ-ын ЮНЕСКО хамтран зохион байгуулсан ЮНЕСКО-ийн нийгмийн өөрчлөлтийн удирдлага хөтөлбөрийн хүрээнд “Нийгмийн

тэгш бус байдлыг бууруулах нь: Мэдлэгээс төрийн бодлогод” семинараас гарсан зөвлөмжийн орчуулга, Улаанбаатар, 2019.11.10.

9. Ч.Цэрэннадмид, ШУА-ийн Олон улсын харилцааны Хүрээлэн, МУБИС-ын урилгаар зочилсон ХБНГУ-ын профессор, доктор С.Мерлийн "ЗХУ дахь авлигын онцлог шинж ба Пост социализм" сэдэвт лекцийн орчуулга, 10 хуудас.
10. Ч.Цэрэннадмид, Богд хаан 150: Түүх, өв, соёл олон улсын эрдэм шинжилгээний хурлын хөтөлбөрийн орчуулга, Улаанбаатар, 2019.10.11, 4 хуудас.

ДОЛОО. ЭРДЭМ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ШҮҮМЖ

1. Д.Алтай, Шинжээчийн судалгааны анкет: ОХУ-ын Дорж Банзаровын нэрэмжит Буриадын ИС ба ШУА, ОУХХ “Орос-Монголын харилцаан дахь “Зөөлөн хүч”: харьцуулсан судалгаа” хэмээх хамтарсан грант төслийн хүрээнд энэхүү ажлыг гүйцэтгэв. 2019.11.15-18.
2. Д.Алтай, *Хагас зууны түүх ба хөгжлийн чиг хандлага* Олон улсын эрдэм шинжилгээний хурлын илтгэлүүдийн эмхэтгэлийн Өмнөх үгийг бичив, Улаанбаатар, 2019.11.14.
3. Ц.Лхам, К.Дэмбэрэл, *Олон улсын харилцааны онол, үйл ажиллагааны үндэс” бүтээл* (Шүүмж) Улаанбаатар, 2019.10.03.

Хавсралт 2

ХОЁР. БОДЛОГЫН ЗӨВЛӨМЖ:

“АЗИЙН БҮС НУТГИЙН БАЙГУУЛЛАГУУДЫН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААН ДАХЬ
МОНГОЛЫН ҮҮРЭГ ОРОЛЦООГ НЭМЭГДҮҮЛЭХ БОЛОМЖ”

Ц.Баатар, ОУХХ-ийн зөвлөх, доктор (Sc.D)

Дэлхий ертөнц маш хурдацтайгаар хувьсан өөрчлөгдөж, бидэнд тулгарч буй сорилт, бэрхшээлүүд нэмэгдэж, улс орнуудын харилцан хамаарал улам бүр гүнзгийрч, аюулгүй байдал, нийгэм, эдийн засгийн хөгжлийн шинэ орчин бүрэлдэж байна. Олон улсын тавцанд гарч буй эдийн засгийн хүндрэлтэй асуудлууд улс төрөөс ихээхэн хамааралтай болж байна. Нөгөө талаас дэлхий даяаршиж, шинэ шинэ боломжууд гарч ирж байна. Эдгээр хүчин зүйлс нь Монгол Улсаас олон улсын хамтын нийгэмлэгийн хүрээнд явуулах бодлого, хоёр болон олон талт дипломат үйл ажиллагаанд урьд өмнөхөөс илүү түлхүү ач холбогдол өгч ажиллах зайлшгүй шаардлага урган гарч байна. Энэ хэрээр сонгодог дипломат үйл ажиллагааны эдийн засгийн ач холбогдол ч мөн нэгэн адил улам бүр өсөн нэмэгдэж байна. Үүнээс үүдэн бид гадаад орчин, нөхцөл байдлаа тандан судалж, Азийн бүс нутгийн нэр нөлөө бүхий хүчирхэг олон талт байгууллагуудын үйл ажиллагаанд улам бүр идэвх санаачлагатай оролцох эрэлт хэрэгцээ урган гарч байна.

Бүс нутгийн аливаа нэгэн байгууллагад элсэх ч сайн муу олон талтай, элсэхгүй байх ч сайн муу олон талтай. Эдгээрийн жин банг тааруулж, шийдвэр гаргана гэдэг бол их эмзэг, туйлын зовлонтой асуудал юм. Юуны өмнө эхлээд Монгол Улсын гадаад орчны өөрчлөлт, түүний чиг хандлага, нөлөө хамаарал, гарах эерэг, сөрөг үр дагварыг олон талаас нь нягтлан судлах шаардлагатай. Ийм судалгаа байхгүй бол ямар ч шийдвэр гаргах боломжгүй, мөн алив яриа хэлэлцээр өрнүүлэх нь утга учиргүй.

Монгол улсын гадаад орчин хурдацтай хувьсан өөрчлөгдөж байгаа өнөөгийн нөхцөлд Азийн бүс нутгийн уламжлалт болон шинэ олон талт байгууллагуудын гүйцэтгэж буй үүрэг роль, цаашдын чиг хандлагын талаар ШУА-ийн Олон улсын харилцааны хүрээлэнгийн эрдэмтэн судлаачдын хийж буй судалгааны ажлын зарим үр дүнгээр товч танилцуулга, зөвлөмжийг Та бүхэнд хүргүүлж байна.

Судалгаанд суурилсан гадаад бодлогын ач холбогдол өсөн нэмэгдэж буй өнөөгийн нөхцөлд бидний судалгааны үр дүнгээс бодлогын шийдвэр гаргах түвшинд санаа авахад илүүдэхгүй байх гэдэг үүднээс Азийн бүс нутгийн байгууллагуудын үйл ажиллагааны онцлог, жин нөлөө, хувьсал өөрчлөлт, түүнд Монгол улсын оролцоог нэмэгдүүлэх боломжийн талаарх судалгааны танилцуулгыг гадаад орчинтой нь холбон авч үзлээ.

Монгол улсын газар зүйн байршил. ЮНЕСКО-гийн албан ёсны тодорхойлолтоор газар зүйн утгаараа Монгол улс нь Төв Ази, Зүүн Азийн завсарт байрладаг. Гэхдээ Төв Ази тал руугаа арай илүү их шахаж байрласан орон юм. Төв Азийн бүс нутагт Монгол, Баруун хойт Хятад буюу Шинжаан, Төвд, Өвөр Монгол, Цинхай, Сичуан мужийн баруун, Ганьсу мужийн

хойт хэсэг, Оросын Азийн бүсийн тайгын бүсийн өмнөд хэсэг буюу Сибирь, мөн Казакстан болон Дундад Азийн Киргиз, Узбекистан, Туркмен, Тажикстан зэрэг 4 улс орно.

Эдгээр нутаг, улсууд бол Монголын гадаад, чингэхдээ шууд шүргэлцэх орчныг бүрдүүлдэг. Хэрэв газар зүйн ойлголт улс төр, эдийн засгийн ойлголттой тэр болгон давхцдаггүй гэдгийг харгалзвал Япон, хоёр Солонгос манай хөршүүд болох нь маргаангүй.

Бид бүс нутгийн олон талт хамтын ажиллагаанд оролцохдоо Орос болон Хятадыг ор тас орхиж, тэднийг давуулан, тэднээс огт өөр гадаад орчин бүрдүүлэх гэж зүтгэх нь үл гүйцэлдэх санаа гэдэг нь эндээс тодорхой харагдаж байна.

Монгол улсын газар зүйн онцлогийг харгалзан үзвэл лавтай бүс нутгийнхаа ОХУ, БНХАУ, Япон, Солонгостой харилцан хамааралтайгаар гадаад бодлогоо явуулах ёстой нь шууд ойлгогдоно. Дээрх гадаад орчны хүчин зүйлсээс улбаалан Монгол улс ямар орон зайд багтах, хэнтэй эвсэх, хэнийг дагах, гол нь бүс нутгийн ямар бүтэц, байгууллага, форумд элсэх, интеграцчилагдах гэхчлэн олон асуудлыг араасаа дагуулдаг.

Аль ч улс гүрэн орь ганцаараа хөгждөггүй. Эхлээд хөршүүдтэйгээ, дараа нь бүс нутагтаа, дараа нь тивдээ, дараа нь дэлхийн түвшинд интеграцид ордог зүй тогтолтой. Газар зүйн байршлыг харгалзан энэ бүс нутагт өрнөж буй олон улсын байгууллагуудын талаар цухас тоймлон авч үзье.

Төв Ази. Энэ бүс нутаг дэлхийн гол үйл явдлаас алслагдсан, Орос, Хятадаас бүрэн хамааралтай учир Монголтой төсөөтэй. Бүсийн орнууд ашиг сонирхолоо хамтын хүчээр хэрэгжүүлэхэд чиглэсэн гишүүн, ажиглагч, түнш, урилгын зочин гэх мэт олон статус бүхий Central Asian Union (CAU), Economic Cooperation Organization (ECO), Economic Cooperation Organization Secretariat, Economic Cooperation Organization Trade Agreement гэх мэт олон тооны байгууллага, форумууд бий нь бий. Монгол Улсын хувьд лалын энэ бүс нутгийн аль ч байгууллагад эвсэн нэгдэх онцгойлон үзэх ямар нэг ашиг сонирхол харахан байхгүй байна.

Энэ бүс нутагт олон улсын чанартай байгууллага гэвэл Армян, Беларус, Орос, Казахстан, Кыргыз улсуудыг нэгтгэсэн Евразийн эдийн засгийн холбоо орно. Энд Төв Азийн хоёр улс нэгдсэнийг эс тооцвол, тэдний хамтарсан өөр холбоо алга байна. Тэгээд ч энэ холбоонд орсон жижиг орны үйлдвэрлэгчид том орны гаалийн татваргүй бараанд цохигдон дампуурч байгаа мэдээлэл байна. Хятад улс Евразийн эдийн засгийн холбоотой Чөлөөт худалдааны хэлэлцээрт гарын үсэг зурсан боловч ямар ч бараа бүтээгдэхүүнд тарифын хөнгөлөлт үзүүлэхийг дэмжихгүй байна. Иран, Серби, Вьетнам бүгд Евразийн гишүүн орнуудтай ЧХХ-тэй. Манай

улсын хувьд энэ байгууллагад элсэх гэхээсээ илүү тодорхой нөхцөлтэй, хязгаарлагдмал хүрээнд ЧХХ байгуулах боломж бий.

Нэмж дурдахад Хятадын бүс ба зам санаачилга энэ бүс нутагт эрчимтэй хэрэгжиж, эдийн засаг нийгмийн хөгжилд нь зохих хувь нэмэр оруулж байгааг үгүйсгэхгүй ч зарим улс нь “залгиж чадахгүй” том төслүүд “үмхэж” байгаа нь улс төр, эдийн засгийн эрсдэл дагуулж байгааг олон улсын шинжээчид сануулсаар байгаа билээ.

Харин өнгөрсөн хугацаанд энэ бүс нутгийн хөгжилд АХБ түүний олон талт түншүүд ихээхэн анхаарал тавьж, олон тооны төсөл амжилттай хэрэгжүүлж ирснийг энд цохон тэмдэглэх нь зүйд нийцэх биз ээ.

Төв Ази ба АХБ. Төв Азийн олон талт хамтын ажиллагааг АХБ хөгжлийн түншүүдийн хамт өнөөг хүртэл ивээн тэтгэж олон тооны төсөл хөтөлбөр амжилттай хэрэгжүүлж байна. АХБ-ны Төв Азийн бүс нутгийн эдийн засгийн хамтын ажиллагааны хөтөлбөр (CAREC) нь 2001 оноос хэрэгжиж эхэлснээс хойш тээврийн холболт, эрчим хүчний хамтын ажиллагаа, худалдааг хөнгөвчлөх санаачлагуудад нийтдээ 30 гаруй тэрбум ам. долларын хөрөнгө оруулалт хийжээ. 2017 оны 10 дугаар сард CAREC-ийн гишүүн орнуудын сайд нарын баталсан стратеги нь хамтын болон тогтвортой хөгжлийн төлөөх хөгжлийн түншүүд, хувь хүмүүс, томоохон сангуудын оролцоотойгоор төлөвлөсөн төслүүдийг бодлогоор холбон зангидах замаар бүс нутгийн эдийн засгийн хамтын ажиллагааны цар хүрээг өргөжүүлэх чиглэлээр ихээхэн хүчин чармайлт гарган амжилттай хэрэгжүүлж ирлээ.

CAREC-ийн гишүүн орны хувьд манай улс ч дээрх төсөл хөтөлбөрийн хүрээнд баруун бүс Азийн хурдны замын босоо тэнхлэгийн зорчигч, ачаа тээврийн хатуу хучилттай замаар холбогдлоо. Ингэснээр Төв, Дундаг Ази, булангийн орнууд хийгээд Оросын баруун Сибир, цаашлаад Европын орнуудтай худалдаа, эдийн засгийн харилцаагаа өргөтгөн хөгжүүлэх нэн таатай боломж бүрдлээ. Түүнчлэн төвийн босоо тэнхлэгийн Дархан-Улаанбаатар чиглэлийн замыг ч АХБ-ны санхүүжилтээр хэрэгжиж эхлээд байгаа нь хөршүүдтэй байгуулсан ачаа тээвэр, хил орчмын хамтын ажиллагааны гэрээ хэлэлцээрүүдийн хэрэгжүүлэхэд чухал ач холбогдолтой юм. Эдгээр нэн таатай боломжийг хэр зэрэг үр ашигтай, санаачлагатай ашиглах биднээс хамаарах болоод байна.

Одоо бид хоёр хөршийн олон талт хамтын ажиллагааны байгууллагуудын талаар цухас авч үзье.

ОХУ. Оросын Холбооны Улсын Азийн чиглэлд санаачилсан олон улсын чанартай байгууллагын тоо ч чамгүй олон. Эндээс тоймтойг нь авч үзэхэд Санкт-Петербургийн Олон улсын эдийн засгийн чуулганаас гадна газар нутгийнхаа 60 хувийг хамарсан 16 муж улсуудаа нэгтгэн, эдийн засгийн тусгай бүс болгох зорилт тавьж “Дорнын эдийн засгийн чуулган” гэсэн бүс хоорондын форум байгуулж маш идэвхитэй үйл ажиллагаа явуулж байна. Энэхүү чуулга уулзалт нь Алс Дорнодын бүс нутгийн хөгжил төдийгүй Ази, Номхон далайн бүс нутгийн орнуудын эдийн засгийн хамтын ажиллагааг идэвхжүүлэхэд чухал ач холбогдолтой, нэр хүндтэй талбар, платформ болоод байна. Монгол улс энэ форумын олон талт үйл ажиллагаанд чухал ач холбогдол өгч үйл ажиллагаанд нь идэвхтэй оролцож, бүс нутгийн хэмжээний санал санаачлага дэвшүүлж, бүс нутгийн орнууд нэгдэн хамтарч ажиллахыг уриалж ирлээ. Түүнээс гадна манай улстай шууд холбогдох Оросын төвөөс алслагдсан хил орчмын бүс нутгийн хэмжээнд Чита муж, Буриад, Алтай, Тува улсуудыг нэгтгэсэн “Байгаль нуурын Эдийн засгийн хамтын нөхөрлөл” гэх мэт олон талт эвслүүд бий. Бид ОХУ-ын Алс Дорнод ба Байгаль нуурын бүс нутгийн нийгэм, эдийн засгийн хөгжлийн хөтөлбөрт түншлэн оролцож, хил орчмын бүс нутгуудтай нь хатуу, зөөлөн дэд бүтцээр холбогдож харилцан хамааралтай хөгжих, улмаар ЗХА-ийн олон талт интеграцид оролцох боломжийг судалж үзэх зайлшгүй шаардлага урган гарч байна.

Хятад. Хятад улс өнөөдөр бүс нутаг төдийгүй тив, дэлхийн хэмжээний олон талт байгууллага үүсгэн санаачилж томоохон төсөл хөтөлбөр хэрэгжүүлж, бүс нутагтаа голлон тоглогчийн нэг болон хүчирхэгжиж байна.

“Бүс ба Зам санаачлага” нь үндсэндээ Хятад улсын эдийн засаг, гадаад хийгээд аюулгүй байдлын бодлогын ашиг сонирхлыг хэд хэдэн томоохон төслөөр дамжуулан хэрэгжүүлэхэд чиглэсэн Евразийн ирээдүйн бүс нутгийн интеграцын талаархи Хятадын үзэл баримтлал юм. BRI нь гео-улс төрийн болон гео-эдийн засгийн хүчтэй хэмжигдэхүүн бүхий хөгжлийн санаачлагын хувьд Евразийн орнуудын хооронд дэд бүтэц, бодлого, худалдаа, санхүү, соёлын харилцан холболт, хамтын ажиллагааг дэмжихэд чиглэж байна. BRI-ийн хэрэгжилтэд өөрсдийнх нь санаачлан байгуулсан Азийн дэд бүтцийн хөрөнгө оруулалтын банк (АИВ), Хөгжлийн шинэ банк (NDB) зэрэг тив, дэлхийн ихэнхи улс орнуудыг хамарсан гишүүнчлэлтэй, олон тооны түншлэлтэй банк санхүүгийн шинэ байгууллагууд чухал үүрэг гүйцэтгэж байна. Сүүлийн үед BRI төсөл хөтөлбөрийн хүрээнд үйл ажиллагааны, хөрөнгө оруулалтын, улс төр, эдийн засаг, нийгмийн болзошгүй эрсдлийн талаар олон түвшинд яригдаж, улс орнууд болгоомжтой хандахад хүргэж байгаа хэдий ч төсөл хөтөлбөр зогсолтгүй ургашилсаар байна. Хятад улс дээрх нөхцөл байдалд дүгнэлт хийж төслийн хүрээнд хэрэгжүүлж буй хөрөнгө

оруулалтын гэрээг хамгаалах, учирч болзошгүй эрсдлийг бууруулах арга хэмжээ авч аль аль талын ашиг сонирхолыг тэнцвэржүүлэх бодлого явуулж хэрэгжилтэнд нь хяналт тавьж эхэллээ. Ийнхүү Хятад улс газарзүйн хамрах хүрээгээ тэлэн өргөжүүлж, хөрөнгө оруулалтын асар их нөөц боломжоо ашиглан BRI санаачлагаа Евразид бүс нутгийн болон олон талт байгууллагын хамтын ажиллагааны стратеги болгон хувиргаж чадаж байна. Бүс нутгийн чөлөөт худалдаа, олон талт харилцаа, хамтын ажиллагааных нь стратегид Боао форум ч зохих үүргээ гүйцэтгэж байна.

Бүс ба Зам санаачлагын төсөл хөтөлбөрийг санхүүжүүлэх зорилгоор байгуулсан олон улсын чанартай байгууллагын нэг бол яахын аргагүй Азийн дэд бүтцийн хөрөнгө оруулалтын банк (АИВ) юм. Энэ банкыг Олон улсын байгууллагууд ч хүлээн зөвшөөрч Олон талт байгууллагын Ёс зүйн сүлжээ (ENMO)-нд 2019 оны сүүлчээр гишүүнээр элсүүлэн авлаа.

НҮБ-ын хүрээний уламжлалт хөгжлийн банкууд Хятадын тэргүүлсэн хөгжлийн шинэ банкуудын хооронд функциональ нэгдэл, хамтын ажиллагаа бий болж төсөл хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлэхэд түншлэн оролцож чухал үүрэг гүйцэтгэж байна. Тухайлбал, Дэлхийн банк, АХБ тус тусдаа хамтын ажиллагааны болон хамтарсан санхүүжилтийн гэрээг АИВ, NDB-тэй байгуулсан бөгөөд түншлэн оролцож санхүүжүүлсэн төслүүд хэдийнэ хэрэгжиж эхлээд байна.

Монгол-Хятад-Оросын олон талт хамтын ажиллагаа. Гурван улсын Төрийн тэргүүнүүдийн хүрээнд хэлэлцэж тогтсон гурвалсан хамтын ажиллагааны хүрээнд Эдийн засгийн коридор байгуулах төсөл хөтөлбөр бидний хувьд хамгийн чухал шийдвэрлэх ач холбогдолтой төдийгүй бүс нутгийн интеграцид хатуу зөөлөн дэд бүтцээр холбогдох гарцыг нээж өгөх юм.

Орос, Хятадын Төрийн тэргүүнүүд хоёр улсын харилцааны статусаа өөрчилж “Шинэ эрин дэх Орос, Хятадын иж бүрэн стратегийн хамтын ажиллагааны харилцан итгэлцсэн түнш” болсноо зарлан тунхаглалаа. Бид ч хоёр хөрштэйгөө Иж бүрэн стратегийн түншлэлийн харилцаатай боллоо. Ийнхүү гурван улсын олон талт хамтын ажиллагааны хүрээнд нэн тааламжтай орчин бүрдсэн энэ цаг үед бид хөгжлийн олон талт түншүүдтэйгээ хамтарч дээрх төсөл хөтөлбөрийн эхний ээлжийн зорилт болох гурван улсын транзит тээврийн өндөр хурдны авто зам, төмөр замын бүтээн байгуулалтын төсөл хөтөлбөрүүдэд түлхүү ач холбогдол өгч, илүү их идэвхи санаачлагатай оролцож, боломжит бүх суваг, гуравдагч хөршүүдийг ч энд татан оролцуулж хугацаа алдалгүй хэрэгжүүлж эхэлмээр байна.

Энд нэмж өгүүлэхэд гурван талт хамтын ажиллагааны хүрээнд ОХУ Курагино-Кызыл чиглэлийн төмөр замын магистралыг богино хугацаанд барьж дуусгахыг зорьж байна. Энэ нь

Тувагийн Бүгд Найрамдах Улсын нийслэлээс үргэлжлүүлэн Монгол Улс, БНХАУ-ын төмөр замын сүлжээнүүдэд нэвтэрч, цаашлаад бүс нутгийн бусад улсын төмөр замын сүлжээнд холбогдох Евразийн хэмжээний ач холбогдолтой тул энэхүү төсөлд сонирхогч бүх түншүүд хамтран ажиллахыг Оросын тал уриалж байна. Манай улс бүтээн байгуулалтанд олон талт түншлэлийн хүрээнд хамтран ажиллаж байна

Энд нэмж тэмдэглэхэд хоёр хөршийн төрийн тэргүүнүүд манайд хандах хандлагад ч сүүлийн үед нааштай өөрчлөлт гарч тэд зарим томоохон төсөл дээр харилцан тохиролцож нягт хамтран ажиллахаа илэрхийлж байгаа билээ.

Хятадын Төрийн тэргүүн “танайд ашигтай, манайд хохиролгүй бол” бүх талаар туслан дэмжиж, томоохон төсөл хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхэд хамтран ажиллана гэсэн амлалт өглөө. ОХУ-ын Төрийн тэргүүн өнгөрсөн онд айлчлахдаа бүх салбарт итгэлцэлд түшиглэсэн хамтын ажиллагааг өргөтгөн хөгжүүлнэ гэдгээ илэрхийллээ. Түүнчлэн хоёр хөршийн Төрийн тэргүүнүүд манай нутгаар хийн хоолой тавих талаар тохиролцоонд хүрч, Оросын тал олон хувилбараар судалж эхэллээ. Тэр бүр олдохгүй энэ “алтан боломж” хэр удаан үргэлжлэхийг таашгүй. Гагцхүү бүх түвшинд идэвхи санаачлага, хүчин зүтгэл гарган тэдний итгэлийг дааж, үүрэг хариуцлага хүлээж, нягт хамтран ажиллаж чадах эсэх нь одоо зөвхөн монголчууд биднээс л шалтгаалах болоод байна.

Монгол Улс Азийн бүс нутагт эзлэх байр сууриа бататгаж, өөрийн харьцангуй давуу тал, уламжлалт харилцааны сувгуудыг сэргээн ашиглах замаар улс төр, эдийн засгийн интеграцид оролцох эхний алхам нь хоёр хөрштэй байгуулсан эдийн засгийн коридорын төсөл, хөтөлбөрүүд болж байна. Түүнийг хэрэгжүүлж чадах эсэх нь Монгол төрийн бодлого, үйл ажиллагаа хийгээд монголчууд биднээс ихээхэн шалтгаалах болно.

Тиймээс Монгол улсад тулгараад буй нарийн түвэгтэй, олон талт зорилтуудыг цогцоор нь шийдвэрлэхэд Азийн бүс нутгийн байгууллагуудтай харилцах харилцаа нь тэргүүн зэргийн ач холбогдолтой юм. Нэн тэргүүнд Оросын Сибирь, Алс Дорнод, БНХАУ-ын Зүүн хойд Азийн бүс нутагтай харилцан хамааралд орж улмаар Япон, Солонгостой нягт хамтран ажиллах нь бидний гол зорилт байх болов уу. Энэ чиглэлээр олон талт хамтын ажиллагааны төлөвлөгөөг шинэчлэн боловсруулах нь аль аль талын стратегийн ач холбогдолтой юм.

Азийн бүс нутгийн шинэ олон талт байгууллагад элсэх асуудал нь манай улсын хүртэх үр өгөөж гарах зардал хийгээд бидний хүлээх үүрэг хариуцлага юу болох зэргийг олон талаас нь нягтлан судалж байж шийдэх нь зүйн хэрэг. Тэрнээс биш урилга ирүүлсэн байгууллага болгонд орно гэвэл эрсдэл, үргүй зардлын үүд хаалга л нэмэгдэх нь мэдээж хэрэг.

Энд нэмж хэлэхэд одоохондоо бүрэн бүрэлдээгүй олон туйлт шинэ дэг журмын нөхцөлд дэлхийн улс орнууд дахин бүлэглэгдэх нь гарцаагүй. Ямар ч гэсэн Орос, Хятад хоёр стратегийн нэгэн тал болж АНУ-ыг сөрөн зогсож байгаа нь зайлшгүй харгалзан үзэх бодит байдал болж байна.

Азийн бүс нутгийн интеграци ба Монгол Улс. Монгол Улсын хувьд гео-улс төр хийгээд гео-эдийн засгийн байршлын хувьд Азийн бүс нутагт хандах гол баримжаа болгож Ази, Номхон далайн бүс нутагт, тэр дундаа АСЕАН-нд төвлөрч, АСЕАН-ыг энэ бүс нутаг болон цаашлаад олон улсын хэмжээнд улам бүр чухал үүрэг гүйцэтгэх нөлөө бүхий хүчирхэг байгууллага гэж үзээд Гадаад бодлогынхоо үзэл баримтлалд тусган энэ чиглэлд идэвх санаачлага гарган ажиллаж ирсэн боловч дотоод гадаад орчны олон хүчин зүйлийн улмаас төдийлөн дорвитой ахиц өөрчлөлт гаргаж чадалгүй өнөөг хүрлээ. Бид алсаас зоримог эхэлсэн ч байж болох юм. Гэвч Монгол Улсын гадаад бодлогын тэргүүлэх чиглэл нь энэ бүс нутаг болох нь гарцаагүй. Тийм ч учраас АСЕАН-ны төрөлжсөн байгууллагууд, түүний гишүүн орнууд, түншүүдтэй нь олон талт хамтын ажиллагаагаа өргөтгөн хөгжүүлэх чиглэлд ултай судалгаа хийж, гарах зардал, олох үр өгөөж, боломж нөхцөлөө нарийн тооцоолж, өнөөгийн хүрсэн түвшинг шат ахиулах чиглэлд санаачлагатай ажиллах шаардлага хэвээр байна.

Бүс нутгийн байгууллагууд бий болсон үндэслэлийг судалж үзэхэд бүсийн орнууд аюулгүй байдал, тогтвортой хөгжилд хүрэхийн тулд хамтын хүчин чармайлтаа нэгтгэх зорилго агуулдаг хэдий ч тэд ихэвчлэн хүчирхэг гүрнүүдийн аль нэгнийх нь шүхэрт орж, аль нэг талын ашиг сонирхолын хүрээнд л өмнөө тавьсан зорилго, зорилтоо хэрэгжүүлж ирсэн байдаг. Тухайлбал, АНУ ба түүний холбоотнууд энэ бүс нутагт эзэлж ирсэн нэр нөлөө, байр сууриа хадгалахын тулд өөрсдийн өргөн цар хүрээтэй стратегийн нэг хэсэг болгон ашиглахын тулд тухайн бүс нутгийн байгууллагад нэгдэж тэдний олон талт асуудалд шийдвэрлэх үүрэг рольтой оролцдог. Хятад улс мөн л өөрийн олон талт үзэл баримтлал, ашиг сонирхолыг хэрэгжүүлэх хэрэгсэл болгон бүс нутгийн байгууллагуудад нэгдэж манлайлах үүрэг гүйцэтгэх хүчин чармайлтынхаа нэг хэсэг болгон ашиглаж байна. Энэ бүхнээс харахад Азийн бүсийн байгууллагууд нь хүчирхэг гүрнүүдийн зүгээс баримталж буй олон улсын дэг журмын нэг хэлбэр, үйл ажиллагааны талаархи өрсөлдөөний дэд хэлбэр гэж үзэж болох юм. Дашрамд дурдахад нийгмийн чиг баримжаатай Азийн бүсийн байгууллагуудын үйл ажиллагаа нь үзэл баримтлал, итгэл үнэмшил, олон талын түншлэлд түшиглэн тэгш бус байдал, ил тод байдал, хүрээлэн буй орчин гэх мэт бүс нутаг, дэлхийн нийтийг хамарсан тулгамдсан асуудлуудад дуу хоолойгоо хүргэдэг нөлөө бүхий чухал шинэ суваг болж байгаа хэдий ч шийдвэр гаргах түвшинд хүртэлх нөлөө хамаарал сулавтар хэвээр байна.

АСЕАН нь өнгөрсөн 53 жилийн хугацаанд бүс нутагтаа Европын Холбоотой төстэй, бараа бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ, хөрөнгө, ажиллах хүчний чөлөөтэй хөрвөх тийм орчинг бий болгох гол зорилго тавьж, тавьсан зорилгоо амжилттай хэрэгжүүлж, бүс нутгийн аюулгүй байдал, тогтвортой хөгжилд жинтэй хувь нэмэр оруулж ирсэн нэр хүндтэй хүчирхэг байгууллага болсон юм. Энэ байгууллага 2019 онд урд өмнө тавьж ирсэн зорилго, зорилтоо нэгтгэн дүгнэж, үйл ажиллагааны цаашдын чиглэл болох “ASEAN Vision 2040”-ийг АСЕАН, Зүүн Азийн эрдэм шинжилгээний хүрээлэнгийн (ERIA) 60 гаруй эрдэмтэн судлаачдын оролцоотойгоор боловсруулж, шат дараалан хэлэлцэж дараагийн хоёр арван жилийн алсын хараагаа тодорхойлоод байна.

Тэрхүү төсөлд 2040 он гэхэд АСЕАН бүс нутаг, дэлхийн хэмжээнд илүү хүчирхэг байр суурь эзлэхийн тулд улс төрийн эв нэгдэл, эдийн засгийн интеграци, нийгмийн хариуцлага бүхий эдийн засгийн хүчирхэг хамтын нийгэмлэг болох зорилт тавьж, хэрэгжүүлэх арга замаа үе шаттайгаар нарийвчлан тодорхойлжээ.

Түүнчлэн бүс нутаг болон дэлхийн гео-эдийн засаг, гео-улс төрд гарч буй томоохон хувьсал өөрчлөлт, дижитал технологийн эрин дэх аж үйлдвэрийн дөрөв дэх хувьсгал, түүний эдийн засаг, нийгэмд үзүүлэх үр нөлөө, тулгарч болзошгүй эрсдэл зэрэг олон талт асуудлыг цогц байдлаар судалж, бүс нутаг хэрхэн дасан зохицож, хамтын аюулгүй байдал, тогтвортой хөгжлийн зорилтоо хэрэгжүүлэхэд чиглэсэн нийгэм эдийн засгийн олон талт асуудлуудыг энэхүү төсөлд нарийвчлан тусгасан байна.

Дээрх зорилго зорилтоо амжилттай хэрэгжүүлснээр АСЕАН 2040 он гэхэд Европын холбоог давсан үлэмж том эдийн засаг бүхий нэгдсэн удирдлага, зохицуулалт бүхий НҮБ-ын хүрээнд тогтсон дэг журмыг хангасан бүс нутгийн ЕХ маягийн хүчирхэг төв болох аж.

Бүс нутгийн хэмжээнд АСЕАН-нд түшиглэсэн нэр нөлөө бүхий хүчирхэг олон талт хамтын ажиллагааны форум бол ASEAN+6 механизмд суурилсан Зүүн Азийн Саммит (EAS) юм. Энэ форум Зүүн Хойт Ази, Зүүн Ази, Зүүн Өмнөд Ази, Өмнөд Азийн бүс нутгийн 16 орны удирдагчдын жил бүр зохион байгуулдаг бүс нутгийн форум бөгөөд 2011 онд ОХУ, АНУ нэгдэн орж 18 улс болж өргөжснөөр бүс нутгийн хийгээд дэлхийн бодлогод нөлөө бүхий хүчирхэг чуулганы нэг болсон юм.

Аюулгүй байдлын салбарт Азийн интеграцлал, олон талт хамтын ажиллагаа маш хязгаарлагдмал хэвээр байна, Гэхдээ түүнд 27 гишүүн орнуудыг эгнээндээ нэгтгэсэн АСЕАН-ы бүс нутгийн форум (ARF) маш чухал үүрэг гүйцэтгэх хандлагатай байна

Монгол Улсын хувьд АСЕАН-ны бүс нутгийн форум (ARF)-ын гишүүн орны хувьд үйл ажиллагаанд нь идэвхтэй оролцох замаар Зүүн Азийн олон талт хамтын ажиллагааны гол түншийн нэг болох зорилт тавьж, боломжит бүх сувгийг ашиглан АПЕК-т чухал байр суурь эзэлдэг АСЕАН түүний төрөлжсөн байгууллагууд, гишүүн орнууд, түншүүдтэй нь нягт хамтран ажиллах нь АРЕС гэж явснаас ч илүү үр өгөөжтэй байж болох магадлалтай.

Дашрамд дурдахад АСЕАН, АСЕМ хоёр нягт хамтран ажилладаг. АСЕМ-ыг бүрдүүлэгч Европ тивийн орнууд хөгжлийн хувьд харьцангуй хоцрогдож буй Азийн орнуудад хөгжлийн туслалцаа үзүүлдэг бөгөөд Европын Холбоо тусламжийн хөтөлбөртөө Ази тивийн 19 орон, түүний дотор Монгол Улсыг хамруулж олон улсын байгууллагуудын зүгээс хэрэгжүүлж буй төсөл хөтөлбөрүүдэд идэвхтэй түншлэн оролцож ирлээ. Бид ч түүнийг угтуулан томоохон төсөл хөтөлбөр хэрэгжүүлэхдээ олон талт түншийн хүрээнд татан оролцуулж үр өгөөжтэй хамтран ажиллах боломж бий.

АСЕМ нь улстөр, эдийн засаг, соёлын гэсэн гурван чиглэлийг нэгтгэн хамруулдаг үйл явц учраас Ази, Европын орнуудтай энэ гурван салбарын үйл ажиллагаанд идэвхтэй оролцож хамтран ажиллах замаар Ази-Европын интеграцид бололцооны хэрээр оролцож, хамтын ажиллагааны үр өгөөжийг хүртэх, хоёр тивийн ард түмнүүдийн хооронд гүүр болж дэд бүтцээрээ холбогдох, тэдний хөгжлийн туршлагаас суралцах боломж нээгдсэн билээ.

Манай улсын гадаад бодлогын тэргүүлэх чиглэлийн нэг болсон Зүүн Азийн дэд бүс болох ЗХА-д ч олон талт хамтын ажиллагааны механизм бүрэлдэн бий болох үйл явц өрнөн хөгжих чиг хандлатай болж ирлээ. Энэ үйл явцыг ургашлуулахад НҮБ-ын Ази Номхон Далайн Эдийн Засаг, Нийгмийн Комисс (ESCAP)-ын Зүүн ба Зүүн хойд Азийн газар (SOENEA) ихээхэн чухал үүрэг гүйцэтгэж байна. Тухайлбал, энэ хүрээнд Зүүн хойт Азийн зургаан улс болох Хятад, ОХУ, Япон, Монгол, хоёр Солонгосыг хамарсан бүс нутгийн олон талт хамтын ажиллагааны платформыг байгуулсан. Гол зорилго нь бүс нутгийг тээвэр, эрчим хүчний дэд бүтцээр холбож, худалдааг хөнгөвчлөх, хүрээлэн буй орчны тогтвортой байдлын талаархи дэд бүс нутгийн хамтын ажиллагааг бэхжүүлж, нэгдсэн зохион байгуулалтаар хангаж уялдуулан зохицуулахад үйл ажиллагаа нь чиглэж байна. Энэ байгууллага тус бүс нутагт хэрэгжих төсөл хөтөлбөрүүдэд түншлэн оролцогч талуудыг нэгтгэн зангидаж хөдөлгөгч хүчин нь болж, олон улсын банк санхүүгийн байгууллага, бизнесийн бүлэглэл, хувийн томоохон сангууд, бүсийн орнуудын орон нутгийн засаг захиргаа, иргэний нийгмийн хийгээд бусад төрөжсөн байгууллагуудын үйл ажиллагааг уялдуулан зохицуулж байгаа нь бүс нутгийн олон талт

хамтын ажиллагааны шинэ хэлбэр болж, НҮБ-ын ТХЗ 30 зорилтыг хэрэгжүүлэхэд чухал хөшүүргийн үүрэг гүйцэтгэж байна.

Зүүн хойд Азийн орнуудад албан ёсны олон талт механизм байдаггүй нь бүсийн чадавхийг нэмэгдүүлэхэд сөрөг нөлөө үзүүлдэг гол хүчин зүйлийн нэг болж ирснийг бүсийн орнууд хүлээн зөвшөөрдөг. Гэхдээ Зүүн хойд Азид өөр өөр гишүүнчлэлийг хамарсан, өөр өөр түвшний (үндэсний, үндэстэн дамнасан, бизнесийн, мэргэжлийн холбоодын, орон нутгийн засаг захиргаа, иргэний нийгэм гэх мэт) оролцоотой одоо байгаа механизмыг "функциональ хамтын ажиллагаа ба интеграци" гэж тодорхойлж болох юм. Ийм функциональ хамтын ажиллагаа, интеграцчлалын механизмд манай улсын идэвхтэй оролцоотой явж ирсэн Зүүн ба Зүүн хойд Азийн бүсийн газар (SOENEA), Гурвалсан хамтын ажиллагааны нарийн бичгийн дарга нарын газар (TCS), Их Түмэн санаачилга (GTI) багтдаг.

Дээрх байгууллагуудын уялдаа холбоог нэгтгэснээр Зүүн хойд Азид хамтын ажиллагааны албан ёсны олон талт механизм бий болох чиглэлд алхам алхамаар ойртож буйн нэгэн илэрэл юм. Хятад улс дээрх гурвалсан хамтын ажиллагаа болон “Бүс ба Зам” санаачлагын хүрээнд төсөл хөтөлбөрүүд санаачлан хэрэгжүүлж, Зүүн хойд Азийн чөлөөт худалдааны бүс байгуулах талаар олон талыг хамарсан иж бүрэн өргөн цар хүрээтэй судалгаа хийж, бүс нутагт тэргүүлэх байр суурь эзэлж байна.

Ийнхүү Зүүн хойд Азид НҮБ-ын уламжлалт олон талт үзэл, дүрэм журамд суурилсан хамтын ажиллагааны шинэ хэлбэр бий болж, иргэний нийгэмтэй уялдаа холбоотой ажиллаж, олон талт түншлэгчдийг түүнд татан оролцуулж байгаа нь төлөвлөсөн төсөл хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлэхэд ихээхэн чухал үүрэг гүйцэтгэж байна. Энэ бүхэн манай улсын хувьд уламжлалт хамтын ажиллагаагаа өргөтгөх, бүс нутгийн эрчим хүчний сүлжээнд нэгдэх шинэ санал санаачлагыг ажил хэрэг болгоход шийдвэрлэх ач холбогдолтой юм. Энэ байгууллагын үйл ажиллагаанд идэвхтэй оролцож, өөрийн байр сууриа эзэлж, нягт хамтран ажиллах нь хөгжлийн нэгэн хөшүүрэг болно гэж үзэж байна.

АПЕК Эдийн засгийн хамтын ажиллагааны энэ байгууллага гурван аравныг ардаа үдэж буй энэ цаг үед дэлхий, бүс нутагт гарч буй ээдрээ түвэгтэй, асар хурдацтай хувьсал өөрчлөлтийн улмаас нөлөө бүхий хүчнүүдийнх нь хоорондын өрсөлдөөн, ашиг сонирхол, үзэл баримтлалын зөрөөний улмаас өнөөдөр урд өмнө үзэгдээгүй хүнд сорилттой тулгарч байна.

Эдийн засгийн жигд бус өсөлт, дэлхийн худалдааны уналт, протекционист чиг хандлага улам бүр нэмэгдэхийн хэрээр гишүүн эдийн засгуудынх нь нийгэм дэх тэгш бус байдал улам бүр нэмэгдэж, хамтын ажиллагаанд нь сөргөөр нөлөөлөх хандлага ч гарч байна.

Энэ мэт олон хүчин зүйлийн улмаас гишүүн орнуудыг хамарсан чөлөөт худалдааны хэлэлцээр байгуулах санал санаачлага нэгдсэн тохиролцоонд хүрч чадалгүй хэд хэдэн бүлэглэл болон задарлаа. Энэ бүхнээс үүдэн АНУ саяханаас Ази-Номхон далайн бүс нутаг гэдэг газар зүйн ойлголтыг баруун зүг тэлж “Энэтхэг-Номхон далайн стратеги” гэсэн өргөн уудам орон зайд бүх талыг хамарсан чөлөөтэй, нээлттэй бүс нутгийн хамтын нийгэмлэг байгуулах тухай Үндэсний аюулгүй байдлын стратеги хэмээх баримт бичигтээ тусгалаа. Түүнийг Америкийн энэ бүс нутгийн түншүүд нь дэмжиж “Чөлөөт, нээлттэй Энэтхэг, Номхон далай” гэсэн бүс нутгийн орнуудыг хамарсан олон талт хамтын ажиллагааны бүлэглэл үүсгэн байгуулах тухай яриа хэлэлцээ өрнүүлж эхэллээ. Манай улсын гурав дахь түншүүд болох АНУ, Япон зэрэг улсууд ч энэ шинэ бүтцэдээ биднийг татан оролцуулах сонирхолоо илэрхийлсээр байна.

Бид 27 жилийн турш элсэхийг хүсэж элдэв арга хэрэглэж, олон төрлийн арга хэмжээнд нь оролцож заримыг нь эх орондоо зохион байгуулж, хөрөнгө хүч зарж, идэвхий хүчин зүтгэл гарган ажиллаж ирсэн боловч амжилт олсонгүй. Гол нь тэдний шалгуур үзүүлэлтүүдийн хаана нь ч бид хүрэхгүй байгаатай холбоотой. Тийм учраас бид давын өмнө ASEAN+3+ARF гэсэн хамтын ажиллагаанд аль болох боломжийн хэмжээнд түншлэн оролцоог хичээж, дотоододоо бэлтгэлээ хангаж, эдийн засгаа томруулж өгөх, авах юмтай болсны дараа л ярих асуудал болов уу.

Ази, Номхон далайн орнуудын эдийн засгийн интеграцид бодитой оролцоход Монгол Улсын хувьд бизнесийн, судалгааны, төрийн бус байгууллага болон төр засгийн байгууллагууд нь зэрэг хамтран оролцож болох ганц цонх бол Номхон Далайн Эдийн Засгийн Хамтын Ажиллагааны Зөвлөл (PECC) хэвээрээ байна. PECC нь 1980 онд байгуулагдсан. Өнөөгийн байдлаар 26 гишүүн хороотой бөгөөд үүнд нэг хараат гишүүн, хоёр байгууллагын гишүүн багтдаг. PECC Ази, Номхон далайн бүс нутгийн өмнө тулгарч буй хамгийн чухал тулгамдсан асуудлуудын талаар албан бус орчинд төр, нөлөө бүхий бизнесменүүд, тэргүүлэх судлаачдын оролцоотойгоор бодлого боловсруулж, бүс нутгийн эдийн засгийн тогтвортой хөгжилд чухал хувь нэмэр оруулж ирсэн байгууллага юм. PECC-ийн санаачлагаар 1989 онд APES байгуулагдсан. Зөвлөл нь АПЕК-ийн үйл явцын албан ёсны гурван ажиглагчдын нэг.

Манай улс 1998 онд дэд гишүүнээр элсэн орж, 2008 онд (Бангкок) жинхэнэ гишүүн болсон. Энэ чиглэлд Монголын Үндэсний Хороо (MONPECC)-нд ач холбогдол өгч үйл ажиллагааг нь идэвхжүүлж ажиллавал дээрх байгууллагаас хүртэх өгөөж нэн арвин.

Төр засгийн хийгээд судалгааны байгууллагууд болон бизнесийн төлөөлөл оролцсон төр-олон нийтийн ийм байгууллага гишүүн орон бүрт бий. Тэд PECC-ийн хүрээнд хамтран

ажиллаж маш идэвхтэй үйл ажиллагаа явуулж, бүс нутгийн хөгжилд бодит үр нөлөө үзүүлж байна.

РЕСС-ийн зохион байгуулж байгаа төсөл хөтөлбөрт Шинжлэх ухааны хүрээлэнгүүд, их дээд сургуулиуд, Засгийн газрын холбогдох агентлагууд болон тодорхой салбарын бизнесийн төлөөллийг идэвхтэй оролцуулж, РЕСС болон түүний гишүүн орнуудтай бүх сувгийг ашиглан оролцож олон талт хамтын ажиллагааны үр шимийг хүртэх өргөн боломж бий.

РЕСС нь бодлогын чиг баримжаатай, нэр хүндтэй байгууллага бөгөөд бүс нутгийн орнуудын хооронд түншлэл, шударга байдал, хүндлэл, итгэлцэлд түшиглэсэн харилцан хамааралтай ажил хэрэгч хамтын ажиллагааны уур амьсгалыг бий болгож, худалдаа, хөрөнгө оруулалт, эдийн засгийн өсөлт, нийгмийн дэвшил, шинжлэх ухаан, технологийн хөгжил, хүрээлэн буй орчин зэрэг олон талт хамтын ажиллагааг өрнүүлэн хөгжүүлэх гарцыг тодорхойлж, бодлогын уялдаа холбоог нэгтгэн зангидахад үйл ажиллагаа нь голлон төвлөрч байна. Дээрх зорилго, зорилтын хүрээнд АПЕК-ийн туулж ирсэн өнгөрсөн 30 жилийн үйл ажиллагааг нэгтгэн дүгнэж, ирэх хоёр аравны үйл ажиллагааны мөрийн хөтөлбөр *People and Prosperity: An APEC Vision to 2040* боловсруулж, гишүүн эдийн засгуудын ажлын хэсгийн болон сайд нарын уулзалтуудаар шат дараалан хэлэлцүүлэх ажил ид өрнөж байна. Түүнийг энэ оны 11 дүгээр сард Малайзад болох чуулганаараа хэлэлцэн батлах төлөвтэй байна.

“Хүн ард, хөгжил цэцэглэлт: АПЕК 2040 алсын хараа”-нд АПЕК-ийн өвөрмөц, хамтын ёс зүйд суурилсан энэ форумд учирч буй өнөөгийн нэн шинэ тулгамдсан асуудлууд түүнийг даван туулах арга замыг тодорхойлж, ирэх хоёр арван жилд бүс нутгийн хүн ардын амьдралыг тэгш хүрээмжтэй дээшлүүлж, аюулгүй байдлаа баталгаажуулсан, хөгжил дэвшилд хүрсэн, харилцан уялдаатай, өргөн хүрээнд шинэчлэгдсэн АПЕК болсон байх зорилт дэвшүүлжээ. Энэ зорилгодоо хүрэхийн тулд чөлөөт, нээлттэй худалдаа, хөрөнгө оруулалт, бүс нутгийн худалдаа, эдийн засгийн интеграцийг үргэлжлүүлэн хөгжүүлэхийн зэрэгцээ шинэлэг, хүртээмжтэй, тогтвортой, тэнцвэртэй, аюулгүй, уян хатан чанартай, хүн ардын амьдрал, эдийн засгийн өсөлтийг хангахад үйл ажиллагаа нь чиглэх аж. Түүнчлэн бүсийн хүн амын боловсрол, амьдралын нөхцлийг сайжруулахад чиглэсэн бодлого явуулж, бүтцийн шинэчлэл хийж, шаардлагатай дэд бүтцийг хөгжүүлж, харилцан уялдаа холбоог сайжруулах замаар сайн засаглалыг хэрэгжүүлснээр технологийн хурдацтай хөгжлийн эрин үед дижитал өөрчлөлтийн үр өгөөжийг хүн ард, бизнесийн аль алинд нь нээлттэй байлгаж зах зээлд нэвтрүүлэх таатай орчинг бий болгох юм байна.

Дээрх зорилтуудыг хэрэгжүүлснээр АРЕС дэлхийн хамгийн их нэр нөлөө бүхий шинэчлэгдсэн бүс нутгийн эдийн засгийн хамтын ажиллагааны хүчирхэг форум болох аж.

Бидний хувьд давын өмнө энэ бүс нутгийн худалдааны хэлэлцээрт оролцох эхний гарц нь Ази, Номхон далайн худалдааны хэлэлцээр /АРТА/ юм. Монгол Улс 2013 онд гишүүнээр элсэж, 2019 оны 12 дугаар сарын 12-нд УИХ-аар соёрхон баталсан. АРТА нь Ази, Номхон далайн бүс нутгийн хөгжиж буй орнууд зах зээлийн хүрээгээ тэлэх, үйлдвэрлэлээ нэмэгдүүлэх, дотооддоо үйлдвэрлэх боломжгүй, эсхүл үйлдвэрлэхэд өндөр өртөгтэй бараа бүтээгдэхүүнийг хөнгөлөлттэй нөхцөлөөр авах, хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх, Өмнөд өмнөдийн худалдаа, хөрөнгө оруулалтыг дэмжих, SDG-30 хэрэгжилтэнд туслах зорилго агуулдаг. Монгол улс АПТА-д элссэнээр цаашид бүс нутгийн худалдааны гэрээ хэлэлцээрт оролцоход туршлага сургамж ч болох ач холбогдолтой юм. Энэ хэлэлцээрт хэлэлцээрт Бангладеш, БНХАУ, Энэтхэг, Лаос, БНСУ, Шри Ланка, Монгол гэсэн 6 улс нэгдэн орсон. АРТА гишүүн орнууд өөр хоорондын экспорт, импортын бараанд тусгай хөнгөлөлтийг олгож, барааны болон үйлчилгээний худалдаан дахь саад тотгорыг арилгах, хөрөнгө оруулалтын урсгалыг нэмэгдүүлэх чиглэлд хамтын ажиллагааны механизмыг бий болгож байгаа нь чухал ач холбогдолтой юм.

Манай Улсын гадаад худалдааны нийт бараа эргэлтийн 64,7 хувь, экспортын 90 хувь, импортын 30 хувийг АРТА-ийн гишүүн орнууд тус тус эзэлдэг. Уг хэлэлцээрт нэгдэн орсноор гадаад худалдааны зах зээлийг тэлэх таатай орчин бий болж байгаа хэдий ч хараахан хүчин төгөлдөр үйлчилж эхлээгүй, хөнгөлөлт, чөлөөлөлтийн нарийн ширийн асуудлаа нэг мөр болгох тал дээр ажиллаж байна. Хэрэв нэгдсэн тохиролцоонд хүрч гэрээ хэрэгжиж эхэлсэн тохиолдолд манай экспортын бараа, бүтээгдэхүүн БНХАУ, БНСУ-ын зах зээлд дунджаар 40%-ийн хөнгөлөлт эдлэх боломж бүрдэх юм. Түүнчлэн, Монгол Улс БНХАУ, БНСУ- тай чөлөөт худалдааны хэлэлцээр байгуулах боломжийг судалж байгаа энэ үед эхний ээлжинд хөнгөлөлттэй тарифыг хэрэглэж, үр дүнд суурилсан шийдвэр гаргахад таатай боломж бүрдэж байна.

Бүс нутгуудын олон талт байгууллагуудаас манай улс ач холбогдол өгч харилцан хамааралтай ажиллаж ирсэн байгууллагууд болон шинэ олон талт байгууллагуудын үйл ажиллагааны өнөөгийн байдлыг тоймлон танилцуулахад ийм байна.

Өнөөдөр олон талт байгууллагын үйл ажиллагаанд төрийн болон төрийн бус байгууллагуудыг (бизнес, иргэний нийгэм, хувийн сан, банк санхүүгийн институц, түншлэн оролцогчид гэх мэт) татан оролцуулах шинэ хандлага бий болж, хөгжлийн түншүүд нь

катализаторын үүрэг гүйцэтгэж батлагдсан төсвөөс гадна нэмэлт санхүүжилтийн эх үүсвэртэй болж төсөл хөтөлбөрүүд амжилттай хэрэгжих нөхцөл боломжийг бүрдүүлж байна. Ингэснээр бүс нутгийн байгууллагууд бүтэц зохион байгуулалтын хувьд бэхжиж, нэр хүнд, хүлээх үүрэг хариуцлага нь өсөн нэмэгдэж, бүс нутгийн тогтвортой хөгжилд жинтэй хувь нэмэр оруулж байна.

Монгол Улс олон тулгуурт бие даасан прагматик гадаад бодлогоо хадгалж, хоёр хөршийн болон бүс нутгийн нэр нөлөө бүхий хүчирхэг олон талт байгууллагуудын үйл ажиллагаанд идэхтэй оролцохын тулд гурав дахь хөрш, хөгжлийн олон талт түншүүдийн дэмжлэг авч тэдний итгэлийг хүлээж, харилцан хамааралтай, нягт хамтран ажиллах нь өнөөгийн тулгамдсан асуудлуудыг эрсдэл багатай даван туулах нэгэн гарц байх болов уу гэж үзэж байна.

Монгол Улс Азийн бүс нутгийн байгууллагуудын хүрээнд баримтлах бодлого, үндсэн чиглэлийг шинээр тодорхойлоход анхаарахад илүүдэхгүй болов уу гэх үүднээс дараах зөвлөмжийг бид санал болгож байна.

1. Манай улсын Бүс нутгийн олон талт байгууллагуудын үйл ажилгаанд оролцож ирсэн байдалд дүн шинжилгээ хийж, үр нөлөө багатай, зардал чирэгдэл ихтэй, олон шат дамжлагатай “яриа хэлэлцээний дэлгүүрүүд”-ийн тоог цөөлөх;
2. Дээрх чиглэлээр урд өмнө гаргасан олон төсөл хөтөлбөр, үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг эргэн харж шинэчлэх;
3. Гурван улсын Эдийн засгийн коридор байгуулах төсөл хөтөлбөр + гурав дахь хөрш + хөгжлийн түншүүд + олон талт байгууллагууд гэх мэт боломжит бүх сувгийг татан оролцуулах талаар санал санаачлага гаргах;
4. ШХАБ-д шат ахиж оролцох эсэхийг мэргэшсэн тэргүүлэх байгууллага, судлаачдаас бүрдсэн шинжээчдийн баг ажиллуулж олон талыг хамарсан судалгаа хийж асуудлыг (массад түшиглэхгүйгээр) нэг мөр шийдвэрлэх;
5. НҮБ болон олон улс, бүс нутгийн засгийн газар хоорондын байгууллагын хүрээнд баримтлах бодлого, чиглэлийг тодорхойлж, харилцаа, хамтын ажиллагааны үр өгөөжийг дээшлүүлэх;
6. Өнөөгийн даяаршсан, харилцан хамааралтай дэлхийд элдэв өвчин, гамшиг, санхүүгийн, эдийн засгийн хямрал, эрсдэлд өртөмтгий байдал нэмэгдэж байгаа энэ цаг үед НҮБ-ын Ази Номхон Далайн Эдийн Засаг, Нийгмийн Комисс (ESCAP)-ын Зүүн ба Зүүн хойд Азийн газар (SOENEA), Гурвалсан хамтын ажиллагааны нарийн

бичгийн дарга нарын газар (TCS), Их Түмэн санаачилга (GTI)-тай нягт хамтран ажиллаж, үүрэг оролцоогоо бүх түвшинд нэмэгдүүлэх;

7. PECC-ийн гишүүн орны хувьд энэ байгууллагын олон талт үйл ажиллагаанд идэвх санаачлагтай оролцох;
8. Монголын Үндэсний Хороо (MONPECC)-нд ач холбогдол өгч үйл ажиллагааг нь идэвхжүүлж олон талт оролцоог хангаж ажиллах;
9. Зүүн хойд Азийн шинэ хүртээмжтэй олон талт байдлын чиг хандлага, эдийн засаг, нийгэм, байгаль орчин, улс төрийн хүрээнд хамтын ажиллагаа, интеграцийн механизм, бүтэц зохион байгуулалтын төлөв байдлыг улируулан судлах;
10. Зүүн хойд Азийн Эрчим хүчний нэгдсэн сүлжээ байгуулах ажлыг уялдуулан зохицуулах олон талт институцыг Монгол улсад байгуулахад бүсийн орнуудын Төрийн тэргүүн нарын улс төрийн зөвшилцөлд хүрэх. Үүнийг хэрэгжүүлэхийн тулд улс төр, дипломатын бүх сувгийг ашиглаж, үйл ажиллагааг нь хурдасгахад дэмжлэг үзүүлэх;
11. Интернет, социал медиа нь бидний уламжлалт харилцааны хэлбэрийг өөрчилсөөр байгаа өнөөгийн нөхцөлд гадаад орчны мэдээлэл цуглуулж, анализ хийдэг, замын зураг гаргадаг бодлогын судалгааны “Think Tank”-Төв байгуулах;
12. Өнөөдөр манайд гадаад орчны чиглэлээр судалгаа явуулж буй төрийн, их дээд сургуулийн дэргэд болон төрийн бус байгууллагын статустай 20 гаруй судалгааны төв, хүрээлэн үйл ажиллагаа явуулж байна. Дээрх байгууллагуудын судалгааны үр дүнг хэлэлцдэг, санал солилцдог дугуй ширээний уулзалт, онол практикийн бага хурал зэрэг арга хэмжээг жилд нэгээс доошгүй удаа зохион байгуулж тэдний судалгааны үр дүн, зөвлөмжийг ойшоон үзэж, бодлогын шийдвэр гаргах явцад тусган хэрэгжүүлэх

ШУА-ийн Олон улсын харилцааны хүрээлэн “Азийн бүс нутгийн байгууллагуудын үйл ажиллагаа дахь монголын үүрэг оролцоог нэмэгдүүлэх боломж” судалгааны төслийн баг

2019 оны 12 дугаар сар

“БҮС НУТГИЙН ИНТЕГРАЦ, ХАМТЫН АЖИЛЛАГАА:
МОНГОЛ УЛСЫН ОРОЛЦОХ ШААРДЛАГА, БОЛОМЖ”

Л.Хайсандай, ОУХХ-ийн зөвлөх, доктор (Sc.D)

Тив дэлхий, бүс нутгийн хэмжээний их, бага, хөгжингүй ба хөгжиж байгаа улс орнуудын хоорондын харилцаа хамаарал улам бүр гүнзгийрч байна. Үүнээс үүдэн бүс дундын хэлхээ холбоог бүх талаар хөгжүүлэх, орон бүрийн ашиг сонирхол, хүч бололцоог нэгтгэн, ялангуяа эдийн засгийн тогтвортой, эрчимтэй хөгжлийг хангах явдал нэн чухал юм. Өөрөөр хэлвэл хөгжлийн асуудлыг өнөөдөр зөвхөн нэг улсын хүрээнд биш, дэлхийн түвшинд, бүс нутгийн хүрээнд гагцхүү хамтын ажиллагаагаар л шийдэх боломжтой болж байна. Ийм нөхцөлд манай улс хөгжлийн үзэл номлолоо шинээр авч үзэж, шинэ цаг үеийн чиг хандлага, зорилт стратегид нийцүүлсэн, үндэснийхээ язгуур эрх ашигт тулгуурласан бодлого боловсруулж хэрэгжүүлэх зүй ёсны шаардлага гарч байна.

Иймд өөрийн оршин, харъяалагдаж байгаа бүс нутгийнхаа интеграц, хамтын ажиллагаанд манай улсын оролцох боломж, төлвийн талаар оновчтой үр дүнтэй зохих судалгаа хийх хэрэгтэй нь мэдээж. Энэ талаар би зарим нэгэн санаа бодлоо илэрхийлье.

1. Монгол Улсын Их Хурал “Монгол Улсын тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал 2030” баримт бичгийг 2016 оны 2 дугаар сард баталж, үндэсний түвшний зорилтуудаа тодорхойлсон. 2030 он гэхэд Монгол Улс ардчилсан засаглалаа бэхжүүлж, экологийн тэнцвэрт байдлыг ханган, ядуурлын бүх хэлбэрийг устгаж, дээд эрэмбийн дундаж орлоготой улс орны эгнээнд шилжих зорилт дэвшүүлсэн билээ. Мөн засгийн газраас тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлалыг дунд болон богино хугацаанд үе шаттай хэрэгжүүлэх бодлогын хөтөлбөр боловсруулсан. Энэ дагуу хөгжлийн санхүүжилтийг бүрэлдүүлэхэд улсын төсвөөс гадна хөрөнгө оруулагчдын оролцоог хангах, идэвхижүүлэх, төр хувийн хэвшлийн түншлэлийг дэмжихэд онцгой анхаарах ёстой. Үүний хамт зүүн хойд Азид оршдог, далайд гарцгүй манай улсын хувьд олон улс, бүс нутгийн хамтын ажиллагаанд идэвхитэй оролцох нь дээр дурдсан тогтвортой хөгжлийн зорилтыг хэрэгжүүлэх нэг гол чухал арга хэрэгсэл юм.

Тиймээс манай улс АСЕАН-ны бүсийн чуулга уулзалт, Ази-Европын уулзалт, Азид хамтын ажиллагаа, итгэлцлийг бэхжүүлэх бага хурал, Азийн хамтын ажиллагааны Яриа хэлэлцээ зэрэг хурал, чуулганы үйл ажиллагаанд оролцоогоо улам идэвхижүүлж, тодорхой үр дүнтэй болмоор байгаа юм.

Мөн АСЕАН-ы яриа хэлэлцээний түнш болох эрмэлзлээ бодитой болгох тодорхой алхам хийх, Ази Номхон далайн худалдааны хэлэлцээрт нэгдэх асуудлаа эрчимжүүлэх асуудлаа шаардлагатай байна. Зүүн хойд Азийн яриа хэлэлцээний механизмын хөгжилд хувь нэмрээ оруулахын тулд манай Улс 2013 онд “Улаанбаатрын Яриа хэлэлцээ”-г санаачилж,

жил бүр хуралдааныг зохион байгуулж байгаа. Өдгөө бүс нутгийн аюулгүй байдал, эрчим хүч, дэд бүтцийн сүлжээ, ногоон хөгжил, хамтын ажиллагааны боломж зэргийг хэлэлцдэг, дэд бүсийн бүх улсын оролцоог хангасан нээлттэй механизм болон төлөвшиж байгаа.

Гэвч түүний шинжлэх ухааны үндэслэлийг бататгаж, үр дүнг дээшлүүлэх шаардлагатай. Түүнчлэн Ази, Номхон далайн эдийн засгийн хамтын ажиллагаа (АПЕК) нь бүс нутгийн эдийн засгуудыг интеграцид нэгтгэх үндсэн бүтэц болж байгаа бөгөөд бүс нутагт чөлөөт худалдааны бүс байгуулах үндсэн зорилно тавьж байгаагаа 2015 оны дээд уулзалтаасаа албан ёсоор зарлалаа. Монгол Улс АПЕК-т элсэх нь манай эдийн засаг, нийгмийн амьдралд үнэхээр нааштай нөлөө үзүүлэхээр байгаа юм. Гэвч манай улс 2020-ооноос нааш элсэх боломж байхгүй байгаа. Гэхдээ АПЕК-т элсэх нь олон талын ач холбогдолтойг харгалзан энэ чиглэлээр үргэлжлүүлэн ажиллавал зохино гэдэг нь судалгаа шинжилгээгээр батлагдаж байна.

Үүний тулд АПЕК-т элсэх бэлтгэлээ хангах өөрийн үйл ажиллагааны хөтөлбөрөө шинэчлэн боловсруулж батлуулах, мөн элсэхтэй холбогдсон чиглэлээр тууштай ажиллах АПЕК-ийн ажлын хэсгүүдэд ажиглагчийн хувьд үргэлжлүүлэн оролцож, мэдээлэл авч байх, тэндээс суралцах; ПЕКК-ийн үйл ажиллагаанд гишүүний хувьд идэвхи санаачлагатай оролцож байх хэрэгтэй байна.

2. Аливаа улс орны хөгжлийн болон ард иргэдийн амьдралын түвшинг эдийн засгийн суурь бүтцийн салбарын хөгжлөөр тодорхойлдог түүхэн жамтай. Хөгжингүй орны тоонд асар богино хугацаанд орсон орнуудын туршлагаас харахад тэдний гол зорилго дэд бүтцийг эдийн засгийн суурь болгон хөгжүүлэхэд доривтой, шийдвэртэй арга хэмжээ авч чадсанаар амжилт олж, түүнийг нь дагаж эдийн засаг, ард түмний аж амьдрал сайжирч хөгжсөн байдаг. Тиймд манай улсын дотооддоо болон дамжин өнгөрүүлэх тээврийн дэд бүтцийн хөгжлийн асуудал өнөөгийн манай хамгийн тулгамдсан асуудлын нэг болж байна. Чухамдаа манай улс хоёр том хөршийнхөө тэг дунд нь оршиж, Зүүн Азийг Европтой, Зүүн хойд Азийг төв Азитай холбогч “гүүр” болж, тэдгээртэй хамаатаж харьяалагдаж байдаг өвөрмөц онцлог бүхий орон гэдгийг хэн хүнгүй мэднэ. Энэхүү геополитикийн байрлал нь тухайн бүс болон бусад улс орнуудын сонирхлын төвд байдаг билээ.

Нөгөөтэйгүүр өдгөө манай хоёр хөршийн хоорондох худалдаа 100 хол давсан ам.долларт хүрээд байна. 2020 он гэхэд хоёр дахин өсөх төлөвтэй байна. Түүнчлэн Зүүн Ази, Европын улсуудын хоорондын худалдааны ба бусад солилцоо асар их нэмэгдэж байна. Энэ бүхнээс үзвэл манайх транзит худалдаа хийх бодит боломж өсөх магадлалтай байна. Ийм нөхцөлд 2016 оны зургадугаар сард Ташкент хотноо болсон Монгол Улс, ОХУ, БНХАУ-ын төрийн тэргүүн нарын уулзалтаар “Монгол-Орос-Хятад-ын” “эдийн засгийн коридор”

хөтөлбөрийг баталсан. Монголын “хөгжлийн зам”, Хятадын “Торгоны замын эдийн засгийн бүс”, ОХУ-ын “Евразийн эдийн засгийн холбоо-г” уялдуулсан уг хөтөлбөрт гурван улсын хамтын ажиллагааны олон чухал зорилт туссан. Тээврийн дэд бүтцийг хөгжүүлэх асуудал энд гол байр суурийг эзэлж, түүнийг дагуулсан чөлөөт бүс байгуулах, эко аялал жуулчлалын маршрут бий болгохоор төлөвлөсөн. Хөтөлбөрт гурван тал хамтран хэрэгжүүлэх дэд бүтцийн бүтээн байгуулалт буюу авто болон төмөр замын коридорууд, дамжин өнгөрөх тээвэр, аж үйлдвэрийн хамтын ажиллагааг өргөжүүлэх чиглэлээр 32 төсөл тусгагдсан байгаа. Тэдгээрийг 5 жилийн дотор барьж байгуулах учиртай. Тэгвэл эдгээр төсөл Монголын геополитикийн орчинд хэрхэн нөлөөлөх вэ, ер нь энэ гурван улсын эдийн засгийн коридор манай улсад ямар ашигтай вэ, хэрхэн яаж хэрэгжих вэ мэтийн олон асуудалд шинжлэх ухааны үндэслэлтэй хариулт өгөх шаардлагатай.

Гурван улсын эдийн засгийн коридорт манай улс холбоочийн үүрэг гүйцэтгэнэ гэж байгаа. Энэ дэд бүтэц бол манай улсын хувьзаяатай шууд холбоотой. Тиймээс бид бүх эрсдэлийг тооцож аль ч тохиолдолд төмөр зам, автозамтын сүлжээнүүдийг тэд нарт бүрэн даатгаж болохгүй. Бас Орос, Хятад хоёрын одоогийн нэгдмэл ашиг сонирхол урт удаан байж чадах боловуу? Хэзээ нэгэн цагт эрх ашиг нь зөрчигдөх болвол тэр үед манай улс яах вэ гэдэг асуудал гарах болно гах мэтийн олон юм байгаа. Гэхдээ хөрш гүрнүүдтэйгаа аж ахуйн хэлхээ холбоогоо энэхүү коридорын төслөөр дамжуулан эрчимжүүлэх үндсэн дээр хөгжил дэвшлээ түргэтгэх нөхцөл бүрдэж байна гэж итгэл дүүрэн харж болно. Үүний хамт бүс нутгийн хэмжээнд БНСУ-ын дэвшүүлсэн “Евразийн санаачилга” гэдэг төсөл биелэлээ олж эхлээд байна. Энэ төслийн хүрээнд хоёр Солонгос-Оросын гурван талт хамтын ажиллагаа хөгжих боломжтой гэж байгаа бөгөөд түүнд манайх нэгдэх нөхцөл байдал бий болохыг үгүйсгэхгүй. Бас “сайш хөрш, сайн түнш, сайн хандлага,” гэсэн эрхэм зорилго бүхий төв Азийн эдийн засгийн хамтын ажиллагааны (CAREK) хэрэгжиж байна. Түүнчлэн интеграц нэлээд их урагшлан хөгжчихсэн АСЕАН-ыг манай улс сүүлийн үед их сонирхох болсон. Газарзүйн байрлалаараа бол манай улс бол Зүүн Өмнөд Азийн орон биш ч гэсэн түүний хувьд АСЕАН+томьёоллын дараагийн орон болж нэгдэх боломжийг сүвэгчлэн хайж, нухацтай авч үзэхийг бодож боловсруулах хэрэгтэй байна. Тийнхүү бүс нутгийн интеграц, хамтын ажиллагаанд Монгол Улсын оролцох боломж төлөв их байна. Харин энэ бүхний талаар манайхан судалгаа сайтай, хоорондын уялдаа холбоог сайтар зангидаж баймаар байна. Мэдээж хэрэг жижиг улс учраас их гүрнүүдэд хандаж санаачлага гаргалаа гэхэд дэмжих бололцоо нь тун бага. Тиймд хамгийн гол маш сайн судалгаатай байж зохих ёсны байр суурийг хадгалж чаддаг байх ёстой. Үүний тулд энэ чиглэлээр ёудалгаа хийж байгаа эрдэстэн судлаачид, тэдгээрийн судлалын ажлыгбүх талаар нь уялдуулж дэмжих, тухайлан сэдэвт

ажлыг төрийн түвшинд анхааран үзэж, зохих санхүүжилтээр хангаж, бодит хэлбэрээр тэтгэх, үр дүнгий нь төрийн бодлогод тусган хэрэгжүүлж баймаар байна. Үүнд бас хөрөнгө хүчийг боловсруулж, аливаа нэгдмэл ойлголттой, нэгдмэл бодлоготойгоор бүс нутгийн хэмжээнд хамтран ажилламааар байнг зориуд зөвлөж, онцлон тэмдэглэж байна.

АСЕАН, АПЕК-ИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААН ДАХЬ МОНГОЛЫН ҮҮРЭГ
ОРОЛЦООГ НЭМЭГДҮҮЛЭХ ШААРДЛАГА, БОЛОМЖ

Б.Цэнгэлхам, ОУХХ-ийн ЭША, доктор (Ph.D)

XXI зуун гарсаар дэлхий дахинд даяаршил улам бүр тэлж, шинжлэх ухаан, мэдээллийн технологи үсрэнгүй хөгжин, улс төр, эдийн засгийн интеграци өргөжиж, улс хоорондын харилцан хамаарал гүнзгийрч байна. Хөгжил, хамтын ажиллагааны шинэ томоохон төвүүд тодорч, тэдгээрийн хүрээн дэх харилцаа, хамтын ажиллагааны шинэ механизм бий болж, түүний олон улсын харилцааны ерөнхий үйл явцад үзүүлэх нөлөө өсөх болов. Ази, Номхон далайн бүс нутгийн улс орнуудын хамтын ажиллагаа түргэн хурдацтай хөгжиж, дэлхийн улс төрийн бодлого, үйл явцад тэдгээрийн үзүүлэх жин нөлөө мэдэгдэхүйц өсөн нэмэгдэх болжээ. Ази, Номхон далайн бүс нутагт төдийгүй дэлхий дахины олон улсын харилцааны механизмд хүчтэй нөлөөлөх болсон олон улсын улс төр, эдийн засгийн харилцааны томоохон институц нь АСЕАН, АПЕК юм.

АСЕАН, АПЕК бол дэлхийн улс төрийн бодлого, үйл явцын хүрээн дэх хамтын ажиллагааны том төв, бүс нутгийн харилцааны гол суурь тулгуур мөн.

Онолын хувьд Ази, Номхон далайн бүс нутаг бол энэ нутгийн шинэ зах зээлийг эзлэх, улмаар олон улсын тавцанд нөлөөгөө тогтоох (хүчний төвийг тодорхойлогч субъект болох), нөгөө хэсэг нь хөгжингүй орнуудаас өөрийгөө хамгаалах гэсэн хоёр өөр ашиг сонирхлуудын нэгдэл бүхий эдийн засаг-улс төрийн бүлэглэл бөгөөд олон улсын эрх зүйн нутаг дэвсгэр болно. АСЕАН, АПЕК мөн Монгол Улс энэ орон зайн бүрэлдэхүүн хэсэг юм.

Геополитикийн болон институцийн онолын үүднээс авч үзвэл Монгол Улс өргөн уудам нутаг, байгалийн сэргээгдэх ба сэргээгдэхгүй баялаг, цөөн хүн ам, Орос, Хятадын дунд оршдог орны хувьд гуравдагч хөршийн хамтын ажиллагаа нэн чухал байна. Ийм учраас Ази, Номхон далайн бүс нутгийн олон талт хамтын ажиллагааны байгууллагуудын үйл ажиллагаанд Монгол Улсын оролцоог нэмэгдүүлэхийн тулд дор дурдсан асуудлуудыг онол, аргазүйн хувьд, мөн хэрэгжүүлэх шаардлага, бодит боломж байгааг зөвлөмж болгон танилцуулж байна. Тухайлбал:

1. Ази, Номхон далайн бүс нутаг Монгол Улсын олон улсын харилцаа, улс төрийн бодлогын чухал зангилаа төв, бүс нутаг болно;
2. Тус бүс нутгийн олон талт хамтын ажиллагааны байгууллагууд Монгол Улсын олон талт хамтын ажиллагааны газар зүйн гадаад орчин бөгөөд улс төр, гадаад харилцаа, эдийн засгийн ашиг сонирхлын бодит орон зай мөн;
3. Сүүлийн 5 жилд Азийн бүс нутгийн улс төр, эдийн засгийн харилцаанд дэлхийд тэргүүлэх улс орнуудын, тухайлбал, АНУ, БНХАУ-ын байр суурь, оролцоо улам

бүр тасран ялгарах шинэ чиг хандлага бий боллоо. Үүний тод жишээ нь АСЕАН-ны 2018 оны яриа хэлэлцээр бөгөөд АНУ, БНХАУ Ази, Номхон далайн бүс нутаг руу илүү анхаарч, энэ бүс нутгийн хамтын ажиллагаанд тэргүүлэх ач холбогдол өгөх болов;

4. Монгол Улс АСЕАН-тай албан ёсны харилцаа тогтоон хамтарч ажиллах, ингэснээр өөрийн орны улс төр, эдийн засгийн харилцаанд эерэг чиг хандлагыг бий болгохын тулд тус байгууллагыг гуравдагч хөрш гэж үзэж харилцаагаа өргөжүүлэхийн зэрэгцээ түүний гишүүн орнуудтай хоёр талын харилцаа, хамтын ажиллагааг хөгжүүлэхэд анхаарч ажиллах нь зүйтэй;
5. Монгол Улс АПЕК-д гишүүнээр элсэн орох үйл ажиллагааг идэвхжүүлэхийн тулд улс төр, дипломатын аргыг түлхүү ашиглах. Үүний тулд хоёр талын болон олон талт хэлбэрээр АПЕК-д чухал байр суурь эзэлдэг АСЕАН-ны гишүүн орнуудтай харилцаа, хамтын ажиллагаагаа өргөжүүлэх замаар дам таатай орчинг бий болгох бүрэн боломжтой. Бидний судалгаагаар Монгол Улсын АПЕК-д элсэхэд дэмжлэг авах хамгийн үр ашигтай хувилбарын нэг нь БНСВУ мөн гэдгийг нэн даруй хэрэгжүүлж эхлэх шаардлагатай байна.
6. Монгол Улсын Азийн бүс нутагт байр сууриа бататгаж, эндхийн улс төр, эдийн засгийн интеграцид оновчтой оролцох явдал хөрш ОХУ, БНХАУ-тай харилцах, хамтран ажиллах чиг бодлогоо тодотгох талаар гурван талын эхлүүлсэн, санад болгосон төсөл, асуудлуудыг хэрэгжүүлэхээс ихээхэн шалтгаалах болоод байна. Азийн бүс нутагт, өөрийн харьцангуй давуу тал, уламжлалт харилцааны сувгуудыг сэргээн ашиглах явдал Монголын төрийн бодлого, Засгийн газрын идэвхтэй үйл ажиллагаанаас хамаарах болоод байна. Энд Азийн, үүний дотор өндөр хурдацтай тэлж буй Хятадын зах зээл Азиас Европын, цаашлаад улам бүр тархах үйл явцад Монголын газарзүйн давуу байдлыг ашиглах явдал нэн чухал болоод байна. Үүнд бид Монголын нутаг дэвсгэр дээр баригдах байгалийн хий дамжуулах байгууламж, Замын Үүд-Улаанбаатар-Наушк, Улаанбаатар-Цагаантолгой-Кызыл, Улаанбаатар-Тьянжин зэрэг чиглэлд төмөр зам барих төслүүдийг турдаж болно. Торгоны замын түүхэн ач холбогдол ч өнөө ихэд сөхөгдөх боллоо;
7. Ази, Номхон далайн бүс нутагт шинэ зах зээлийг эзлэх, бүс нутгийн улсуудаас эдийн засгийн төвшингөөр хоцрохгүй байх замаар Монгол Улсын үндэсний аюулгүй байдлыг сахин хамгаалахад тус бүс нутагт хүчний төвийг тодорхойлогч

АНУ-тай харилцаа, хамтын ажиллагаагаа шинэ шатанд гаргахын төлөө тууштай, эрчимтэй ажиллах хэрэгтэй байна;

8. Тэргүүлэгч орон Япон, БНСУ зэрэг улсуудтай хоёр болон олон талт хамтын ажиллагаанд (АСЕАН, АПЕК, Зүүн хойд Ази, Шанхайн хамтын ажиллагааны байгууллагын хүрээнд) хамтарч ажилласнаар эдийн засгийн хувьд өөрөөсөө илүү хөгжилтэй улсуудтай бүх салбарт хамтран ажиллах, харилах шинэ боломжийг олж авна. Үүнийг өөрийн орны дотоод нөөц бололцоог эргэлтэнд оруулах, хөгжлийг хурдасгах, үр ашгаа нэмэгдүүлэх, бүс нутаг дахь өрсөлдөөнийг өргөжүүлэх засаар Азийн бүс нутгийн байгууллагуудын үйл ажиллагаан дахь Монгол Улсын үүрэг оролцоог нэмэгдүүлэх нэг хүчин зүйл гэж үзэж байна;
9. БНАСАУ-ын цөмийн зэвсгээр заналхийлэх явдлыг бүрэн арилгах, Вьетнам-Хятад, Филиппин-Хятадын зэрэг Өмнөд Хятадын тэнгис дэх газар нутгийн маргааныг шийдвэрлэх зэрэг нь Ази, Номхон далайн бүс нутгийн геополитикийн тулгамдсан асуудал хэвээр байна. Дипломат ажиллагаа нь маргааныг шийдвэрлэх гол арга зам учраас маргаантай улс орнууд өөрсдийн байр суурь, ашиг сонирхолоо ухамсарлан, хэлэлцэн тохиролцож, дарамт шахалтыг арилгах арга зам олж, цаашид харилцан ашигтай, тогтвортой байхад чиглэсэн бодлого, үйл ажиллагааг манай улс тууштай үргэлжлүүлэх хэрэгтэй байна;

Бидний судалгаанаас үзэхэд даяаршил, бүс нутгийн интеграци өрнөж буй өнөөгийн нөхцөлд Монгол Улс Азийн бүс нутгийн хамтын ажиллагаанд идэвхтэй оролцох явдал манай улсын гадаад бодлогын тэргүүлэх чиглэлийн нэг хэвээр байх болно.

ГУРАВ. ЭРДЭМ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ӨГҮҮЛЭЛ:

Interconnectivity in the Region of Eurasia: Mongolia's Presence in the SCO (Shanghai Cooperation Organization)

Altai Dulbaa Academy of Sciences of Mongolia, Ulaanbaatar, Mongolia

The Shanghai Cooperation Organization (SCO) was formed in 2001 after breakdown of the socialist system and the Soviet Union as a new form of cooperation between former socialist countries in Eurasian region. Mongolia joined the SCO in 2005 with an observer member status. Since 2007, Presidents of Mongolia began to participate every year to the Summit of the heads of SCO member states. By the initiative of Mongolian President, in 2014 the tripartite format of the meetings of the leaders of three countries: Russia, China, and Mongolia were established. In June 2016, during the third meeting of the leaders of Russia, China, and Mongolia in Tashkent (Uzbekistan), “The Russia-China-Mongolia Economic Corridor Program” document was signed. This program is aiming to develop the infrastructure of three countries, ensuring the competitiveness of products on the world market, and strengthening the Eurasian integration. The content of this program is combining the main ideas of Chinese “Belt-Road” megaproject, Russian initiative for developing of Eurasian economic integration and Mongolian “Steppe Road” project. The main goal of the “Steppe Road” initiative is to involve Mongolia to become the transit territory for transportation of natural gas, oil, and other products between Russia and China. In conclusion, the author gives some comments regarding the issue of full membership status of Mongolia to the international organization—SCO. Keywords: multi-pillar policy, Shanghai Cooperation Organization, the tripartite format of the meetings of the leaders of Russia, China, and Mongolia, Russia-China-Mongolia Economic Corridor Program, “Steppe Road” project initiative

Introduction

The Shanghai Cooperation Organization (SCO) was formed in 2001 as a challenge to new changes occurring on vast Eurasian space after collapse of the socialist system and the Soviet Union. The end of the Cold War, the emergence of the new international order, the normalization of Chinese-Russian relations, the rise of terrorism, and other circumstances created the need for search of mutual understanding between the states of the Eurasian continent, creation of new structures for dialogue on issues of regional cooperation, global challenges of world politics and international relations. The original purpose of “Shanghai Five” was the struggle against international terrorism, nationalistic separatism, and religious extremism. Since life is multifaceted and brings forward new challenges, in the process of forming the SCO as an international organization, its activities subsequently covered the spheres of economy and humanitarian aspects. Since January 2004, the

SCO has started functioning as a full-fledged Altai Dulbaa, Ph.D., Prof., senior researcher, head, Third Neighbour and International Studies Division, Institute of International Affairs, Academy of Sciences of Mongolia, Ulaanbaatar, Mongolia. DAVID PUBLISHING D 320 INTERCONNECTIVITY IN THE REGION OF EURASIA international structure with its own working mechanism, staff, and budget. The SCO is not a military bloc or an open regulatory conference on security issues, so it occupies an intermediate position. As a new mechanism for dialogue and cooperation between states, the SCO fulfils its main mission to strengthen stability and security in a broad space which unites participating states in combating terrorism, separatism, extremism, drug trafficking, developing economic cooperation, energy space, scientific and cultural interaction. Therefore, this international organization was formed as an optimal mechanism for dialogue and development of joint decisions concerning a huge range of tasks. Relations Between Mongolia and the SCO With the end of the Cold War, fundamental changes have taken place in the internal situation, politics, and international relations of Mongolia. With the collapse of the world socialist system and the USSR, Mongolia was given an opportunity to conduct an independent foreign policy which expressed the fundamental interests of the Mongolian people. The country was given an opportunity to pursue a balanced policy with regard to neighbouring states, avoid participation in their bilateral conflicts that do not affect the interests of Mongolia, formulate new “policy of a third neighbour”, pursue an active foreign policy in international relations, and promote its own interests. During the Cold War, Mongolia was involved not only in the international confrontation between the West and East, but also directly involved in ideological first, and then a direct military conflict between the Soviet Union and China, which had a negative impact on national security of the country. Since the late 1980s, Soviet-Chinese relations began to normalize with a positive effect on normalization of Mongolian-Chinese relations. The “Foreign Policy Concept of Mongolia”, adopted by the country’s parliament in 1994 and updated in 2011, indicates that the country will adhere to basic principles of peace, openness, multi-pillar policy and independence. Article 14.1 of the Concept defines the priority objective of the foreign policy of Mongolia as friendly relations with Russia and China, with which it will pursue a balanced policy in the spirit of good neighbourly relations and the development of large-scale cooperation. At the same time, historical traditions and specifics of economic cooperation with these states will be taken into account. Deepening international relations and cooperation with its two neighbours, Mongolia is developing relationship of strategic cooperation with Russia since 2009 and with China since 2011. Adhering to the principles of openness and multi-pillar policy, Mongolia expressed desire to cooperate with the SCO, in which two great neighbours of our country play a big role: the Russian Federation and People’s Republic of China. In June 2004, at the Summit of heads of SCO member

states in Tashkent (Uzbekistan), the organization expanded accepting Mongolia as a new member with observer status. It's remarkable that our country became first member-state with observer status in history of SCO. In 2005, at the Fifth Summit of the SCO heads of state in Astana (Kazakhstan), the Declaration of the heads of SCO member states was signed recording further consolidation of efforts and strengthening of coordination, which expressed the desire of SCO for expansion and improvement of its activities. Starting from this Summit on, delegation of Mongolia's representatives began for the first time to participate in the annual meetings of the SCO as an observer country. This participation was a clear expression of deep interest of our country in active engagement in the process of political and economic cooperation of the SCO member countries which later allowed expansion of Mongolia's relations with Central Asian countries. Since the start of permanent involvement in the activities of the SCO, Mongolia has been paying great attention INTERCONNECTIVITY IN THE REGION OF EURASIA 321 to improving relations between the SCO member states and observer countries, seeking ways and opportunities to expand cooperation with the SCO member states. From this position, Mongolia expresses its gratitude to all members of SCO for understanding of the observer-state's position regarding development of trade and economic cooperation with the countries of the SCO on a mutually beneficial basis. It should be noted that the SCO observer-states are entitled to participate in the meetings of the Ministers and the heads of the SCO member states, because the SCO Secretariat invites Mongolian delegation to participate in such meetings and other events. This opens up new opportunities for Mongolia to establish business contacts at various levels of cooperation, to obtain necessary information for promotion of a permanent mechanism of interaction. Here we can give a detailed example. The SCO supported Mongolia's initiative to hold a regular meeting of the SCO Business Council in Mongolia's capital Ulan Bator. A regular meeting of the SCO Business Council was held on December 23, 2010 in Mongolia, in which the heads of national business councils of China, Russia, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, and Uzbekistan participated. The meeting discussed for the first time the issue of the possibility of the SCO observer-country participating in projects implemented within the framework of Business Councils. Particular attention was paid to expanding cooperation in areas of energy, transport, minerals, and health. Ulaanbaatar meeting was of great significance for Mongolia since it gave a new impetus to exchange of information between member-states and observer-countries of the SCO, establishment of business relations between the businesses of these countries and providing information for the SCO member-states on the prospects of intensification of Mongolia's participation in multilateral cooperation. In 2007, President of Mongolia Enkhbayar Nambar for the first time attended the Bishkek (Kyrgyzstan) Summit of the heads of states of the SCO. From 2009 to 2017, President of Mongolia Elbegdorj Tsahia actively

participated in the annual Summits of the SCO heads of state. In 2012, Mongolia proposed to organize SCO Forum in Ulaanbaatar with the aim of intensifying cooperation between the member states and observer countries of the SCO. In the spring of 2014 the President of Mongolia Elbegdorj Tsahia proposed the “Ulaanbaatar dialogues” initiative for the purpose of establishing new mechanism of Mongolia’s dialogue with the two neighbouring countries—Russia and China at the highest level. This initiative was supported by the leaders of the two neighbouring states Xi Jinping and Vladimir Putin. In September 2014 at the Dushanbe (Tajikistan) Summit of heads of member states of the SCO, the first meeting of leaders of the Russian Federation, People’s Republic of China and Mongolia took place. During the meeting, the need for development of cooperation in such format was stressed and it was agreed to continue to hold such meetings on regular basis. During this meeting, President Xi Jinping supported the proposal of the Mongolian President Elbegdorj Tsahia on the possibility of linking the Chinese “One Belt—One Road” megaproject with the Mongolia’s “Steppe Road” project initiative. It is noteworthy that the leaders of the three states met within the framework of the SCO Summit, which confirms the need to further strengthen Mongolia’s multilateral cooperation with the SCO member-states. During the first meeting, the leaders of the three countries stressed for the first time the importance of linking interests of each of the three sides, as manifested in the desire to integrate Chinese “Belt-Road” megaproject, the Russian policy of development of the Eurasian Economic Union and the Mongolia’s “Steppe Road” initiative. The goal of the Mongolia’s “Steppe Road” project is active participation of Mongolia in the transit transportation of goods from Europe to Asia.

322 INTERCONNECTIVITY IN THE REGION OF EURASIA

The second meeting of the leaders of the three countries of Mongolia, China, and Russia took place in July 2015, again at the annual Summit of heads of state of the SCO member-states in Ufa (Bashkiria) during which all sides agreed to further promote trilateral format of cooperation aiming to develop concrete proposals and practical projects. During the third meeting in June 2016 in Tashkent, Uzbekistan, the leaders of Russia, China, and Mongolia—Vladimir Putin, Xi Jinping, and Elbegdorj Tsahia signed “The Russia-China-Mongolia Economic Corridor Program” document. The main objective of the program is to ensure conditions for development and expansion of tripartite cooperation among China, Mongolia, and Russia through implementation of joint projects. Implementation of the program shall ensure competitiveness of products on the world market and make easier trans-boundary transportation for development of infrastructure. While in the period of socialist construction (1921-1990) the Soviet Union was the dominant political and economic ally for Mongolia, during the last 20 years China became the main trade and economic partner of the country. In such conditions, the successful implementation of the Russia-China-Mongolia Economic Corridor Program which takes into account specific needs of each of the three

countries will undoubtedly contribute to Mongolia's balanced development and enhance efficiency of economic growth. Implementation of this program will facilitate creation of the space for joint mutually beneficial economic development, thereby contributing to fulfilment of the SCO goals and shall serve as a good example of successful cooperation of SCO member countries with observer states. On June 9-10, 2018 in Qingdao, China, the next Summit of the SCO Heads of State took place in which Battulga Khaltmaa, elected President of Mongolia in 2017 participated for the first time. During the Summit of the SCO Heads of States, the fourth meeting of the leaders of the three countries—the Russian Federation, Mongolia, and China was held. During this meeting, President Battulga Khaltmaa put forward a number of proposals: On the issue of practical implementation of the Russia-China-Mongolia Economic Corridor Program, he stressed the need for mutual coordination of contacts at the level of ministries and departments of the three countries, implementation of agreements already reached at all levels, promotion of tripartite contacts aiming on implement more than 30 joint projects outlined in this program. President Battulga Khaltmaa expressed Mongolia's interest in becoming an active participant in the transit of natural gas, oil, and other products between Russia and China through Mongolian territory. Furthermore, he raised a practical proposal to involve Mongolia in the international highway Naushki-Tianjin, which would pass through the territory of Mongolia and contribute to the development of its transport infrastructure. With regard to the status of Mongolia's membership in the SCO, the President clearly expressed his view that Mongolian society is engaged in active debate over membership in this international organization. Participation of Mongolia in activities of the SCO, the tripartite format of the meetings of the leaders of Russia, China, and Mongolia, adoption of the Russia-Mongolia-China Economic Corridor Program, the launching of practical projects, active exchange of views on international security, regional and global interaction, establishment of new relations and development of Mongolia's cooperation with other members of the SCO states are, in my view, a clear example of development of Eurasian integration. Conclusions and Some Comments In conclusion, the author would like to say a few words about possibility of full membership of Mongolia INTERCONNECTIVITY IN THE REGION OF EURASIA 323 in the SCO. It was often asked this question during presentations at international conferences. As you know, in 2017, the SCO accepted as full members 2 observer-states—India and Pakistan. Many experts believe that Mongolia is a real candidate for full membership in the SCO. It must be said that there are both external and internal circumstances. Mongolian society has not yet reached a consensus on this issue. Among the Mongolian politicians, scholars, experts, there are differing approaches to this issue. Some believe it's time for Mongolia to become a full member of the SCO. Others expressed a view

that we need to wait; it's not yet the time or that we need to wait for the right moment to address this issue. Issues related to foreign policy and national security are solved in the national parliament—the State Khural (Assembly) of the country. At the moment, this question was not put on the agenda of the discussion in the Parliament. So the question of the membership of Mongolia in the SCO is open. Regarding external circumstances, today the Russian Federation and China maintain a very stable and friendly relationship of strategic partnership, which is a very favourable international factor for Mongolia. Doubts exist that the SCO membership will affect Mongolia's balanced foreign policy with respect to two neighbouring countries: Russia and China. There are also concerns that full membership may lead to increased pressure or dominant position of one or two major SCO players in Mongolia. Unfortunately, Mongolia had a bitter experience in this respect in its historical past. Some Mongolian experts believe that as long as Mongolia is not able to fully meet the basic criteria for full membership in the SCO which are set out in the organization's charter on membership requirements adopted in 2010 at the Summit of the heads of State in Tashkent (Uzbekistan). Among the eight main criteria, Mongolia may be subject to criticism in relation to the clause on establishment of active relations in trade-economic and cultural spheres with the member-states of SCO. This refers to the issue of Mongolia's cooperation with the rest of Central Asia, with the exception of Kazakhstan, with which our country maintains closer cooperation. More than once the SCO is criticized as allegedly nothing more than a "discussion club". Scholars and experts from different countries are putting forward interesting proposals for further improvement and expansion of SCO activities. The author thinks it is necessary to listen to critical remarks and rational proposals. Then the mechanism of development of the SCO will be more pragmatic and the goals advanced will be realized in practice. If the SCO management and coordination mechanisms are improved in the future, it may well become the world's largest integration bloc due to its vast potential. Thus, the SCO could transform into a real alternative to Western hegemony and become the basis of a new just world order in form of successful mechanism for integration efforts over the vast Eurasian space. References Actual problems of expanding Shanghai Cooperation Organization. (2016). Materials of the International Conference (Forum) "On the Second Track. Role of Civil Society and Public Diplomacy in the Further Development and Expansion of the SCO". 19-20 April, 2016. Sochi, Russian Federation. Demberel, K. (2005). Geopolitics of Central Asia and Mongolia. Ulaanbaatar: Institute of International Studies, Academy of Sciences of Mongolia. Demberel, K. (2011). SCO: Will it expand or flicker out? *International Studies*, 1, 108-115. Institute of International Studies Journal, Academy of Sciences of Mongolia. Kurilo, O. (September 2017). The October Revolution as a Euro-Asian Historical Project: "Pro and Contra". *Eurasia Cultura*, 3, 41-56. Foreign Studies Institute, Chung-Ang University. 324 INTERCONNECTIVITY IN THE

REGION OF EURASIA Mongolian National Defense University. (2017). Collection of materials of the scientific conference on “Mongolia’s security-defense policy”. Skuratov, Y. I. (2016). Eurasian project of Russia: Origins and current situation. *Eurasia: Statum et Legem (Eurasia: State and Law)*, 6, 60-76. Shurkhuu, D. (2011). Reflections on participation of Mongolia in the SCO and its perspectives. *International Studies*, 1, 102-107. Institute of International Studies Journal, Academy of Sciences of Mongolia. Yang, D., Qu, W. Y., & Zhang, H. M. (September 2017). Spillovers from China onto Central Asian countries under the background of “Silk Road Economic Belt”. *Eurasia Cultura*, 3, 135-156. Foreign Studies Institute, Chung-Ang University

European studies in Mongolia: recent state and future perspectives¹

Prof. Altai.D, (PhD), Senior Researcher,
Institute of International Affairs,
Mongolian Academy of Sciences

Keywords: European Studies, Slavic Studies, Mongolian-German Relations, Mongolian-British Relations, Mongolian-French Relations, International Relations – Country studies, historiography, bibliography, Mongolian Society for Central European Studies, “Central and Eastern Europe” Journal

Summary: The current state of European studies in Mongolia, their main directions and future perspectives are addressed in this paper. It is based on the research work conducted from 1999 to the present by the Institute of International Studies (now the Institute of International Affairs) of the Mongolian Academy of Sciences. With regard to Western European countries, the more developed areas are the Mongolia-UK relationship, Mongolia-French relationship, Mongolia-Germany relationship and also, Mongolia-EU cooperation issue. The historiography and literature on these subjects have been included. The study broadly summarizes the historical development and changes in bilateral relations, trade and economic ties and cooperation in areas of culture, science and education, the legal basis of bilateral relations, and the state of Mongolian studies in these countries. Concerning the study of the Central and Eastern Europe countries, these aspects were less studied at the Institute of International Studies than the issue of relationship of Mongolia with above mentioned Western Europe countries. However, the author noted about two Booklet of papers which presented on the conferences to dedicate of celebration of the 55th and 65th anniversary of the establishing diplomatic relations with former socialist states of Central and Eastern Europe in 2005 and 2015.

In 2012, the Mongolian Association for Central and Eastern European Studies was founded, which brought the new impulse for future development of European studies in Mongolia. This Association now published 3 volume of the Journal "Central and Eastern Europe". At the end of the article, the author summarizing the current situation of Europe studies the author formulates the perspectives and main goals for future development of studies of Europe countries in Mongolia.

Introduction

At the end of World War II at the summit of leaders of the Soviet Union, United States and Great Britain in the Crimean town of Yalta (From 4-11, February, 1945), at the initiative of

¹ In this article involved the studies to be done in Institute of International Affairs, Academy of Mongolia

the USSR the other two great powers agreed to maintain status-quo of the Mongolian People's Republic. This was made a condition for declaration of war against Japan after the end of war in Europe. The USSR played an important role in strengthening the sovereignty of the Mongolian People's Republic when these conditions were accepted by the United States and Great Britain. This was the beginning of recognition of Mongolia's independence by world great powers. The Government (KMT government) of China – Mongolia's southern neighbor – agreed after consultations with the Soviet Government in Moscow in August 1945 to recognize the independence of Mongolia within the current borders if the people of Mongolia would reaffirm their desire for independence by voting in a plebiscite. As a result of the national plebiscite on October 20, 1945, 98.4 percent of all citizens of Mongolia or 487,409² people voted and all votes were for the independence of the Mongolian People's Republic. Thus, China recognized Mongolia's independence. In 1949, with founding of the People's Republic of China, diplomatic relations between the two countries were established. Previously, only the Soviet Union recognized Mongolia's independence. This can be proved by text of the Treaty of Friendship between Mongolia and Russia signed on November 5, 1921 which states that parties: "... shall recognize the governments of each country as the legitimate governments and send their respective plenipotentiary envoys and consuls..³" The Treaty also invalidated previous treaties imposed on Mongolia by the Tsarist Russia. Later Mongolian-Russian relations reached the level of a military-political alliance and began to develop in all social sectors.

Thus, in the second half of the 1940s the process of recognition of the independence of the People's Republic by other countries began and international interest in Mongolia increased. From then on, Mongolia began expanding its international relations and started active participation in international affairs. As a result of the victory of the Soviet Union in the World War II, there was a major change in international relations and world order, and two coalitions, capitalist and socialist blocs were formed. In 1950, Mongolian People's Republic established diplomatic relations with people's democracies of Eastern Europe (now called Central and Eastern Europe), and later in 1963 with the UK and other Western European countries and developed bilateral relations and cooperation. The Mongolian People's Republic, as a member of the world socialist bloc has developed friendly relations and trade and economic cooperation

²"History of Mongolia". Volume 5 (XX century). Ulaanbaatar, 2003 p.254-255

³"History of Mongolia". Volume 5 (XX century). Ulaanbaatar, 2003.p.135

with the Eastern European countries led by the communist, workers' and revolutionary parties within framework of the COMECON (active in 1962-1991).

One. Development of European Studies in Mongolia (1999-present)

The earliest beginnings of Mongolian-European relations can be traced to the first Mongolian state- the Huns whose emperors later invaded Europe. In fact, there are many documents showing that in XIII-XVI centuries, during the Mongolian empire period, Mongolian khans had active correspondence with the kings and emperors of the European countries. An example of a meeting between Mongolians and European is the story of the battle of Legnica⁴ in 1241 where the Mongol army of Khan Batu fought united Polish-Hungarian-German forces. The Ilkhans Arghun (1284-1291) and Ulziit (1305-1314) sent letters⁵ to the king Philip IV of France (1285-1314) offering to exchange envoys. English-Mongolian relations began in the era when the global Mongol Empire encompassing the Middle East met with England which participated in the Crusades as a new Crusading power. The common interest against Mamluks united them and in 1287, Ilkhan Arghun, ruler of one of the 4 Mongol states in Persia sent his envoy to the king Edward I⁶ of England. However, Ilkhan Arghun unexpectedly died and the Mongolian-English alliance (or Mongolian-Crusader alliance) did not become a reality.

Before 1990, East European studies had been conducted similarly to Soviet studies as country histories by the Institute of History of the Mongolian Academy of Sciences and the issues of the party-political cooperation were studied by the Party History Institute of the MPRP (from 1981 Institute of Social Sciences). Studies of the bilateral relations included analysis of issues within framework of the ongoing socialist development on the basis of mutual visits of the party and state leaders and bilateral agreements and treaties regarding cooperation on trade and economic, cultural, educational and scientific issues.

In the early 1990s, Mongolia entered the path of democratic reforms and its new constitution adopted in 1992 stated that Mongolia "...shall adhere to the universally recognized norms and principles of international law and pursue a peaceful foreign policy"⁷. This has led to the liberation of our country's foreign policy from the narrow class ideology of the past. The

⁴Baabar "Relationship between Mongolia and Poland: past and present". The Journal of "Central and Eastern Europe". 2014, №2, p.34

⁵L.Oyungere "Mongolian-French relations". Mongolian Academy of Sciences, Institute of International Studies. Ulaanbaatar, 2003, p. 13-14

⁶Uradyn E. Bulag Introduction "Trans-Continental neighbors" Volume II "History of Mongolian-British relations", Ulaanbaatar, 2013, p.1

⁷"History of the foreign policy of Mongolia (1911-1999)" Institute of International Studies, Mongolian Academy of Sciences. Ulaanbaatar, 2012, p.290

"Concept of foreign policy of Mongolia" adopted in 1994 stated that "...Mongolia shall pursue open, non-aligned and multi-pillar foreign policy"⁸.

In 1961, Mongolia became a member of the United Nations and assumed its legitimate place in the international community raising the country's reputation on international stage and opening doors to expansion of international relations. From then on, the Mongolian People's Republic began pursuing an active foreign policy to establish diplomatic relations with the Western developed countries in an effort to gain wider recognition on international stage. The United Kingdom was the first Western European developed country to establish diplomatic relations with Mongolia in January 1963. Diplomatic relations were established later in 1963 with Finland and Austria, in 1964 with Switzerland, in 1965 with France, in 1967 with Greece, in 1968 with Norway and Denmark, in 1969 with Turkey, in 1970 with Italy, in 1972 with the Netherlands, in 1974 with the Federal Republic of Germany.

After World War II, international relations of the "Cold War" based on ideological division between the socialist countries of Asia and East Europe led by the Soviet Union on one hand, and the capitalist world led by the United States and Western developed countries on the other hand, continued till the end of 1980s. The Mongolian People's Republic established diplomatic relations in May 1949 with the Republic of Albania, in the spring of 1950 with the German Democratic Republic, Polish People's Republic, the People's Republic of Bulgaria, the Czechoslovak Republic, the Hungarian People's Republic and the Republic of Romania and in November 1956 with the Socialist Federal Republic of Yugoslavia. Until the collapse of socialist bloc led by the USSR in 1991, these countries had active political, trade and economic, cultural and humanitarian cooperation with the Mongolian People's Republic, embarking in multilateral relationship ranging from partnering in the socialist development to sending youth and students for study and education in Europe. The people of Mongolia are deeply grateful for more than 100 enterprises and cultural establishments founded and new cities and towns built with the technical and economic support of the USSR and Eastern European countries of Czechoslovakia, Poland, GDR, Hungary, Bulgaria and Romania. Since 1990, Mongolia has been developing relations with these countries in Central and Eastern Europe on the basis of new principles of international relations with respect for democratic values as these countries became full EU members. Czechoslovakia dissolved into two separate countries of Czech Republic and Slovakia and Socialist Federal Republic of Yugoslavia dissolved into 7 separate countries. Mongolia is continuing to develop friendly relations in new conditions with these

⁸ibid, 291 p.

countries which became EU members on the basis of historical tradition and experience of cooperation. The countries of Central and Eastern Europe are referred to in the Foreign Policy Concept of Mongolia (approved by the State Great Khural of Mongolia in 1994 with amendments were made in 2011) as Mongolia's third neighbors.

The Institute of Oriental Studies, established in 1968 as Asia and the Pacific Department of the Mongolian Academy of Sciences, expanded to become the Institute of International Studies in 1999. Comprehensive research combining study of international relations and country studies was launched by the Institute and European studies have developed into one of their important areas of research.

The National University of Mongolia was established in 1942 and began enrolling students in Russia studies programs in 1954, French studies in 1963, German studies in 1968, Czech and Polish studies in 1992, Spanish studies in 2003 and Italy studies in 2004, engaging both in research and training in these areas making an important contribution to development of national specialists with higher education in European Studies and advancement of European studies in the country.

Two. Historiography of European Studies

The Institute of International Studies, Mongolian Academy of Sciences, which was re-established in 1999, has been developing European studies as a priority. The European Studies sector was established in 2001 at the Institute as capable human resources contributed to its development. Initially Eastern Europe studies predominated, but later Mongolian-Western European political, economic and humanitarian relations were studied in detail. It can be observed that research mostly focused on Mongolian-British, Mongolian-German and Mongolian-French relations and also the topic of Mongolia-EU relations also continues to receive considerable attention.

Mongolian-British relations

Representatives of Senior generation of scientists - Dr.N.Dangaasuren, Dr.N.Ishjamts and Dr.Sh.Bira- studied this topic. Currently, D.Zolboo (PhD), D.Turdalai are conducting research in this area. Academician B. Shirendev, President of the Academy of Sciences, was awarded the Doctor of Letters from the Leeds University on 20 May 1971, establishing foundations for the two countries' scientific cooperation.

Main works:

1. **“Mongolia and Western Europe”** Relations and cooperation established with Great Britain, Germany and France by Mongolia. Edited by Prof. Dr.L.Khaisandai, Institute of International

Studies, Mongolian Academy of Sciences. Ulaanbaatar, 2004, 134 pp. (D. Zolboo wrote the chapter I, "Mongolian-British relations", pp. 5-44)

2. D. Zolboo "**Mongolian-British relations**". Institute of International Studies, Mongolian Academy of Sciences. Edited by Prof. Dr. L. Khaisandai, Ulaanbaatar, 2005, 139 p.

The second edition "Political, economic and cultural relations between Mongolia and Britain". Edited by Prof. Dr. L. Khaisandai, Institute of International Studies, Mongolian Academy of Sciences, Ulaanbaatar, 2012, 185 p. The two works written by D. Zolboo are the first on the topic of Mongolian-British relations with focus on studying the relations between the two countries in the historical context and in wide scope of social activities. The first edition included the text of the English Constitution (11 February, 1225) and Magna Carta (1215) in Mongolian and English and provided a brief introduction to Great Britain.

3. "**Trans-Continental Neighbors**" The Center for Mongolian and Inner Asian Studies, Cambridge, Institute of History of the Mongolian Academy of Sciences. Edited by B. Altangerel, Uradyn E. Bulag, S. Chuluun, D. Shurkhuu. Researchers: T. Baasanjav, D. Zolboo. Editorial assistants: L. Peachey, R. Turdalai.

Volume I. "A documentary history of Mongolia-UK relations" 2013, 249 p.

Volume II. "History of Mongolia-UK relations" 50 years of Mongolia-UK diplomatic relations. 2013, 271 p.

This research work organized under the joint project collected and published for the first time the archival documents relating to the Mongolian-British relations and made them available for readers covering many topics of interest such as the history of bilateral political, social and economic relations and cooperation in areas of culture, education and science in the 50 years since the establishment of diplomatic relations, stages and specifics of development of relations between the two countries, articles on prominent British Mongolian scholars and memoirs of Mongolian politicians, leaders and diplomats.

Mongolian-French relations

1. Sh. Luvsanvandan OYUNGEREL, "**Mongolian-French relations**" (from the 13th century to the present). Institute of International Studies, Mongolian Academy of Sciences, Edited by Prof. Dr. L. Khaisandai, International Studies Institute, Mongolian Academy of Sciences. Ulaanbaatar, 2003, 116 p.

In this first monography on this topic, history of development of Mongolian-French relations is considered by historical periods and different approaches by Mongolia and France towards each other are shown.

The work includes an overview of many aspects of bilateral cooperations since the establishment of diplomatic relations in 1965, that is from the second half of the XX century to 2003, the state of Mongolian studies in France, interests of France in Mongolia and an interesting commentary regarding the future of the bilateral cooperation at the start of 21st century. Also it should be mentioned here that there is a lack of younger generation of scholars with knowledge of French, specializing in social sciences and international relations.

2. **“Mongolia and Western Europe”** Relations and cooperation established with Great Britain, Germany and France by Mongolia. Edited by Dr. prof. L. Khaisandai, Institute of International Studies, Mongolian Academy of Sciences. Ulaanbaatar, 2004, 134 pp. (L. Oyungerel wrote chapter III "Mongolian-French relations", pp. 93-134)

Mongolian-German relations

This area of European studies enjoys steady and continuous development. This is due to factors such as capable researchers of the Institute of International Studies, activities of the German Studies center at the Institute, publication of the "German Studies: Reference and Information" journal, efforts by graduates who studied in Germany and support from the German Embassy in Ulaanbaatar. Major researchers: Dr. R. Jamts, Dr. Ts. Lkham, D. Turdalai and Z. Batchimeg. Also Dr. Udo Barkmann, a prominent German researcher in area of Mongolian studies, has published a series of documents related to relations between the two countries. Key works include:

1. R. Jamts **“Mongolian-German relations. From the beginnings to present”**. Institute of International Studies, Mongolian Academy of Sciences, "German Studies" center, Ulaanbaatar, 2003, 147 p. This is the first work dedicated exclusively to comprehensive study of Mongolian-German relations and it includes historical documents, accounts of witnesses to historical events and interesting commentary on the specifics of the bilateral relations and proposals for their further development.

2. **“Mongolia and Western Europe”** Relations and cooperation established with Great Britain, Germany and France by Mongolia. Edited by Dr. prof. L. Khaisandai, Institute of International Studies, Mongolian Academy of Sciences. Ulaanbaatar, 2004, 134 pp. (Dr. Ts. Lkham wrote chapter II “Mongolian-German relations” pp. 45-92)

3. R. Jamts, R. Turdalai, Ts. Lkham, Z. Batchimeg **“Federal Republic of Germany”**. Institute of International Studies, Mongolian Academy of Sciences, "German Studies" center, edited by L. Khaisandai, D. Shurkhuu. Ulaanbaatar, 2011, 300 p. The first reference book containing comprehensive information about the Federal Republic of Germany.

4. Ts. Lkham, D. Turdalai **"The perspectives and trends of the Mongolian-German relations in the 21st century"**. Institute of International Studies, Mongolian Academy of Sciences, "German Studies" center, Ulaanbaatar, 2014, 193 p.

5. **"Germany: Studies and information"** journal was published in 9 issues in total (once in 2002, 2003, 2005, 2006 and 2010, twice in 2004 and 2007) by the "German Studies" Center and included extensive information on the Mongolian-German relations and cooperation and the social and economic life of Germany.

6. U. B. Barkmann **"Treaties and Agreements between the Federal Republic of Germany and Mongolia (1986-2003)"**. Center for Mongol Studies at the National University of Mongolia, German Studies Center at the Institute of International Studies, Mongolian Academy of Sciences. Ulaanbaatar, 2005, 351 p.

Second Edition **"Treaties and Agreements between the Federal Republic of Germany and Mongolia (1986-2008)"**. Center for Mongol Studies at the National University of Mongolia, German Studies Center at the Institute of International Studies, Mongolian Academy of Sciences. Ulaanbaatar, 2008, 393 p. (Published in German and Mongolian)

7. **"Mongolian-German Relations. Past-Present-Prospects"** by U. B. Barkmann, L. Khaisandai, Materials for the conference on the 30th Anniversary of Establishment of Diplomatic Relations between Mongolia and Federal Republic of Germany. German Studies Center at the Institute of International Studies, Mongolian Academy of Sciences. Ulaanbaatar, 2004, 354 p.

8. **"Mongolian-German Relations. Present state and perspectives"** Conference papers. Compiled by U. Barkmann. German Studies Center at the Institute of International Studies, Mongolian Academy of Sciences, German Embassy in Mongolia, Konrad Adenauer Foundation, Strategic Studies Institute. Ulaanbaatar, 2013, 306 p. The book contains papers by 18 researchers from Mongolia and Germany.

9. Research articles published in Journal of Institute of International Studies, Mongolian Academy of Sciences "International Studies", and "Pax Mongolica".

Mongolia and European Union

European Union is Mongolia's "third neighbor" and an important partner of our country and forms an integral part of the Mongolian-European relations. Mongolia established diplomatic relations with the European Economic Community on August 1, 1989 and opened Embassy in Brussels in 1992. In 1995, E. Wilkinson, the European Union Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary to Mongolia, presented his credentials. In 2000, Mongolia became member of the European Bank for Reconstruction and Development and became full

OSCE member in 2012, in April 2013, Mongolia and the EU signed "Partnership and Cooperation Agreement".

With the EU expansion to include countries of Central and Eastern Europe, the number of member countries with greater understanding of Mongolia has increased and Mongolia has been able to use the advantages of trade and business opportunities resulting from the EU expansion. Mongolia emerged as an important gateway for collaboration between the EU and the Northeast Asian regional cooperation. In area of economic cooperation, Mongolia was included in the EU's EU Trade general preferences system (GSP) in 1991 and in 2005-2015 under the "GSP plus" system 7,200 Mongolian products were exported to the EU member countries with lower customs duty. Our country exported 75 types of items at this rate and received about \$300 million in trade preferences up to 2013. However, Mongolia does not have enough sufficient capacity to produce competitive products meeting international standards and quality requirements. Viewing that Mongolia needs to introduce common EU principles, norms and standards in public administration and socioeconomic sectors, the Government issued a resolution on this subject in 2010 and specific actions are being taken in this area. European Commission has supported this work and financed it with a grant of €8 million in 2011-2013. In this area, a three-year project supported by the EU is being implemented and 39 European standards were introduced to Mongolia. This was an important step in raising quality of our export commodities up to world standards. Generally, there are 5900 standards in our country and over 40 percent of them are in line with international standards.

After expansion to Central and Eastern European countries, the EU has now 28 member-states and has become an influential union capable of playing an important role in determining world policies. In June 2016, referendum in the UK resulted in a vote to leave the EU and the Brexit is becoming a great challenge for the EU's future development trends.

Books:

1. Ts. Lkham "Some aspects of trade and economic cooperation between Mongolia and the European Union (1989-2000)". Institute of International Studies, Mongolian Academy of Sciences. Ulaanbaatar, 2014, 135 p.
2. "EU and Mongolia: Official Development Assistance and results". Institute of International Studies, Mongolian Academy of Sciences. Ulaanbaatar, 2007
3. D. Jambaldorj "Origins and development of cooperation between Mongolia and foreign nations" (Russia, China, USA, Japan, Britain, Germany, Canada, Republic of Korea, Czech Republic, Hungary, Poland, Bulgaria, Romania) Edited by J. Gulguu. Ulaanbaatar, 2012, 185 p.

4. "Mongolia's 'Third Neighbor' Policy". Mongolia-Europe: Policy Objectives "Strategic Studies Institute, National Security Council of Mongolia, Conrad Adenauer Foundation. Ulaanbaatar, 2012, 128 p.

5. "Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) – concept of regional threats" Report translated and published with OSCE permission by the Strategic Studies Institute, National Security Council of Mongolia, Ulaanbaatar, 2014, 39 p.

Relations between Mongolia and Central and Eastern Europe

In this area, the Institute of International Studies of the Mongolian Academy of Sciences has not conducted independent research on bilateral and multilateral relations and has not published a dedicated book on this topic.

However, on occasion of the 55th and 65th anniversary of establishment of diplomatic relations with Central and Eastern European countries in 2005 and 2015 two scientific conferences and roundtable meetings were organized and ambassadors of these countries were invited.

1. In 2005, a round table meeting was held on occasion of the 55th anniversary of establishment of diplomatic relations between Mongolia and the Republic of Poland, the Republic of Bulgaria, the Czech Republic, the Republic of Hungary, the Republic of Hungary and the Republic of Romania and materials were published in "International Studies" journal of the Institute (issue 2, 2005, pp. 5-75). The presentations included:

-L.Oyungerel "Mongolia and Central Eastern Europe" keynote paper

-J.Altangerel "Mongolian-Polish relations"

-P.Nyamaa "A Beautiful Tradition, Heritage to preserve" (Mongolian-Czechoslovak relations)

-L.Purevkhoo "Mongolian-Hungarian relations"

-T.Zalaa-Uul "One step forward, one step back" (Mongolian-Romanian relations), and "Brief information on Bulgaria, Hungary, Poland and Czech Republic" prepared by D.Zolbooas well as an overview of major events in relations of Mongolia and East European countries were attached.

2. On April 29, 2015, the Institute of International Affairs, Mongolian Academy of Sciences jointly with the Ministry of Foreign Affairs of Mongolia organized a conference on occasion of the **65th anniversary** of establishment of diplomatic relations between Mongolia and the Republic of Poland, the Republic of Bulgaria, the Czech Republic, the Republic of Slovakia, the Republic of Hungary and the Republic of Romania with participation of ambassadors of these countries in Mongolia.

The conference materials were published in English and Mongolian in the 2015, issue 3 of the "**Central and Eastern Europe**" journal of the Mongolian Association for Central and Eastern Europe Studies. The presentations included:

- Prof. D. Altai "Cooperation between Mongolia and Central and Eastern Europe -65 years" keynote paper
- Prof. D. Ulambayar "The EU expansion into Central and Eastern Europe: Aspirations and Challenges"
- Dr. D. Enkhjargal "Cooperation between Mongolia and the Czech Republic"
- Mongolian senior diplomat R. Yanjmaa "Mongolian-Romanian relations: from the early beginnings to future perspectives"

3. 2014, Issue 2 of the "**Central and Eastern Europe**" journal published by the Mongolian Association for Central and Eastern Europe Studies was devoted to **Mongolian-Polish relations** and included the following articles as well as 6 articles written by Polish researchers:

- "Poland-Mongolia Cooperation: 1989-2014" (by Embassy of Poland)
- Baabar "Mongolian-Polish relations: past and present"
- K. Demberel "Mongolian-Polish relations: The second half of the twentieth century"
- J. Altangerel "Polish Studies in Mongolia" and "Mongolian-Polish relations: the timeline"
- B. Lkhagvajav "Poland – an old friend"
- Z. Boldbaatar "Mongolian-Poland Relations in Defense Sector"
- O. Batsaikhan "Historical document: Letters of W. Kotwicz".

4. In 2010, with support from the Embassy of the Czech Republic in Ulaanbaatar, D. Jambaldorj and A. Bilegdemberel published the work titled "**Mongolian-Czech relations**" in commemoration of the 60th anniversary of the establishment of diplomatic relations between Mongolia and the Czech Republic .

In 2012, the researchers at the Institute of International Studies, Mongolian Academy of Sciences and National University of Mongolia professors have jointly founded the **Mongolian Association for Central and Eastern Europe Studies** in order to develop Central and Eastern Europe studies in Mongolia, organize scientific conferences and seminars, educate young researchers and work together with everyone linked with bilateral relations and cooperation - politicians, social activists, diplomats, businessmen, alumni associations, Honorary Consuls and Mongolians living and working in these countries. The Association publishes annually "Central and Eastern Europe" journal and the second issue was dedicated

to Mongolian-Polish relations and the new - 4th issue will be published on the topic of Mongolian-Czech relations. Mongolian Association for Central and Eastern Europe Studies has expanded its foreign ties and joined ICCEES(International Council for Central and Eastern Europe Studies) in 2013.

Since 2013, researchers of the Mongolian Association for Central and Eastern Europe Studies regularly participate in the annually organized East Asian Conference on Slavic Eurasian Studies.

On June 30-July 1, 2018, the Association jointly with the Institute of International Affairs, Mongolian Academy of Sciences will host and organize the 9th East Asian Conference on Slavic Eurasian Studies in Mongolia, Ulaanbaatar for the first time.

Three.Further objectives for development of Europe studies

The above introduction shows that European studies in Mongolia are well developed and research papers, monographs and scientific articles are being published and made available to the public.

The following objectives can be identified for further development of European studies:

- To improve development of European Studies experts to modern world education standards in line with Mongolia's foreign policy framework, needs and objectives

- To bring the currently neglected Central and Eastern European studies to the new level. In order to achieve this objective: study of processes of transformation of post-socialist countries, the experience of their transition to market economy and political democracy, conduct comparative studies with the similar path of Mongolia, considering differences and similarities and common globalization challenges, conduct research in areas of international relations-country studies as well as research on social-humanitarian, political and economic issues

- Study the experience and lessons learned by the Central and Eastern European countries in successful introduction of EU standards as the question of their creative application in Mongolia is currently becoming an objective of great practical significance.

- In international and regional studies, bring less studied topics to scientific attention with a policy to introduce them in selection of research topics for postgraduate and PhD study, introduce modern research methodology and innovative approaches.

- In the framework of bilateral and multilateral joint projects and programs, initiate and implement a pragmatic study of Mongolia's national interests reflecting global and regional trends in rapidly changing world order and international relations

- To train, develop and retrain young specialists in European studies, continuously improve their language knowledge, enroll interested young people in special research programs.
- Promote initiatives of European studies professionals, raise capacity of NGOs
- Develop collaboration with foreign institutes and universities specializing in European studies, publish research articles in international scientific journals.

Article for "Eurasia Cultura" magazine

Author: Professor Altai Dulbaa (Ph.D)

- Head, "Third Neighbor", International Studies Department, Institute of International Affairs, Mongolian Academy of Sciences

-Executive Director, Mongolian Association for Central and Eastern Europe studies

Article title: "Trilateral cooperation of Mongolia, Russia and China in the field of environmental protection: current state and tasks"⁹

Abstract: The stable development of neighborly relations and mutual trust in cooperation between Mongolia with its two border-sharing countries - Russian Federation and China is one of the priority aspects of open foreign policy of Mongolia. Since China, Russia and Mongolia are located in the same Eurasian continent, they developed traditional relationships of cooperation in different fields. This fact is a vital basis for developing dynamic trilateral cooperation between Mongolia, China and Russia for establishment of the "Economic corridor" between the three countries. Mongolia established relationship of strategic partnership with the Russian Federation since 2009 and with PRC since 2011.

The concept of establishment of "The Economic corridor" is founded on the junction of China's global "One Belt – One Road" concept, Russian policy on Eurasian Economic integration and Mongolian "The Steppe Road" initiative. The main goal of the "Steppe Road" initiative is to actively involve Mongolia in transit transportation of cargo from Asia to Europe. The joint establishment of "The Economic corridor" was planned to put emphasis on directions such as infrastructure railways and automobile roads, trans-border power transmission networks, capital investment, cooperation on currency and finance sectors, development of agriculture and tourism, environmental protection and humanitarian interaction in education and medicine.

The academic cooperation between scholars of three neighbor countries began in 2008 through organization of annual joint forums. For example, agenda of the Ulanbaatar forum in 2014 was themed "Green development – priority direction of trilateral cooperation in XXI century". The next form of trilateral cooperation was a new format of the trilateral forum of Experts centers (Think Tanks) between Mongolia, China and Russia which was held every year since 2015.

⁹Main ideas of the article were presented in author's presentation at the 8th East Asian Conference. Conflict and Harmony in Eurasia in the 21 Century: Dynamics and Aesthetics. Seoul, June 3-4, 2017. Chung-Ang University

This paper analyzes policy documents of Mongolia, China and Russia on the green development concept and environmental protection issues where the specific goals in these fields were formulated. The main goals concentrate on the concept of Green development which is wide popularity in the world and represents a complex system of social, economic, political and cultural interaction and interpenetration. During the last several years, Mongolia, Russia and China signed protocols regarding fighting natural disasters, exchange of information and propaganda, professional training and research activity on the Ministry levels. Most ideas and goals of these documents have been successfully realized. But in current conditions, we need to build a long-term effective mechanism in trilateral format on managing the issues such as desertification, forest and steppe fires, protection of water resources, concentration of common efforts to preserve biological diversity, timely exchange of information during emergency situations and development of ecotourism.

One aspect of successful trilateral cooperation would be an activity aimed at raising environmental awareness among the population, especially among young people living in border territories. For example, building of eco-parks and small eco-towns for the purpose of developing eco-tourism, expansion of people's diplomacy efforts to achieve mutual understanding between three countries would be a good and effective tool.

Summarizing the recent state of the problem, author also provides some proposals and comments.

Key words: relationships of strategic partnership, concept of sustainable development, priorities of "green" economy, trilateral format of cooperation, ecological behavior, project "The Steppe road", "Belt-Road" Initiative, Eurasian economic integration

Contents:

Preface

1. Establishing "Economic Corridor" between China, Mongolia and Russia
2. Sustainable development strategy in three countries: Environmental tasks and challenges
3. Prospects for development of Trilateral cooperation in the field of environmental protection

Conclusion

Preface

Sustainable development on a long-term basis of good-neighborly relations and mutually beneficial cooperation between Mongolia and its two neighboring states - the Russian Federation and the People's Republic of China is a priority direction of our country's foreign policy. Being close neighbours (border between Mongolia and China stretches over 4,700 km, and border with the Russian Federation is about 4300 km) and given the geographical

proximity and location on the same Eurasian continent, our close interaction and friendly relations form the basis for dynamic trilateral cooperation between Mongolia, Russia and China. Since 2009, Mongolia is developing strategic cooperation relationship with the Russian Federation and since 2011 with China. While in the period of socialist construction (1921-1990), the dominant political and economic ally for Mongolia was the Soviet Union, in the last 20 years, China became the main trade and economic partner of the country.

In such situation, creation on a mutually beneficial basis of a trilateral format of cooperation between Mongolia, China and Russia will undoubtedly contribute to balanced development of our country, increasing effectiveness of its economic growth.

1. Establishing "Economic Corridor" between China, Mongolia and Russia.

In the spring of 2014, the President of Mongolia Elbegdorj Tsakhia raised for the first time idea of so called "Ulaanbaatar Dialogues" with the aim to establish a permanent mechanism for mutual dialogue between Mongolia and two neighboring countries, the Russian Federation and the PRC. It is noteworthy that this initiative was supported by leaders of both neighboring states. At the first meeting of the leaders of the Russian Federation, the People's Republic of China and Mongolia which took place in November 2014 in Dushanbe, Tajikistan, the parties noted the need to develop cooperation in this format and agreed to hold meetings on a regular basis. During this meeting, President Xi Jin Ping supported proposal of the Mongolian President Elbegdorj Tsakhia regarding possibility of linking China's "One Belt - One Road" megaproject with Mongolia's "Steppe Road" initiative. China's global initiatives "Silk Road Economic belt" and "Silk Road of the XXI century" were first announced by China's President Xi Jin Ping in the autumn of 2013.

During the first meeting, the leaders of the three countries for the first time stated importance of linking interests of each of the three parties, which was manifested in desire to integrate Chinese Belt Road mega project, Russian policy of developing the Eurasian Economic Union and Mongolia's "Steppe Road" initiative. The goal of Mongolia's Steppe Road project is active participation of Mongolia in the transportation of cargo from Europe to Asia.

The trilateral format of the summit was enriched by addition of the permanent mechanism of annual meetings of the Deputy Ministers of Foreign Affairs of Mongolia, China and Russia. The first meeting of the Deputy Ministers of Foreign Affairs of all three states was held by initiative of the Mongolian side in November 2014 in Ulaanbaatar. The second meeting was organized in March 2015 in Beijing. During the meeting, Memorandum on the joint establishment of the "Economic Corridor between China, Mongolia and the Russian

Federation" was signed aiming to link mega-projects of the three countries: the "New Silk Road and Maritime Silk Road of the XXI century" project of China, Russian concept of Eurasian Economic integration and Mongolia's "Steppe Road" initiative.

The second highest level meeting of the leaders of the three countries of Mongolia, China and Russia was held in July 2015, also on the margins of the annual summit of the SCO member states in Ufa, Bashkiria. During the meeting the parties agreed to advance further the tasks of the trilateral cooperation format aiming develop concrete proposals and practical projects. During the third meeting in June 2016 in Tashkent, Uzbekistan, the leaders of the three countries of Russia, China and Mongolia - Vladimir Putin, Xi Jin Ping and Elbegdorj Tsakhia signed a document - "Russia-China-Mongolia Economic Corridor Program." The main objective of the Program is to create conditions for development and expansion of trilateral cooperation between China, Mongolia and the Russian Federation through implementation of joint projects. Thus, the parties plan to ensure competitiveness of products and to facilitate cross-border transportation for development of infrastructure.

The significance of this document lies in the fact that it contains the list of about 30 projects in various fields implementation of which will give impetus to development of trilateral trade and economic cooperation. Implementation of the Economic Corridor in the future will promote establishment and strengthening of an area for mutually beneficial joint economic development, realizing full potential and advantages of each country, as well as strengthening joint competitiveness in the world market.

The Program shapes main directions of trilateral cooperation in areas such as

- transport infrastructure
- customs and quarantine administration
- trade and economic cooperation
- expansion of humanitarian exchanges
- environmental protection
- cross-border cooperation of regions

Priority areas of trilateral cooperation include the tasks regarding strengthening of cooperation in area of environmental protection and ecology. The main task in this area is defined as "Studying possibility of establishing an "stage" for sharing information, cooperation in fields

of biodiversity, specially protected natural areas, protection of wetlands, protection from forest fires and combating desertification."¹⁰

Practical tasks of this program are formulated as:

- expansion of cooperation on prevention and liquidation of the consequences of natural disasters, organization of effective exchange of information during environmental disasters, man-made accidents, and also during trans-border forest and steppe fires, extremely dangerous infectious diseases, hazardous natural phenomena;
- active development of technical exchanges and cooperation in the field of environmental protection and ecology;
- joint seminars on environmental issues, exploring cooperation possibilities in research and experimental work.

"The China-Mongolia-Russia Economic Corridor Program" also envisages cooperation between the three states in the field of tourism as an important part in the expansion of humanitarian exchanges.

For developing tourism, the Program outlines the following objectives:

- creation of cross-border inter-regional tourist routes, mechanisms to ensure comprehensive security for participants in this type of tourism
- ensuring diversity of tourism products
- development of joint tourism brands and a unified approach to information work with tourists.

It is worthy to note that in establishment of Economic Corridor between the three states, issues of ecology and tourism development received significant attention, meeting requirements of modern trends such as Sustainable Development Concept and transformation of the "brown" economy into "green" economy.

The trilateral format of Mongolia-Russia-China regional economic cooperation through implementation of mutually beneficial practical projects is a clear example of the development of Eurasian integration in today's multipolar world.

¹⁰"The program for establishment of Russia-China-Mongolia economic corridor". Source: Russian Internet resources: www.kommersant.ru/doc/3019979, novostipmr.com/ru/news/16-06-24/rossiya-kitay-mongoliya/

2.Strategies of sustainable development in three countries: environmental tasks and challenges

The concept of "green development" is based on the concept of sustainable development, which gained wide popularity in the world and represents a complex system of social, economic, political and cultural interaction and interpenetration.

Mongolia

For Mongolia with its pristine and vulnerable natural environment, greater frequency of natural disasters compared to other countries, spread of desertification and lack of some natural resources, the development of a clear policy based on the Concept of Sustainable Development and its implementation is an urgent task. The prospects for development of the country's economy depend on this factor, especially pastoral husbandry, agriculture, mining industry and the state of its infrastructure. The main ideas of the Concept of Sustainable Development were incorporated in the Comprehensive Program of National Development of Mongolia adopted in 2008 by the Great State Khural (Parliament of the country) for the period of 2008-2015 in accordance with the goals and objectives of the United Nations Millennium Development Goals. This program document was enriched in a new format called "The Concept of Sustainable Development of Mongolia-2030" and adopted by the Parliament of Mongolia Resolution No.19 of 2016. Among the top 10 tasks, the 8th place is given to the task of preserving ecological balance and ensuring Mongolia's achievement of green economy indicators equal to the level of the top 30 world nations by 2030. The document defines step-by-step tasks for development of efficient meat and dairy type animal husbandry, adaptation to climate change, reduction in pasture land degradation and their restoration, introduction of modern agricultural technology, development of renewable energy sources with the aim of increasing the share of this type of electricity production in the total power generation of the country to 30 percent by 2030. Also outlined are the tasks of improving urban planning and communal infrastructure in the cities and creation of a safe and comfortable urban environment. Section "Sustainable development of the environment" defines the tasks of introducing a unified management in the management of water resources, building national capacity for adaptation to climate change, preventing sudden natural disasters and calamities, and introduction of eco-innovation technologies in industrial production in order to reduce hydrocarbon emissions. A step-by-step task is also planned to achieve sustainable eco-balance in order to protect nature in its pristine state and preserve biological diversity. The task is set

to increase the size of territories with special protection from 25 to 30 percent by 2030 in order to reduce desertification level, which now occupies about 77 percent of the entire territory of Mongolia and is its main environmental challenge.¹¹

Since the 2000s, environmental issues became one of the most urgent topics in Mongolia. The rapid development of the mining sector led to an increase in environmental problems - drying up of rivers and lakes, soil degradation, desertification, emissions of gases and industrial dust into the atmosphere. It is also necessary to note global warming effect covering the entire planet and increase of air pollution levels in the capital city of Ulaanbaatar, which became a real threat to the health of the city inhabitants.

Since ancient times, Mongols with their nomadic way of life lived in harmony with nature and developed a rich tradition of ecological culture. The Mongols revered mountains and rivers, avoided throwing garbage into the water, utilized cattle dung as fuel and used wasteless technology for processing meat and dairy products. That's why the country developed large environmental movement in form of many non-governmental organizations which stands in firm opposition to repulsive practices of mining companies, especially of foreign miners, and demands compliance with environmental legislation, conducting widespread agitation campaign among the population.

Russia

Russia is characterized by high levels of anthropogenic impact on the natural environment with significant environmental consequences of the past economic activity. There are acute water quality problems in surface water bodies and soil and land conditions are deteriorating. One of two residents in the country is forced to use drinking water which does not meet the established standards in a number of indicators. More than half of the urban population lives in 136 highly polluted cities.¹²In 1996, the Concept of the transition of the Russian Federation towards sustainable development was approved by the President's Decree dated April 1, 1996. After its adoption, a draft of the Strategy for Sustainable Development of Russia was developed on the basis of broad public consultations. In early 2000s, the project was discussed at the parliamentary level. Despite numerous actions at different levels, the

¹¹"The Concept of Sustainable Development of Mongolia-2030", State Great Khural of Mongolia (Parliament of Mongolia) Resolution No. 19 of 2016. Source: Mongolia's official legislation website: www.legalinfo.mn

¹²A.V.Vorontsov, "Prospects and risks for growth of the "Green Economy". Tasks for Russia, Mongolia and China." "Green development - a priority direction of Trilateral cooperation in the XXI century". Institute of International Studies, Mongolian Academy of Sciences (in Russian, Mongolian and Chinese). Ulaanbaatar, 2014, pp.41-50

Strategy for Sustainable Development of Russia has not been finally adopted. The Russian economy is dominated by an unsustainable structure with predominance of export-oriented industries based on the exploitation of nature, therefore, diversification and departure from commodity sectors orientation is needed. Low efficiency of the utilization of natural resources and high energy intensity require modernization of the economy. Inadequate level of people's ecological consciousness, poor understanding of the concept of "green economy" by political decision-makers are the subjective challenges in this area.

China

Severe environmental degradation also characterizes situation in China, as a legacy of unhindered intensive industrialization and due to demographic pressures, migration and urbanization in many areas, high levels of air, water and soil pollution. Among other problems - insufficient level of energy use, chemical pollution and waste. International experts note that China is becoming the largest center of global environmental problems. Chinese economy is a nature, resource and energy-intensive economy. The country's energy system is based on an environmentally dirty energy carrier - coal, for this reason, China's share in global carbon dioxide emissions reaches at least 25 percent of the world's total. But in contrast to Russia, the Chinese government demonstrates a strong commitment to the principles of sustainable development. The Sustainable Development Program was adopted in 2003. Among its main objectives: economic restructuring, effective control over the demographic situation, improving the state of the environment, increasing efficiency of resource use, transition to a sustainable path of development, characterized by ever increasing efficiency, decent living standards and a healthy environment. Among the 7 priority "new strategic industries", the majority are "green" industries: production of goods and services for environmental protection, biotechnology, alternative energy, new materials and the production of "clean" cars. The Chinese government provides unprecedented levels of assistance to transition to the "green economy" in form of subsidies, grants, incentive funds, support of venture capital, soft loans, guarantees and generous tax benefits. At the same time, cooperation of domestic enterprises with colleagues from technologically advanced countries of the West and Japan is actively encouraged.¹³

A brief overview of the ecological situation and development of the policy of the three states in area of environmental protection demonstrates existence of similar tasks and challenges in this area and shows the need to take urgent measures to prevent wider

¹³Examples taken from "China's Policies and Actions for Addressing Climate Change (2011)". Information Office of the State Council of the People's Republic of China, November 2011, Beijing, 65 p.

consequences, as well as the importance of close cooperation in environmental sphere for successful implementation of "China-Mongolia-Russia Economic Corridor" projects.

3. Prospects for development of trilateral cooperation in the field of environmental protection

The trilateral academic cooperation between scientists of the three countries began in 2008 in form of annual joint forums. For example, the theme of the Ulaanbaatar forum in 2013 was "Green development - priority direction for trilateral cooperation in the 21st century". The next step in academic cooperation was a new format for the trilateral forum of Think Tanks of Mongolia, China and Russia on creation of the Economic Corridor of the three countries, which is held every year since 2015 in each of the three countries in turn.¹⁴

In recent years, a number of documents on joint efforts to fight natural disasters, on information exchange, propaganda, professional training, science and technology research in this field, many of which have been successfully implemented, have been signed bilaterally at the level of the Ministries of Mongolia and the Russian Federation, as well as Mongolia and the PRC. But implementation of these documents is not always realized well in practice. The immediate tasks in this area:

- The need to create long-term mechanisms for trilateral cooperation in the management of environmental challenges such as desertification, forest and steppe fires, protection of water resources, concentration of joint efforts to preserve biological diversity, timely exchange of information in emergency situations and development of eco-tourism. But it is crucial to ensure these mechanisms do not remain on paper, but are effectively used in practice and produce concrete results. First of all, it is necessary to create stable mechanism for timely exchange of information and urgent joint measures during extreme natural disasters. Forest and steppe fires on the border of three states, which are repeated every year due to climate warming, draught and irresponsible attitude of citizens can serve as an example.

- Work on environmental education of population, especially among the youth living in the border areas, is an important direction of trilateral cooperation. It would have been a good practice to set up joint research centers on environmental security, eco-parks and eco-towns to develop ecotourism, share experience and skills, and expand people's diplomacy to achieve mutual understanding and cultural enrichment of residents of border areas.

¹⁴“First forum of the Research Advisory Chamber "Think Tank". Collected materials of the international research conference "Economic corridor between the three states - Russia, Mongolia and China." In Russian, Mongolian and Chinese. Ulanbaatar. 2015, 352 p.

- Successful exchange of best practices in development of integrated system of ecological adaptation, new technologies of environmentally friendly products and environmentally friendly production, use of modern methods of restoring nature and improvement of coordination of inter-sectoral interaction between three countries will provide great impetus to cooperation.

-Practical realities demand, on one hand, joining of the political will of the three countries to support universal concept of sustainable development, on the other hand, clear implementation of the tasks put forward by the Program.

-Successful trilateral cooperation depends to a large extent on active participation of government agencies, business, academic circles, support of a broad stratum of the population, media and representatives of non-governmental public organizations in each of the three states.

Conclusion

- The trilateral format of cooperation between Mongolia and the two neighboring countries of Russia and the PRC, currently in the making stage, is a clear example of Eurasian integration and represents an expression of the political intent by leadership of the Russian Federation and China to develop mutually beneficial cooperation with small neighboring states. This once again confirms pragmatism and the new approach of the Russian Federation and China to their partners in international cooperation.
- "The program for establishing Russia-China-Mongolia Economic Corridor" in itself forms a major project of Eurasian integration, implementation of which will take many years of investment and joint effort. It is worthy to note that in addition to the main tasks in economic and infrastructure spheres, the tasks of environmental protection and tourism development were included, demonstrating commitment of the three countries to the Concept of Sustainable Development and green economy priorities.
- Establishment of the Russia-China-Mongolia economic corridor will contribute to the economic growth in each country and to successful development of regional cooperation in the Eurasian continent. At the same time, cooperation in humanitarian exchanges will be expanded, which is important in strengthening friendship and human relations between the three states, stimulating cross-border socio-economic cooperation between neighboring states.

- Mongolia's participation in implementation of the "Russia-China-Mongolia Economic Corridor Program" will have a positive impact on the country's economic growth and will serve as an important school for participation in regional cooperation. It also helps expansion of trade and development of tourism with neighboring countries and contributes to transformation of the Mongolian economy into a "green" economy and to accelerating diversification of the economy through development of infrastructure and new sectors of industry and services targeted in the Program projects.

**Immobile populations as anchors of rural ethnic identity:
Contemporary Kazakh narratives of place and migration in Mongolia**

Holly R. Barcus

Amangul Shugatai

Abstract: Migration to rapidly expanding global urban landscapes and the questions surrounding population growth in these places continue to fuel interest amongst academics, policy makers, and news outlets. Less attention is paid to those individuals who do not head for the big city, immobile populations in rural places. In this paper, we argue that rather than being “those left behind,” immobile populations play a key role in maintaining and perpetuating cultural narratives for ethnic minority populations by anchoring cultural narratives to place. These narratives become reinterpreted and reimagined by outmigrants but remain firmly connected to place through immobile populations. The concept of place elasticity allows us to imagine how these local narratives of place remain intact. It describes the ways in which individuals maintain a continuous, meaningful engagement with a place, even if they reside a long distance from that place. We utilise the case study of Mongolian Kazakhs, an ethnic minority population with strong place attachments as well as significant outmigration from their rural home region in western Mongolia, to explore the idea of place elasticity and evolving place identities for rural populations in developing and transitioning countries. Through analysis of our questionnaires and life history interview data, we find that nonmigrants (immobile) facilitate rural place attachments and identities for this population. This finding suggests that rather than being “left behind,” nonmigrants or immobile populations play an important role in perpetuating place identities and attachments for outmigrants.

Keyword: Ethnic minority, immobility, Kazakh, place elasticity, rural migration, settlement patterns

1 | INTRODUCTION

We are sitting in a well-appointed apartment in an upscale complex on the edge of Ulaanbaatar. From the large windows, we can see the central square at a distance in one direction and the beginning of the countryside areas in the other direction. Aigul is telling us about her family's decision to return to Mongolia after spending several years abroad. Her young son attends an elite international school and speaks fluent English and Kazakh, as well as a bit of Mongolian. The couple and their two young children have only recently returned to Mongolia, in part, because Aigul worries that her children will not know their ethnic heritage and culture. As ethnic Kazakhs, Ulaanbaatar is not fully meeting her expectations. She speaks wistfully of her own childhood summers in the rural countryside in the far rural western province of Mongolia.

She and her husband still have extended family in the countryside and spend as much time as possible visiting. Her hope is that by having the children spend time in the countryside with relatives, living closer to nature, and experiencing true Kazakh herding livelihoods, they will maintain their own Kazakh identity and culture. Aigul has no intention of ever returning to live in the remote rural province. She and her husband are educated and affluent and will likely move to another global city to pursue their careers. Although they speak their native Kazakh language at home, they depend on their rural kin to help educate their children in the other more subtle forms of Kazakh culture. These somewhat intangible forms of culture, she feels, are grounded in experiencing the countryside, in understanding the community and the customs that are still kept in this rural place, but which are largely unable to be observed in their family's more modern, global lifestyle. Aigul's observations and desire to have her children experience the rural countryside as a means of engaging their ethnic heritage

Pseudonyms are used throughout the article. Accepted: 13 February 2018 DOI: 10.1002/psp.2148 Popul Space Place. 2018; e2148. <https://doi.org/10.1002/psp.2148> and culture highlight an important role played by immobile populations in rural places—as anchors to place and place identities held by outmigrants. Rapidly expanding global urban landscapes continue to fuel interest amongst academics, policy makers, and news outlets. Less attention is paid to those individuals who do not head for the big city, immobile populations in the Global South, often leaving them depicted as simply recipients of remittances or hometown association aid. But immobile populations play a key role in maintaining rural places, both practically in terms of everyday economics of rural development and public service as well as symbolically as the keepers of rural or home “places” for urbanward migrants. We situate this paper amongst the growing literature exploring the role of immobile populations in rural communities. As an extension of mobility studies, the question of immobile populations has attracted growing attention in the Global North, particularly as it relates to constrained mobility, such as related to deportability (Maldonado-Licona, & Hendricks, 2016), mobility regimes (see Glick Schiller & Salazar, 2013), or constrained access as imposed by the politics of mobility (see Cresswell, 2010). These studies challenge the notion of a single type of immobility and call for more nuanced attention to these populations and mobility opportunities and constraints. Immobile populations in the Global South are more recently garnering attention related to their decision-making process (see, e.g., Barcus & Werner, 2015; Cadwallader, 1992; Mondain & Diagne, 2013; Werner & Barcus, 2009) and the positive roles that immobile populations might play in rural places (see, e.g., Thao, 2013). Their roles as insiders and the advantages they accrue from not migrating, such as location-specific insider advantages (Fischer & Malmberg, 2001), and the importance of

place generally to geographers studying mobility (see Relph, 1976; Tuan, 1991) are also important aspects of studying immobility. In previous articles, we focus on how immobility intersects with the migration decision-making process (Barcus & Werner, 2017), transnationalism and homelands (Werner & Barcus, 2009), and evolving ethnic identities (Barcus & Werner, 2015). In this paper, we use the Mongolian–Kazakh population to explore the idea of place elasticity and evolving place identities for rural populations in developing and transitioning countries and the role of nonmigrants (immobile) in facilitating these attachments and identities for migrants. As defined by Barcus and Brunn (2010, 1), “...place elasticity, reflects in essence a virtual relationship, in which individuals who may or may not reside in a community maintain a permanent or continuous engagement with one place for a lifetime irrespective of actual residence in that place.” We extend this concept to include rural ethnic minority populations in the Global South. We argue specifically that rather than being “those left behind,” immobile populations play a key role in maintaining and perpetuating cultural narratives for ethnic minority populations by anchoring cultural narratives to place. These narratives become reinterpreted and re-imagined by outmigrants but remain firmly connected to place through immobile populations. The concept of place elasticity allows us to imagine how local narratives of place remain intact despite significant outmigration. We utilise the case study of the Mongolian Kazakhs to consider how narratives of place perpetuate place-based narratives and imaginaries for outmigrants. Although Mongolia is emerging as a middle income country, migration trajectories, particularly urbanisation, and the complexities associated with balancing macro-scale economic development often eclipse considerations of the fate of rural communities, particularly those communities on the geographic and social periphery of a nation-state. Following Section 1, Section 2 introduces the concept of place elasticity and provides a conceptual framework for considering immobile populations as cultural anchors and Section 3 introduces Mongolia's Kazakh population as an example of these dynamics. Section 4 provides an overview of the methods utilised in data collection and analysis, and Sections 5 and 6 provide our analysis and concluding thoughts.

2 | CONCEPTUAL FRAMEWORK

To frame our work, we draw on several broad literatures, including the intersection of immobility (see, e.g., Gustafson, 2001, 2006, and Hammar & Tamas, 1997) and place elasticity (Barcus & Brunn, 2010), the rich literatures addressing place identity formation (see, e.g., Proshansky, Fabian, & Kamikoff, 1983) and the development of place narratives to elucidate individual and group identities (see Harner, 2001), and lastly the multiscale nature of identity formation. Place elasticity, as proposed by Barcus and Brunn

(2010), explores ways in which people remain connected to rural places despite some-times residing at great distances from those places. It highlights how strong place attachments and outmigration are not mutually exclusive but rather how the intimate meaning or value of a place to an individual may be maintained or reimagined through intermittent contact with that place. In other words, “the elasticity of place allows individuals to maximize economic or social opportunities distant from the place to which one is attached while at the same time perpetuating engagement with that place” (2010, 1). Place elasticity is thus “...the stretching of place boundaries through social-familial networks and perpetuated by advances in transportation and communication technologies...[P]lace elasticity...has particular characteristics inclusive of a strong bond to place, permanence, and portability” (2010, 4–5; see Table 1 for summaries). Inherently, place elasticity challenges the binaries assumed to exist between length of residence and intensity of place attachment, positing that strong place attachments can be maintained at long distances and lengthy separations from place. We build specifically on this foundation as we argue in this paper that place identities are facilitated by and enhanced by immobile populations. Immobile populations anchor outmigrants to place and perpetuate a narrative of place that enables place attachments to remain strong through time and distance. Immobility and immobile populations possess a range of characteristics that collectively create a continued sense of place. In contrast to early studies in which “...place attachment, expressed as local ornamental identification, [was] often interpreted as a defensive reaction of the poor and powerless against contemporary, globalizing forces” (Gustafson, 2001, 669), Gustafson argues that “rooted” populations may possess significant local social capital and that strong feelings of

The composition of the research team varies from the first study to the second study, as do the funding sources.

Northeast Asia Interconnection and Energy Security

Namjil Enebish, Professor, School of Engineering and Applied sciences of the National University of Mongolia, Ulaanbaatar, Mongolia

*Tsend Baatar, Professor, Institute of International Affairs, Mongolian Academy of Sciences,
Ulaanbaatar, Mongolia*

Abstract: The Northeast Asian countries has experienced the world's highest economic growth rate in last two decades, and the resulting income rise, together with a growing population, has led to a surge in energy demand that is expected to continue to be the most dynamic economics of any country in the world, for at least in coming two decades. While high economic growth in the Northeast Asian countries will inevitably result in drastic increase of energy demand in the region. At the center of this expectation lies the prospect that China will rise as the most promising economy in the coming years. In the second, heavy dependency on coal and oil in the region points to its vulnerability to environmental issues. At Paris meeting it was clearly declared that international efforts for environmental preservation are likely to limit the use of fossil fuels in one way or another. This means that the countries in Northeast Asia could experience a serious problem in their efforts toward economic prosperity due to high environmental externality costs of energy, unless they convert to more environmentally-friendly renewable energy based energy supply systems. Growing concerns for environmental deterioration and climate change have caused the Northeast Asian countries to focus on increased use of renewable energy and on the possibility to improve energy supply through energy market integration and energy system interconnection between the countries in the Northeast Asian region. Northeast Asian countries are seeking to improve energy market efficiency and secure costeffective energy supply through energy market integration and system interconnection. Advanced technologies of grid network and interconnection solutions of renewable energy, specially focusing on the high voltage DC transmission (HVDC) system and renewable energy technologies will be discussed in this paper. As part of the Asian Development Bank (ADB) country operations business plan for 2015, the Government of Mongolia sought ADB technical assistance (TA) to prepare a strategy for Northeast Asia power system interconnection (NAPSI) using Mongolia's abundant solar and wind energy resources. The preliminary results of the study on possible options for interconnection of the power system in Northeast Asia and Road map for development of Asian Super grid by utilizing Mongolia's vast renewable energy resources are described in this paper. **Keywords:** Northeast Asia, Mongolia, Asian Super grid, interconnection, Mongolia's vast renewable energy resources

1. Introduction The protection of global climate and conservation of the valuable resources and achieving sustainable global development-these are the key challenges that world is facing today. As a demand for energy is increasing rapidly, the many countries of the world faces not

only energy security challenges, but also faces serious environmental problems such as global warming and depletion of traditional fossil fuels. The Northeast Asian countries has experienced the world's highest economic growth rate in last two decades, and the resulting income rise, together with a growing population, has led to a surge in energy demand that is expected to continue to be the most dynamic economics of any country in the world, for at least in coming two decades [Asia's Dynamic Economies Continue to Lead Global Growth, May 9, 2017, Regional economic outlook. Asia Pacific: Good times, uncertain times, a time to prepare. IMF, 2018 <https://www.imf.org/en/News/Articles/2017/05/08/NA05091> 7-Asia-Dynamic-Economies-Continue-to-Lead-GlobalGrowth]. While high economic growth in the Northeast Asian countries will inevitably result in drastic increase of energy demand in the region. Global energy demand is expected to increase more than 50% by 2040, with largest increase in Asia, particularly in Northeast Asia [International Energy Outlook 2017, U.S. Energy Information Administration, 2017] as it shown in the Fig. 1. Figure 1: Energy consumption by region, 1990-2040 (Asia has biggest consumption) At the center of this expectation lies the prospect that China will rise as the most promising economy in the coming years. In the second, heavy dependency on coal and oil in the region points to its vulnerability to environmental issues. At Paris meeting it was clearly declared that international efforts for environmental preservation are likely to limit the use of fossil fuels in one way or another. This means that the countries in Northeast Asia could experience a serious problem in their efforts toward economic prosperity due to high environmental externality costs of energy, unless they convert to more environmentally-friendly renewable energy based energy supply systems. Growing concerns for environmental deterioration and climate change have caused the Northeast Asian countries to focus on increased use of renewable energy and on the possibility to improve energy supply through energy market integration. Theoretically, it can be considered that an energy system is sustainable for long term period if more than 2/3 of the energy demand covered by renewable energy sources [World Energy Paper ID: ART20195008 10.21275/ART20195008 760 International Journal of Science and Research (IJSR) ISSN: 2319-7064 Impact Factor (2018): 7.426 Volume 8 Issue 3, March 2019 www.ijsr.net Licensed Under Creative Commons Attribution CC BY Resources, World Energy Council, 2016]. Therefore, it is expected that renewable energy will play dominating part of the future energy supply in the Northeast Asian countries. Renewable energy sources are, by definition, inexhaustible. However, some renewable energy sources may fluctuate dramatically over the different time periods. For some of the renewable energy sources, the fluctuations are quite predictable but for others such as solar and wind power sources the fluctuations are non-controllable and nonpredictable since it

is difficult to predict their intensities. The variability of the power generation caused by the use of renewable energy sources such as solar and wind power systems are going to be bigger challenges as the contribution of renewables to transmission grid rises to a substantial level. In the other hand, apart from biomass and hydropower, renewable energy sources are not possible to be stored naturally. Therefore in order to avoid intermittency of solar and wind power sources, large capacity energy storages have to be developed as required. One of the most promising ways to overcome these challenges caused by the use of renewable energy sources such as solar and wind power systems is an integration of renewable energy power sources into high capacity transmission grid called “Super grid” [Supergrid, Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Super_grid]. The “Supergrid” can be defined as a system of high capacity transmission grid designed to transfer large amounts of electricity over the long distances. The High Voltage Direct Current (HVDC) transmission is now becoming a key technology to transfer massive amounts of energy over long distances while integrating an increasing amount of renewable energy into the regional energy system. Landscape of Renewable energy development of Mongolia Mongolia is located between the Russian Federation and China and with only 3.3 million inhabitants in the massive 1.5 million sq.km land. Mongolia is served by a integrated energy system that consists of five energy subsystems, the Central Energy System (CES), the Western Energy System (WES), the Altai-Uliastai Energy System (AUES), and the Eastern Energy System (EES) [Ministry of Energy of Mongolia, 2017] as it shown in Fig. 2 [2]. Figure 2: Integrated Power Energy System of Mongolia The current installed power capacity in Mongolia has reached approximately 1104MW of generation capacity, with coal providing majority of electricity generation and imports from Russia meeting any remaining demand. Approximately 85% of the total electricity generated domestically results from coal-fired CHPs, ~7% from diesel systems, ~5% from wind farms, ~2% from hydropower plants and the remaining ~1% is supplied by solar power plant and some small renewable energy power sources [Ministry of Energy of Mongolia, 2017]. Currently, according to the Ministry of Energy, 79.42% of the total energy consumption of Mongolia is produced domestically and 20.58% was imported from Russia and to a very lesser extent from China [Ministry of Energy of Mongolia, 2017]. Mongolia’s power demand is growing rapidly (around 6– 8% annually) per year as the economy grows. The ADBassisted energy sector master plan study concludes that peak demand was forecast to rise from ~1104MW in 2017 to ~1.9GW in 2020 study [Mongolian Energy sector development Master plan-Revision (TA No 7619 MON), Final Report, 2015,Mongolia]. To meet this demand there are several fossil fuel and renewable energy projects totalling over 0.9GW of capacity in

planning stage. As regards renewable energy capacity development, the government of Mongolia has mandated that power from renewables reaches 20% of energy demand by 2020 and 30% by 2030. Current renewable energy capacity stands at only 158MW with the vast majority from wind and small hydro plants [Namjil Enebish, Christian Breyer and Dimitrii Bogdanov, Optoins for Mongolia in energy transition to 1005 Renewables, AFORE2018, 2018, Ulaanbaatar, Mongolia] (Fig.3). Paper ID: ART20195008 10.21275/ART20195008 761 International Journal of Science and Research (IJSR) ISSN: 2319-7064 Impact Factor (2018): 7.426 Volume 8 Issue 3, March 2019 www.ijsr.net Licensed Under Creative Commons Attribution CC BY Figure 3: Current capacity of renewable energy development of Mongolia

In 2008-2009 there was introduced two small hydropower plants, namely Durgun hydropower plant (12MW) and Taishir hydropower plant (11MW). Later in 2013 first 50MW wind farm was installed in Salkhit valley of Tuv aimag by private investment of Newcom, Mongolian company and in 2016 -2018 two more wind power projects, Tsogttsetsii 50MW wind farm and Sainshand 55MW has been successfully implemented. One of them, Tsogttsetsii 50MW wind farm, is in operation since 2016 and another one, Sainshand 55MW wind farm is going to be commissioned soon, within 2018 (Figure 4). Besides that there are three utility scale solar power plants, Darkhan 10MW Photovoltaic power plant, Everyday 12MW PV plant and Zamiin-uud 15MW Photovoltaic power plants were successfully developed during the 2016-2018 and two more projects, Sumber 10MW Photovoltaic power plant, Khoshogt valley 15MW Photovoltaic power plant are under construction and these plants are planned to be commissioned within this year. As it shown in Figure 4, total installed capacity of the renewable energy power generation will be reaching 243MW by the end of 2019 [Namjil Enebish, Christian Breyer and Dimitrii Bogdanov, Optoins for Mongolia in energy transition to 1005 Renewables, AFORE2018, 2018, Ulaanbaatar, Mongolia]. Figure 4: Landscape of renewable energy development for period of 2018-2019

In 2020-2025 two more hydropower projects Egiin Hydropower plant (315MW) plant and Erdeneburen hydropower plant (64MW) are planned to be implemented as it is indicated in the Fig. 4. Besides that there are several utility scale mega solar and wind power plants are under development. It means renewable energy capacity can reach over 622MW in coming years if planned capacity will be introduced by 2025 [Namjil Enebish, Christian Breyer and Dimitrii Bogdanov, Optoins for Mongolia in energy transition to 1005 Renewables, AFORE2018, 2018, Ulaanbaatar, Mongolia]. Paper ID: ART20195008 10.21275/ART20195008 762 International Journal of Science and Research (IJSR) ISSN: 2319-7064 Impact Factor (2018): 7.426 Volume 8 Issue 3, March 2019 www.ijsr.net Licensed Under Creative Commons Attribution CC BY Figure 4: Planned

renewable energy projects to be implemented for period of 2020-2025 The increasing share of renewable energy sources, such as photovoltaic power plants, wind farms integrated into conventional power systems can address problems related to fossil fuel deficiency, environmental pollution and reduction of greenhouse gas emissions. However, the integration of high capacity of solar and wind power system may influence the overall dynamics of the power system and may cause certain technical effects because the network design initially does not consider the integration of variable renewable energy sources. These technical issues related to the rapid output fluctuations of renewable energy power system may influence on the operation and control, power quality, and power system stability (such as grid instability, curtailment for power producers). The variability of the power generation caused by the intermittent nature of the renewable energy sources such as solar and wind power systems are biggest challenge when contribution of renewables to transmission grid rises to very substantial level. One of the most efficient ways to overcome this challenge and to achieve the ambitious goals of increasing the share of renewable energy is to use high capacity transmission grids, called “Super grids” designed to transfer large amounts of power over the long distances with lower losses to the load centers with high energy demand. To move toward a cleaner renewable energy based energy system, we must improve our nation’s electrical grid, as well as construct the transmission infrastructure needed to connect renewable energy facilities to neighboring countries and regions with high energy demand. For this reason, Gobitec initiative for Northeast Asia was initiated in December 2010 for the first time 1 . Gobitec concept is to produce clean energy from vast renewable energy sources in the Gobi Desert of Mongolia and deliver the produced energy to high-demand power places via the High-Voltage Direct Current (HVDC) transmission lines, which will connect Russia, Mongolia, China, South Korea and Japan. 1 N. Enebish. An opportunity for Large Scale Solar power generation in Northeast Asia, Int. Conference on CSP and Climate Change, 8 December, 2010, Seoul, Korea and N. Enebish, Concentrated Solar Power as a feasible part of the European and Asian energy mix? From Desertec EUMENA to Gobitec, A GREEN FUTURE: Asia and Europe Growing Sustainably, Summary of Proceedings, Asia-Europe Environment Forum Conference 2010, 1-3 September , 2010, Munich, Germany The Gobitec initiative for Northeast Asia follows the model of DESERTEC - a EU companies developed mega-project that intends to deploy renewable energy plants in the Middle East and North Africa to meet domestic electricity demand and to export surplus electricity to Europe2 . Later, just after the Great Eastern Earthquake of March 2011, led to the Fukushima Daiichi disaster and closed down the country’s nuclear industry, Masayoshi Son, the founder and chief executive of Japanese telecoms giant SoftBank, has

initiated an idea of Asian Supergrid concept³. Masayoshi Son believes the super grid would solve one of Japan's most pressing strategic problems: how to provide energy security for a country that has high demand but declining coal reserves, limited space for onshore renewables, and faltering appetite for nuclear. The supergrid based on High-Voltage Direct Current (HVDC) technology is most appropriate technology for the establishment of the regional and global electricity network connecting long distances. There are a number of global and regional network concepts has been proposed including "Desertec" in the Mediterranean region to use solar energy use of the Sahara desert⁴ and a "Seatec" as the North Seas Countries Grid Initiative to use offshore wind capacity at North sea region [Wilfried Breuer, Siemens, DESERTEC, SEATEC and Super Grid Prospects of Grid Development, GRIDS 2010: The backbone of Europe's energy future, 23 - 24 November 2010, Berliner Congress Center, Berlin, Germany] and „Gobitec“ in Northeast Asia to use vast renewable energy potential of the Gobi desert to power Northeast Asia [N. Enebish, Concentrated Solar Power as a feasible part of the European and Asian energy mix? From Desertec EUMENA to Gobitec, A GREEN FUTURE: Asia and Europe Growing Sustainably, Summary of Proceedings, Asia-Europe Environment Forum Conference 2010, 1-3 September , 2010, Munich, Germany]. IEA PVPS Task8 group [Kosuke Kurokawa, et al., Energy from the Desert: Feasibility of Very Large Scale Photovoltaic power Generation (VLS-PV) Systems, James and James, 2003] has 2 Desertec, <https://en.wikipedia.org/wiki/Desertec> 3 Masayoshi Son Founder and Chairperson Japan Renewable Energy Foundation , Opening Remarks on International Symposium "REvision 2012 New Renewable Direction for Japan" March 9, 2012 4 Desertec, [http://www.desertec.org/](http://www.desertec.org/Paper ID: ART20195008 10.21275/ART20195008 763 International Journal of Science and Research (IJSR) ISSN: 2319-7064 Impact Factor (2018): 7.426 Volume 8 Issue 3, March 2019 www.ijsr.net Licensed Under Creative Commons Attribution CC BY) Paper ID: ART20195008 10.21275/ART20195008 763 International Journal of Science and Research (IJSR) ISSN: 2319-7064 Impact Factor (2018): 7.426 Volume 8 Issue 3, March 2019 www.ijsr.net Licensed Under Creative Commons Attribution CC BY proposed a concept of Very Large Scale Photovoltaic Power Generation system (VLS-PV) to be interconnected with supergrid in the Northeast Asia as below in Fig 6. Figure 6: A concept of VLS-PV based Super-Grid in the Northeast Asia proposed by IEA PVPS Task 8 Group A vision of the Gobitec and Asian Supergrid (ASG) initiatives are very ambitious and it's realization may significantly improve not only energy integration in the region but also can bring a number of economic, social, environmental and political benefits to the all countries of the Northeast Asian region⁵. It has a full potential to meet the challenges of the energy supply for Northeast Asia and shift to renewable energy supply at larger scale⁶. Recent technological advances of HVDC technology has made HVDC transmission as a crucial element for an efficient, smart power system of the future. It is expected that of HVDC system may have an even greater role to play

in increasing of high share of renewable energy to the grid and developing cross-border electricity trade. Large scale wind farms and Mega and Gigawatt-scale solar power plants in Gobi desert area could be could be successfully connected together to the regional supergrid networks. While the potential benefits of such regional energy integration are quite clear and HVDC transmission technology is already proven commercial technology, which can be successfully applied for the interconnection of the regional electricity network, however, there are numerous barriers to overcome in order to achieve it in practice⁷ . In realization of the Gobitec and Asian Supergrid initiatives, the governments of the participating countries political institutions should take a pioneering role. The high level Government commitment for long term cooperation between participating countries, agreement for establishment of the regional electricity network would be first significant step

5 Keiichi Komoto, et al., Energy from the Desert: Very Large Scale Photovoltaic Systems: Socioeconomic, Financial, Technical and Environmental Aspects, Earthscan, 2009

6 Keiichi Komoto, Namjil Enebish and Jinsoo Song, Very Large Scale PV Systems for North-East Asia: Preliminary project proposals for VLS-PV in the Mongolian Gobi desert, 39th IEEE Photovoltaic Specialists Conference, Tampa, Florida, USA, 2013

7 Keiichi Komoto, Tomoki Ehara, Christian Breyer, Sicheng Wang, Edwin Cunow, David Faiman, Parikhit Sinha and Namjil Enebish, Energy from the Desert: Very Large Scale PV Power Plants for Shifting to Renewable Energy Future, 5 th Edition, IEA PVPS Task8, , February 2015

towards to realize such big project as Gobitec and ASG initiatives. The governments in the region need to demonstrate their strong political commitment to support such regional energy projects. In order to gain the confidence of the private sector and the international financing community to provide investment decisions it is necessary to develop a clear, transparent and stable legal and regulatory framework as well as regional and national transmission planning need to be developed and agreed between all stakeholders. Potential of renewable energy of the North East Asia Geographically, the Gobi Desert is located in the boundaries of Mongolia and China. Gobi desert area of Mongolia and China has tremendous amounts of renewable resources, especially solar and wind energy. Since 1999 under umbrella of IEA PVPS Task 8, a number of researches have been carried out comprehensive studies on Very Large Scale Photovoltaic Power Generation systems in world deserts, including Gobi desert of Mongolia⁸ . According to the IEA PVPS Task 8 study 40% Gobi deserts landmass is most suitable for construction of the VLSPV⁹ . The theoretical potential of solar energy of the Gobi desert is enormous - far beyond what the world could ever require. Gobi desert has also large amount of wind resources especially in southern part of Mongolia, as well as very high wind potential in coastal area of East China Sea. The average wind energy density of Mongolia

is 7MW/km² and solar energy density is 66MW/km². For example, the wind energy density of class I area in the Gobi Desert is higher than 0.4~0.6 kW/m² based on average wind speed 7.1~8.1 m/s at 30 m height¹⁰. This is the equivalent density of 400~600MW/km². There are also huge potential of hydropower resources within the region (eastern Siberia, Russian Far East, Central and south China, as well as some part of Japan and Korea). Therefore, it can be concluded that solar and wind resources of the Gobi desert is most promising renewable energy resources, which are sufficient to power all Northeast Asia several times. Needs of cooperation for supergrid in the North East Asia The Asia in general and Northeast Asia in particular have experienced highest rate of economic growth in the past. Northeast Asia is becoming one of the fast growing world leading economies. Due to high economic growth, the Northeast Asia has been one of the fastest growing energy markets over the past 30 years. It is expected that this trend

8 Kosuke Kurokawa, et al., Energy from the Desert: Feasibility of Very Large Scale Photovoltaic power Generation (VLS-PV) Systems, James and James, 2003

9K. Komoto, J.S. Song, N. Enebish, H. Xu, Very Large Scale PV Systems for North-East Asia: Potential of VLS-PV Super-Grid in the Mongolian Gobi Desert, Proc.of the 28th European PV Solar Energy Conference and Exhibition, Paris, France, 30 September, 2013

10 Scaling-Up Renewable Energy Programme (SREP), Investment Plan for Scaling-up Renewable Energy in Mongolia, ADB, Dec. 2015 Paper ID: ART20195008 10.21275/ART20195008 764 International Journal of Science and Research (IJSR) ISSN: 2319-7064 Impact Factor (2018): 7.426 Volume 8 Issue 3, March 2019 www.ijsr.net Licensed Under Creative Commons Attribution CC BY will persist in the foreseeable future at a higher rate of energy consumption than in other parts of the world. Therefore, the energy supply infrastructure in the Northeast Asian sub-region have to be changed continuously in response to issues such as increasing demand, resource availability, environmental concerns, changing technology and the need for regulatory reform, and sector restructuring. On the other hand, Northeast Asian countries, namely Korea, Japan are highly dependent on external energy supplies, especially oil and gas. Korea imports 96% of primary energy from abroad, 82% of its oil imports are purchased from the Middle East¹¹. Currently Japan's energy self-sufficiency, excluding nuclear power, is about 4.9%¹². Therefore, it can be concluded that compared to other Northeast Asia countries, South Korea, Japan are more vulnerable in terms of energy security as they have almost no natural resources both countries are highly energy dependent. China and Mongolia can be added to the category of vulnerability in terms of shortage of energy supply. Therefore, all Northeast Asian countries are vulnerable not only to the energy security but also quite vulnerable to climate change impact too. To narrow the gap between rising energy demand and deficit of energy supply, it is

necessary to deepen energy cooperation between Northeast Asian countries to satisfy their increasing electricity demands with a safe and clean renewable energy than that provided by the conventional or nuclear power plants. Besides that, the distribution of and demand for the fuel resources for electricity generation in Northeast Asia do not coincide geographically. At the same time each country encounters the different problems of energy shortage and even energy security. These factors clearly show that there is an urgent need for developing of transnational electricity exchange in this sub-region. Energy cooperation itself not only economic cooperation, it is also more political and environmental cooperation. Therefore energy integration in Northeast Asia is critical factor in order to keep fast economic growth in the subregion continuously¹³ . To maximize the benefit from energy integration to the economies for each country, as it was mentioned above a strong high level multilateral political cooperation is needed. One of the key cooperation agenda can be development of joint energy infrastructure in Northeast Asia. Energy integration among Northeast Asian countries can create a large market and expansion of economic potential for all participating nations and may contribute in political peace and security. Energy integration with introduction of transnational supergrid will require:

- To have a joint energy cooperation strategy in which the participating countries can align their targets and harmonize them with national renewable energy strategies.
- To have an agreement in eliminating physical, trade and regulatory barriers to ensure beneficial electricity market in Northeast Asia.
- To have legal certainty for the participating countries, investors and other stakeholders.
- To develop a harmonized set of trade and transit rules to reduce investment risks and create a joint platform of electricity exchange.
- To have an agreement that benefits from the cross-border electricity exchange are concentrated not only for a few countries but are distributed among all participants.

By observing emerging efforts by Northeast Asian countries to develop a renewable energy, it can be concluded that Northeast Asia are on the way to shift for a renewable energy future, but actual movements are in different stages of development. In the recent renewable energy policies of China, it can be find the most important and flexible industrial policies to support and promote renewable energy development. China has not only an effective and favorable government policies to support the

development of renewables and HVDC grid, but also their experience of building large scale renewable energy projects, constructing high capacity long-distance HVDC power lines, and utilizing advanced HVDC technology are very important lessons for the Northeast Asian countries. These can serve as energy integration model for the region in the future. A regional HVDC supergrid connecting Northeast Asian countries should offer following opportunities: It could enable mutual economic benefit through• renewable energy development and infrastructure construction and cost-effective energy supply in the participating countries in Northeast Asia. It could strengthen energy supply security through• diversification of energy supply through renewable energy development. It could build the basis to increase share of renewable• energy and help Northeast Asian countries to contribute significantly in greenhouse gas emission reductions It will help Northeast Asian countries to meet their• increasing electricity demand with a safe and clean renewable energy power sources than that can be provided by the conventional or nuclear power. It will build investor's confidence in increasing• investment in renewable energy, which can lead to shifting investment to renewable energy development. After review of the existing experiences of renewable• energy development and construction HVDC supergrid project in the world, the following recommendations can be drawn in relation to the implementation of Gobitec and ASG in Northeast Asia: The technology of HVDC supergrid transmission line, as• well as technology and construction of the VLSPV plant and large capacity wind farms are now becoming very cost effective and mature commercial technology. Therefore, it can be concluded that the implementation of the Gobitec and ASG project is feasible from the technological point of view. Construction of the regional HVDC supergrid• transmission line, as well as increasing share of renewable energy in the region will lead to further decrease a cost of electricity as because renewable energy potential is Paper ID: ART20195008 10.21275/ART20195008 765 International Journal of Science and Research (IJSR) ISSN: 2319-7064 Impact Factor (2018): 7.426 Volume 8 Issue 3, March 2019 www.ijsr.net Licensed Under Creative Commons Attribution CC BY abundant especially in the Gobi Desert and cost of solar, wind technology is decreasing significantly. The governments in the region need to demonstrate their• high level government commitment risk reduction for the development of the Gobitec and ASG project, which is key factor to gain the confidence of the private sector and international organizations and a multilateral development banks to support major investment decisions for the actual implementation Gobitec and ASG project. As because the implementation of the Gobitec and ASG• project is capital intensive, an improved investment climate is necessary.

As because the Gobitec and ASG project is transnational• international project, a clear, transparent, stable legal framework for long-term energy cooperation based on mutual benefits for energy-producing, energy-consuming as well as transit countries have to be developed. As because of Gobitec and ASG project is regional• transnational project which uses high capacity transmission lines passing several countries, regional stability and peace in the region have to be secured. As because the Gobitec and ASG project may deliver a• number of economic, social and environmental benefits to participating countries, such as transfer of high technology, job creation, poverty alleviation and a reduction of carbon dioxide (CO₂) emissions, strong political and financial support from all countries is needed to support implementation of this project. As because the implementation of the Gobitec and ASG• project will apply the latest achievement of high technology the intellectual property rights have to be insured accordingly. As because the Gobitec and ASG project can contribute to• regional development of renewable energy strong support of international organizations and a multilateral development banks, including ADB, World Bank, ESCAP, IRENA and The Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB) is needed.

2. Conclusion One of the key solutions to overcome the problem of increasing demand of energy, protection of global climate and conservation of the valuable finite resources is significant increase the share of renewable energy among total primary energy supply. Renewable energy now provides around one-fifth of the world's electricity and it is becoming an important part of today's energy supply. The abundant solar, wind resources of the Gobi desert in combination with environment-friendly hydropower reserves of the Russian Far East could become the key source of energy for the countries in the Northeast Asian region, and would lessen the region's heavy dependence on fossil fuel import. Observing emerging efforts that some countries having during the last years for the development a renewable energy it can be concluded that world is moving forward to the shift for a renewable energy future, although actual movements are in different stages of development. The variability of the power generation caused by the use of renewable energy sources such as solar and wind power systems may cause some challenges when the contribution of renewables to transmission grid rises to a substantial level. One of the most efficient ways to overcome these challenges is an integration of renewable energy power sources into high capacity HVDC transmission supergrid for transferring massive amounts of energy over long distances. The supergrid, in combination with advances in HVDC grid technology will provide an effective solution to emerging problems associated with renewable energy integration. The ultrahigh voltage supergrid is becoming a global trend now and the technology of HVDC and UHVDC as well

as technology of the VLSPV plants and wind farm is now becoming cost effective, technically proven commercial technologies capable to be applied for any regional energy infrastructure projects such as the ASG in Northeast Asia. The development of renewable energy integration fosters HVDC applications worldwide and one of the key drivers for the HVDC development in worldwide is necessity of integration of high capacity renewable energy power sources. China has already developed several long distance HVDC transmission lines successfully and currently it is accelerating its UHVDC construction and becoming biggest manufacturing base of all kinds of HVDC supergrid system components. Due to high economic growth in the past, the Northeast Asia is becoming one of the fastest growing energy markets and it is expected that this trend will persist in the foreseeable future at a higher rate of energy consumption than in other parts of the world. To narrow the gap between rising energy demand and deficit of energy supply, it is necessary to deepen energy cooperation between Northeast Asian countries to satisfy their increasing electricity demands with a safe and clean renewable energy than that provided by the conventional or nuclear power plants. The energy integration in Northeast Asia is critical factor in order to keep fast economic growth in the region continuously. Energy cooperation itself not only economic cooperation, it is also more political and environmental cooperation. One of the key cooperation agenda can be development of joint energy infrastructure in Northeast Asia, such as the Gobitec and ASG initiatives, which can enable to increase share of renewable energies. Successful implementation Gobitec and ASG into practices will require a high level government commitment and intergovernmental negotiations to eliminate physical, trade and regulatory barriers in order to ensure beneficial electricity market in Northeast Asia. High level intergovernmental agreement would be an important first step towards to meeting goals of the ASG – to build regional electricity network for Northeast Asia. Finally, as Northeast Asian countries have different times of peak electricity demand due to time difference and seasonal variation of meteorological conditions (in Mongolia and China demand peaks appears during winter times, while in Japan, Korea the demand peak occurs in the summer) regional HVDC supergrid transmission line may help in power balancing of the supply and can smooth energy

Paper ID: ART20195008 10.21275/ART20195008 766
International Journal of Science and Research (IJSR) ISSN: 2319-7064 Impact Factor (2018): 7.426 Volume 8 Issue 3, March 2019 www.ijsr.net Licensed Under Creative Commons Attribution CC BY balance, which may enable all countries to share effectively generated power and storage facilities, allowing for more economic operation of the power sector in each countries as whole. References [1] Asia's Dynamic Economies Continue to Lead Global Growth, May 9, 2017, [2] Regional economic outlook. Asia Pacific: Good times, uncertain

times, a time to prepare. IMF, 2018 <https://www.imf.org/en/News/Articles/2017/05/08/NAO50917-Asia-Dynamic-Economies-Continue-to-Lead-Global-Growth> [3] International Energy Outlook 2017, U.S. Energy Information Administration, 2017 [4] World Energy Resources, World Energy Council, 2016 [5] Supergrid, Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Super_grid [6] Ministry of Energy of Mongolia, 2017 [7] Ministry of Energy of Mongolia, 2017 [8] Ministry of Energy of Mongolia, 2017 [9] Mongolian Energy sector development Master plan Revision (TA No 7619 MON), Final Report, 2015, Mongolia [10] Namjil Enebish, Christian Breyer and Dimitrii Bogdanov, Options for Mongolia in energy transition to 100% Renewables, AFORE2018, 2018, Ulaanbaatar, Mongolia [11] Namjil Enebish, Christian Breyer and Dimitrii Bogdanov, Options for Mongolia in energy transition to 100% Renewables, AFORE2018, 2018, Ulaanbaatar, Mongolia [12] Namjil Enebish, Christian Breyer and Dimitrii Bogdanov, Options for Mongolia in energy transition to 100% Renewables, AFORE2018, 2018, Ulaanbaatar, Mongolia [13] Namjil Enebish. An opportunity for Large Scale Solar power generation in Northeast Asia, Int. Conference on CSP and Climate Change, 8 December, 2010, Seoul, Korea and [14] Namjil Enebish, Concentrated Solar Power as a feasible part of the European and Asian energy mix? From Desertec EUMENA to Gobitec, A GREEN FUTURE: Asia and Europe Growing Sustainably, Summary of Proceedings, Asia-Europe Environment Forum Conference 2010, 1-3 September, 2010, Munich, Germany [15] Desertec, <https://en.wikipedia.org/wiki/Desertec> [16] Masayoshi Son Founder and Chairperson Japan Renewable Energy Foundation, Opening Remarks on International Symposium "REvision 2012 New Renewable Direction for Japan" March 9, 2012 [17] Desertec, <http://www.desertec.org/> [18] Wilfried Breuer, Siemens, DESERTEC, SEATEC and Super Grid Prospects of Grid Development, GRIDS 2010: The backbone of Europe's energy future, 23 - 24 November 2010, Berliner Congress Center, Berlin, Germany [19] N. Enebish, Concentrated Solar Power as a feasible part of the European and Asian energy mix? From Desertec EUMENA to Gobitec, A GREEN FUTURE: Asia and Europe Growing Sustainably, Summary of Proceedings, Asia-Europe Environment Forum Conference 2010, 1-3 September, 2010, Munich, Germany [20] Kosuke Kurokawa, et al., Energy from the Desert: Feasibility of Very Large Scale Photovoltaic power Generation (VLS-PV) Systems, James and James, 2003 [21] Keiichi Komoto, et al., Energy from the Desert: Very Large Scale Photovoltaic Systems: Socioeconomic, Financial, Technical and Environmental Aspects, Earthscan, 2009 [22] Keiichi Komoto, Namjil Enebish and Jinsoo Song, Very Large Scale PV Systems for North-East Asia: Preliminary project proposals for VLS-PV in the Mongolian Gobi desert, 39th IEEE Photovoltaic Specialists Conference, Tampa, Florida, USA,

2013 [23] nKeiichi Komoto, Tomoki Ehara, Christian Breyer, Sicheng Wang, Edwin Cunow, David Faiman, Parikhit Sinha and Namjil Enebish, Energy from the Desert: Very Large Scale PV Power Plants for Shifting to Renewable Energy Future, 5 th Edition, IEA PVPS Task8, , February 2015 [24]Kosuke Kurokawa, et al., Energy from the Desert: Feasibility of Very Large Scale Photovoltaic power Generation (VLS-PV) Systems, James and James, 2003 [25]K. Komoto, J.S. Song, N. Enebish, H. Xu, Very Large Scale PV Systems for North-East Asia: Potential of VLS-PV Super-Grid in the Mongolian Gobi Desert, Proc.of the 28th European PV Solar Energy Conference and Exhibition, Paris, France, 30 September, 2013 [26]Scaling-Up Renewable Energy Programme (SREP), Investment Plan for Scaling-up Renewable Energy in Mongolia, ADB, Dec. 2015 [27]Country Analysis Brief: South Korea , U.S. Energy Information Administration, July 2018 http://www.ieee.es/Galerias/fichero/OtrasPublicaciones/Internacional/2018/EIA_south_korea_20jul2018.pdf [28]Economic and Energy Outlook of Japan through FY2017, Institute of Energy Economics of Japan, July 2018 [29]Ts. Baatar “Mongolia”’s factor in the NEA regional cooperation” Journal Pax Mongolica” Vol.3, 2017 No: 3, pp.85 Paper ID: ART20195008 10.21275/ART20195008 767

India and Mongolia bilateral relations

Bat-Amgalan Turbat
Institute of International Affairs,
Mongolian Academy of Sciences

Historic Overview:

India and Mongolia have interacted through history over a period of 2600 years. Following the emergence of Mongolia as a modern nation state in the 20th century, the two countries have continued to build relations based on shared historical and cultural legacy. The root of the historical relations is based on ancient literatures, languages, medicine, folklore, religion, especially Buddhism, social and cultural traditions. Buddhism was the first bridge to connect India and Mongolia in the Hun period of 3rd century. Mongolia was one of the countries which participated in the First Asian Relations Conference held under Jawaharlal Nehru's initiative in March 1947.

Political Relations

Establishment of Diplomatic Relations and Bilateral Cooperation Mechanism:

Diplomatic relations between India and Mongolia were established on 24 December 1955. India was the first country outside the Socialist bloc to establish diplomatic relations with Mongolia. India supported Mongolia in having UN and NAM memberships. 2015 marks the 60th anniversary of establishment of diplomatic relations between India and Mongolia.

Since the establishment of two country's diplomatic relations there were many high level visits to each other. Most recently Prime Minister of India to Mongolia in May 2015, India announced a US\$ 1 billion line of credit (LoC) to strengthen Mongolia's economic capacity and infrastructure, and also elevate the bilateral relationship into strategic partnership level. The visit of Indian Prime Minister opened up new visitors of cooperation by signing 13 agreements between the countries. This will induce more economic opportunities along with mutual interest of peace and prosperity of both the countries. India and Mongolia have 'India-Mongolia Joint Committee on Cooperation (IMJCC)' chaired by MoS (EA) on the Indian side and Minister of Education & Science from Mongolia. Fifth meeting of IMJCC was held in New Delhi in April, 2016 under the chair of MoS for External Affairs Gen. V.K.

Singh and Foreign Minister of Mongolia, Mr. L. Purevsuren. A general agreement was signed between the EXIM Bank of India and the Ministry of Finance of Mongolia on utilization of the soft loan announced by PM.

International Cooperation:

Mongolia has been traditionally supporting India in the United Nations and various other international forums. Mongolia has last supported India for the non-permanent seat of the UN Security Council (UNSC) for 2011-2012. In recent times, it has supported almost all of our candidatures to various international agencies. Mongolia voted in favour India's proposal to Yoga's inscription into the list of UNESCO's Intangible Cultural Heritage. India and Mongolia has declared support to UNSC non-permanent seats to each other respectively for terms 2021-22 and 2023-24. Mongolia has publicly reiterated its support for India's membership to the permanent seat of expanded UNSC.

Bilateral Cooperation in Science and education sector

ITEC: During President Elbegdorj's visit to India, 120 slots per annum were earmarked to Mongolia under Indian Technical and Economic Cooperation (ITEC). From 2011- 12, the number of these slots for civilian training programme were increased to 150 per year. It has been further increased to 200 from 2015-16 during PM's visit in May 2015. For the year 2016-17, out of the 200 ITEC slots allotted to Mongolia, 100 slots have so far utilized and in defence sector 7 out of 14 ITEC slots have been so far utilized.

ICCR scholarships: For the Academic Year 2016-17, Mongolia has been offered 40 slots (20 slots each under Aid to Mongolia and General Cultural Scholarship Scheme). 13 candidates got acceptances from various universities in India.

Rajiv Gandhi Polytechnic College for Production and Art (RGPCPA): During the visit of Dr. Shankar Dayal Sharma, Vice President in 1992, it was decided to set up a Vocational Training Centre in Mongolia. The proposal envisaged training facilities in eight fields. The institution became functional thereafter. Six facilities for vocational training have been upgraded in two phases in 2015-16 with a total cost of US\$ 2.84 million.

AtalBihari Vajpayee Centre for Excellence in ICT:Following an Agreement signed in September 2001 during the visit of Minister for IT PramodMahajan to Mongolia, the AtalBihari Vajpayee Centre of Excellence (ABVCE) in Information and Communication Technology (ICT) and 5 Community Information Centres (CICs) in 5 provinces (Khovsgol, Bulgan, Kharkhorin, Darkhan-Uul and Sukhbaatar) were established. This will now be upgraded to a full-fledged Centre with credit of US\$ 20 million. WAPCOS has been designated to implement this project. Pre-qualification bids have been completed. EXIM Bank is in the process of finalizing the Tender Document.

Solar Energy: A solar energy electrification project was executed by the Central Electronics Ltd. and formally inaugurated in April 2006 in DadalSoum cost of project is approx. US\$ 100,000. Training of Mongolian experts on solar energy has been organized in India.

Conclusion:

Mongolia has considered India as an important strategic partner under its 'Third Neighbour Policy' to maintain geopolitical balance against its neighbors. In last visit of Prime Minister of India to Mongolia in May 2015, India announced a US\$ 1 billion line of credit (LoC) to strengthen Mongolia's economic capacity and infrastructure, and also elevate the bilateral relationship into strategic partnership level. The visit of Indian Prime Minister opened up new visitors of cooperation by signing 13 agreements between the countries. This will induce more economic opportunities along with mutual interest of peace and prosperity of both the countries. Collaboration with India, Mongolia can leverage India's strong Information Technology (IT) and Information Communication Technology (ICT) base. India could build IT parks by creating Special Economic Zones (SEZ) in Mongolia. Sectors like logistics, education, health, tourism, food processing, minerals, construction etc. have immense business opportunities. These measures could help Mongolia to diversify its export opportunities in the global market. Besides the trade cooperation, Mongolia can leverage India's IT experience in cyber security. In Mongolia, establishment of the cyberattack countermeasures systems is in the early stages of development.

At last, with the deeply rooted history of relations that India and Mongolia could develop their relations byenhanced bilateral cooperation in Science, education, economic, social,

political, cultural and security areas. Science diplomacy can be a new tool of its development.

References:

1. <https://mainstreamweekly.net/article5844.html>
2. https://www.mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/Mongolia_January_2017.pdf
3. https://www.erina.or.jp/wp-content/uploads/2017/10/naer52-3_tssc.pdf
4. Is Mongolia Ready To Join Budapest Convention On Cybercrime? By Bat-AmgalanTurbat, PaxMongolica Vol.2, 2016. No4. 2016. Ulaanbaatar
5. <https://blogs.timesofindia.indiatimes.com/the-interviews-blog/india-mongolia-cooperation-signals-to-beijing-that-india-can-play-the-geopolitical-game-in-chinas-backyard/>

МОНГОЛ УЛСААС ОЛОН УЛСЫН БАЙГУУЛЛАГЫН ӨМНӨ ХҮЛЭЭХ ҮҮРЭГ ХАРИУЦЛАГА, ХҮРТЭХ ҮР АШИГ: ЗАРИМ БАЙГУУЛЛАГЫН ЖИШЭЭН ДЭЭР

З.Батчимэг, ШУА-ийн ОУХХ-гийн ЭША, магистр (М.А)

Олон улсын байгууллагуудтай хөгжүүлж буй харилцаа нь олон талт хамтын ажиллагааны хүрээнд явагддаг. Олон талт хамтын ажиллагаа нь гурав болон түүнээс дээш тооны улс орон олон улсын харилцааны асуудлыг шийдвэрлэхээр гаргаж буй хамтын хүчин чармайлт юм. Олон талт хамтын ажиллагаагнэгдүгээрт, олон улсын гэрээ, конвенцийн дагуу байгуулсан олон улсын байгууллага, бүтэц, хоёрдугаарт, олон улсын энх тайван, аюулгүй байдлыг бэхжүүлэх зорилгоор дэвшүүлсэн саналсанаачилга, үйл явц гэж хоёр ангилж үздэг. Олон талт хамтын ажиллагаанд оролцох нь хөгжиж буй орон болох Монгол Улсын хувьд гадаад бодлогын зорилтуудаа хэрэгжүүлэх чухал арга хэрэгсэл болох боломжтой юм.

Монгол Улсын гишүүнчлэл бүхий олон улсын байгууллагуудтай тогтоосон хоёр болон олон талын хамтын ажиллагааны үр ашгийг нарийвчлан судалж, үр өгөөжийг тогтоох нь нэн чухал асуудал юм. Монгол Улс гишүүнээр элссэн бөгөөд улсын төсвөөс татвар, хандив төлдөг олон улсын 75 байгууллага, албан ёсоор нэгдэн орсон олон улсын 25 гэрээ, конвенци байдаг бөгөөд үүнээс Азийн бүс нутгийн 5 байгууллагын үйл ажиллагаанд дүн шинжилгээ хийхийг энэ өгүүлэлд зорьж байна.

Олон улсын байгууллагад гишүүнчлэгдэх бодит шаардлага, ач холбогдол

Монгол Улс нь дэлхийн хамтын нийгэмлэгийн нэгэн бүрэлдэхүүн болохын хувьд дэлхий дахины болон Азийн бүс нутгийн тулгамдсан асуудлыг олон улсын байгууллагын хүрээнд хэлэлцэж, нийтийн зөвшилцөлд тулгуурлан шийдвэр гаргахад оролцох эрх, үүрэгтэй. Энэ үүднээс авч үзэхэд, Монгол Улс олон улсын байгууллагын гишүүнчлэлээрээ дамжуулж, бүс нутагт харилцан ойлголцлыг бэхжүүлэх, улс хооронд харилцан ашигтай хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх, маргаантай асуудлыг шийдвэрлэхэд оролцох оролцоогоо нэмэгдүүлэх, улс орныхоо хөгжилд нэмэрлэх үр ашгийг дээшлүүлэх шаардлагатай байна. Тодруулбал, Монгол Улс олон талт үйл явцад оролцоходоо үндэсний ашиг сонирхлоо хамгаалах, олон улсын хамтын нийгэмлэгт байр сууриа бэхжүүлэх, тэдгээрийн хүч бололцоог улс орныхоо хөгжилд үр дүнтэй ашиглахыг чармайн ажиллах хэрэгтэй. Чухам үүнд л олон улсын байгууллагад гишүүнчлэгдсэний гол ач холбогдол оршиж байна.

Азийн бүс нутгийн олон улсын байгууллагад Монгол Улсын гишүүнчлэгдсэн байдал

Монгол Улсын төсвөөс татвар төлж байгаа 75 олон улсын байгууллага, нэгдэн орсон 25гэрээ ковенци, үүнд 18 олон талт хамтын ажиллагаа нь Азийн бүс нутгийн хүрээнд явагдаж байна.ЭдгээрээсАзийн бүс нутгийг хамран үйл ажиллагаа явуулж буй5 байгууллагыг сонгон авлаа. Үүнд:

1. Азийн Хөгжлийн Банк(АХБ),
2. Азийн Дэд Бүтцийн Хөрөнгө Оруулалтын Банк(АДБХОБ),
3. Төв Азийн Бүс Нутгийн Эдийн Засгийн Хамтын Ажиллагааны Хөтөлбөрийн Институт (КАПЕК-ийн институт),
4. Номхон Далайн Итгэмжлэлийн Хамтын Ажиллагааны Байгууллага(ПАК),
5. Ази-Номхон Далайн Бүсийн Статистикийн Институт

орж байна.

Азийн Хөгжлийн Банк

Монгол Улс АХБ-д1991 онд элсэн орсноосхойш нийт 774.7 сая ам доллартай тэнцэх 44 зээл авсан. Мөн Азийн Хөгжлийн Сангаас санхүүжилт авах эрхтэй болсон 2007 оноос хойш 172.2 сая ам.доллартай тэнцэхбуцалтгүй тусламжийг хүртсэн байна. АХБ нь Монгол Улсын төрд хөгжлийн стратегийг хэрэгжүүлэхэд туслах, хувийн хэвшилд тулгуурласан эдийн засгийн өсөлтийг дэмжих, орон нутаг, хот хоорондын хөгжлийн ялгааг багасгахад үйл ажиллагаагаа чиглүүлж байна. 2012 оноос АХБ-ны буцалтгүй тусламжийн хүрээндУлаанбаатар хотын гэр хорооллын нийтийн аж ахуйн үйлчилгээг сайжруулах, бага орлоготой өрхүүдэд зориулсан санхүүгийн үйлчилгээг оновчтой болгох ажлыг Монгол Улсын Сангийн яамтай хамтран хэрэгжүүлж байна.

Азийн Дэд Бүтцийн Хөрөнгө Оруулалтын Банк

Монгол Улс АДХОБ-т 2014 оноос буюу байгуулагдсан үеэс нэгдэн орсон. Тус байгууллагад өдгөөБангладеш, Бруней, Камбож, Энэтхэг, Индонез, Казахстан, Кувейт, Лаос, Малайз, Мьянмар, Непал, Оман, Пакистан, Филиппин, Катар, Хятад, Сингапур, Шри Ланк, Тайланд, Узбекистан, Вьетнам гэсэн улсууд гишүүнээр элссэн байна.

Монгол Улсын хувьд АДХОБ-ны хөтөлбөрт гишүүнээр элсэх болзол нь нийт хувьцааны 0,05 хувь, анхны захиалсан хувьцааны 0,09 хувь буюу 45,45 сая ам.долларын хувьцааг эзэмших ёстойн 20 хувь буюу 9,09 сая ам.долларыг хувь нийлүүлэн төлж барагдуулах явдал байв. АДХОБ-ны баталгаажсан хувьцаа 100 тэрбум ам.доллар бөгөөд анхны захиалсан хувьцаа 50 тэрбум ам.доллар байхаар тооцож үүсгэн байгуулагч орнууд анхны захиалсан хувьцааны 20 хувь буюу 10 тэрбум ам.долларын хувь нийлүүлэхээр болжээ. Хувь нийлүүлэх хөрөнгийн хэмжээг гишүүн орнуудын ДНБ-д суурилж тооцсон ба Монгол Улсын хувьдэнэ ньбусад оронтой харьцуулахад хамаагүй бага буюу ДНБ-ний 2%-той дүйцэх хэмжээний хувь хөрөнгөнийлүүлэх ажээ. АХБ-ны шинжээчдийн судалснаар Ази-Номхон далайн орнууд дэд бүтцийн хөгжилд жилд ойролцоогоор 800 тэрбум ам.доллар зарцуулдаг байна.

Төв Азийн Бүс Нутгийн Эдийн Засгийн Хамтын Ажиллагааны

Хөтөлбөрийн Институт

Төв Азийн Бүс Нутгийн Эдийн Засгийн Хамтын Ажиллагааны Хөтөлбөр(КАПЕК) нь бүс нутагт ядуурлыг бууруулж, эдийн засгийн өсөлтийг хангах зорилгоор 2001 онд бий болсон ба үүнд Монгол Улс 2003 онд гишүүнээр элсэн орсон.

КАПЕК нь гишүүн орнуудад ирэх үр өгөөжийг сайжруулахын тулд институтээ байгуулах хэлэлцээрийг 2016 оны 10 дугаар сарын 26-ны өдөр байгуулсан. Монгол Улс уг хэлэлцээрт 2017 оны 1 дүгээр сарын 11-ний өдөр гарын үсэг зурж, улсаар 7 дугаар сарын 6-ны өдөр УИХ соёрхон баталснаар албан ёсны гишүүн болсон. Афганистан, Азербайжан, БНХАУ, Казакстан, Кыргызстан, Монгол, Пакистан, Тажикстан, Туркменистан, Узбекистан зэрэг улсууд гишүүнээр элсээд байна. КАПЕК-ийн институт нь олон улсын байгууллагын статустайгаар 2017 оны 9 дүгээр сарын 7-ны өдрөөс үйл ажиллагаагаа явуулж байгаа бөгөөд тодорхой салбар чиглэлийн хүрээнд гишүүн орнуудын чадавхийг бэхжүүлэх сургалт, семинар зохион байгуулах, шаардлагатай судалгааг хийх арга хэлбэрийг үйл ажиллагаандаа түлхүү ашигладаг

Номхон Далайн Итгэмжлэлийн Хамтын Ажиллагааны Байгууллага

Монгол Улсын Засгийн газраас олон улсын байгууллагад гишүүнээр элсэхийг дэмжсэн 2003 оны 253 дугаар тогтоолын дагуу Стандарт, Хэмжил Зүйн Газар нь Номхон Далайн Итгэмжлэлийн Хамтын Ажиллагааны Байгууллага (РАС), Ази, Номхон Далайн Лаборатори Итгэмжлэлийн Хамтын Ажиллагааны Байгууллага (APLAC), Олон Улсын

Лаборатори Итгэмжлэлийн Хамтын Ажиллагааны Байгууллага (ИЛАС)-д тус тус элсэн орж, улмаар лаборатори, хяналтын байгууллагын үр дүнг олон улсын хэмжээнд харилцан хүлээн зөвшөөрөх хэлэлцээрт 2012 оноос нэгдсэн байна.

Ази-Номхон Далайн Бүсийн Статистикийн Институт

Монгол Улс зах зээлийн эдийн засгийн харилцаанд шилжсэн 1990 оноос статистикийн албаны гадаад харилцаанд шинэ үе эхэлж, хоёр ба олон талт хамтын ажиллагааг идэвхтэй хөгжүүлэн, олон шинэ төсөл хөтөлбөр хэрэгжүүлж эхэлсэн байна. НҮБ-ын Ази, Номхон Далайн Статистикийн Институт /АНДОСИ/ болон Япон улсын ЖАЙКА байгууллагын дэмжлэгтэй статистикийн салбарын боловсон хүчнийг мэргэшүүлэн давтан сургах, төв ба орон нутгийн статистикийн байгууллагын чадавхийг бэхжүүлэх ажлын хүрээнд олон талт хамтын ажиллагааг түлхүү ашиглаж байна. Статистикийн мэдээллийн үзүүлэлт, аргачлалыг олон улсын жишиг стандартад нийцүүлэх, үндэсний тооцооны системийг нэвтрүүлэх ажлыг үе шаттайгаар зохион байгуулж байна.

Монгол Улсаас олон улсын байгууллагын өмнө хүлээсэн үүрэг хариуцлага, хүртэх үр ашгийг нэмэгдүүлэх нь

Монгол Улс нь олон улсын байгууллагын өмнө гэрээгээ хэрэгжүүлэх гол шалгуур нь гишүүнчлэлийн татвараа цаг тухайд нь төлөх, тухайн байгууллагаас манайд хэрэгжүүлэх хамтын ажиллагааны бүхийл хэлбэрийг дэмжиж ажиллах явдал болно. Үүний дагуу Монгол Улсын Засгийн газраас олон улсын байгууллага, гэрээ, конвенцийн итгэмжит санд төлөх татвар, хандивын тухай хуулийг УИХ-ын 2007 оны 60 дугаар тогтоолоор батлан гаргасан.

Олон улсын байгууллагын татвар, хандивыг холбогдох газрын нэхэмжлэлийг үндэслэн улсын төсөвт батлагдсан төсвийн дагуу санхүүжүүлж байхаар заасан байдаг.

**Монгол Улсаас Азийн бүс нутгийн олон улсын Байгууллагад (сонгож авсан)
татвар төлсөн байдал**

Хүснэгт № 1

№	Байгууллагын нэр	Төлбөрийг хариуцсан газар	2017 /2018 гүйц.	2019 онд төлсөн. (мян.төгрөг)
1	Азийн Хөгжлийн Банк	СЯ	-----	-----
2	Азийн Дэд Бүтцийн Хөрөнгө Оруулалтын Банк	СЯ	1.640.000,00 ам.доллар	4.428.000,0 төг
3	Төв Азийн бүс Нутгийн Эдийн Засгийн Хамтын Ажиллагааны Хөтөлбөрийн Институтийн гишүүнчлэлийн төлбөр		-----	50.000,00 ам.долл
4	Номхон далайн итгэмжлэлийн хамтын ажиллагааны байгууллага	СХЗТ	63.574,0	63.574,0төг
5	Ази-Номхон далайн бүсийн статистикийн институт	ҮСГ	18.635,2	18.635,2төг

Нэгдүгээрт: Монгол Улс ба АХБ-ны хамтын ажиллагааны хувьдодоогийнбайдлаар Ядуурлыг Бууруулах Японы Сангаас (ЯБЯС) 6,2 сая ам.доллартай тэнцэх техникийн буцалтгүй туслалцааг баталж, АХБ-аар дамжуулан хэрэгжүүлсэн. Үүнээс гадна 31,49 сая ам.долларын ЯБЯС-ийн 16 буцалтгүй тусламжийн төслийг АХБ баталсан бөгөөд үүнээс үзэхэд Монгол Улс нь АХБ-ны хөгжиж буй гишүүн орнуудын дунд ЯБЯС-гийн буцалтгүй тусламжийг хамгийн их хүртсэн орон болж байна.Хүснэгтээс харахад АХБ-д төлөх 2019 оны төлбөр төлөвлөгдөөгүй байна.Гишүүний төлбөрөө төлөхгүй байх нь тус байгууллагаас хүртэх үр ашгийг саатуулах хор уршигтай гэдгийг харгалзан үзэх шаардлагатай юм.

Хоёрдугаарт: АДХОБ-ны хөтөлбөрийн хүрээнд 2017-2018 оны байдлаар 1.640.000,00 ам.доллар буюу 4.428.000,0 төгрөгний татварыг Монгол Улстөлсөн байна.Сангийн сайдын 2019 онытөсвийн багцаас АДХОБ-д төлөх гишүүнчлэлийн төлбөрийг 1.640.000,00 ам.доллараар тооцож, улсын төсвөөс жил бүрийн эхний улиралд төлдөг болж байна.

Монгол Улсын дэд бүтцийн хөгжлийг сайжруулах, төслүүдийг санхүүжүүлэх хэрэгцээ асар их байна. Тус хөтөлбөрт хамрагдсанаартөслүүдийгсанхүүжүүлэх эх үүсвэрийг нэмэгдүүлэх боломжийг нээж өгсөн гэж үзэж болно. Одоогоор дэд бүтцийн хөрөнгө оруулалтыг хийх төрөлжсөн санхүүгийн эх үүсвэр бүхий байгууллага байдаггүй тул томоохон хэмжээний төслийг санхүүжүүлэх эх үүсвэр дутагдаж байна. АДХОБ нь дэд бүтцийн хөгжлийг сайжруулах асуудлыг дагнасан олон улсын банк тул түүгээр дамжуулж бүс нутгийн дэд бүтцийн интеграцид ороход гишүүн орнуудтай хамтарч ажиллах, санхүүжилтийг хамтарч шийдвэрлэх боломж Монгол Улсад нээгдэж байна. АДХОБ-ны хөтөлбөрийн зорилго зорилтыг “Монгол Улсын Тогтвортой Хөгжлийн Үзэл Баримтлал-2030”-тай уялдуулан хэрэгжүүлснээр тогтвортой хөгжлийн зорилтод хүрэхэд дөхөм болно.

Гуравдугаарт: КАПЕК-ийн Институт нь одоогийн байдлаар БНХАУ-ын Засгийн газар болон АХБ-ын санхүүгийн дэмжлэгтэйгээр үйл ажиллагаагаа явуулж байгаа бөгөөд гишүүнчлэлийн төлбөр заавал төлөх шаардлагыг тавиагүй байгаа боловчцаашид өөрөө өөрийгөө санхүүжүүлэх механизмыг бий болгох болно. Институтийн захирлыг гишүүн орнууд 2 жилийн хугацаатай ээлжлэн томилох бөгөөд 2017 оны 8 сарын 1-нээс Монгол Улсаас томилогдон ажиллаж байна. Иймд Институтийн үйл ажиллагаанд шаардлагатай санхүүгийн дэмжлэг, гишүүнчлэлийн төлбөрийг гишүүн улсуудаас гаргуулах саналыг Монгол Улс дэвшүүлж байна. Энэ нь эхний удаад 50 мянган ам.доллараас доош байж болох ажээ.

Дөрөвдүгээрт: Монгол Улс ПАК-д63.574,0 сая орчим төгрөгийн татвар жил бүр төлж, тус байгууллагаас манайд хэрэгжүүлэх хамтын ажиллагааны бүхийл хэлбэрийг авч байна. Жишээлбэл, ПАК-ын гишүүн 27 орны бүтээгдэхүүн тогтолцооны байгууллагын итгэмжлэлийн үр дүнг харилцан хүлээн зөвшөөрөх гэрээнд Монгол Улс нэгдэж гарын үсэг зурсан. “Энэ нь манай бизнесийн байгууллагуудын гадаад зах зээлд өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлэхэд чухал ач холбогдолтой” хэмээн Стандарт хэмжил зүйн газраас онцлоод байна. Мөн Стандарт, Хэмжил Зүйн Итгэмжлэлийн Газар 2016 оны 8 дугаар сарын 22-26-нд ПАК-ын үнэлгээнд давтан амжилттай хамрагдсан.

Тавдугаарт: Монгол Улс гэрээгээр хүлээсэн үүргийнхээ дагуу Ази-Номхон Далайн Бүсийн Статистикийн ИнститутийнБайгууллагад ойролцоогоор 18.635,2мян.төгрөгийн татвар төлж байна, харин тухайн байгууллагаас Монгол Улсын Статистикийн салбарын үйл ажиллагааг сайжруулах олон төсөл хэрэгжүүлж, техникийн

тусламжзүүлээд байна. Тухайлбал, Ази-Номхон Далайн Бүсийн Статистикийн Институтийн гишүүн болсноор хүн ам, нийгмийн статистикийн чиглэлээр төрөл бүрийн түүвэр судалгаа явуулж буйн зэрэгцээ статистикийн боловсон хүчний чадавхийг дээшлүүлэх тухайд НҮБ-ын Хөгжлийн хөтөлбөр, Хүн амын сан, Хүүхдийн сан, Дэлхийн Банк, Азийн Хөгжлийн Банк, Олон Улсын Валютын Сан, Эдийн Засгийн хамтын ажиллагаа, хөгжлийн байгууллага болон Евростат зэрэг олон улсын байгууллагатай өргөн хүрээтэй хамтран ажиллаж байна.

Хүн ам, орон сууцны 2000, 2010 оны тооллого, цаг ашиглалт, ажиллах хүчний түүвэр судалгааг дээрх олон улсын байгууллагын санхүүжилт, техникийн тусламжтайявуулж ирсэн. Түүнчлэн олон улсын байгууллагын санхүүгийн дэмжлэгтэйгээр мэргэжил дээшлүүлэх сургалт семинарт статистикийн төв, орон нутгийн байгууллагын олон арван хүнийг хамруулж, боловсон хүчнийхээ чадавхийг дээшлүүлж байна.

Дүгнэлт

“Азийн хөгжлийн банк, түүний зээлдэгч зөвлөх үйлчилгээ авахад мөрдөх журам” 2007 онд шинээргарсан бөгөөд Монгол Улс уг байгууллагаас хүртэх үр ашгийг нэмэгдүүлэхий тулд дүрэм журмыг нь дагахын зэрэгцээ гишүүнчлэлийн татвараа цаг тухайд нь төлөх, манай улсад хэрэгжүүлэх хамтын ажиллагааны бүхийл хэлбэрийг дэмжиж ажиллах шаардлагатай байна.

АДБХОБ нь Азийн бүсийн нутгийн дэд бүтцийн салбарт тулгарч буй хөрөнгийн санхүүгийн асуудлыг шийдвэрлэх, хөрөнгө мөнгөний урсгалыг зөв зохистой хуваарилах, бүс нутгийн хөгжилд чухал түлхэц өгч чадахуйц ихээхэн ач холбогдолтой, хөрөнгийн их сантай хөтөлбөр юм. Жишээлбэл, АДХОБ-ны хөтөлбөр нь Пакистаны хурдны замын төслийн санхүүжилтэндзориулж АХБ-тай хамтран тус тус 100 сая ам.долларын зээлийг 2016 онд олгохоор зөвшөөрсөн. Хөтөлбөрийн хүрээндтээврийн 6 корридорт хамаарах 8592 километр авто зам, 5103 километр төмөр замыг шинээр барьж байгуулах буюу сэргээн засварласан нь бүс нутгийн орнуудыг хооронд нь бусадтай холбоход тусалж, худалдааны эргэлтийг нэмэгдүүлсэн. Мөн 9041 километр үргэлжлэх эрчим хүчний дамжуулах шугамыг суурилуулсан нь эрчим хүчний илүүдэлтэй Төв Азийн орнуудаас эрчим хүчний хомсдолтой Афганистан, Пакистан зэрэг Зүүн Азийн орнуудад эрчим хүч

нийлүүлж, худалдааны харилцааг дэмжсэн бүтээн байгуулалт болсон юм. Үүнээс харахад АДБХОБ нь Монгол Улсын хөгжилд чухал түлхэц үзүүлэх боломжтой юм.

КАРЕК-ийн Институтийн хувьд Монгол Улс нь гишүүнчлэлийн төлбөрийн санаачлага гаргах эс бөгөөс нэг удаагийн санхүүгийн дэмжлэгийг үзүүлэх нь бүс нутгийн хэмжээнд Монгол Улсын нэрийг гаргах, Институтийн шийдвэрт нөлөөлөх боломжийг нэмэгдүүлийн зэрэгцээ чухал арга хэмжээнд оролцох боломжийг олгохболно.

Эцэст нь дүгнэхэд, Монгол Улс олон улсын байгууллагад нэгдэн орсноор статус квогоо баталгаажуулах, олон улсын хамтын нийгэмлэгээс зохих дэмжлэг авч байх бүрэн боломжтой юм. Энэ утгаараа улс төрийн болон эдийн засгийн давхар ач холбогдолтой гэж судлаачийн хувьд үзэж байна. Монгол Улс нь олон талт хамтын ажиллагааны үр өгөөжийг дээшлүүлэх өөрийн гэсэн тодорхой менежменттэй байх нь чухал юм.

Ашигласан материал

1. Гадаад Харилцааны Яам, Гадаад бодогын хөх ном 2017
2. К.Дэмбэрэл, Олон улсын харилцааны онол, үйл ажиллагааны үндэс УБ., 2018, 280-281
3. Сангийн сайдын олон улсын байгууллага, гэрээ, конвенцийн итгэмжит санд төлөх татвар, хандивын багцын жагсаалт 2018

Цахим хуудас

1. <https://www.adb.org/mn/news/adb-mongolia-sign-agreements-support-ger-areas-development-and-deepen-financial-services>
2. <https://www.aiib.org/en/index.html>
3. <https://www.nso.gov.mn/content/231#.XE4BiUzbIU>
4. <https://www.legalinfo.mn/annex/details/1594?lawid=7830>
5. <https://www.carecprogramm.org>
6. <https://www.legalinfo.mn/law/details/12004>

МОНГОЛ, ЯПОНЫ ХУДАЛДАА, ЭДИЙН ЗАСГИЙН ХАМТЫН АЖИЛЛАГААНЫ ӨНӨӨГИЙН БАЙДАЛ

М.Болормаа

Товч агуулга: Энэхүү өгүүлэлд шинэ мянганы эхэн үе буюу 2000 оноос хойшхи Монгол Японы худалдаа, эдийн засгийн харилцаа, хамтын ажиллагааны өнөөгийн байдлыг Хөгжлийн албан ёсны тусламж (ХАЁТ), худалдаа, хөрөнгө оруулалт, Эдийн засгийн түншлэлийн хэлэлцээр (ЕРА)-ийн хүрээнд тоймлон авч үзэх оролдлого хийлээ.

Түлхүүр үгс: Хөгжлийн албан ёсны тусламж, худалдаа, хөрөнгө оруулалт, Эдийн засгийн түншлэлийн хэлэлцээр

Монгол улсад үзүүлж ирсэн Япон улсын тусламж

Япон улсын Засгийн газар Хөгжлийн албан ёсны тусламж (ХАЁТ) үзүүлэх орны тоонд Монгол улсыг 1990 онд оруулсан юм. ХАЁТ нь дотроо буцалтгүй тусламж, хөнгөлөлттэй зээл, техникийн хамтын ажиллагаа гэсэн 3 төрөлтэй. Японы ХАЁТ-ийн хүрээнд хэрэгжүүлсэн төсөл, хөтөлбөрүүд нь Монгол улс зах зээлийн эдийн засагт шилжих үеийн хүндрэлийг даван туулах, эдийн засгийн бүтцийн өөрчлөлт хийх, нийгмийн олон талын асуудлыг шийдвэрлэх, хүний нөөцийг хөгжүүлэх зэрэг өргөн цар хүрээтэй асуудлыг шийдвэрлэхэд ихээхэн хувь нэмэр оруулсаар ирсэн. Тусламжийн төслүүд хэрэгжсэнээр манай улс бүтэцийн суурь өөрчлөлтөө амжилттай хийж, эдийн засгийн хүндрэлээс гарч, хөрөнгө оруулалт идэвхжиж, ядуурлыг бууруулж, ажлын байрыг нэмэгдүүлэн, ард Олон Улс Судлал №1, 2017 он: 51-59 хуудас ОЛОН УЛС СУДЛАЛ 52 2017/№1 түмний аж амьдрал дээшлэхэд маш чухал үүрэг гүйцэтгэсэн билээ. 2014 оны байдлаар Япон улсаас Монгол улсад жилд дунджаар 45-50 сая ам.долларын хөнгөлөлттэй зээл, 30-35 сая ам.долларын буцалтгүй тусламж, 10 гаруй сая ам.долларын техникийн хамтын ажиллагааны тусламж олгосоор ирсэн нь манай улсад үзүүлж буй гадаадын зээл тусламжийн гуравны нэгийг эзэлж байв.¹ Японы Засгийн газраас манай улсад үзүүлсэн тусламж нь мал аж ахуй, газар тариалан, аж үйлдвэр (үүний дотор уул уурхай, эрчим хүч, дулааны үйлдвэрлэл, усан хангамж, хог хаягдлын үйлчилгээ), барилга, холбоо мэдээлэл, тээвэр ложистик, нийтийн үйлчилгээ, худалдаа, байгаль орчны хамгаалал зэрэг манай эдийн засаг, дэд бүтцийн бараг бүх салбарыг хамарч байна. 2000 оноос 2015 оны хооронд 65 тэрбум 985 сая иэний буцалтгүй тусламж, 95 тэрбум 957 сая иэний хөнгөлөлттэй зээл, 28 тэрбум 662 сая иэний техникийн хамтын ажиллагааны тусламжийг² өгчээ. Япон улсаас Монгол улсад суугаа Элчин сайдын яамны сайтад Япон улсаас Монголд өгөх ХАЁТ-ийн чиглэлийн талаар бичихдээ, “Монгол улсын эдийн засаг Япон зэрэг хандивлагч орнуудын дэмжлэгтэйгээр, мөн урд хөрш болох БНХАУ-ын эдийн засгийн хөгжлийн нөлөө болон дотоодын уул уурхайн салбарын хөгжлийг даган хурдацтай өсөж байна. Гэвч Монгол улсын эдийн засаг нь эрдэс баялгийн экспортоос ихээхэн хамааралтай тул цаашид аж үйлдвэрийг төрөлжүүлэх асуудал тулгамдаж байна. Мөн эдийн засгийн тогтвортой өсөлтийг бий болгоход макро эдийн засгийн тогтвортой менежмент шаардагдаж байна. Нөгөө талаар, эдийн засгийн хурдацтай өсөлтийн үр шим нийгмийн ядуу давхаргад хангалттай хүрэхгүй байгаа тул ядуурал ба ажилгүйдлийн түвшин урьдын адил өндөр, ялангуяа залуу ажиллах хүчнийг ажлын байраар хангах асуудал тулгамдсан хэвээр байна. Нийслэл Улаанбаатар хотод хүн ам хэт төвлөрч буйгаас үүдэн суурь дэд бүтцийн дутмаг байдал, 1 Монгол улсаас Япон улсад суугаа элчин сайдын яамны сайт, “Худалдаа, эдийн

засгийн харилцаа” <http://www.tokyo.embassy.mn/index.php?moduls=14> 2 Япон улсаас Монгол улсад суугаа элчин сайдын яамны сайт, “Япон улсаас Монгол улсад үзүүлсэн зээл тусламжийн нэгдсэн дүн”, http://www.mn.emb-japan.go.jp/mn/bi_relation/econ_coop/econcoop-list.html 2017/№1 53 Монгол, Японы дипломат харилцаа: Гүнзгийрэл, чиг хандлага орчны бохирдол зэрэг асуудлууд урган гарсаар байна. Дээрх нөхцөл байдлыг харгалзан Япон улсын Засгийн газрын зүгээс Монгол улсын эдийн засгийн өсөлтийн үр шимийг нийгмийн бүх давхаргад жигд хүртээмжтэй болгох, Мянганы хөгжлийн зорилт зэрэг хөгжлийн цогц бодлого зорилтыг хэрэгжүүлэх, эдийн засгийн тогтвортой, тэнцвэртэй өсөлтийг бий болгоход чиглэсэн Монгол улсын Засгийн газрын үйл ажиллагааг дэмжих чиглэлээр 1. Уул уурхайн тогтвортой хөгжлийг хангах, засаглалыг бэхжүүлэх, 2. Бүх хүнд өгөөжтэй өсөлтийг бэхжүүлэх, 3. Улаанбаатар хотын чадавхийг бэхжүүлэх гэсэн гурван үндсэн чиглэлд ХАЁТ-аа чиглүүлж байна”³ гэжээ. Сүүлийн үед Монгол улсын эдийн засаг тэлэн өргөжихийн хэрээр Японы Улсын ХАЁТ-ийн хэлбэр, агуулгад өөрчлөлт гарч байна. Монгол улсын эдийн засаг эрчимтэй өссөнөөр Монголын нэг хүнд оногдох ДНБ-ий хэмжээ Дэлхийн банкнаас тогтоосон IDA стандартаас даваад байна. Тийм учраас цаашид Япон улсаас Монгол улсад үзүүлэх эдийн засгийн дэмжлэг дотор буцалтгүй тусламжийн хэмжээ ихээхэн багасах хандлагатай байгаа бөгөөд үүний оронд бага хүүтэй, урт хугацааны иэний хөнгөлөлттэй зээлийн хамтын ажиллагаа өргөжих хандлагатай байна. Монгол, Японы худалдааны харилцааны өнөөгийн байдал Монгол улсын Засгийн газрын тэргүүн Д.Содном 1990 оны 2 дугаар сард Япон улсад айлчлах үед хоёр улсын хооронд худалдааны хэлэлцээр байгуулсан юм. Японы талын статистикийн мэдээнээс үзвэл, Монгол Японы хооронд хийгдсэн худалдааны дүн 2014 оны байдлаар ойролцоогоор 36 тэрбум 400 сая иэн байжээ. Үүнээс Японоос Монголд гаргасан экспортын барааны дүн 34 тэрбум 570 сая орчим иэн байна. Харин Монголоос Японд оруулсан импортын барааны дүн 1 тэрбум 810 сая орчим иэн байна.⁴ Японы Сангийн 3 “Япон-Монголын хөгжлийн хамтын ажиллагааны тухай”, http://www.mn.emb-japan.go.jp/mn/bi_relation/econ_coop/econcoop-guideline.html 4 『最近のモンゴル情勢と日・モンゴル関係』平成 28 年 1 月、 (“Монголын сүүлийн үеийн нөхцөл байдал ба Япон, Монголын харилцаа”, 2016 он, 1 дүгээр сар) <http://www.mofa.go.jp/mofaj/files/000047765.pdf> ОЛОН УЛС СУДЛАЛ 54 2017/№1 яамны статистикийн мэдээнээс үзвэл, Монгол Японы хоорондын худалдааны дүн 2015 оны байдлаар 36 тэрбум 926 сая орчим иэн болжээ. Үүнд Монголоос Япон руу хийгдсэн экспортын дүн 6 тэрбум 574 сая орчим иэн болсон ба Японоос Монгол руу хийгдсэн импортын дүн 30 тэрбум 351 сая орчим иэн болсон байна. Японоос Монгол руу экспортолдог гол бараа бүтээгдэхүүн нь автомашин, ердийн техник хэрэгсэл, барилгын техник хэрэгсэл, уул уурхайн техник хэрэгсэл юм. Мөн сүүлийн үед хүнс, эрүүл мэнд, гоо сайхны бүтээгдэхүүн ч оруулж байна. Монголоос Япон руу экспортолдог гол бараа бүтээгдэхүүн нь ашигт малтмал (нүүрс, хайлуур жонш), ноос ноолууран бүтээгдэхүүн ажээ.⁵ Мөн хүнс (давс, чацаргана, цагаан идээ) экспортолж байна. 2000 оноос хойш Япон улстай хийсэн худалдааны дүнг он тус бүрээр үзүүлвэл дараах байдалтай байна. Хүснэгт 1. 2000-2015 онд Япон улстай хийсэн худалдааны дүнб /сая ам.доллар/ онууд Нийт эргэлт Экспорт Импорт 2000 81.4 8.1 73.3 2001 71.7 15.7 56.0 2002 49.1 6.3 42.8 2003 71.9 8.5 63.4 2004 108.4 33.4 75.0 2005 81.3 5.8 75.5 2006 104.7 7.1 97.6 2007 155.3 15.1 140.2 2008 266.1 27.6 238.5 2009 101.6 4.6 97.0 5 『モンゴル国、基礎データ』、 (“Монгол улс, үндсэн мэдээлэл”), <http://www.mofa.go.jp/mofaj/area/mongolia/data.html> 6 “Монгол улсын статистикийн эмхэтгэл”

2000-2015 2017/№1 55 Монгол, Японы дипломат харилцаа: Гүнзгийрэл, чиг хандлага онууд Нийт эргэлт Экспорт Импорт 2010 199.2 2.7 196.5 2011 501.2 11.0 490.2 2012 507.2 5.6 501.6 2013 454.7 10.5 444.2 2014 392.2 24.5 367.8 2015 295.0 20.3 274.6 Эх сурвалж: “Монгол улсын статистикийн эмхэтгэл” 2000-2015 Дээрх хүснэгтээс харвал худалдааны алдагдал их байна. Япон руу гаргадаг экспортын барааны хэмжээ бага, Японоос оруулдаг импортын барааны хэмжээ хэд дахин их байна. Энэ алдагдлыг багасгах шаардлагатай. Ингэхийн тулд дотоодын үйлдвэрлэлээ нэмэгдүүлж, экспортын барааны хэмжээг нэмэх хэрэгтэй юм. Мөн Японы техник технологийг нэвтрүүлж, бараа бүтээгдэхүүнийхээ чанарыг сайжруулан, Японы зах зээлд борлогдох түвшний бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх хэрэгтэй гэж үзэж байна. Монгол, Японы хооронд ЕРА байгуулах хэлэлцээг 2012 оны 6 дугаар сараас 2014 оны 7 дугаар сар хүртэл нийт 7 удаа хийж, зарчмын тохиролцоонд хүрсэн. “Эдийн засгийн түншлэлийн тухай Монгол улс, Япон улсын хоорондын хэлэлцээр”-т хоёр орны Ерөнхий сайд нар 2015 оны 2 дугаар сарын 10-нд гарын үсэг зурсан билээ. Энэ хэлэлцээр нь 2016 оны 6 дугаар сарын 7-нд хүчин төгөлдөр болсон юм. Хэлэлцээр нь дотроо 13-14 чиглэлтэй, худалдааны тариф, саад болоод бусад тотгорыг арилгах, хөрөнгө оруулалтын орчинг сайжруулах, оюуны өмч, гаалийн горим, хамтын ажиллагаа, цахим худалдаа гэх мэт өргөн цар хүрээтэй хамтын ажиллагааны асуудлуудыг хамарч байна. Бизнес эрхлэгчдэд очих шууд нөлөөлөл нь барааны гаалийн татварыг чөлөөлөх явдал юм. Дэлхийн худалдааны байгууллагад бүртгэгдсэн, гаалийн кодлолоор 9000 орчим барааны татварыг чөлөөлж байгаа бөгөөд хоёр орны бизнес эрхлэгчдийн экспорт, импортын зардал буурах үр дүн гарна гэж хэлж болно. Монгол улс юуны түрүүнд Японы ОЛОН УЛС СУДЛАЛ 56 2017/№1 өндөр технологи, техник, менежмент, ажлын арга барилыг эдийн засагтаа нэвтрүүлэхийг сонирхож байгаа бол Япон улс нүүрс, зэс, цайр болон бусад эрдсийн түүхий эд, монгол малын мах, ноос зэрэг ХАА-н бүтээгдэхүүнийг худалдан авахыг сонирхож байгаа билээ. Хоёр тал хөдөө аж ахуй, аж үйлдвэр, дэд бүтэц, уул уурхай, аялал жуулчлалын салбарт өргөн хүрээтэй хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх, Улаанбаатар болон аймгуудад эмнэлгийн сургалт-оношлогооны төвүүд, нефть боловсруулах үйлдвэр, Хөшигтийн хөндийн олон улсын нисэх буудал байгуулах, Тавантолгойн зүүн чиглэлийн төмөр зам зэрэг томоохон төслүүдийг хэрэгжүүлэхэд санхүү, техникийн талаар хамтран ажиллах юм. “Эдийн засгийн түншлэлийн хэлэлцээр” хүчин төгөлдөр болсны дараа байгуулагдсан Монгол улсын Засгийн газар хэлэлцээрийг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх талаар түншлэгч талтай идэвхитэй хамтран ажиллахаа мэдэгдсэн бөгөөд Монгол улсын Ерөнхий сайд Ж.Эрдэнэбатын 2016 оны 10 дугаар сард Япон улсад хийсэн айлчлалын үеэр хоёр тал хөдөө аж ахуй, хүрээлэн буй орчин, сэргээгдэх эрчим хүчний үйлдвэрлэлд хамтын ажиллагааг үргэлжүүлэх, 2015-2017 онд хэрэгжиж байгаа Дунд хугацааны хөтөлбөрийг цаашид үргэлжлүүлэх хамтын ажиллагааны шинэ төлөвлөгөө боловсруулахаар тохиролцсон билээ. Японоос Монголд оруулсан шууд хөрөнгө оруулалт Монголд оруулсан Японы шууд хөрөнгө оруулалт өнөөгийн байдлаар манай хөнгөн үйлдвэр, соёл урлаг, боловсрол, шинжлэх ухаан, хэвлэл, харилцаа холбоо, тээвэр, худалдаа, нийтийн хоол, геологи уул уурхайн эрэл хайгуул, судалгаа, олборлолт, мал аж ахуйн гаралтай түүхий эдийн боловсруулалт, инженерийн барилга байгууламж, барилгын материалын үйлдвэрлэл, хүнсний бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, аялал жуулчлал, банк санхүүгийн үйл ажиллагаа, эрүүл мэнд, гоо сайхны үйлчилгээ, худалдаа, нийтийн хоол, ахуйн үйлчилгээ, мал аж ахуй, газар тариалан, эрчим хүч, мебель модон эдлэл, цахилгаан хэрэгслийн үйлдвэрлэлийн салбарт тодорхой хэмжээний хөрөнгө

оруулалт хийжээ. Японы хөрөнгө оруулалтын дийлэнх хувь буюу 48% нь худалдаа, нийтийн хоол, 18% 2017/№1 57 Монгол, Японы дипломат харилцаа: Гүнзгийрэл, чиг хандлага нь хөнгөн үйлдвэр, 6% мэдээлэл, холбооны технологи, 7.3% нь банк санхүүгийн салбарт ногдож байна. Харин геологи, уул уурхайн эрэл хайгуул, олборлолтын салбарт 2.7%, мал аж ахуйн гаралтай түүхий эдийн боловсруулалтын салбарт 1.1% ногдож байна.7 1990-2016 он хүртэл Монголд орсон Японы хөрөнгө оруулалтын нийт хэмжээ 262 сая ам.доллар байна. Энэ нь Монголд хөрөнгө оруулсан орнуудын дотор 11 дүгээр байранд жагсаж байна. 2014 оны 10 дугаар сарын 1-ний байдлаар Монголд салбараа нээсэн Японы 31 компани, Монголын компанитай хамтарсан 194 компани байсан ба эдгээрийн ихэнх нь жижиг дунд аж ахуйн нэгжүүд байжээ. Хоёр орны хооронд байгуулагдсан Япон, Монголын хөрөнгө оруулалтын хэлэлцээр 2002 оны 3 дугаар сараас хэрэгжсэн юм.8 Монголд орох Японы хөрөнгө оруулалтын хэмжээ, компанийн тоо өнөөдрийг хүртэл буурч ирсэн үзүүлэлттэй байна. Үүнд Монголын улс төрийн тогтворгүй байдал, хууль эрх зүйн орчин, авлигал, хүнд суртал, төрийн албан хаагчдын ёс зүйгүй байдал нөлөөлжээ.9 Цаашид Японы хөрөнгө оруулалтын хэмжээ, компанийн тоог нэмэгдүүлэхийн тулд улс төрөө тогтвортой байлгаж, хууль эрх зүйн орчноо сайжруулан, авлигал, хүнд суртал, төрийн албан хаагчдынхаа ёс зүйгүй байдлыг арилгах шаардлагатай байна. Дүгнэлт Япон улсын Засгийн газарМонгол улсад 2000-2015 он хүртэлх хугацаанд нийтдээ 190 тэрбум 604 сая иэний тусламж, хөнгөлөлтэй зээл олгосон байна. Өөрөөр хэлбэл, 65 тэрбум 985 сая иэний буцалтгүй тусламж, 95 тэрбум 957 сая иэний хөнгөлөлттэй зээл, 28 тэрбум 662 сая иэний техникийн хамтын ажиллагааны тусламж үзүүлжээ. Уг тусламж нь Монголын нийгэм, эдийн засгийн 7 “Монгол Японы худалдаа, эдийн засгийн харилцааны товч лавлах”, <http://tokyo.mfa.gov.mn/index.php?option=com> 8 『最近のモンゴル情勢と日・モンゴル関係』平成28年1月、“Монголын сүүлийн үеийн нөхцөл байдал ба Япон, Монголын харилцаа”, 2016 он, 1 дүгээр сар) <http://www.mofa.go.jp/mofaj/files/000047765.pdf> 9 “Японы хөрөнгө оруулалт, зээл, тусламж, түүний үр ашиг” ШУА-ийн ОУСХ, УБ, 2004, 56 дугаар тал ОЛОН УЛС СУДЛАЛ 58 2017/№1 хүндрэлийг даван туулах, зах зээлийн эдийн засагт шилжих, Монгол улсын шинэ хөгжлийн суурийг тавихад үлэмж хувь нэмэр болсон билээ. Монгол, Японы Стратегийн түншлэлийн дунд хугацааны хөтөлбөр 2013 оноос амжилттай хэрэгжиж эхэлсэн бөгөөд эхний хэсэг энэ онд дууссан юм. Хөтөлбөрийн хүрээнд хэрэгжүүлсэн хамгийн том ажил бол Эдийн засгийн түншлэлийн хэлэлцээрийг хүчин төгөлдөр болгон хэрэгжүүлж эхэлсэн явдал зүй ёсоор орно. Өнгөрсөн оны 6 дугаар сард Монгол, Японы Эдийн засгийн түншлэлийн хэлэлцээр хүчин төгөлдөр болж, хэрэгжүүлж эхэлснээс энэ оны хоёрдугаар сарын байдлаар нийт 320 ширхэг, нийт 8.2 сая ам.долларын үнэ бүхий Монголд үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүнийг гаалийн тарифын хөнгөлөлттэй нөхцөлөөр Япон улсад экспортлож, 300 гаруй бүтээгдэхүүнд гарал үүслийн гэрчилгээ олгоод буй аж. Энэ бүхнээс үзэхэд манай засаг төр хууль эрх зүйн орчноо тогтворжуулж, хэлсэндээ хүрч, итгэл олж, хувийн хэвшлийн бизнес эрхлэгчдийг бодлогоор дэмжвэл өрсөлдөх чадвартай, стандартын шаардлага хангасан бараа бүтээгдэхүүнийг Японы зах зээлд гаргах, хөрөнгө оруулалт татах, хамтарсан үйлдвэрлэл эрхлэх өргөн боломжтой болохыг харуулж байна. Хоёр орны худалдаа, эдийн засгийн харилцаа, хамтын ажиллагааг улам бүр тэлэн өргөжүүлэхэд энэ оны эхний хагасаас хүчин төгөлдөр болсон Монгол, Японы Стратегийн түншлэлийн дунд хугацааны 2017-2021 он хүртэлх хамтын ажиллагааны хөтөлбөр жинтэй хувь нэмэр оруулах нь

дамжиггүй. Ном зүй: 1. “Японы хөрөнгө оруулалт, зээл, тусламж, түүний үр ашиг” ШУА-ийн ОУСХ, УБ, 2004 2. “Монгол улсын статистикийн эмхэтгэл” 2000-2015 3. Монгол улсаас Япон улсад суугаа элчин сайдын яамны сайт, “Худалдаа, эдийнзасгийн харилцаа” <http://www.tokyo.embassy.mn/index.php?moduls=14> 2017/№1 59 Монгол, Японы дипломат харилцаа: Гүнзгийрэл, чиг хандлага 4. Япон улсаас Монгол улсад суугаа элчин сайдын яамны сайт, “Япон улсаас Монголулсад үзүүлсэн зээл тусламжийн нэгдсэн дүн”, http://www.mn.emb-japan.go.jp/mn/bi_relation/econ_coop/econcoop-list.html 5. “Япон-Монголын хөгжлийн хамтын ажиллагааны тухай”, http://www.mn.emb-japan.go.jp/mn/bi_relation/econ_coop/econcoop-guideline.html 6. “Одоо хэрэгжиж буй болон хэрэгжүүлэхээр төлөвлөж буй техникийн хамтын ажиллагааны төслүүд” http://www.mn.emb-japan.go.jp/mn/bi_relation/econ_coop/TC.mon.pdf 7. “Монгол Японы худалдаа, эдийн засгийн харилцааны товч лавлах”, <http://tokyo.mfa.gov.mn/index.php?option=com> 8. 『モンゴル国、基礎データ』、 (“Монгол улс, үндсэн мэдээлэл”), <http://www.mofa.go.jp/mofaj/area/mongolia/data.html> 9. 『最近のモンゴル情勢と日・モンゴル関係』平成 28 年 1 月、 (“Монголын сүүлийнүеийн нөхцөл байдал ба Япон, Монголын харилцаа”, 2016 он, 1 дүгээр сар) <http://www.mofa.go.jp/mofaj/files/000047765.pdf> 10. 『最近のモンゴル情勢と日・モンゴル関係』平成 28 年 1 月、 (“Монголын сүүлийнүеийн нөхцөл байдал ба Япон, Монголын харилцаа”, 2016 он, 1 дүгээр

ТОГТВОРТОЙ ХӨГЖИЛ: МОНГОЛ, ЯПОНЫ ХАМТЫН АЖИЛЛАГАА

У.Загдцэсэм

Энэхүү өгүүлэлд дэлхий нийтийн хөгжлийн шинэ чиг хандлага болсон тогтвортой хөгжил, түүний зорилтуудыг хангахын төлөөх Япон улсын идэвхи чармайлт, Монгол улсын тогтвортой, урт хугацааны хөгжлийн зорилтуудыг хангахад Монгол, Японы хамтын ажиллагаа хэрхэн чиглэгдэж буй талаар товч өгүүлнэ.

Түлхүүр үгс: Тогтвортой хөгжил, тогтвортой хөгжлийн хөтөлбөр, тогтвортой хөгжлийн зорилт, хөгжлийн төлөөх түншлэл, Монгол, Японы хамтын ажиллагаа

1960-аад оны сүүлчээр олон улсын тавцанд аж үйлдвэржилтийн сөрөг нөлөө, баялагийн зүй бус ашиглалт, хүн амын хэт их өсөлт, хүний буруутай үйл ажиллагааны улмаас байгаль экологийн тэнцвэр алдагдаж, цөлжилт, нөөц баялагийн хомсдол, уур амьсгалын өөрчлөлт, байгалийн гамшгийн давтамж нэмэгдэх зэрэг дэлхий нийтийг хамарсан асуудлууд улам ноцтой болж, хүн төрөлхтөн эдийн засаг, нийгэм, байгаль орчны томоохон эрсдэлтэй тулгарах талаар олон улсын тавцанд хурцаар хэлэлцэгдэж эхэлжээ. Дээрх асуудлуудыг шийдвэрлэх арга замыг эрэлхийлэн НҮБаас 1972, 1987, 1992, 1997, 2000, 2002, 2012 онд хуралдсан чуулгануудаараа байгаль орчны доройтолд хариу өгөх зайлшгүй шаардлага тулгарсныг хүлээн зөвшөөрч, “Байгаль орчин, эдийн засаг, нийгмийг хэрхэн яаж зөв зохистой хослуулан хөгжих вэ” гэдэг асуултыг дэлхий нийтийн хэмжээнд гарган тавьж, “Хүний хүрээлэн буй орчны тунхаглал”, “Байгаль орчин хөгжлийн талаарх Риогийн Олон Улс Судлал №1, 2017 он: 35-49 хуудас ОЛОН УЛС СУДЛАЛ 36 2017/№1 тунхаглал”, “XXI зууны хөгжлийн хөтөлбөр”, “Уур амьсгалын өөрчлөлтийн тухай конвенци”, “Киотогийн протокол” зэрэг олон чухал цуврал баримт бичгийг батлан гаргаж, шинэ зуунд дэлхийн улс орнууд тогтвортой хөгжлийн загвараар хөгжих ёстой гэсэн нэгдсэн ойлголтод хүрсэн байна. 2015 оны 9 дүгээр сард НҮБ-ын Ерөнхий Ассемблейн 70 дугаар чуулган “Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development” буюу “Эх дэлхийгээ өөрчлөх нь: Тогтвортой хөгжлийн хөтөлбөр-2030” сэдвээр хуралдаж, НҮБ-ын гишүүн орнууд “Тогтвортой хөгжлийн 2030 хөтөлбөр”-ийг баталсан билээ. НҮБ-аас энэхүү хөтөлбөрөөр дамжуулан хөгжиж буй орнууд төдийгүй хөгжингүй улс орнуудад ч “шударга ёс, хүний эрхийг дээдэлсэн, тэгш хүртээмжтэй хөгжлийг бий болгохыг эрмэлзэж, тогтвортой, хүртээмжтэй эдийн засгийн өсөлт, байгаль орчин, экологийн тэнцвэрт байдал, хэнийг ч орхигдуулахгүй бүхнийг хамарсан нийгмийн хөгжлийн төлөө хамтран ажиллах үүрэг хариуцлага”-ыг ногдуулсан юм. “Тогтвортой хөгжлийн 2030 хөтөлбөр” нь 2001 онд батлагдсан “Мянганы хөгжлийн зорилт”-ын үргэлжлэл бөгөөд 2016-2030 он хүртэл хэрэгжүүлэх 17 зорилтыг дэвшүүлж, дэлхийн улс орнууд энэ зорилтод нийцүүлэн үндэсний хөгжлийн бодлогоо сайжруулж, нийгэм, эдийн засаг, байгаль орчны асуудлуудыг цогцоор шийдвэрлэх тогтвортой хөгжил, ногоон эдийн засгийн төлөөх түншлэлийг хөгжүүлэхэд гол анхаарлаа хандуулж байна. “Тогтвортой хөгжлийн хөтөлбөр-2030” хөтөлбөрийн зорилтууд нь: 1. Ядуурлыг устгах; 2. Тогтвортой хөдөө аж ахуйг дэмжин хүнсний тэгжээллэг чанар, аюулгүй байдлыг хангах, өлсгөлөнг зогсоох; 3. Бүх насны хүмүүсийн эрүүл аж төрөх байдлыг хангах; 4. Боловсрол эзэмшилт, боловсролын чанарыг нэмэгдүүлэх; 5. Жендерийн эрх тэгш байдлыг хангах; 6. Цэвэр усны хангамжийг дээшлүүлэх, ариун цэврийн байгууламжаар хангах; 7. Найдвартай, тогтвортой, сэргээгдэх эрчим хүчийг нэвтрүүлэх; 8. Эдийн засгийн өсөлтийг дэмжих, баталгаат ажлын байрыг бий болгох; 9. Тогтвортой

дэд бүтэц, үйлдвэрлэл, инновацийг хөгжүүлэх; 2017/№1 37 Монгол, Японы дипломат харилцаа: Гүнзгийрэл, чиг хандлага 10. Тэгш бус байдлыг бууруулах; 11. Хотуудыг аюулгүй, амар амгалан, тогтвортой байдлаар хангах; 12. Хариуцлагатай хэрэглээг дэмжих; 13. Уур амьсгалын өөрчлөлтийн үр нөлөөг багасгах; 14. Далай тэнгисийн нөөцийг хамгаалах; 15. Хуурай газрын экосистемийг хамгаалах; 16. Энх тайван, шударга ёсыг цогцлоох; 17. Тогтвортой хөгжлийн төлөөх түншлэлийг бэхжүүлэх¹ зэрэгт чиглэжээ. Япон улсын Засгийн газар дэлхийн өндөр хөгжилтэй, тэргүүлэгч орны хувьд дэлхий нийтийн хөгжилд хувь нэмэр оруулахыг зорьж ирсэн нь 1954 оноос хөгжиж буй орнуудад үзүүлж эхэлсэн Засгийн газрын Хөгжлийн Албан Ёсны Тусламж (Official Development Assistance ODA, ХАЁТ)-аас нь харагддаг. “Япон улсын Засгийн газрын ХАЁТ нь өнөөдөр шинэ тулгар хөгжиж буй 190 улс орон, бүс нутгийг хамарч”² тэдгээр орнуудын хөгжлийн явц дахь тулгамдсан хүнд хэцүү асуудлыг шийдэхэд ихээхэн хувь нэмэр оруулж байна. Нөгөө талаар бүс нутгийн тогтвортой байдал, хөгжил нь Япон улсын аюулгүй байдлыг хангахад чухал нөлөөтэй хүчин зүйлийн нэг хэмээн үзэж, тусламж дэмжлэгийг үзүүлж ирсэн. 2013 оны 12 дугаар сард байгуулагдсан Японы “Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөл”-ийн баримтлах ерөнхий чиглэлд “Олон улсын улс төр, эдийн засгийн хүрээнд чухал үүрэг гүйцэтгэгч улсын хувьд олон улсын тавцанд хамтран ажиллах зарчмын үндсэн дээр энх тайвныг идэвхтэй сахин хамгаалах үүднээс эх орныхоо аюулгүй байдал болон Ази, Номхон далайн бүс нутгийн энх тайван, тогтвортой байдал, хөгжлийг хангахад улам идэвхтэй хувь нэмэр оруулах нь манай үндэсний аюулгүй байдлын нэг гол үндсэн чиглэл юм”³ хэмээн заасан байдаг. 1 <http://www.un.org/en/sections/what-we-do/promote-sustainable-development/index.html> 2 http://www.mofa.go.jp/mofaj/ic/ap_m/page3_001019.html (Япон улсын Гадаад хэргийн яамны цахим хуудас.) 3 “Олон улсын харилцаа” сэтгүүл, УБ., 2015 №1/435, 9-р тал., 『2015 年版 開発協力白書』 (“2015 оны хэвлэл Хөгжлийн хамтын ажиллагааны Цагаан ном”) 外務省、2015 年 ОЛОН УЛС СУДЛАЛ 38 2017/№1 Япон улс нь тогтвортой хөгжлийн сэдвээр зохион байгуулагдсан олон улсын хурлуудын зохион байгуулалт болон хэлэлцүүлэгт санал, санаачилга⁴ гарган идэвхитэй оролцож ирсэн. Ялангуяа “Тогтвортой хөгжлийн 2030 хөтөлбөр”-ийн хэлэлцүүлэг, яриа хэлэлцээрт идэвхитэй хувь нэмрээ оруулж ирсэн⁵ орны хувьд энэхүү түүхэн хөтөлбөр батлагдсанд талархаж, Японы хөгжлийн хамтын ажиллагааны дүрэм, хүний аюулгүй байдлыг хамгаалах үзэл баримтлалдаа тулгуурлан дэлхийн улс орнуудтай хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг хангахын тулд давуу талаа ашиглан, хүчин чармайлт гаргаж ажиллахаа мэдэгдсэн. Япон улсын Ерөнхий сайд Абэ Шинзо НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейн 70 дугаар чуулганд хийсэн мэдэгдэлдээ “Тогтвортой хөгжлийг бодитой болгохын төлөөх бидний урт хугацааны хүчин чармайлтын үр дүнд түүхэн хөтөлбөрийг баталлаа. Шинэ хөтөлбөрт Япон улс анхааран авч үзсээр ирсэн хүн, дэлхий, хөгжил цэцэглэлт, энх тайван, түншлэл болон эмэгтэйчүүд, эрүүл мэнд, боловсрол, гамшгаас хамгаалах, өндөр чанартай өсөлт гэсэн хүчин зүйлүүдийг гол цөмд нь тавьсан. 2030 он гэхэд дэлхий даяар ядуурлыг устгаж, 4 1984 онд Япон улсын санаачлагаар НҮБ-ын дэргэд “Байгаль орчин, хөгжлийн асуудлаарх дэлхийн хороо” байгуулагдаж, 1987 онд тус хорооноос “Бидний нийтлэг ирээдүй” (Our Common Future) тайлан гаргасан. Тайланд “Тогтвортой хөгжил” гэсэн нэр томъёо анх хэрэглэгдэж, “Ирээдүй хойч үеийнхний хэрэгцээг хангах нөөц баялгийг устгахгүйгээр өнөө үеийнхний хэрэглээг хангаж чадах хөгжил” гэж тодорхойлон улс орнууд төрийн бодлогодоо байгаль орчин, эдийн засгийн асуудлыг нэгдмэл байдлаар авч үзэхийг уриалсан. - 2002 онд Өмнөд Африкийн Иоханнесбург

хотноо хуралдсан НҮБ-ын “Даян дэлхийн тогтвортой хөгжлийн чуулган”-д Япон улс 2005 оноос эхлэн дараагийн 10 жилийг “НҮБ, тогтвортой хөгжлийн төлөөх боловсролын 10 жил” болгон үйл ажиллагаа явуулах санал дэвшүүлж дэмжигдсэн.平成 26 年版「環境白書—我が国が歩むグリーン経済の道」(Хэйсэйгийн 26 оны хэвлэл “Байгаль орчны цагаан ном -Манай улсын ногоон эдийн засгийн замнал-”) 環境省編、2014 年、p. 53。 5 2011оны 6 дугаар сарын 2-3-нд Токио хотод “Мянганы зорилтын дараах дэмжлэг үзүүлэх уулзалт” (MDGs フォローアップ会合) -ыг зохион байгуулсан нь 2015 онд дуусах Хөгжлийн зорилтын дараа дэвшүүлэх Шинэ зорилт (“Тогтвортой хөгжил 2030 хөтөлбөр”) -ын талаар хэлэлцүүлгийг эхлүүлэх гараа болсон. Мөн “2015 онд дуусах Хөгжлийн зорилтын дараагийн зорилтын талаар хэлэлцэх оролцогч талуудын хуралдаан” (ポスト 2015 年開発目標に関するコンタクト・グループの主催)-ыг 2011-2013 онд нийт 5 удаа зохион байгуулж даргалан удирдсан. http://www.mofa.go.jp/mofaj/ic/ap_m/page3_001019.html(Япон улсын Гадаад хэргийн яамны цахим хуудас.) 2017/№1 39 Монгол, Японы дипломат харилцаа: Гүнзгийрэл, чиг хандлага тогтвортой дэлхийг бодит болгохын төлөө бидний үйл ажиллагаа энд туссан. 1990-ээд онд олон улсын хөгжлийн зорилтыг дэвшүүлж, түүний төлөөх үйл ажиллагаанд хувь нэмрээ оруулж ирсэн Япон улс нь “Тогтвортой хөгжлийн 2030 хөтөлбөр” батлагдсаныг баяртайгаар хүлээн авч, хүчин зүтгэж ирсэн бүх хамтрагчдад талархал илэрхийлье. Энэ хөтөлбөрийн хэрэгжилтэд хуучны “өмнөд умард”-ын үзэл ойлголтыг даван туулах, бүх улс орон, хувийн хэвшил, хотын иргэд зэрэг оролцогч талуудын гүйцэтгэх үүрэг, шинэ глобал түншлэл зайлшгүй хэрэгтэй. Эмэгтэйчүүд, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд, залуус ч оролцох механизм хэрэгтэй. Япон улс нь тэдгээрийн нэгэн гишүүний хувьд олон улсын хамтын нийгэмлэгтэй хамтдаа хөтөлбөрийг бодит болгохын тулд давуу талаа ашиглан хүчин чармайлт гаргахаа илэрхийлье. Япон улс нь өнөөг хүртэл 60 гаруй жилийн хугацаанд хөгжиж буй орнуудад 330 тэрбум ам.долларын Засгийн газрын ХАЁТ-ийг олгож, 560 мянган хүний мэргэжлийг дээшлүүлж, 190 мянган мэргэжилтэн болон сайн дурын ажилтан илгээх зэрэг үйл ажиллагаагаар дамжуулан олон улсын хамтын нийгэмлэгийн тогтвортой байдал, хөгжил цэцэглэлтэнд хувь нэмрээ оруулсаар ирлээ. Цаашид ч “Тогтвортой хөгжлийн хөтөлбөр-2030”-ийг дэмжиж ажиллана. 2015 онд шинэчлэн баталсан Япон улсын хөгжлийн хамтын ажиллагааны дүрмэнд ч энэ талаар заасан. Тогтвортой хөгжлийн зорилтуудыг хангахын тулд нэгдүгээрт, ядуурлыг бууруулахыг зорьж, хүртээмжтэй, тогтвортой, “чанартай өсөлт”-ийг бий болгох хэрэгтэй. Үүний тулд түүний суурь болсон өндөр чанартай дэд бүтцийн хөрөнгө оруулалтыг Ази, Африк болон дэлхийн бүс нутаг бүрт оруулахыг дэмжих болно. Ингэхдээ хөгжлийн хамтын ажиллагааны хурдасгуур болсон хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалт, технологийн харилцан түншлэлийг өргөжүүлнэ. Мөн Японы давуу тал болох боловсрол, технологийн өндөр чадавхийг ашиглан аж үйлдвэрийн салбарын хүний нөөцийн хөгжлийг дэмжих болно. Хоёрдугаарт, хөгжлөөс хэнийг ч орхигдуулахгүй байх бодлогын үүднээс хөгжил дорой хүмүүсийг хамгаалах, тэдний чадварыг нэмэгдүүлэхийг дэмжих бодлогыг баримтална. Үүний тулд зайлшгүй хэрэгтэй нийгмийн хамгааллын салбарт анхаарч, эрүүл мэндийн тогтолцоог сайжруулснаар эвола вирус зэрэг халдварт өвчний ОЛОН УЛС СУДЛАЛ 40 2017/№1 тархалтын эсрэг болон бүх нийтийн эрүүл мэндийг хамгаалахыг (Universal Health Coverage) зорьсон хамтын ажиллагааны шинэ чиг бодлогыг дэвшүүлэн тавьсан. Боловсролын салбарт чанартай сургалт, аж үйлдвэрлэл, шинжлэх ухаан технологийн салбарын хүний нөөцийг хөгжүүлэх хамтын ажиллагааны шинэ чиг бодлогыг тусгасан “Энх тайван, эдийн засгийн өсөлтийн төлөөх сургалтын

стратеги”-ийг зарлалаа. Гамшгаас хамгаалах талаар 2015 оны 3 дугаар сард батлагдсан “Сэндайн Гамшгаас хамгаалах баримт бичиг 2015-2030”-ийг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаанд анхаарлаа хандуулна. Мөн цунамигийн талаарх зөв ойлголтыг түгээхийн тулд НҮБ-ын “Цунамигийн эсрэг дэлхийн өдөр” –ийг бий болгохыг улс орнуудад уриална. Гуравдугаарт, Япон улс хүрээлэн буй орчин, нийгмийн тогтвортой байдлыг бодит болгоход чиглэж, илүү хүчин чармайлт гаргаж ажиллана. Уур амьсгалын өөрчлөлтийн салбарт ялангуяа хөгжиж буй буурай орнуудад бодит тусламж дэмжлэгийг үзүүлэхийн хамт COP21-ийн орнуудыг бүгдийг оролцуулсан олон улсын тэгш, үр ашигтай механизмийг бий болгоход идэвхитэй хувь нэмэр оруулна. Мөн хог хаягдлын гаралтыг багасгах, дахин ашиглах, дахин боловсруулах гэсэн 3R (reduce, reuse, recycle)6 -аас эхлээд манай улсын бахархал болсон хязгаартай нөөц баялагийг үр дүнтэй ашиглаж дахин үйлдвэрлэл явуулдаг, нөөц баялагийг тогтвортой дахин ашигладаг нийгэм (循環型社会)7 -ийг байгуулах мэдлэг туршлагыг дэлхийн улс орнуудтай хамтран хуваалцана. Дөрөвдүгээрт, энэ удаад дэлхийн хамгийн томд орох 1 триллион ам.долларын хөрөнгөтэй Японы Тэтгэврийн сангийн хөрөнгийн хуримтлалын үйл ажиллагааг эрхлэн явуулах эрх бүхий төрийн байгууллага (年金積立金管理運用独 6 2004 оны 6 дугаар сард хуралдсан G8-ын уулзалтаар Койзүми Ерөнхий сайд 3R (reduce, reuse, recycle)-ын талаар уриалга гаргаж, 2005 оны 4 дүгээр сараас хэрэгжиж эхэлсэн. 2008 онд хуралдсан G8-ын Байгаль орчны сайд нарын уулзалтаар “Кообэгийн 3R-ын үйл ажиллагааны төлөвлөгөө” батлагдсан. 7 循環型社会 循環型社会形成推進基本法 Хог хаягдал түүнийг дахин ашиглахтай холбогдуулж 2000 онд баталсан “Хязгаартай нөөц баялагийг үр дүнтэй ашиглаж дахин үйлдвэрлэл явуулдаг, нөөц баялагийг тогтвортой дахин ашигладаг нийгмийг дэмжих суурь хууль”. Энэхүү хууль нь хог хаягдлын гаралтыг бууруулж, дахин ашиглах, дахин боловсруулж хэрэглэх, дахин ашиглах боломжгүй хаягдлыг энерги болгон ашиглаж зохистойгоор устгах талаарх бодлогын зарчмыг анхлан тогтоосон. Мөн хог хаягдал гаргагчийн хариуцлагыг тодорхой болгож, үйлдвэр эрхлэгчдэд тавигдах шаардлагыг тогтоосон. 2017/№1 41 Монгол, Японы дипломат харилцаа: Гүнзгийрэл, чиг хандлага 立行政法人 GPIF) нь НҮБ-ын Хариуцлагатай хөрөнгө оруулалтын зарчмын баримт бичигт гарын үсэг зурсан. Энэ Тэтгэврийн сангийн хөрөнгө оруулалт нь тогтвортой хөгжлийг цогцлооход хувь нэмрээ оруулах байх аа гэж бодож байна.”8 хэмээн тогтвортой хөгжлийн төлөө өнөөг хүртэл Япон улсын хэрэгжүүлж ирсэн үйл ажиллагаа, цаашид хэрэгжүүлэх бодлого, үйл ажиллагааныхаа талаар дүгнэн мэдэгдсэн. Япон улсын гадаад бодлогын тэргүүлэх чиглэлд Ази, Номхон далайн бүс нутгийн аюулгүй байдлыг хангах, хамтын хөгжлийн төлөө түнш улс орнуудтайгаа хамтран ажиллахыг чухалчлан үзэж тус бүс нутагт идэвхитэй гадаад бодлого явуулдаг. Энэ утгаараа Ази тивд байрладаг Монгол улсын эрх чөлөө, ардчилал, шинэчлэлтийн төлөөх хүчин чармайлтыг анхааран дэмжиж ирсэн. Монгол улсад үзүүлэх Япон улсын Засгийн Газрын ХАЁТ нь 1977 онд хэрэгжсэн Говь ноолуурын үйлдвэрийг байгуулах буцалтгүй тусламжаар эхэлж 1989 оныг хүртэл монгол мэргэжилтнүүдийг Японд сургалтанд хамруулах, япон мэргэжилтэн Монголд илгээх, тоног төхөөрөмж нийлүүлэх зэрэг техникийн хамтын ажиллагаа, соёлын буцалтгүй тусламжаар хязгаарлагдаж байв. Харин манай улс ардчилсан нийгэм, зах зээлийн эдийн засгийн тогтолцоонд шилжсэнээс хойш Монгол Японы эдийн засгийн хамтын ажиллагаа өргөн утгаар хэрэгжиж эхэлсэн. Ялангуяа манай улсын эдийн засаг хямралд орсон 1991-1993 онд Япон улсын Засгийн газрын ХАЁТ гол үүрэг гүйцэтгэж, нийгмийн шилжилтийн үеийн хүндрэл бэрхшээлийг даван туулахад үнэтэй хувь нэмэр оруулсан юм. Монгол

улсын Засгийн газар, УИХ-аас ногоон эдийн засгийг хөгжүүлэх талаар 1998 онд “Монгол улсын XXI зууны тогтвортой хөгжлийн хөтөлбөр” (МХ-21), 2008 онд “Монгол улсыг хөгжүүлэх Үндэсний хөгжлийн цогц бодлого 2008-2021”, 2014 онд “Ногоон хөгжлийн бодлого” зэрэг баримт бичгүүдийг тус тус батлан гаргасан. Дээрх бодлогын баримт бичгүүдэд суурилсан “Монгол улсын тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал-2030”-ийг УИХ-ын 19 дүгээр тогтоолоор, “Ногоон хөгжлийн бодлогыг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (2016-2030)”-ийг Монгол улсын Засгийн 8 <http://www.mofa.go.jp/mofaj/gaiko/oda/files/000101403.pdf> (Япон улсын Гадаад хэргийн яамны цахим хуудас) ОЛОН УЛС СУДЛАЛ 42 2017/№1 газрын 35 дугаар тогтоолоор 2016 онд тус тус батлан хөгжлийн урт хугацааны стратеги төлөвлөгөө болгон нийт 255 үйл ажиллагааг 2030 он хүртэлх хугацаанд хэрэгжүүлэхээр зорьж байна. “Монгол улсын тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал-2030”-д “Монгол улс 2030 онд нэг хүнд ногдох орлогоороо дунд орлоготой орнуудын тэргүүлэх эгнээнд хүрсэн, тогтвортой өсч байгаа эдийн засгийн олон салбартай, нийгмийн хүрээнд дундаж болон чинээлэг дундаж давхарга давамгайлсан, экологийн тэнцвэртэй байдлыг хадгалсан, тогтвортой ардчилсан засаглалтай улс болно” гэсэн зорилгыг дэвшүүлж, 14 чиглэлээр хэрэгжүүлэх 44 зорилгыг тодорхойлсон. Энэ зорилгод хүрч чадсанаар: - Монгол улсын эдийн засгийн дундаж өсөлт тогтвортой 6.6%- иас доошгүй байж, - Нэг хүнд ногдох үндэсний нийт орлого 17500 ам долларт хүрч, - Ядуурлын бүх төрлийг эцэс болгон, - Орлогын тэгш бус байдлыг бууруулж, нийт хүн амын 80% нь дундаж болон чинээлэг дундаж ангилалд багтаж, - Суурь болон мэргэжлийн боловсролд хамрагдалтын түвшинг 100%-д хүргэж, насан туршийн боловсролын тогтолцоо бүрдэн, - Монгол хүний эрүүл, урт удаан амьдрах нөхцөл хангагдан, дундаж наслалт 78-д хүрч, - Хүний хөгжлийн өндөр үзүүлэлт бүхий эхний 70 орны нэг болж, - Экологийн тэнцвэртэй байдлыг хадгалж, ногоон эдийн засгийн үзүүлэлтээр дэлхийн эхний 30 оронд багтсан, - Бизнес эрхлэлтийн түвшнээр дэлхийн эхний 40, өрсөлдөх чадварын үзүүлэлтээр дэлхийн улс орнуудаас эхний 70-д орох хөгжилтэй, - Хөгжлийн бодлогоо бүх түвшинд хэрэгжүүлэх чадвартай, авлигаас ангид, иргэдийн оролцоог хангасан, мэргэжсэн тогтвортой засаглал төлөвшсөн орон болно” хэмээн хүрэх үр дүнг тодорхойлжээ. Мөн 2016 оны 9 дүгээр сарын 1-нд Монгол улс Уур амьсгалын өөрчлөлтийн Парисын хэлэлцээрийг соёрхон баталж, дэлхийн 2017/№1 43 Монгол, Японы дипломат харилцаа: Гүнзгийрэл, чиг хандлага хамтын нийгэмлэгийн улс орнуудын адилаар Монгол улс уур амьсгалын өөрчлөлтийг сааруулахад оруулах хувь нэмрээ /NDC/ тодорхойлсноор 2030 он гэхэд хүлэмжийн хийг 14%-иар бууруулах үүрэг хүлээгээд байна. Дээрх “Монгол улсын тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал-2030” үндэсний хөгжлийн бодлого, уур амьсгалын өөрчлөлтийг сааруулахад оруулах хувь нэмэр, үүрэг хариуцлагаа хэрэгжүүлэхэд Монгол улсын Засгийн Газрын үйл ажиллагаа, хүчин чармайлтаас гадна монгол иргэн бүрийн хувь нэмэр маш чухал. Япон улсын Засгийн газраас манай улсад үзүүлэх ХАЁТийн тухай Хамтарсан протоколд 1997 онд хоёр улсын засгийн газрын тэргүүн нар гарын үсэг зурж, тусламжийн чиглэлийг 1.Аж үйлдвэрийн дэд бүтцийг хөгжүүлэх (эрчим хүч, тээвэр, холбоо), 2.Оюуны дэмжлэг үзүүлэх, зах зээлийн эдийн засагт шилжих шилжилтийг хангах хүний нөөцийг бэлтгэх, 3.Газар тариалан, мал аж ахуйг сэргээн хөгжүүлэх, 4.Амьжиргааны үндсэн эрэлт хэрэгцээг хангах (боловсрол, эрүүл мэнд, эмнэлгийн үйлчилгээ, усан хангамж) хэмээн тогтоож байсан бол Япон улсын засгийн газраас 2004 оны 11 дүгээр сард Монгол улсад үзүүлэх “Тусламжийн тусгай хөтөлбөр”- ийг баталсан нь манай улсын хөгжлийг дэмжиж ирсний бодит жишээ болсон юм. Энэхүү тусламжийн

хөтөлбөр нь 1.Зах зээлийн эдийн засгийн тогтолцоог хөхиүлэн дэмжих, боловсон хүчин бэлтгэхэд үзүүлэх тусламж; 2.Хөдөө орон нутгийг хөгжүүлэх тусламж; 3.Байгаль орчныг хамгаалахад чиглэсэн тусламж; 4.Эдийн засгийг хөгжүүлэхэд чиглэсэн дэд бүтцийг буй болгоход үзүүлэх тусламжид чиглэгдэж, эдгээр салбарт үзүүлсэн тусламжаараа Монгол улсын эдийн засгийн өсөлтийн үр шим бүх давхаргад жигд хүртээмжтэй байх бодлогыг бодитой дэмжсэн юм. Япон улсын Засгийн газраас манай улсад үзүүлэх тусламжийн чиглэлийг 2012 онд дахин тодотгож, Тогтвортой хөгжлийн зорилт зэрэг хөгжлийн бүх бодлого, зорилтыг хэрэгжүүлэх, мөн эдийн засгийн тогтвортой өсөлт, тэнцвэртэй байдлыг хангасан эдийн засгийн өсөлтөд чиглэсэн Монгол улсын Засгийн газрын үйл ажиллагааг дэмжих чиглэлээр 1. Уул уурхайн тогтвортой хөгжлийг хангах, засаглалыг бэхжүүлэх, ОЛОН УЛС СУДЛАЛ 44 2017/№1 2. Бүх хүнд өгөөжтэй эдийн засгийн өсөлтийг бий болгоход чиглэсэн тусламж, 3. Улаанбаатар хотын чадавхыг бэхжүүлэх гэсэн гурван үндсэн чиглэлд ХАЁТ-аа чиглүүлж байна. Өнгөрсөн хугацаанд хоёр улсын Засгийн газарМонгол улсад үзүүлж буй тусламжийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой хамтын ажиллагааны бодлогын зөвлөлдөх уулзалтуудыг тогтмол зохион байгуулж хамтран ажиллаж ирлээ. Япон улсын Засгийн газраас манай улсад үзүүлэх тусламжийн чиглэл, хамрах салбар, хэрэгжүүлэх хугацаа зэрэг нь хоёр орны харилцааны үндсэн баримт бичгүүд⁹, засгийн газрын хамтарсан мэдэгдлүүдэд¹⁰ тодорхой туссан байдаг. Ардчилсан тогтолцоонд шилжсэний дараа буцалтгүй тусламжийг олон улсын хандивлагч байгууллагуудтай уялдаа холбоотойгоор дэд бүтэц (цахилгаан станц, харилцаа холбоо, тээвэр), хөдөө, аж ахуйн салбар (мах боловсруулах байгууламж, сүүн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх байгууламж, үр тариа хадгалах байгууламж, хүнсний тусламж, хөдөө, аж ахуйн тоног төхөөрөмж нийлүүлэх)-т тусламж үзүүлж, зах зээлийн эдийн засгийн шилжилтийн үед монголын ард түмний ахуй амьдралд тусламж дэмжлэг үзүүлсэн. Боловсролын орчинг сайжруулах зорилгоор бага, дунд сургуулийн барилга барих 9 “Иж бүрэн түншлэлийн харилцааны баримт бичиг” 1997.02 сар, “Монгол, Японы Хамтын ажиллагааны цаашдын 10 жилийн үндсэн хөтөлбөр” 2007.02 сар, “Монгол, Японы стратегийн түншлэлийн дунд хугацааны хөтөлбөр (2013-2017)” 2013.09 сар, “Монгол, Японы стратегийн түншлэлийн дунд хугацааны хөтөлбөр (2017-2021)” 2017.03.29. 10 “Монгол, Японы Хамтарсан мэдээ” (Монгол улсын Ерөнхий сайд П.Жасрай, Япон улсын Ерөнхий сайд М.Хосокава) 1993.11.26, “Монгол, Японы Хамтарсан мэдэгдэл” (Монгол улсын Ерөнхий сайд М.Энхсайхан, Япон улсын Ерөнхий сайд Хашимото Рютаро) 1997.02 сар, “Стратегийн түншлэл байгуулахад чиглэсэн Монгол, Японы Хамтарсан мэдэгдэл” (Монгол улсын Ерөнхийлөгч Ц.Элбэгдорж, Япон улсын Ерөнхий сайд Наото Кан), 2010.11.19. Токио, “Монгол улс, Япон улсын Засгийн газрын хэвлэлийн Хамтарсан мэдэгдэл” (Монгол улсын Ерөнхий сайд С.Батболд, Япон улсын Ерөнхий сайд Ё.Нода), 2012.03.12. Токио, “Стратегийн түншлэлийг бэхжүүлэх тухай Монгол улс, Япон улсын Хамтарсан мэдэгдэл” (Монгол улсын Ерөнхий сайд Н.Алтанхуяг, Япон улсын Ерөнхий сайд Ш.Абэ), 2013.09.13. Токио. 2017/№1 45 Монгол, Японы дипломат харилцаа: Гүнзгийрэл, чиг хандлага буцалтгүй тусламжаар 55 сургуулийн байр, 668 анги танхим шинээр байгуулсан ба эдгээр сургуулиуд нийт 24,000 хүүхэд суралцаж байна.11 Мөн эрүүл мэнд, эмнэлгийн тоног төхөөрөмж нийлүүлэх, гал унтраах машин, хогны машин зэрэг гамшиг, эрүүл ахуйн зориулалт бүхий автомашин нийлүүлэх, япон-монголын сургалтын эмнэлэг барьж байгуулах төслүүд буцалтгүй тусламжаар хэрэгжиж, Улаанбаатар хотын нийтийн тээврийг сайжруулах, авто зам тавих, цэвэр, бохир усны шугам сүлжээг сайжруулах зэрэг төслүүдээрээ хотын иргэдэд

зайлшгүй шаардлагатай дэд бүтцийг мөн бүтээн байгуулж байна. Мөн 1990 оноос “Өвсний үндэс” буцалтгүй тусламжийн хөтөлбөр хэрэгжиж эхэлсэн ба энэ хүрээнд манай орны аймаг бүрт сургууль, эмнэлгийн барилгыг засварлах, өргөтгөх, шинээр барих зэргээр оршин суугчдын хэрэгцээг хангахад дэмжлэг үзүүлэх төслүүд хэрэгжиж ирсэн ба 2017 оны 3 дугаар сарын байдлаар нийт 504 төслийг хэрэгжүүлээд байна.¹² Сүүлийн жилүүдэд нийслэл Улаанбаатар хот дахь хүн амын төвлөрөл ихэссэний улмаас агаарын бохирдол зэрэг байгаль орчны асуудал хотын нэн тулгамдсан асуудал болсон. Энэ асуудлыг шийдвэрлэхэд дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор 2010 оноос “Агаарын бохирдлын хяналтын чадавхийг бэхжүүлэх төсөл”-ийг хэрэгжүүлж, агаарын бохирдлын хэмжилтийн техник, технологийг сайжруулж, японы байгаль орчны бодлого, тогтолцоотой холбоо бүхий туршлагаасаа хуваалцан техникийн зөвлөгөө өгч байгаа нь цаг үеэ олсон тусламж болж байна. Иенийн хөнгөлөлттэй зээлийн хүрээнд бага хүүтэй, урт хугацааны зээл олгож, нүүрсний уурхайн байгууламжийг засварлах, холбогдох сэлбэг хэрэгслийн нөөцийг бүрдүүлэх, ДЦС-д засвар үйлчилгээг тогтмол хийх, Улаанбаатар хотын Олон улсын шинэ нисэх онгоцны буудлыг барих зэрэг дэд бүтцийн томоохон төслүүдийг хэрэгжүүлж байна. Мөн уул уурхайгаас хэт хамааралтай эдийн засгийн тогтолцоог өөрчилж, хувийн хэвшлийн идэвхтэй оролцоотойгоор аж үйлдвэрийн салбарыг төрөлжүүлэх зорилтыг дэмжин жижиг, дунд үйлдвэр, аж ахуйн нэгжүүдэд бага хүүтэй, урт хугацаатай “ЖДҮ-ийг дэмжих, байгаль орчныг хамгаалах 2 үе 11 <http://www.mn.emb-japan.go.jp> 12 <http://www.mn.emb-japan.go.jp> ОЛОН УЛС СУДЛАЛ 46 2017/№1 шаттай зээл”-ийн төслийг (нийт дүн 8 тэрбум иен)¹³ 2005, 2010 онд хэрэгжүүлсэн. Эдгээрээс гадна манай улсад нэн шаардлагатай аж үйлдвэрийн салбарын хүний нөөцийг бэлтгэх, техник, технологийн салбарын боловсон хүчинг бэлтгэх хүчин чадлыг бэхжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор иенийн хөнгөлөлттэй зээлээр “Инженер, технологийн дээд боловсрол” төслийг хэрэгжүүлж, монгол залуусыг Японд сургаж байгаа бөгөөд энэ хөтөлбөрөөр боловсрол эзэмшсэн залуучууд улс орныхоо ирээдүйн хөгжилд хувь нэмрээ оруулах нь дамжиггүй. Япон улсын Засгийн газар нь Монгол улстай дипломат харилцаа тогтоосноос хойш өнөөг хүртэл олон салбарт манай улсын Засгийн газрын үйл ажиллагааг тууштай дэмжин ажиллаж, эдийн засгийн тусламж дэмжлэгийг үзүүлж ирсэн бөгөөд 2017 оны 3 дугаар сарын байдлаар нийт тусламжийн дүн 289 тэрбум 400 сая иенд хүрээд байна.¹⁴ Ийнхүү Япон улсын Засгийн газрын ХАЁТ нь манай улсын ардчилсан нийгэмд шилжих явцад тулгарсан эдийн засаг, санхүүгийн хүндрэлтэй он жилүүдэд томоохон үүргийг гүйцэтгэж, боловсрол, эрүүл мэнд, байгаль орчин, дэд бүтцийн салбарт үзүүлж ирсэн тусламж нь хүн бүрт хүртээмжтэй байж, ялангуяа улс орны ирээдүйг залгамжлах боловсон хүчинг бэлтгэхэд хувь нэмрээ оруулж, Монгол улсын тогтвортой хөгжлийг дэмжин, хамтран ажиллаж ирлээ. Дүгнэлт 1. Япон улсын Засгийн газрын ХАЁТ-ийн гол үзэл санаа нь тогтвортой хөгжлийг хэрэгжүүлэхэд зайлшгүй харилцан хамааралтай байх эдийн засаг, нийгэм, байгаль орчны салбарын тэнцвэрт хөгжлийг хангахад төвлөрч ирснээрээ онцлогтой. Манай улсын Засгийн газраас хэрэгжүүлж ирсэн урт хугацааны хөгжлийн бодлого, ялангуяа тогтвортой хөгжлийн бодлогыг Япон улс нь залгамж чанартай, ирээдүйд чиглэсэн ХАЁТ-ийн бодлогоороо идэвхтэй дэмжиж, хамтран ажиллаж ирсэн. ¹³ <http://www.mn.emb-japan.go.jp> ¹⁴ <http://www.mn.emb-japan.go.jp> 2017/№1 47 Монгол, Японы дипломат харилцаа: Гүнзгийрэл, чиг хандлага 2. Япон улсын Засгийн газрын ХАЁТ нь НҮБ-аас дэвшүүлсэн “Мянганы тунхаглал”-д тогтвортой хөгжлийн зорилгод хүрэхэд хөгжиж буй оронд хөгжингүй орнуудын Засгийн газрын ХАЁТ, нэмэлт нөөц

хэрэгтэй гэсэн заалттай нийцэж, дэлхий нийтээрээ зорьж буй ногоон хөгжлийн зорилтыг хэрэгжүүлэхэд зохих хувь нэмэр оруулсаар байна. 3. Япон улсын Засгийн газар Монгол улсад үзүүлж ирсэн тусламжийн үндсэн чиглэлийг “Монгол улсын иргэн бүр үр шимийг нь хүртэж чадах эдийн засгийн өсөлтийг дэмжихэд чиглэсэн” хэмээн тодорхойлж ирсэн. Энэ үзэл баримтлал нь тухайлбал, боловсролын салбарт төвлөрч, нийгмийн суурь үйлчилгээг бэхжүүлж, ерөнхий боловсролын сургуулийн сургалтын орчин нөхцлийг сайжруулах замаар хүний нөөцийг хөгжүүлэхэд чиглэж байгаа нь алсыг харсан, хөгжил дэвшилд нэн шаардлагатай, мөнгөн дүнгээр илэрхийлэх боломжгүй үнэ цэнэтэй хөрөнгө оруулалт болж байна. 4. Япон улсын Засгийн газрын ХАЁТ-ийн нэгэн хэлбэр болох иенийн хөнгөлөлттэй зээлийг Монгол улсын цаашдын хөгжилд нэн шаардлагатай, богино хугацаанд үр ашгаа өгөх, ТЭЗҮ сайтай томоохон төсөл хөтөлбөрүүдийг санхүүжүүлэхэд ашиглах боломж бий. 5. Дэлхий нийтэд ногоон хөгжлийн шилдэг тушлага хэмээн хүлээн зөвшөөрөгдөж, түгэн дэлгэрч буй Японы ногоон хөгжлийн стратегийг судлан, хэрэгжүүлж буй төсөл хөтөлбөрүүдэд тусган нутагшуулах талаар санаачлагатай ажиллаж, Япон улстай энэ чиглэлийн хамтын ажиллагааг өргөтгөн хөгжүүлэх өргөн боломжтой. ОЛОН УЛС СУДЛАЛ 48 2017/№1 Ном зүй 1. УИХ-ын 2014 оны 43 дугаар тогтоолын хавсралт “Ногоон хөгжлийн бодлого” 2. УИХ-ын 2016 оны 19 дүгээр тогтоолын хавсралт “Монгол улсын тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал-2030” 3. Монгол улсын Засгийн газрын 2016 оны 35 дугаар тогтоолын хавсралт “Ногоон хөгжлийн бодлогыг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (2016-2030)” 4. Ред. Ц.Баатар “Японы хөрөнгө оруулалт, зээл тусламж, түүний үр ашиг” УБ.2004 5. “Ногоон хөгжлийн бодлого” УБ., 2015 6. “Тогтвортой хөгжлийн боловсрол” УБ. 2004 7. “Монгол улсын ногоон эдийн засгийн төлөв байдлын судалгаа” 2014. 8. “Эдийн засгийн гол салбаруудыг ногоон эдийн засагт шилжүүлэх боломж, үндэслэлийн судалгаа” ТЭЗУС, “Ногоон Хөгжил” зөвлөх баг УБ., 2012.10.31 9. “Стратегийн түншлэл ба Монгол улсын гадаад орчны өөрчлөлт” УБ., 2015 10. “Олон улсын харилцаа” сэтгүүл, УБ., 2015 №1/435 11. 『平成 26 年版 環境白書－我が国が歩むグリーン経済の道』 (Хэйсэйгийн 26 оны хэвлэл “Байгаль орчны цагаан ном -Манай улсын ногоон эдийн засгийн замнал-”)環境省編、2014年 12. 『2015年版 開発協力白書』 (“2015 оны хэвлэл Хөгжлийн хамтын ажиллагааны Цагаан ном”) 外務省、2015 13. http://www.mofa.go.jp/mofaj/gaiko/oda/shiryo/hakusyo/14_hakusho_pdf/index.html 14. <http://www.mn.emb-japan.go.jp> 15. <http://www.un.org/en/sections/what-we-do/promote-sustainabledevelopment/index.html> 16. “Иж бүрэн түншлэлийн харилцааны баримт бичиг”, Токио, 1997 оны 2 дугаар сар. 2017/№1 49 Монгол, Японы дипломат харилцаа: Гүнзгийрэл, чиг хандлага 17. “Монгол, Японы Хамтын ажиллагааны цаашдын 10 жилийн үндсэн хөтөлбөр” 2007.02. 18. “Монгол, Японы стратегийн түншлэлийн дунд хугацааны хөтөлбөр (2013-2017)” 2013.09 сар 19. “Монгол, Японы стратегийн түншлэлийн дунд хугацааны хөтөлбөр (2017-2021)” 2017.03.29. Токио. 20. “Монгол, Японы Хамтарсан мэдэгдэл” (Монгол улсын Ерөнхий сайд М.Энхсайхан, Япон улсын Ерөнхий сайд Хашимото Рютаро) 1997.02. 21. “Стратегийн түншлэл байгуулахад чиглэсэн Монгол, Японы Хамтарсан мэдэгдэл” (Монгол улсын Ерөнхийлөгч Ц.Элбэгдорж, Япон улсын Ерөнхий сайд Наото Кан), 2010.11.19. Токио, 22. “Монгол улс, Япон улсын Засгийн Газрын хэвлэлийн Хамтарсан мэдэгдэл” (Монгол улсын Ерөнхий сайд С.Батболд, Япон улсын Ерөнхий сайд Ё.Нода), 23. “Стратегийн түншлэлийг бэхжүүлэх тухай Монгол улс, Япон улсын Хамтарсан мэдэгдэл” (Монгол улсын Ерөнхий сайд Н.Алтанхуяг, Япон улсын Ерөнхий сайд Ш.Абэ), 2013.09.13. Токио.

МОНГОЛ ЯПОНЫ СОЁЛЫН ХАРИЛЦААНЫ ХЭЛЭЛЦЭЭР, ТҮҮНИЙ ТҮҮХЭН АЧ ХОЛБОГДОЛ

Б.Сэржав, ШУА-ийн ОУХХ-ийн ЭШТА, доктор (Ph.D).

Хураангуй: Энэ өгүүлэлд Япон улстай соёлын харилцааны хэлэлцээр байгуулсан түүх, нөлөөлсөн зарим хүчин зүйл, хамтын ажиллагааны эхлэл, өрнөл, түүний ач холбогдлын талаар хөндөн авч үзэхийг зорив. Соёлын харилцааны хэлэлцээрийн хүрээнд, Япон улстай хөгжүүлж ирсэн хамтын ажиллагаа нь хоёр ард түмний хооронд харилцан ойлголцол гүнзгийрэх, бүх салбарын найрсаг хамтын ажиллагаа хөгжихөд ихээхэн ач холбогдол үзүүлж, улмаар Монгол Японы харилцаа өнөөг хүртэл өргөжин тэлэх чухал суурь нөхцөлийн нэг байсаар ирсэн, цаашид ч энэ учир холбогдол буурахгүй хэмээн бодно.

Түлхүүр үг: Монгол Японы харилцаа, соёлын хамтын ажиллагааны хэлэлцээр, ард түмний бие биеэ танин мэдэх явдал, харилцан ойлголцол, итгэлцэл

Монгол, Японы дипломатчдын нөр их хүчин зүтгэлийн үр дүнд 1972 оны 2 дугаар сарын 24-нд Монгол Улс, Япон улсын хооронд дипломат харилцаа байгуулсан билээ. Хоёр улсын харилцаанд түүхэн эргэлтийг авч ирсэн энэ үйл явдал нь тус хоёр орны бүх талын харилцаа, хамтын ажиллагаа өргөжин хөгжих таатай боломжийг нээж, тэр дундаа энд өгүүлэх гэж буй Соёлын хамтын ажиллагааны хэлэлцээр байгуулагдаж хэрэгжих суурь нөхцөлийг бүрдүүлсэн юм. Монгол Улс Япон Улсын хооронд дипломат харилцаа тогтоосноос хоёрхон жилийн дараа хоёр орны Соёлын хамтын ажиллагааны хэлэлцээр байгуулагдаад, энэ 2019 он хүртэл тус салбарын хамтын ажиллагаа 45 жилийн түүхийг бүтээн хөгжиж ирлээ. Энэ өгүүлэлд Япон улстай соёлын харилцааны хэлэлцээр байгуулсан түүх, нөлөөлсөн зарим хүчин зүйл, хамтын ажиллагааны эхлэл, өрнөл, түүний ач холбогдлын талаар хөндөн авч үзэхийг зорив.

Дипломат харилцаа тогтоосны дараа хоёр тал боломжтой бүх хэлбэрийн хамтын ажиллагааг хөгжүүлэхээр хүчин чармайлт гаргаж ажилласны дотор соёлын салбарын хамтын ажиллагаа чухал байр эзэлж байжээ. Соёлын харилцааны тухай хэлэлцээрийн төслийг 1972 оноос боловсруулж эхэлсэн талаар Монгол улсын анхны Элчин сайд С.Дамбадаржаа дурдсан¹⁵ нь бий. Япон Улсаас манай улсад суух анхны Элчин сайд К.Нийсэки 1972 оны 8 дугаар сарын 25-нд БНМАУ-ын Ардын Их Хурлын Тэргүүлэгчдийн нэгдүгээр орлогч дарга С.Лувсанд Итгэмжлэх жуух бичгээ барьж, тус

¹⁵ С.Дамбадаржаа Соёлын харилцааны 25 жил “Ниппон ньюс” сонин, 1999 оны 8, 9-р сар, № 6,7 /18,19/

Элчин сайд болон манай талын албаны хүмүүсийн уулзалт болж, хоёр орны харилцааны талаар санал солилцжээ. Энэ үеэр хоёр орны хамтын ажиллагааг эрхлэх байгууллага байгуулах, худалдааны хэлэлцээр, соёл, шинжлэх ухаан-техникийн хэлэлцээр, шуудан цахилгаан холбоо, залуучуудыг солилцох хэлэлцээрүүдийг байгуулах... тухай саналыг манай талаас Элчин сайдад мэдэгдэж байжээ¹⁶.

Хоёр орны хооронд соёл, шинжлэх ухаан-техникийн хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх чиг шугамыг тохиролцох саналыг тусгасан Засгийн газрын ноот бичгийг Элчин сайд С.Дамбадаржаа 1974 оны хоёрдугаар сард Японы Гадаад Явдлын Яамны орлогч сайд С.Хоогэн-д гардуулсан тухайгаа “...тэдгээр саналуудын нэгэн зүйл нь соёл, шинжлэх ухаан-техникийн хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх асуудлаар хоёр Засгийн газрын төлөөлөгчид хэлэлцээ хийх тухай санал байв. Японы Засгийн газар манай саналыг зөвшөөрч, соёлын харилцааны хэлэлцээр байгуулах саналыг тэр жилийнхээ долдугаар сард тавьсан юм”¹⁷ хэмээн өгүүлсэн байдаг.

Түүнчлэн Япон Улсаас БНМАУ-д суугаа Элчин сайд Цүгэ Итарү 1974 оны 2 дугаар сард манай улсын ГЯЯ-ны орлогч сайд Д.Эрдэмбилэгт Соёлын хэлэлцээр байгуулах тухай Японы талын төслийг /ноотын хэлбэрээр/ гардуулжээ¹⁸. Энэ үеэс хоёр Засгийн газрын хооронд соёлын хэлэлцээр байгуулах яриа хэлэлцээ идэвхжиж, хоёр талаас нэг бус удаа төсөл боловсруулан хэлэлцсэн протокол Гадаад харилцааны төв архивт хадгалагдаж байна.

Японы Засгийн газрын ноотыг 1974 оны 7 дугаар сарын 8-нд Японы Гадаад явдлын Яамны Азийн товчооны дарга М.Такашима Элчин сайд С.Дамбадаржаад гардуулж, Соёл, шинжлэх ухаан-техникийн харилцаа хөгжүүлэх тухай Монголын талын саналыг зөвшөөрч байгаагаа илэрхийлээд “Юуны өмнө соёлын харилцааны хэлэлцээр байгуулъя. Энэ нь шинжлэх ухаан-техникийн харилцаанд туслах болно”¹⁹ хэмээн тайлбарласан байдаг.

Хоёр орны хооронд соёлын салбарын хамтын ажиллагаа хөгжүүлэх хэлэлцээр байгуулж, БНМАУ-ын Гадаад явдлын яамны хэлтсийн дарга Д.Цэрэндорж, Япон улсаас Монгол улсад суугаа Элчин сайд Цүгэ Итарү нар Улаанбаатар хотноо “БНМАУ Япон

¹⁶ Монгол Улсын Гадаад харилцааны төв архив, 119-1-1337

¹⁷ С.Дамбадаржаа Соёлын харилцааны 25 жил, “Ниппон ньюс” сонин, 1999 оны 8, 9-р сар, № 6,7 /18,19/

¹⁸ Монгол Японы харилцаа Эрт, эдүгээ, Интерпресс хэвлэлийн газар, УБ., 2001, 323-р тал

¹⁹ Л.Дашпүрэв Япон улсын эдийн засгийн дипломат үйл ажиллагаа ба Монгол Улс /1970-80-аад он/ диссертаци зохиол, УБ., 2014, 90-р тал

Улсын Засгийн газрын хооронд соёлын харилцаа тогтоосон тухай ноот бичиг”-ийг 1974 оны 9-р сарын 23-нд солилцжээ²⁰.

Тухайн үед Хэлэлцээр нь Парламентаар батлагддаг учир хугацаа шаарддаг, харин ноот бичиг солилцох шийдвэрийг Засгийн газар шуурхай гаргаж болдог нөхцөлийг харгалзан ноот бичиг солилцох хэлбэрийг хоёр тал сонгож авч байжээ.

Харилцан солилцсон адил утга бүхий ноот бичигт:

-Шинжлэх ухаан-техник, соёл урлаг, спортын байгууллагын төлөөлөгчид, мэргэжилтэн, аспирант оюутан болон дээрх салбарт ажиллаж буй хүмүүсийг харилцан солилцох;

-Кино урлаг, урлагийн тоглолт, лекц, уран бүтээл, гэрэл зургийн үзэсгэлэн зэрэг соёлын арга хэмжээг зохиох;

-Эрдэм шинжилгээний ажил хамтран хийхэд дөхөм үзүүлэх;

-Үзүүлэн таниулах, сонсох материал солилцох;

-Албан ёсны хэвлэл, мэдээллийн материал солилцох;

-Эрдэм шинжилгээний ажилд зориулсан хэвлэл, мэдээллийн материал солилцох зэрэг хамтын ажиллагаа хэрэгжүүлэхээр тусгажээ²¹.

Манай улс Япон улстай дипломат харилцаа тогтоосноос хоёр жилийн дараа ийнхүү соёлын хамтын ажиллагаа эхэлсэн түүхтэй. Энэ Хэлэлцээрийн хэрэгжилт нь хоёр орны хоорондын шинэ тутам хамтын ажиллагааг соёл шинжлэх ухаан, урлаг спортын зэрэг олон салбарт өргөтгөн хөгжүүлэх, монгол японы ард түмэн бие биеийг танин мэдэх, харилцан ойлголцлыг бий болгоход чухал ач холбогдолтой болсон юм. Улмаар энэ үйл явдал ХХ зуунд дэлхий дахин улс төр, үзэл суртлын хоёр системд хуваагдсан болон Зүүн хойт Азийн олон улсын харилцааны таагүй уур амьсгал, дайны уршгаар хоёр ард түмний дунд үлдэж хоцорсон бие биеийн талаарх сөрөг ойлголт хандлагыг өөрчлөх, найрсаг уур амьсгалыг бүрдүүлж батжуулахад гол үүрэг гүйцэтгэсэн хүчин зүйлийн нэг байсан юм. Энд хоёр зүйл цохон тэмдэглэх нь зүйтэй болов уу.

Нэгд, Манай улс 1970, 80-аад онд дипломат харилцаа тогтоосон, өнөөгийн гуравдагч хөрш орнуудтай соёлын харилцаа байгуулсан цөөн жишээг он цагаар авч үзвэл,

²⁰ Монгол Улсын Гадаад харилцааны төв архив, 119-1-1337, х.63

²¹ Монгол Улсын Гадаад харилцааны төв архив, 119-1-1337, х.1-2

- ХБНГУ-тай 1974.01.31-нд дипломат харилцаа тогтоосон бол Соёлын хамтын ажиллагааны хэлэлцээрийг 1986 онд байгуулсан /1988 онд соёлын хамтын ажиллагааны Протокол байгуулсан/.

- АНУ-тай 1987.01.27-нд дипломат харилцаа тогтоосон бол Боловсрол соёл, шинжлэх ухааны салбарт хамтран ажиллах “GLOBE хөтөлбөрийн хүрээнд хамтран ажиллах Монгол АНУ-ын Засгийн газар хоорондын хэлэлцээр”-ийг 1997.05.06-нд байгуулжээ.

- Их Британи-тай 1963.05.20-нд дипломат харилцаа тогтоосон бол “Боловсрол, шинжлэх ухаан, соёлын салбарт хамтран ажиллах Монгол, Их Британийн Засгийн газар хоорондын хэлэлцээр”-ийг 1996 онд байгуулж байжээ.

Эндээс тухайн үеийн капиталист орнууд буюу өнөөгийн гуравдагч хөршүүдтэй харьцуулахад Япон улстай соёлын хамтын ажиллагааны Хэлэлцээрийг харьцангуй богино хугацаанд байгуулсан нь харагдана. Энэ нь тухайн Хэлэлцээрийг байгуулж хэрэгжүүлэхэд хоёр тал хүчин чармайлт гаргаж идэвхитэй ажилласан, ингэх шаардлага, эрэлт хэрэгцээ аль алинд нь байсныг илтгэн харуулах баримт гэж бодож байна.

Хоёрт, Соёлын хамтын ажиллагааны хэлэлцээр байгуулахад түлхэц үзүүлсэн хүчин зүйлийн хувьд японы талын эрдэмтэн судлаачид, зохиолчдын нөлөө санаачлага хүчтэй байжээ. Япон улсын хувьд, өнгөрсөн дайны үр дагавар нь судалгаа шинжилгээний ажилд цоо шинэ нөхцөл үүсгэсэн талаар японы эрдэмтэд тэмдэглэсэн байдаг. Тухайлбал, монгол судлаач япон эрдэмтэд судалгааны ажлын талбаргүй болж, БНМАУ, Өвөр Монголд очиж ажиллах боломжоо алджээ. Энэ нь монгол судлалыг судалгааны объектоос салангид байдлаар эхлүүлэхээс өөр аргагүйд хүргэжээ. Монголын талаарх эрдэм шинжилгээний ажилд сурвалж бичгийн судалгаа, хэл шинжлэлийн чиглэл голлох болсон юм. “Түүхийн судлалын хувьд Японтой холбоотой сэдэв хөндөгдөх учир шинэ, шинэхэн үеийн түүхийн судалгаанаас зайлсхийх хандлага илэрч, Монголын эзэнт гүрэн, Юан улсын холбоотой судалгаа зонхилох болжээ”²², “Тэр ч байтугай дайнаас өмнө газар дээр нь ажиллаж цуглуулсан материал, судалгаа нь японы олон нийтэд дайнд ялагдсан “ялагдлын шалтгаан” болсон мэтээр ойлголт төрөхөд хүргэж байжээ...”²³.

²² Баба Кимихико Дайны дараах япончуудын Монголын тухай дүрслэл –Геополитикийн сонирхлоос уран зохиолын дүрслэл рүү- , “Монгол Японы харилцаа: өнгөрсөн ба эдүгээ (XX зуун)” эмхэтгэл, Бэмби сан хэвлэлийн компани, УБ., 2011, 158-р тал

²³ Мөн тэнд

Ийм байдлын улмаас судалгаа шинжилгээний ажлыг газар дээр нь хийх зайлшгүй шаардлага урган гарсан нь хоёр улсын албан ёсны гэрээ хэлэлцээр байгуулахад хүчин түлхэц үзүүлсэн гэж хэлж болох юм. Соёлын хамтын ажиллагааны хэлэлцээр байгуулагдахад эрдэмтэн судлаачдын зэрэгцээ зохиолчид, соёлын зүтгэлтэн нарын санаачлага, хүчин зүтгэл ч нөлөөлсөн нь харагддаг. Тухайлбал, Японы нэрт зураач, энх тайвны шагналт Маруки Ири, Акамацү Тошино нарын зургийн үзэсгэлэн 1956, 1966 онд Улаанбаатарт нээгдсэн, Японы нэрт монголч эрдэмтэд Абэмацү Гэничи, Сакамото Корэтада, Озава Шигэо нар 1959 онд хуралдсан Олон улсын Монгол хэлбичгийн эрдэмтдийн анхдугаар их хуралд оролцсон зэрэг үйл явдлууд болж байжээ. Түүнчлэн Японд манай улсын талаар судалгааны ажил идэвхжиж Сакамото Корэтада “Бүгд Найрамдах Монгол Ард Улс” /1955/, “Монголын улс төр, эдийн засаг” /1969/, Мацүно Танио “Мартагдсан улс” /1958/, “Сэкай шёочёо /Гадаад Монгол шинэ замаар урагшилж байна” сэтгүүл /1957/ гэх зэрэг судалгаа сурталчилгааны ном бүтээл нийтлэгдэж, NHK, Фүжи телевизүүд Монголын тухай өргөн нэвтрүүлэг цацаж, хэвлэл мэдээллийн томоохон компаниудын сурвалжлагч зураглаачид манай улсад ажиллаж, японы олон нийтэд мэдээлэл түгээж эхэлсэн юм.

Монгол Улстай харилцаа тогтоон хөгжүүлэх зорилго бүхий нийгэмлэг, олон нийтийн байгууллагууд ч үүсэн үйл ажиллагаа нь жигдэрч ирсэн байна. Тухайлбал, Япон Монголын нийгэмлэг 1959 онд байгуулагдаж, нийгэмлэгийн тогтмол хэвлэл “Найрамдал” сэтгүүл гарган, манай улсыг японы олон нийтэд сурталчилж эхэлжээ. Япон Монголын найрамдлын нийгэмлэг 1968 онд /хэвлэл нь “Япон ба Монгол” сэтгүүл/, Японы Монгол судлалын нийгэмлэг 1971 онд /хэвлэл нь “Монгол судлал” сэтгүүл/ тус тус байгуулагдан хоёр талын найрсаг харилцааг хөгжүүлэх чиглэлээр идэвхитэй үйл ажиллагаа явуулж, хүмүүнлэг, соёл урлаг, эрдэм шинжилгээний салбарт хамтын ажиллагаа эхлүүлэх талаар цөөнгүй алхам хийж иржээ. Мөн Японы Үйлдвэрчний эвлэл СОХИО-гийн төлөөлөгчид 1969 онд манай улсад айлчлах үед төлөөлөгчдийн гишүүдээс хоёр орны соёл, шинжлэх ухаан, спортын салбарын хооронд харилцаа холбоо тогтоож хөгжүүлэхийн чухлыг тэмдэглэж байв.

1970 оны 9 дүгээр сард Улаанбаатарт болсон Олон улсын монголч эрдэмтдийн II их хуралд Японы нэрт монголч эрдэмтэд Абэмацү Гэничи, Мураками Масацүгү, Озава Шигэо, Хаттори Широ нар оролцож, Монгол Улсын ШУА-тай хамтран ажиллах, эрдэм

шинжилгээний байгууллагууд, эрдэмтэдтэй холбоо тогтоох, манай улсад судалгаа хийх тухай санал тавьж, ШУА-д хүсэлт гаргаж байжээ²⁴.

Эдгээр үйл ажиллагаа нь зөвхөн соёлын хамтын ажиллагааны хэлэлцээр төдий бус хоёр орны дипломат харилцаа байгуулагдахад ч чухал нөлөө үзүүлсэн юм.

Энд тэмдэглэхэд, Монгол Япон хоёр орны ард түмэн өнгөрсөн зууны 70-аад он хүртэл бие биеийг танин мэдэх талаар учир дутагдалтай, сүүдэртэй талаас товойлгон үзэх хандлагатай, харилцаа холбоо эхлэлийн төдий, манай улсын хувьд Японтой харилцах гол гүүр нь ерөнхийдөө Монголын Энх тайвны Хороо, Улаан загалмай нийгэмлэгийн үйл ажиллагаа байсан юм. Чухам ийм үед Соёлын харилцааны хэлэлцээр нь хоёр улсын хооронд дипломат харилцаа тогтоосны дараа харилцааг шинэ үеийн шинэ байдалд зохицуулан шат ахиулж хөгжүүлэх, хоёр ард түмний бие биеэ танин мэдэх хэмжээг дээшлүүлэх, харилцан итгэлцэх уур амьсгал бий болгох эрх зүйн шинэ үндсийг бүрдүүлж өгсөн юм.

Соёлын хэлэлцээр байгуулагдсаны дараа, 1974 оноос хоёр орны хооронд жил бүрийн хамтын ажиллагааны төлөвлөгөө хэрэгжүүлж, харилцаа, хамтын ажиллагааны хүрээ өргөжин тэлж иржээ. Соёлын хэлэлцээрийн дагуу монгол, япон багш, оюутан, аспирант, судлаачдыг хоёр талдаа тогтмол хүлээн авдаг болж, соёл урлагийн салбарт ч хамтын ажиллагаа идэвхжин, Японы дуу бүжгийн хэсэг 1974 онд Улаанбаатарт тоглолт хийж, Монголын Ардын дуу бүжгийн чуулгын хэсэг 1978, 1984 онд Токиод болсон Азийн болон Японы ардын урлагийн наадамд оролцжээ. Хоёр орны сонгодог бүжгийн жүжигчид ч хэд хэдэн удаа харилцан тоглолт хийх зэргээр хамтын ажиллагаа солилцоо өргөжиж, урлаг спортынхон, эрдэмтэд судлаачид, соёлын зүтгэлтэн, сурвалжлагчдын харилцан үйл ажиллагаа тогтмолжиж уламжлал болсон билээ. “Хоёр орны иргэд бие биеэ танин мэдэх, ойлгох нь харилцааны хөгжилд чухал ач холбогдолтойг харгалзан хүн солилцоо, харилцан айлчлалыг аль болох өсгөхөд хоёр тал, ялангуяа японы тал ихээхэн анхаарч байсан юм”²⁵.

Хэлэлцээрийн агуулгад тусгагдсан эрдэм шинжилгээ судалгааны ажлыг хамтран хэрэгжүүлэх заалтын дагуу Японы Монгол судлалын нийгэмлэгийн шугамаар 1975-1977 онд гурван жил дараалан жил бүр 20-иод хоногийн хугацаатай Монголыг судлах эрдэм шинжилгээний экспедицийг илгээн Монголын түүх, хэл шинжлэл, мал аж ахуй, газар

²⁴ Олон улсын монголч эрдэмтдийн II их хурлын материал.

²⁵ Ц.Батбаяр. Монгол ба Япон XX зуунд, Бемби сан хэвлэлтийн газар, УБ., 2012, 181-р тал

тариалан зэрэг чиглэлээр судалгаа явуулсан нь япон эрдэмтдийн манай улс дахь судалгаа шинжилгээний анхны томоохон ажил байсан юм. Экспедицийн бүрэлдэхүүнд Ивамура Шинобү, Озава Шигэо, Накаэ Тошитака, Хагивара Жюмпэй, Миаки Такэши, Нагахори Кинзо, Танака Кацүхико, Хасүми Харуо нарын нэртэй томоохон эрдэмтэд, профессорууд оролцож, өргөн хүрээтэй судалгаа явуулжээ. Судалгааны явцад Монгол улсын ШУА-ийн Түүх, Хэл зохиолын хүрээлэн, Хөдөө аж ахуйн яам, Хөдөө аж ахуйн эрдэм шинжилгээний хүрээлэнтэй танилцан, уулзалт ярилцлага хийж, эрдэмтэн Ш.Ивамура “Япон дахь Монгол судлалын сүүлийн үеийн ололт амжилтаас”, Ж.Хагивара “Мингийн үеийн Монгол Хятадын харилцаа” зэрэг сэдвээр илтгэл хэлэлцүүлж байжээ. Эрдэмтэн К.Нагахори, Т.Накаэ, Т.Миаки нар Зүүнхараа, Хархорины сангийн аж ахуй, Өмнөговь аймгийн Булган сум зэрэг газруудаар явж, малчид тариаланчдын ахуй амьдрал, бэлчээрийн мал аж ахуйн байдал, малын ашиг шим, сүү цагаан идээ боловсруулах уламжлалт арга технологи, газар ашиглалт, бэлчээрийн өвс ургамлын бүтэц зэрэг өргөн агуулгатай ажиглалт судалгаа явуулж, зарим цагаан идээнд химийн шинжилгээ хийж үзэж байжээ.

Энэхүү гурван удаагийн экспедиц нь судалгааны ололтоос гадна монгол японы эрдэмтдийн хооронд харилцаа холбоо тогтоох, шинжлэх ухааны байгууллагуудын хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх, хоёр орны эрдэмтэд судалгааны арга зүйтэй харилцан танилцахад чухал ач холбогдолтой болжээ. Уг судалгааны үр дүнг хэлэлцэх эрдэм шинжилгээний хурлыг Японы Окаяма их сургууль дээр 1979 оны 2 дугаар сарын 3-нд зохион байгуулж, Монгол судлалын экспедицийн эрдэм шинжилгээний ач холбогдлыг дүгнэн, Япон дахь Монгол судлалын ажлын цаашдын чиг хандлагыг тогтоох талаар нухацтай ярилцсан, судалгааны ажилд Монгол улсын засгийн газрын байгууллагууд, Орон нутгийн засаг захиргааны зүгээс халуун дэмжлэг туслалцаа үзүүлж, найрсаг хандаж байсан²⁶ зэргийг экспедицийн тайланд дэлгэрэнгүй өгүүлсэн байдаг.

Нөгөө талаар, Соёлын хэлэлцээр байгуулахад манай улсын зүгээс баримталж байсан эхний чиг шугам бол соёл, шинжлэх ухаан техникийн хамтын ажиллагааны Хэлэлцээр байгуулахыг зорьж, яриа хэлэлцээний үеэр тэмдэглэсээр ирсэн байдаг. Харин хэлэлцээр байгуулах сүүлчийн тохиролцоог Соёлын хамтын ажиллагааны хэлэлцээр байхаар тогтсон байдаг нь анхаарал татдаг юм. Хэрэв тухайн үед “Соёл, шинжлэх ухаан, техникийн хамтын ажиллагааны хэлэлцээр” нэртэйгээр байгуулагдаж, шинжлэх ухаан

²⁶ 『モンゴル研究』/Монгол судлал/ сэтгүүд, № 11, 1980, 1-10-р тал

техникийн хамтын ажиллагаанд илүү ач холбогдол өгч хэрэгжүүлсэн бол үр дүн нь ямар байх байсан, цаашилбал, манай улс саналаа сулруулахад нөлөөлөх гадаад дотоодын ямар нэг зүйл байсан уу, эсвэл Япон улсын зүгээс Монгол улстай энэ салбарын хамтын ажиллагаа хэрэгжүүлэхийг хойш тавих шалтгаан байсан уу гэдэг асуудлыг нарийвчлан тодруулуштай гэж үзэж байна.

Монгол Японы соёлын харилцааны хэлэлцээр нь байгуулагдсан цагаас хоёр талын дэмжлэгийг хүлээж, олон салбарт хэрэгжиж эдүгээг хүрсэн билээ. Тухайлбал соёлын хэлэлцээрийн хэрэгжилт боловсрол, шинжлэх ухаан, соёл урлаг, утга зохиол, спорт аялал жуулчлалын салбар, цаашилбал, найрамдлын нийгэмлэг, олон нийтийн байгууллагууд, хувь хүмүүсээр дамжин өргөжин тэлж, хэлбэр агуулга нь улам баяжин, төрөл бүрийн шугамаар хүмүүнлэг солилцоо идэвхжиж хоёр ард түмний найрсаг хамтын ажиллагаа хөгжих, харилцан ойлголцол гүнзгийрэх, чухал суурь нөхцөлийн нэг байсаар улмаар өнгөрсөн зууны 90-ээд онд манай улсад эдийн засаг, нийгмийн өөрчлөлт, гадаад бодлогын цоо шинэ нөхцөл бий болж, Япон улстай харилцах харилцаа шинэ дээд шатанд бүх талаар өргөжин тэлэх түүхэн эргэлтийн цаг үетэй золгосон юм.

Өнөөг хүртэл Соёлын салбарын хамтын ажиллагаа тус хоёр орны харилцаа, хамтын ажиллагааны хөгжил дэвшилтэй уялдан улам өргөжиж, агуулга цар хүрээгээ тэлж гүнзгийрсээр ирлээ. Сүүлийн жилүүдэд “хоёр орны хооронд иргэд, хүүхэд залуучуудын солилцоо, боловсрол, судалгаа шинжилгээний болон сэтгүүл зүйн салбарын хамтын ажиллагаа шинэ түвшинд дэвшиж, ялангуяа Монгол улсын суурь бүрэн дунд боловсролын орчинг сайжруулах, манай улсын хүний нөөцийг хөгжүүлэх чиглэлээр хамтын ажиллагаа өргөжин тэлж байгааг”²⁷-г “Монгол Японы стратегийн түншлэлийн дунд хугацааны хөтөлбөр (2017-2021)”-т дүгнэн тэмдэглэжээ.

Монгол Японы харилцаа 1990 оноос шинэ шатанд дэвшиж, улмаар Иж бүрэн түншлэлийн харилцаа, Стратегийн түншлэлийн харилцаа, 1915 оноос Эдийн засгийн түншлэлийн хамтын ажиллагааны шатанд хүрч хөгжиж байна. Одоо хэрэгжиж буй “Монгол Японы стратегийн түншлэлийн дунд хугацааны хөтөлбөр (2017-2021)” –т хоёр орны харилцааг 3 чиглэлээр голлон хөгжүүлэхээр заасны нэг нь “Соёл, иргэд хоорондын харилцаа, хамтын ажиллагаа” байхаар тусгасан юм. Энэ хөтөлбөрт хоёр улсын засгийн газар хүүхэд залуучуудын харилцааг гүнзгийрүүлэх, хоёр улсын түүх, соёл, соёлын өв

²⁷ Монгол Японы стратегийн түншлэлийн дунд хугацааны хөтөлбөр (2017-2021), <https://www.mofa.go.jp/files/000241983.pdf>

болон улс төр, эдийн засаг, нийгмийн байдлыг хоёр улсын ард түмэнд таниулан сурталчлах, судлаач сэтгүүлчдийг харилцан солилцох, боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын салбар дахь хүний нөөцийн солилцоог хөгжүүлэх, шинжлэх ухаан, техник технологи, соёл урлагийн салбарын хамтын ажиллагааг дэмжих бодлого баримтлах²⁸ - аар заасан билээ.

Хоёр орны харилцаа өндөр дээд шатанд дэвшиж, Эдийн засгийн түншлэлийн харилцааны шатанд хүрээд буй өнөөгийн нөхцөлд ч хоёр ард түмний харилцан ойлголцол, бие биеийг танин мэдэх явдлыг гүнзгийрүүлж, харилцан итгэлцлийг улам дээшлүүлэх зорилт тавигдаж байгаа, цаашид энэ зорилт байсаар байх болно. Тийм ч учраас хоёр талын харилцаанд анхаарч анзаарч байвал зохих асуудал, өөрөөр хэлбэл энд өгүүлж буй бие биеийг танин мэдэх явдлыг гүнзгийрүүлэх, харилцан ойлголцлыг нэмэгдүүлэхэд соёлын харилцааны учир холбогдол оршино гэж бодож байна.

Эцэст нь Япон улстай Соёлын харилцааны Хэлэлцээр байгуулсан нь, хоёр ард түмний хооронд харилцан ойлголцол гүнзгийрэх, найрсаг хамтын ажиллагаа хөгжих үндсийг тавьж, улмаар Монгол Японы харилцаа өнөөг хүртэл өргөжин тэлэх чухал суурь нөхцөлийн нэг байсаар ирсэнд түүний түүхэн ач холбогдол оршино. Цаашид ч энэ учир холбогдол буурахгүй хэмээн үзэж байна.

Agreement between Mongolia and Japan for cultural relation, its historical significance

B.Serjav.

Leading researcher, PhD, Institute of International Affairs, MAS, Mongolia,

E-mail: serjavb@mas.ac.mn

Abstract. In this article, we aimed to discuss history of establishing an agreement on cultural cooperation between Mongolia and Japan, some factors affected on it, commencement and progress of cooperation, and implementation outcomes. Within framework of the agreement, the relationship developed with Japan have been high importance to the deepening of mutual-understanding and developing of friendship at all sectors, and moreover, we assume that it has been one of the important basis to the expansion of Mongolian–Japanese relationships up to date, and would still continue to inspire in further.

Keyword: Mongolian-Japanese relations, cultural cooperation agreement, creation and development of public mutual-understanding and trust.

²⁸ Мөн тэнд

Ашигласан материал:

1. Монгол Улсын Гадаад харилцааны төв архив, 119-1-1337
2. Олон Улсын Монголч эрдэмтдийн их хурлуудын материал
3. Монгол Японы стратегийн түншлэлийн дунд хугацааны хөтөлбөр (2017-2021), <https://www.mofa.go.jp/files/000241983.pdf>
4. Ц.Батбаяр. Монгол ба Япон XX зуунд, Бемби сан хэвлэлийн газар, УБ., 2012
5. С.Дамбадаржаа. Соёлын харилцааны 25 жил “Ниппон ньюс” сонин, 1999 оны 8, 9-р сар, № 6,7 /18,19/
6. Монгол Японы харилцаа Эрт, эдүгээ, Интерпресс хэвлэлийн газар, УБ., 2001
7. Баба Кимихико. Дайны дараах япончуудын Монголын тухай дүрслэл –Геополитикийн сонирхлоос уран зохиолын дүрслэл рүү-, “Монгол Японы харилцаа: өнгөрсөн ба эдүгээ (XX зуун)” эмхэтгэл, Бэмби сан хэвлэлийн компани, УБ., 2011, 158-р тал
8. 『モンゴル研究』 /Монгол судлал/” сэтгүүл, № 11, 1980, 1-10-р тал
9. Б.Сэржав. Монгол Японы харилцаа: XX зууны сүүлийн хагаст, Өргөө хэвлэлийн газар, УБ., 2003
10. Л.Дашпүрэв. Япон улсын эдийн засгийн дипломат үйл ажиллагаа ба Монгол Улс /1970-80-аад он/ диссертаци зохиол, УБ., 2014

АЗИ, НОМХОН ДАЛАЙН БҮС НУТГИЙН ГЕОПОЛИТИКИЙН ОНЦЛОГ

Б.Цэнгэлхам, ОУХХ-ийн ЭША, доктор (Ph.D)

XXI зуун гарсаар дэлхий дахинд даяаршил улам бүр тэлж, шинжлэх ухаан, мэдээллийн технологи үсрэнгүй хөгжин, улс төр, эдийн засгийн интеграци өргөжиж, улс хоорондын харилцан хамаарал гүнзгийрч байна. Олон улсын харилцаа өнгөрсөн зууны сүүлийн хагасын “хүйтэн дайн”-ы хоёр туйлт үеийнхээс олон туйлт харилцааны шинэ үед шилжин эрс өөрчлөгдлөө. Хөгжил, хамтын ажиллагааны шинэ томоохон төвүүд тодорч, тэдгээрийн хүрээн дэх харилцаа, хамтын ажиллагааны шинэ механизм бий болж, түүний олон улсын харилцааны ерөнхий үйл явцад үзүүлэх нөлөө өсөх болов.

Өнөө үед бүс нутгийн улс гүрнүүд хооронд олон талт яриа хэлцэл өрнөж, Европын Холбоо, АПЕК (APEC), АСЕМ (ASEM), АСЕАН (ASEAN), Их 20 (G20), БРИКС (BRICS) зэрэг засгийн газар хоорондын хамтын ажиллагааны олон талт механизмууд идэвхитэй ажиллаж байна.

Монгол Улсын тухайд, 1994 оны Гадаад бодлогын үзэл баримтлалд “*Монгол Улсын гадаад бодлогын гурав дахь чиглэл бол Азийн бүс нутагт байр сууриа бататгаж, эндхийн улс төр, эдийн засгийн интеграцид оновчтой оролцох явдал мөн... Ази, Номхон далайн эдийн засгийн хамтын ажиллагааны байгууллага (АПЕК)-д элсэн орохыг зорино. Бүс нутгийн интеграцид орох нөхцлийг юуны өмнө түүнд хамаарч буй улс орнуудтай хоёр талын харилцааг өргөтгөн хөгжүүлэх замаар бүрдүүлнэ*”²⁹ гэж зааж өгсөн байдаг. Гэвч гадаад бодлогын энэхүү томоохон зорилт амжилттай хэрэгжиж чадалгүй өнөөг хүрэв. Харин цаашид Монгол Улс энэхүү байгууллагад гишүүнээр элсэх асуудалдаа *хоёр талын болон олон талт хэлбэрээр* АПЕК-д чухал байр суурь эзэлдэг АСЕАН-ны гишүүн орнуудтай харилцаа, хамтын ажиллагаагаа өргөжүүлэх замаар дам таатай орчинг бий болгох бүрэн боломжтой гэдгийг энэхүү судалгаанд үндэслэн тайлбарлах боломж бүрдэж байна.

Ази, Номхон далайн бүс нутгийн онцлог: Сүүлийн жилүүдэд Ази, Номхон далайн бүс нутгийн улс орнуудын хамтын ажиллагаа түргэн хурдацтай хөгжиж, дэлхийн улс төрийн бодлого, үйл явцад тэдгээрийн үзүүлэх жин нөлөө мэдэгдэхүйц өсөн нэмэгдэх болжээ. Харилцаа, хамтын ажиллагааны механизм ч өргөжин тэлж, шинэ агуулга, хэлбэртэй болж байна. Үүний тодорхой илрэл нь Ази, Номхон далайн бүс

²⁹ *Монгол Улсын гадаад бодлогын хөх ном*, Улаанбаатар, 2006, 101-р тал.

нутагт төдийгүй дэлхий дахины олон улсын харилцааны механизмд хүчтэй нөлөөлөх болсон олон улсын улс төр, эдийн засгийн харилцааны томоохон институт болох АСЕАН, АПЕК юм.

АСЕАН, АПЕК бол дэлхийн улс төрийн бодлого, үйл явцын хүрээн дэх хамтын ажиллагааны том төв, бүс нутгийн харилцааны гол суурь тулгуур мөн.

1. Ази, Номхон далайн бүс нутгийн судалгаа

Ази, Номхон далайн бүс нутаг судалгааны объект болох нь, түүний онцлог:

Ази, Номхон далайн бүс нутаг гэдэг ухагдахууныг улс төр, олон улсын харилцаа, газар зүйн шинжлэх ухааны онол, аргазүйн талаас нь судалсан болно. Тухайлбал:

1. Ази, Номхон далайн бүс нутгийг олон улсын харилцааны онол, аргазүйн дагуу олон улсын эрх зүйн нутаг дэвсгэр гэж үзэв.
2. Ази, Номхон далайн бүс нутгийг физик газарзүйн шинжлэх ухааны арга зүйн дагуу ангилбал:
 - а. Судалгааны явцад Ази, Номхон далайн бүс нутаг бол олон улсын эрх зүйн нутаг дэвсгэр мөн, иймээс Монгол Улсын олон талт хамтын ажиллагааны бодит орон зай болно гэсэн дүгнэлтэнд хүрлээ;
 - б. Эх газрын тогтолцооны Ази ба Австрали тивийг хамарсан онцлогтой байна.
3. Ази, Номхон далайн бүс нутгийг нийгэм, эдийн засгийн газарзүйн шинжлэх ухааны онол, аргазүйн дагуу ангилбал:
 - а. Соёл иргэншлээр нь олон соёл иргэншлийн нийлбэр, гэхдээ суурин ба нүүдлийн (илүү сайн хадгалагдсан) иргэншлийн, харин хоорондоо төстэй;
 - б. Хүн амын хүчин зүйлээр нь дэлхийн хамгийн олон хүн оршин амьдардаг;
 - в. Үндэстний тархалтаар нь олон үндэстний;
 - г. Шашин шүтлэгээр нь дэлхийн бүх шашин дэлгэрсэн, харин харьцааны хувьд ойролцоо;
 - д. Төрийн тогтолцооны хэлбэрээр нь ардчилсан, цөөнх нь социалист хэв маягтай бүгд найрамдах улсууд;

е. Эдийн засаг, түүний зохицуулалтаар нь зах зээлийн, цөөнх нь төвлөрсөн зохицуулалттай;

ё. Хил хязгаарын хувьд нь эх газрын хил улсуудын хилээр, усан хил Номхон далайн эргийн хилээр тогтоогдсон онцлогуудтай байна. Үүнд зүүн, зүүн өмнөд, Азийн орнууд, АНУ, Канад, Чили, Перу улсууд, Ази, Австрали болон Номхон далайн бүх арлууд тус тус хамрагддаг.

Одоогоор Ази, Номхон далайн бүс нутаг гэдэг ухагдахууныг доктор (Ph.D) К.Дэмбэрэл³⁰ төв Азийн бүс нутгийг физик газарзүйн талаас нь судалсанаас өөр судалгаа алга байна.

Онолын хувьд Ази, Номхон далайн бүс нутаг бол энэ нутгийн шинэ зах зээлийг эзлэх, улмаар олон улсын тавцанд нөлөөгөө тогтоох (хүчний төвийг тодорхойлогч субъект болох), нөгөө хэсэг нь хөгжингүй орнуудаас өөрийгөө хамгаалах гэсэн хоёр өөр ашиг сонирхлуудын нэгдэл бүхий эдийн засаг-улс төрийн бүлэглэл мөн. Энэ бүс нутаг олон улсын эрх зүйн нутаг дэвсгэр учир Ази, Номхон далайн бүс нутгийн бүсчилсэн хөгжил (*бүс нутгийн интеграци-Б.Ц*) (бүс нутаг судлаач Б.Батжаргал бүс нутгийн бүсшил хэмээн нэрлэсэн) бол даяарчлагдах үйл явцын (*Ази, Номхон далайн нутаг дэвсгэр дэх-Б.Ц*) үргэлжлэл гэж үзэж байна. Өөрөөр хэлбэл, бүс нутгийн бүсчилсэн хөгжил нь даяарчлалын нэг хэсэг гэж үздэг онолын урсгалын (Regionalism=Globalization буюу R=G томъёололтой) төлөөлөл мөн болно (онолын өөр урсгал нь R>G томъёололтой байдаг) гэж тус тус үзсэн байна.

Дээрх судалгаанаас үзэхэд АСЕАН ба АПЕК нь орон зайн хувьд Ази, Номхон далайн бүсийн эрх зүйн нутаг дэвсгэрийн бүрэлдэхүүн болно.

Геополитикийн болон институцийн онолын үүднээс авч үзвэл Монгол Улс өргөн уудам нутаг, байгалийн сэргээгдэх ба сэргээгдэхгүй баялаг, цөөн хүн ам, Орос, Хятадын дунд оршдог орны хувьд гуравдагч хөршийн хамтын ажиллагаа нэн чухал байна.

Онол, аргагүйн хувьд Ази, Номхон далайн бүс нутаг Монгол Улсын олон улсын харилцаа, улс төрийн бодлогын чухал зангилаа төв, бүс нутаг болж байна. Ийм учраас АПЕК нь Монгол Улсын олон талт хамтын ажиллагааны газар зүйн гадаад орчин бөгөөд улс төр, гадаад харилцаа, эдийн засгийн ашиг сонирхлын бодит орон зай мөн гэсэн дүгнэлтэнд хүрлээ.

³⁰ Дэмбэрэл.К., *Төв Азийн геополитик Монгол Улс*, Улаанбаатар, 2005, 16-р тал.

Ази, Номхон далайн бүс нутгийн нутаг дэвсгэр: Ази, Номхон далайн бүс нутгийн нутаг дэвсгэр нь олон улсын эрх зүйн нутаг дэвсгэр, мөн Зүүн, Зүүн өмнөд, өмнөд Азийн орнууд болон Номхон далайн арлын орнуудыг, худалдаа, эдийн засгийн хамтын ажиллагаагаар нь Канад, Чили, Мексик, Перу, АНУ, сэдвээс нь шалтгаалж Ази, Австрали болон Номхон далайн бүх арлуудыг хамруулан авч үзэв. Энэ нутагт өргөн утгаар нь хуурай, усан гадаргуу, гүний ба агаарын орон зай, түүнчлэн дэлхийг хүрээлэн буй сансрын орон зай, сар, нарны аймгийн эрхэс гариг болон түүний биетүүдийг хамрууллаа.

Ази, Номхон далайн бүс нутгийн геоэдийн засаг ба эдийн засгийн интеграци:

Бүс нутгийн эдийн засагт гарсан үндсэн өөрчлөлтүүд дор дурдсан зарим онцлогтой. 1967 онд энэ бүс нутагт АСЕАН байгуулагдсан. Тэр үеэс 1980 он хүртэл бүс нутгийн эдийн засгийн харилцаа үндсэндээ барааны худалдаагаар тодорхойлогдож байв. Олон улсын харилцаа өнгөрсөн зууны сүүлийн хагасын хоёр туйлт үеийнхээс эрс өөрчлөгдлөө.

1980-аад онд дэлхийн даяаршлын үйл явц өмнөх үеэс илүү өргөн хүрээтэй, нарийн төвөгтэй хөгжлийн үе шатанд гарч, олон улсын харилцаанд чухал хандлага³¹ бий болсон. Эдгээрийн үр дүнд эдийн засгийн харилцаа 1980-аад оноос хойш үйлчилгээ, хөрөнгө оруулалт, оюуны өмч, хөдөлмөр³², бараа, үйлчилгээ, зээл, технологи, ажиллах хүчин зэрэг чиглэлээр өргөжив.

Дэлхийн худалдааны байгууллагаас гадна бүс нутгийн хэмжээний байгууллагууд ч бий болж, түүнд оролцох улс орны тоо нэмэгдэж, зарим улс бүс нутгийн хэд хэдэн байгууллагын гишүүн болж эхлэв.

Бүс нутагт тулгараад байсан томоохон сорилтын нэг нь эдийн засгийн хямралын үеэс өмнөх эдийн засгийн хөгжлийн түвшиндээ хүрэх явдал байлаа. Эдийн засгийн өсөлт гадны хүчин зүйлсийн ачаар дээшлэх боломжтой ч тэр нь урт хугацаанд тогтвортой хадгалагдах боломжгүй байв. 1997 оны Азийн санхүүгийн хямрал нь Азийн орнуудын хувьд өөрийн хүчинд тулгуурлан урт хугацаанд хөгжлийг хангах, бүс нутгийн хэмжээнд

³¹ *An ninh kinh tế ASEAN và vai trò của Nhật Bản* (АСЕАН-ны эдийн засгийн аюулгүй байдал ба Японы үүрэг роль), Hà Nội, 2001, tr.10.

³² *Đổi sách của các nước Đông Á trước việc hình thành các khu vực mậu dịch tự do từ cuối những năm 1990* (1990 оноос чөлөөтэй худалдааны бүс нутаг бий болохоос Зүүн Азийн орнуудын сэргийлэх аргууд), Hà Nội, 2006, tr.361, 362.

өргөн цар хүрээтэй хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх шаардлагатай, тэр нь оролцогч талуудад бүгдэд нь ашигтай³³ болохыг харуулсан.

XXI зуун гарсаар дэлхий дахинд даяаршил улам бүр тэлж, улмаар тус бүс нутаг, түүний улс үндэстнүүдийг бүхэлд нь хамраад байна. Үүнийг дагаад энэ бүс нутгийн эдийн засгийн интеграци гүнзгийрч, тэр нь Ази, Номхон далайн бүс нутгийн олон талт хамтын ажиллагааны хөгжлийн үндсэн хандлагыг тодорхойлох боллоо.

АСЕАН, АПЕК-ийн гишүүд, эдийн засгийн интеграцийн үйл явцаас Ази, Номхон далайн эдийн засгийн хөгжил шууд хамаарна. Үүний үр дүнд өнөөгийн байдлаар Ази, Номхон далайн эдийн засаг дэлхийн хүн амын 40 хувийг хамарч, ДНБ-ий 55 хувийг үйлдвэрлэж, дэлхийн худалдааны 44 хувийг гүйцэтгэж байна.

2. Бүс нутгийн аюулгүй байдал

Бүс нутгийн аюулгүй байдлын тулгамдсан асуудал: Тус бүс нутагт нийтийн энх тайвныг зөрчихгүй байх, бүсийн улс үндэстний аюулгүй байдалд занал учруулахгүй байх нөхцөл бүрдсэн, бүс нутагт үүсээд байгаа зөрчил, маргаан, түүнийг зохицуулах, шинэ голомтууд гарч болзошгүй байдлыг харгалзан судалсан болно.

Солонгосын хойгийн асуудал, БНАСАУ-ын цөмийн зэвсгээр заналхийлэх явдлыг арилгах, Вьетнам-Хятадын газар нутгийн маргааныг шийдвэрлэх зэрэг нь тухайн бүс нутагт аюулгүй байдлын тулгамдсан асуудал болоод байна.

Вьетнам-Хятадын маргаан Ази, Номхон далайн бүс нутгийн геополитикийн тулгамдсан асуудал мөн. Маргааны үр дагавар бүсээс хальж, дэлхийн тогтвортой байдлыг хамгаалах хурцадмал асуудал болон хувирсан.

Ази, Номхон далайн бүс нутагт (*зураг 1*) санал зөрөлдөөн, маргаан, давхацсан ашиг сонирхол их байна. Бүс нутагт дангаар ноёрхох санаархал байх боломжгүй юм.

Зураг 1: Өмнөд Хятадын тэнгисийн “U” хэлбэрт бүс

³³ Санжмятав. Б., *Дэлхийн эдийн засаг*, Улаанбаатар, 2014, 169-р тал.

Вьетнам-Хятадын газар нутгийн маргаан³⁴-ыг сонгон авч судалсан нь *нэгдүгээрт*, Хятад одоогоор газар нутгийн асуудлаар 11 оронтой, мөн хилийн асуудлаар олон орнуудтай маргаантай³⁵, *хоёрдугаарт*, энд сонгон авч судалсан газар нутгийн маргаан нь бүс нутаг дахь газар нутгийн маргааны сонгомол жишээ, өөрөөр хэлбэл бүрэн төлөөлөх боломжтой, *гумгаарт*, БНСВУ бол манай судалгааны үндсэн объект юм. Иймд манай хоёр орон бүс нутагт аюулгүй байдлын нэгдмэл орон зайг тогтооход үйл ажиллагаагаа эрчимжүүлэх, тус тусын хувь нэмрийг оруулах арга замыг судлахад илүүтэй анхаарлаа.

Өмнөд Хятадын тэнгисийн маргаан (*хүснэгт 1-д үзүүлэв*) нь 1974 онд Парасель, 1988 онд Спратлийн бүлэг арлын тулаанаас хойш гарч эхэлсэн гэж үздэг ч үнэндээ саяханаас хурцадмал байдалд ороод байгаа энэхүү маргаан бодит байдал дээр ХХ зууны эхний жилүүдэд анх гарсан байдаг.

Хүснэгт 1: Маргаантай газрын нэрс

<i>Олон улсын нэршил</i>	<i>Вьетнам нэршил</i>	<i>Хятад нэршил</i>
South China Sea (Өмнөд Хятадын тэнгис)	Biển Đông (Зүүн тэнгис)	Nanhai (Өмнөд тэнгис)

³⁴ Цэнгэлхам.Б., “Вьетнам-Хятадын газар нутгийн маргаан”, *Пакс Монголика сэтгүүл*, 2015, №1, 110-127-р тал.

³⁵ *Монгол Улс БНХАУ-тай 4673 км газраар хиллэдэг, хилийн маргаангүй, стратегийн түншлэлийн харилцаатай.*

Paracel Islands (Параселын бүлэг арлууд)	Hoàng Sa (Алтан элсний бүлэг арлууд)	Xisha (Баруун элсний бүлэг арлууд)
Spratly Islands (Спратлийн бүлэг арлууд)	Trường Sa (Урт элсний бүлэг арлууд)	Nansha (Өмнөд элсний бүлэг арлууд)
Woody Island (Ой модны арал)	Đảo Phú Lâm (Ой модны арал)	Yongxing dao (Аз жаргалын арал)
Itu Aba island (Итү Аба арал)	Đảo Ba Bình (Энх тайваны арал)	Taiping dao (Энх тайваны арал)
Nine-dashed line (Есөн зураас шугам)	Đường lưỡì bờ (Үхрийн хэлэн шугам)	Nanghai Jiudianxian (Өмнөд тэнгисийн есөн зураас шугам)

Хэдийгээр маргаантай арлууд байнгын оршин суугчгүй, жижиг ч гэлээ эзэмшиж байгаа улсууд нь цэргийн хүч байрлуулах замаар бүс нутгийн далайн тээврийн гол замуудыг хянах боломжтой ба Ханой "манай эдийн засгийн онцгой бүс" хэмээдэг бол Бээжин "Хятадын нутаг дэвсгэр" гэж үздэг.

Маргааныг эв зүйгээр зохицуулахын тулд бүс нутгийнхан багагүй чармайлт гаргаж, Зүүн тэнгисийн тухай 1992 оны АСЕАН-ны орнуудын тунхаглал, 1997 оны АСЕАН-Хятадын хамтарсан мэдэгдэл, 2005 оны Вьетнам, Хятад, Филиппин гурван улсын газрын тосны компаниудын хайгуул, судалгааны хамтарсан хөтөлбөр гэх мэт хэд хэдэн чухал баримт бичигт гарын үсэг зурсан. Гэвч эдгээрийг хэрэгжүүлэх шатанд Хятадын талын хойрго хандлага, бултаж булзааруулсан байр суурь саад болсоор байна.

Хятад нь Өмнөд Хятадын тэнгис дэх хурцадмал байдлын түвшинг тодорхойлогч гэж хэлж болох талтай. ЗӨА-ийн орнуудтай улс төр, эдийн засгийн харилцаа сайтай, аюулгүй байдлын асуудалд зөөлөн хүчний бодлого баримталдаг байснаа 2007 оноос энэхүү бодлогоосоо илт ухрах болжээ.³⁶

Хятад АСЕАН-тай Өмнөд Хятадын тэнгисийн бүсийн дүрмийг баримтлах талаар тохиролцсон хэдий ч уг амлалтаа биелүүлэх хугацааг ямар нэгэн аргаар сунгахыг байнга хичээсээр ирсэн гэж үзэж болох юм. НҮБ-ын Далайн эрх зүйн конвенцид гарын үсэг зурсан ч үүнийхээ хажуугаар ямагт “энэ конвенц үндэстний газар нутгийн бүрэн эрхийн талаарх маргааныг шийдвэрлэх олон улсын хэлэлцээр биш бөгөөд аливаа маргааныг шийдвэрлэхэд энэ конвенцийг иш татах ёсгүй”³⁷ гэж үзсэн хэвээр байна.

³⁶ Joshua Kurlantzick, “Avoiding a Tempest in the South China Sea”, Expert brief, Council on Foreign Relations, September 2, 2010, www.cfr.org/china/avoiding-tempest-south-china-sea

³⁷ Brice M. Clagett, The opposition claims of Vietnam and China in the underground beach area from the dragon and in the South China Sea, National Political Publishing House, Hanoi, 1996.

Вьетнамчууд Хятадын ард түмнийг болон тэдний улс төрийн чиг хандлагыг дэмжиж, зарим цагт үндэсний хувьсгалынхаа төлөө тэдэнтэй эвсэн тулалдаж ирсэн. Вьетнамын ард түмэн Хятадын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдал, газар нутагт халддаггүй, дотоод асуудалд нь хөндлөнгөөс оролцдоггүй. Үүссэн аливаа асуудлыг ямагт хоёр талын яриа хэлэлцээрийн замаар шийдэхийг хичээдэг.³⁸

Вьетнам-Хятадын харилцаа нь энх тайвнаар зэрэгцэн орших таван зарчимд тулгуурладаг. Өнөөг хүртэл хоёр тал Өмнөд Хятадын тэнгисийн маргааны асуудлаар харилцан нэгнийхээ байр суурийг сайтар ойлголцох зорилгоор 11 удаагийн яриа хэлэлцээрийг зохион байгуулсан хэдий ч тодорхой үр дүнд хүрээгүй байна.

Хоёр талын яриа хэлэлцээ нь маргааныг шийдвэрлэх цорын ганц үр дүнтэй арга гэж үзэж байна. Вьетнам, Хятад хоёр маргаантай асуудлуудаа хэр амжилттай шийдэж чадахаас тэдний ирээдүйн харилцаа тодорхойлогдоно. Хоёр талт хамтын ажиллагааг бүх салбарт хөгжүүлж, эдийн засгийн харилцааг өргөжүүлж байгаа нь хоёр орны харилцааг илүү тогтвортой болгох нэг суурь болж байна. Хоёр талт харилцааны урт хугацааны тогтвортой байдлын төлөвт эерэг нөлөө үзүүлэх нэг хүчин зүйл нь газар нутгийн маргааныг зохицуулахад ахиц гаргах юм. Хоёр орон харилцаагаа өргөжүүлэхэд хохирол учруулахгүйн тулд Өмнөд Хятадын тэнгис дэх маргааныг зөв замаар шийдвэрлэх ёстой.

Үүсээд байгаа асуудалд Вьетнамын тал хүлээцтэй хандаж, дипломат арга барилаар шийдвэрлэхийг, харин Хятадын зүгээс дипломат арга барилаар биш, Вьетнам болон бусад улсуудад цэрэг, эдийн засгийн хүчийг ашиглан дарамт үзүүлэх замаар шийдвэрлэхийг оролдож байгаа нь учир дутагдалтай юм.

Дипломат ажиллагаа нь маргааныг шийдвэрлэх гол арга зам учраас маргаантай улс орнууд өөрсдийн байр суурь, ашиг сонирхолоо ухамсарлан, хэлэлцэн тохиролцож, дарамт шахалтыг арилгах арга зам олж, цаашид ирээдүйд харилцан ашигтай байх тогтвортой байдал руу анхаарлаа хандуулах хэрэгтэй. Энэ нь бүс нутагт амар амгалан байдал бий болоход тустай.

Судалгаанаас үндэслэн дүгнэхэд:

Ази, Номхон далайн (гео) эдийн засаг АСЕАН, АПЕК-ын гишүүдийн эдийн засгийн интеграцлал, бусад орны хамтын ажиллагааны үр дүн юм.

³⁸БНСВУ-ын Гадаад хэргийн яамны албан ёсны цахим хуудас, www.mofa.gov.vn

Ази, Номхон далайн бүс нутаг дэлхийн эдийн засгийн гол төв болоод зогсохгүй эдийн засгийн том интеграци болох АПЕК энэ бүсэд харьяалагддаг нь туйлын ач холбогдолтой бөгөөд далайн болон хуурай газрын тээвэрлэлт, эдийн засгийн интеграцид нэгдэх гэсэн улс орнуудын ашиг сонирхолын давхацлын цэг болохын хувьд олон улсын харилцаанд чухал байр суурь эзэлсээр байна.

Вьетнам-Хятадын маргаан Ази, Номхон далайн бүс нутгийн геополитикийн тулгамдсан асуудал мөн. Дипломат ажиллагаа нь маргааныг шийдвэрлэх гол арга зам учраас маргаантай улс орнууд өөрсдийн байр суурь, ашиг сонирхолоо ухамсарлан, хэлэлцэн тохиролцож, дарамт шахалтыг арилгах арга зам олж, цаашид ирээдүйд харилцан ашигтай байх тогтвортой байдал руу анхаарлаа хандуулах хэрэгтэй. Энэ нь бүс нутагт амар амгалан байдал бий болоход тустай.

Dynamics of Mongolian - Turkish Relations: In the Light of New Foreign Policy Paradigms*

Tserennadmid Chuluunbaatar (MA, Researcher)

Institute of International Affairs, Mongolian Academy of Sciences

Abstract

In the year of 2023, Turkey will celebrate the 100th anniversary of Mustafa Kemal Atatürk's founding of the modern republic. Turkish government has set a national objective to have Turkey in 2023 become one of the 10 largest economies in the world. As we all witness, Turkey, NATO member, has always held an important position in global affairs. Lately, Turkey has become even more prominent on the world stage. After more than a decade, under the rule of Justice and Development Party (AKP), Turkey's trade patterns, diplomatic relations and cultural exports have transformed Turkey from an economically disadvantaged secular state into the 1st large Muslim nation with a middle-class majority.

In the meantime, new term "The Third Neighbor" has been introduced in Mongolian foreign policy concept and it has become one of the most important foreign policy concepts that require theoretical and practical studies.

In "Mongolian Foreign Policy Concept" which was approved by the State Great Khural (Parliament) in 2011 states that «under the framework of the 3rd neighbor policy" - Mongolia shall establish friendly, fruitful, bilateral and multilateral cooperation with highly developed countries of West and East, ... 14.2 of the updated Mongolian Foreign Policy Concept indicates that Mongolia should develop its relationship with USA, Japan, EU, India, the Republic of Korea and Turkey».

In this manner, this paper attempts to assess the newly introduced Third neighbor policy implication on the bilateral relations between the Republic of Turkey and Mongolia, with the emphasis on the recent cooperation in the field of political, socio-economic and humanitarian relations in last 2 decades.

* This paper was first presented at the 9th East Asian Conference of Slavic and Eurasian Studies that took place in Ulaanbaatar, Mongolia during 30 June – 1 July 2018.

Correspondence concerning this article shall be addressed to Ch. Tserennadmid, Department of the Third Neighbor's Policy and Research of the Institute of International Affairs, Mongolian Academy of Sciences.

Email: tserennadmidch@mas.ac.mn

© 2018 Foreign Studies Institute, Chung-Ang University

It also aims to propose the potential ways and priority areas that should be the focus of the bilateral cooperation between the 2 nations in near future.

Keywords: bilateral cooperation, third neighbor policy concept, economic cooperation, strategic partnership.

Introduction

Diplomatic relations between the Republic of Turkey and Mongolia were established on 24 June 1969. The relations between two countries have been intensified in 1990s and gained new momentum with the opening of embassies in Ulaanbaatar and in Ankara respectively in 1996 and 1997. More than one hundred and forty bilateral agreements have been signed between the two governments so far, in order to strengthen the legal basis of the relations. The 50th anniversary of the establishment of diplomatic relations between Turkey and Mongolia will be celebrated in the year of 2019.

It is a well-known fact that Turkey and Mongolia are heirs of multi-ethnic, multi-cultural and multi-religious states like Ottoman Empire and the Great Chingis Empire. Throughout centuries, many Turkic states have been found on this soil. Turkey – Mongolia ancient relations go a way back to many centuries ago, and there is a visible and strong bond between Turkish and Mongolian people despite the geographical distances. The roots of the cooperation between Turkey and Mongolia stem from the historical people-to-people relations between two nations.

Since 2000s, bilateral cooperation between the 2 nations has been intensified both in political, cultural and education sectors. However, the bilateral relations between these two countries have not been stand in a vacuum, there is the national political context which also definitive and demanding beyond the scope of bilateral relations of both countries which shaped the direction of the way the cooperation of both countries evolves.

Turkey itself is an important geopolitical actor in not only regional politics but also world politics, and Turkey – Mongolian relations require a multi-dimensional analysis owing to different perspectives. Not only due to ancient history and special bonds shared by both nations but also due to Turkey's rising position in the region and foreign policy towards Mongolia. Therefore, this paper is structured on two pillars, albeit different priority and weight assigned to each of these pillars. In this context, Turkish foreign policy toward central Asian geography including Mongolia can be considered as a case study in its own rights as well.

Methodological framework. Analysis on Turkey-Mongolian relations could be defined in several contexts, be it realistic or constructivist, depending on the time – period and research questions. Therefore, author decided to adopt a pragmatic approach and build on multi-sectoral analysis on bilateral relations of the two countries and the interaction of these relations with national and regional

political context and the subsequent shifting to new foreign policy paradigms of two countries over the time.

This paper has following four parts. At first, brief and general information on the basis of the bilateral relations of the two nations is introduced. Secondly, the general description of the main and underlying changes in the foreign policy concepts of Mongolia since 2011 that is more relevant to the bilateral cooperation of the two countries will be analyzed. In other words, a brief analysis on recent and present development of bilateral cooperation between Mongolian and the Republic of Turkey, one of our third neighbors within the framework of Mongolia's foreign policy concept, will be explained in this section.

On the other hand, in this paper, it has been aimed to analyze main changes of Turkish foreign policy towards Mongolia since 2000s, based on the examples of social and economic development assistances and substantial contribution to the country's development through the TICA – Turkish International Cooperation Agency, since mid-1990s.

At last, this paper attempts to assess the foreseen possibilities and opportunities to elevate the current level of cooperation to the next level, preferably “strategic partnership level” with specific emphasis on more efficient and practical collaboration in the field of sciences, economic and trade sectors.

Political ties between the two countries

After the dissolution of the Soviet Union, Ankara has aimed to develop close relationships with newly established Central Asian republics, and Mongolia was no exception in this process. Not long after the establishment of embassies in Ulaanbaatar and Ankara, the intensive high – level visits between Turkey and the newly developed Central Asian republics including Mongolia has been realized, it should be noted that the set of historical attractions in Central Mongolia encouraged Turkish leaders and citizens to visit the country. Over the last twenty five years, nearly 20 high-level visits at presidential level, more than 20 high level visits by the President, Prime Minister, Parliament speaker and government minister - level.

These frequent and high-level visits have established the legal basis for initiating and strengthening bilateral relations between the two countries in many other fields. In particular, an active and fruitful cooperation between parliaments, government agencies, state and professional organizations have been intensified in last 10 years, number of cooperation protocols have been established between government agencies, professional organizations such as prosecution, police department, defense ministry, emergency management authorities and national statistical and standardization organizations.

The year of 2018 has become a unique time for bilateral relations of the two nations and witnesses number of high level visits between the two countries involving assurances of sustaining bilateral cooperation has been carried out within the few months.

It is a known fact that the education sector has been one of the most active sectors of bilateral cooperation between the two countries since early 1990s. By the end of 2017, in total, more than 1000 students have completed their undergraduate and post graduate level studies in Turkish public and private universities. In the meantime, more than 1200 high school students studying in five schools, in particular three schools in central Mongolia, two schools in Western Mongolia, which were established and co - financed by Turkish Mongolian joint investment back in mid – 1990s. Graduates of these high schools as well as public and private universities in Turkey, has become one of the most intellectual, well-trained in the field of information technology, engineering, medicine, architecture, marketing, journalism, international relations and many other social and natural sciences. This dynamic human resources are being highly - acknowledged by general public of Mongolia based on the result of their significant contributions to Mongolia`s development in their respective fields. This success shall be well regarded as one of the tangible and sustainable result from Turkish investment made in education sector of Mongolia.

Bilateral Economic Relations. Prosperous economic relations shall serve as the main tools to sustainably maintain the bilateral cooperation between any countries and actors. However, despite the strong and strengthened political and humanitarian relations between Mongolia and the Republic of Turkey over past two - three decades, economic and trade relations between the two has been less developed than expected. Trade volume between the two countries has only reached at 48.5 million USD (*See table 1*) which was the highest in 2013 and since then it shows constant decrease or ups and downs in pattern of total trade volume. It is often said that Mongolia's geographical distance from Turkey, lack of direct flights and difficult market and investment conditions are the main restricting factors hindering the development of economic and trade relations between the two nations. Several attempts and initiatives are being implemented as part of the close relationship between business organizations, i.e. Mongolian National Chamber of Commerce and Industry, The Foreign Economic Relations Board of Turkey (DEIK) in order to overcome above mentioned barriers and widen their economic and business cooperation.

Table 1. Bilateral Trade Relationsⁱⁱ (million USD)

YEAR	EXPORT	IMPORT	VOLUME
2011	43,4	3,0	46,4
2012	35,8	0,1	35,8
2013	48,2	0,4	48,6
2014	35,4	0,1	35,5
2015	23,3	0,5	23,8
2016	24,1	5,1	29,2
2017	24,4	1,8	26,2

2018 (Sep)	23,1	1,7	24,8
------------	------	-----	------

The most common export products exported from Turkey to Mongolia are electronic heater, radiator, generator, exclusive metal jewelries. It is followed by beverages and chocolate products exports.

Table 2. Top export and import commodities

Top exported commodity - from Turkey to Mongolia (USD)				
GTİP	PRODUCT NAME	2014	2015	2016
8516	Electronic heater and water boiler, hair care products dryers	4,1	3,1	3,3
7322	Iron and steel electronic heater, radiator, motorized air conditioner	3,8	2,7	2,5
7113	Jewelry production devices, expensive metals coversa metallerden	0,6	0,7	2,1
8437	Seeds, dry cleaning materials , tools and equipment	2,4	0,3	1,6
1704	Sweet products with no cacao including white chocolate	2,5	1,7	1,6
Top imported products from Mongolia to Turkey (USD)				
GTİP	PRODUCT NAME	2014	2015	2016
7321	Iron and steel stove and kitchen utilities Coals for barbeque	-	-	3,55
8908	Sökülecek gemiler, suda yüzen sökülecek diğer araçlar	-	-	0,79
7106	Silver (gold and platinum silver not processed or manufactured in a powder shape)	-	0,08	0,64
4106	Other livestock crust (semi-dried) post and leather	-	0,24	0,1
6110	Knitted sweater, vest, coat and cardigan	0,1	-	0,02

The Turkish International Cooperation and Development Agency's (TICA) is one of the major development agencies actively operating in Mongolia for the development of various socio-economic sectors since 1994. During its first couple of years, agency's main priority areas and focus of the major investments were in the history and cultural sectors, for instance, the Orkhun Monuments in Kharkhorin city, 400 kilometers from Ulaanbaatar, have been taken under preservation by TICA through the construction of a museum.

Over the years, TICA's operation and investment capacity has been extended and starting from mid – 2000s, technical and financial supports and investment of TICA organizations has gained momentum and started to conduct various development projects in the fields of education, health, culture and technical cooperation. Only in last three years, TICA has financed nearly 80 different projects and there are ongoing projects in local provinces ie. Arkhangai, Bulgan, Govi-Altai, Selenge, Darkhan-Uul and

Tuv provinces. Cooperating with Ministry of Food, Agriculture and Light industries to implement projects for increasing the effectiveness of Mongolian husbandry, growing fodder, promoting meat exports and developing farm industry in local areas.

The total value of Official Development Assistance made by Turkey to Mongolia reached 88 million USD so farⁱⁱⁱ. This is a clear indication of the country`s strategic and policy goals to enhance its bilateral ties with Mongolia.

However, it is still needed to deepen cooperation in fields of budget, finance, agriculture, light industry, emergency, construction and urban development, road, transportation, energy, mining, free zone, foreign citizens' migration and tourism and strengthen trust and cooperation between private sectors, businesses and investors.

During 2018 high-level visit by the Turkish Prime Minister, two PMs discussed the possibility of establishing a free trade agreement between Turkey and Mongolia, while striving to boost trade from its current volume of 31 million USD to 300 million USD in the near future. At the conclusion of his state visit, the two sides agreed to conduct a joint study into creating a free trade agreement.

As of 2016, there are several large companies with Turkish investment operating in Mongolia. Majority of these companies have invested and operating in restaurants, agricultural production sector, construction and transportation sector. As we can see from the numbers (Table 3), total amount of the investment is increased since 2015 and reached up to nearly 200 million USD.

Table 3. Turkish Direct Investment to Mongolia

YEARS	INVESTMENT
1990-2010	3,4 million USD
2010-2014	8 million USD
2014	170 million USD
2015 ^{iv}	192,6 million USD
2016 ^v	2,3 million USD
2017	0.9 million USD

NEW PARADIGSM IN FOREIGN POLICY CONCEPTS OF THE TWO COUNTRIES

Located in one of the important intersections of different foreign policy dynamics, this extraordinary process also shapes Turkey's basic foreign policy issues. In light of the many opportunities created by globalization, we were in fact hoping for the emergence of a new environment conducive to lasting

peace. The Afro-Eurasian geography where Turkey is situated at the epicenter is an area where such opportunities and risks interact in the most intensive way.

On the other hand, Turkey has added a relatively new aspect to its foreign policy in recent years which indeed complements its global vision via helping developing countries in resolving their domestic as well as bilateral problems through facilitation and reconciliation. While doing so Turkey prioritizes opportunities and initiatives improving cooperation and friendships between states based on a win-win principle^{vi}.

From early 1990s, Mongolia has pursued open, independent and multi-pillar foreign policy which has enabled Mongolia to establish relationships with many new partners both in western and eastern regions of the world.

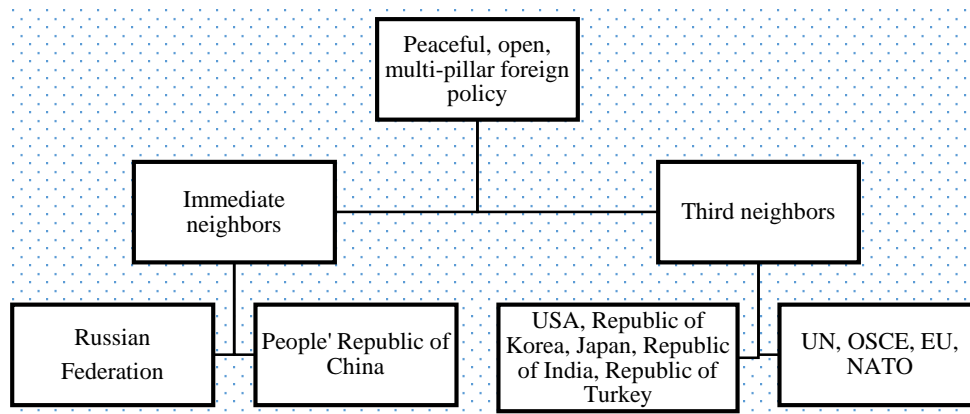
While Russia and China are the giant neighbors that Mongolia shared borders with, the idea of a third neighbor refers to countries other than Russia and China that Mongolia has built relationships with. The term 'third neighbor' was first mentioned by U.S. Secretary of State James Baker during a meeting with Mongolian leaders during his visit in August 1990. "[Baker] said that referring to the U.S. as a third neighbor and that was a rhetorical gesture to support Mongolia's first move toward democracy. The concept of third neighbors was re-adopted by Mongolian policymakers and eventually became formalized in its foreign policy and legislation.

Balancing its relations with Russia and China on one hand with relations other major countries is not an easy task for Mongolia, but it is a familiar concept. In early 1900s, in particular in 1913, the newly established Mongolian government has made significant efforts to establish diplomatic relations with many European countries by sending diplomatic notes to diplomatic missions located in Beijing, China^{vii}. In the mid-1920s, the new Mongolian government sent dozens of students to study in Germany that reflected the age old sentiment of Mongolia, to look beyond our two neighbors.

Accordingly, new term "The Third Neighbor" has been introduced in Mongolian foreign policy concept. In "Mongolian Foreign Policy Concept" which was approved by the State Great Khural (Parliament) in 2011^{viii} states that «under the framework of the 3rd neighbor policy"- Mongolia shall establish friendly and fruitful, bilateral and multilateral cooperation with highly developed countries of West and East, in the field of politics, economy, culture and humanity», in particular, Article 14.2 of the updated Mongolian Foreign Policy Concept says that Mongolia should develop its relationship with USA, Japan, EU, India, the Republic of Korea and Turkey».

Moreover, this new policy has been supported by the National Security Concept of Mongolia, in particular provision 3.1.1.5; it clearly stated that "Pursuant to a "Third Neighbor" strategy, bilateral and multilateral cooperation with developed democracies in political, economic cultural and humanitarian affairs shall be undertaken"^{ix}

Figure 1. Mongolia's Foreign Policy Concept (Updated in 2011)

The fact that Mongolia places Turkey alongside with the USA, EU, Japan, South Korea and India as its “third neighbor countries” in its “Foreign Policy Concept” adopted in 2011 is seen as a tangible indicator of the importance attached to Turkey by Mongolia.

Current state of the ongoing cooperation projects and its future perspectives. One of the most demanded cooperation between Mongolia and Turkey, in particularly is the cooperation in the energy sector, which was intensified in the first quarter of 2015.

Two Turkish companies are already operating in Mongolia’s energy sector. ZTM LLC has completed a feasibility study for a hydroelectric power plant on TavaltainKhavtsal (Tavaltai Canyon) in Nogoonuursoum (Bayan-Ulgii province, western Mongolia). The company will provide the capital to build an 88.7-megawatt (MW) power plant. ZTM is also interested in taking on a second project for a Khovd River hydroelectric power plant on a concession agreement basis^x.

In 2015, in Altanbulag Free Trade Zone on Mongolia’s border with Russia, a “Made in Turkey” Center has been opened. In Turkey, there are 19 free trade zones actively operating and one of the most active ones are at Ege region and that annual sales at those free trade zones reached USD 3.5 billion, as Turkey improve business environment for investors and other business and the “Made in Turkey” center is the clear indication of Turkey’s interest to collaborate with Mongolian in this direction and share its experiences.

In order to accelerate the effectiveness of this initiative as well as to reach the goals set for the trade volume between the two nations, a free trade agreement needs to be signed. "The Turkish and Mongolian Economy Ministries have already started programs of service sharing and exchange of personnel, and following this, it has been aimed to finally sign a free trade agreement. However, as a preparation for commencement of this complex process, both parties shall follow well-developed plans and procedures and to undertake number of capacity building trainings that are required by both sides. As a start, the Ministry of Economy of the Republic of Turkey has implemented two-day training workshop at the Ministry of Foreign Affairs of Mongolia, for those Mongolian officials actively involved in the development of free trade agreement during April 26-28, 2018. However, this process shall be well planned in advance and shall be based on comprehensive feasibility studies which shall be conducted by not only by group of trade experts and economists but also academic scholars majored in bilateral political relations, diplomacy and international law. In this process, participation of the

research institutes, local think tank organizations should be involved in order to provide more reliable and up to date information that is required for the development of Free Trade Agreement.

Future Perspectives. During the recent high level visits paid by the heads of both nations, it has been emphasized that Mongolia and Turkey, which will celebrate their 50th year of relations in 2019, shall seek to reach a strategic level in ties and increase cooperation between their parliaments.

"In 2006, during the official visit by the Prime Minister of Mongolia to Turkey, an agreement of cooperation between the governments with then Prime Minister Recep Tayyip Erdoğan has been signed. Additionally, the two sides reached an agreement to increase the trade volume in a meeting during Erdoğan's visit to Mongolia in 2013. Unfortunately no major achievements and tangible outputs are seen or been noted as a results of these cooperation agreements except for slight increase in trade volume, it is only limited to certain activities mainly focused on bilateral political cooperation, rather than focusing on promoting economic relations in more practical manner.

Socio-economic and political challenges that has took place in both countries may have negative impact on the bilateral cooperation that has been established in a strong historical ties, however it will not be able severely damage the strong ties between the two countries that has been established centuries ago. Commenting on the failed July 15, 2016 coup attempt in Turkey, the Mongolian government has always stood with Turkey in its fight against terrorism.

Touching on the economic ties between the countries, loans in two sectors through its Turk Eximbank will play an important role, in order to further economic relations. A loan of 120 million USD is being planned to be provided for the construction of a local airport in the tourist complex of the Orkhon Valley. Again in order to accelerate this whole process and follow-up on the actual implementation of these cooperation proposals, a constant attention, persistent effort and ownership of both countries will be needed.

In addition, there have been talks to invest in a Turkish-Mongolian joint company that specializes in construction and leather and hide processing. The loans will be provided through three different Mongolian banks.

Mongolia pays attention on developing comprehensive partnership and cooperation with Turkey and aims at broadening cooperation in all spheres and in recent high level visits both parties have agreed to deepen cooperation in fields of budget, finance, agriculture, light industry, emergency, construction and urban development, road, transportation, energy, mining, free zone, foreign citizens' migration and tourism and strengthen trust and cooperation between private sectors, businesses and investors.

CONCLUSION

Turkey's foreign policy agenda has been marked by the principle of “peace at home and peace at world” since the foundation of the Republic of Turkey; this principle is the fundamental basis of domestic and foreign policies. For decades, EU-Turkey relations had largely been marked by Turkey's membership aspirations and its foreign policy agenda was very much oriented towards the EU's. However, in last decades, Turkey has gone from a financial crisis to having one of the fastest growing economies in the world and recent developments in the political and socio-economic situation in Turkey, is now reshaping Turkey's role in the regional geopolitics as well its bilateral relations with Central Asian Republics and Mongolia.

In the year 2023, Turkey will celebrate the 100th anniversary of Mustafa Kemal Atatürk's founding of the modern republic. Turkish government has set a national objective to have Turkey in 2023 become one of the 10 largest economy in the world.

As we all witness, Turkey, NATO member, has always held an important position in global affairs. Lately though, Turkey has become even more prominent on the world stage. After more than a decade under the rule of Justice and Development Party (AKP), Turkey's trade patterns, diplomatic relations, and cultural exports have transformed Turkey from an economically disadvantaged secular state into the first large Muslim nation with a middle-class majority. Turkey have been ranked 29th to the Soft Power top 30 countries, and ranked 30th in 2017^{xi}. The country's strength lie in the sub index where it performs particularly well in development assistance, its willingness to resettle millions of refugees and permanent mission to multilateral organizations. Turkey has been pursuing a multilateral and multidimensional foreign policy since 2002. Turkish foreign policy no longer attuned to the vagaries of the American geopolitical interest, or the dictates of the European Union.

Even though, Turkey have had major setbacks in the policy implementation in central Asian counties in early 2000, their policy towards the region has regained its momentum starting from 2010. Specially in last decade, when Justice and Development Party is in power, collaboration and Turkish policy toward central Asian countries have been accelerated and specially during 2010-2014 number of high level state visits have been made by the Prime Minister and the President with the main focus on enhanced collaboration in economic sector, in particular energy sector. Mongolia was no exception in this timeframe and process.

TIKA has been one of the main foreign policy instruments to enhance Turkish collaboration with and impact to the central Asian and other Eurasian countries during last two decades. However, due to unfortunate phenomenon that took place in July 2016, bilateral cooperation between central Asian republics and the Republic of Turkey has been interrupted and even worsened at some point. Therefore, in order to elevate ties with Turkey to strategic partnership level, it is crucial to:

1. To enhance ongoing partnership in energy sector since 2015
2. To conduct a joint study into creating a free trade agreement.
3. To promote investment in the tourism, construction, light industry sectors
4. To follow-up initiative by the Mongolian Government to start the process of Free Trade Agreement with Turkey
5. To emphasize the special bond between 2 countries in bilateral cooperation through:

- Intensified Economic relations
- Relations in the field of sciences

The excellent political relations and strong historical ties provide a perfect environment for the development of following sectors.

Moreover, in order to increase bilateral trade and economic relations, infrastructure and logistics need to be resolved urgently in order to attract Turkish investment and increase trade turnover between the two countries. Thus, Turkish authorities constantly request from Mongolia to create an opportunity for air companies to perform direct flights. According to a study conducted by the Turkish side, direct flights can surge foreign trade turnover of the two countries to USD 60 million through trade and tourism sectors.

Bilateral cooperation in the field of science and innovation is not sufficiently developed. Therefore, close relationship between researches institutes, think tank groups should be strengthened either under the framework of developing Free Trade Agreement process or through technical and financial support by the TICA.

Mongolia can adopt numerous practices from Turkey; for instance, the Republic of Turkey also implemented the IMF program in 2002 and successfully repaid USD23.5 trillion in 2010. As a result of the program, the country was able to triple its GDP, increase export by 50 percent and notable improvements were displayed in every sector. For instance, “The FDI, which was USD 1 billion at the time, grew to USD 20 billion today and USD 15 billion is flowing indirectly into the economy. Turkish practice in construction sector can also be shared with Mongolia. They have rich experiences of implementing large-scale infrastructure projects especially household apartments in a short time. These kinds of practical experiences of Turkish companies shall be shared with the Mongolian Counterpart.

In the light of new foreign policy priorities of both countries, following assumption can be made in order to further develop economic cooperation between Turkey and Mongolia in three main areas. At first, Mongolia is a home to many potentials and opportunities in the fields of farming, livestock and agricultures. Secondly, the construction industry represents another potential sector in which bilateral cooperation could flourish. Turkish companies are well-experienced in large-scale construction projects both in apartment construction road and railway construction. The third area of cooperation could be heavy industries such as mining and renewable energy sectors. Mongolia is a country rich in minerals such as coal, iron ore, copper, and uranium as well as shale gas. Turkish mining companies could cooperate with their Mongolian counterparts by way of either single or joint ventures.

¹B.Batkishig, D. Ankhbayar, G.Enkhbayar, “Development of Turkish Mongolian bilateral relations for the anniversary of 45th year of the diplomatic relations” 2014, Ankara, Turkey, page 38.

¹ The Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Turkey, Turkish Statistical Institute, <http://www.turkstat.gov.tr/PreTabloArama.do>

¹<http://www.mfa.gov.tr/economic-relations-between-turkey-and-mongolia.en.mfa>

¹ Foreign Economic Relations board – www.deik.org.tr

¹ FDI figures for 2016 and 2017 is obtained from the National Statistical Office of Mongolia, http://www.1212.mn/tables.aspx?tbl_id=DT_NSO_1500_004V1&COUNTRY_select_all=0&COUNTRYSingleSelect=_77&YearQ_select_all=0&YearQSingleSelect=_201703_201601_201602_201603_201604_201701_201702&YearY_select_all=0&YearYSingleSelect=_2017_2016&viewtype=table

¹Turkish Foreign Policy Synopsis – 2016,<http://www.mfa.gov.tr/synopsis-of-the-turkish-foreign-policy.en.mfa>

¹D.Ulambayar, " Mongolia`s Third Neighbor Policy Concept, Principle, History and Challenges - Reflection of the Third Neighbor Policy Concept in diplomatic history of Mongolia" Journal of International Studies, Institute of International Studies, Mongolian Academy of Sciences, # 1,2014, page 92

¹<http://www.mfa.gov.mn/?p=28993>, Parliament Resolution #10 "Mongolia`s Foreign Policy Concept", approved on February 10, 2011.

¹ <http://www.nsc.gov.mn/sites/default/files/images/National%20Security%20Concept%20of%20Mongolia%20EN.pdf>

¹Mongolia and Turkey Expand Energy and Free Trade Zone Cooperation Eurasia Daily Monitor Volume: 12 Issue: 63 [Alicia J. Campi](#), April 6, 2015

¹<https://softpower30.com/wp-content/uploads/2017/07/The-Soft-Power-30-Report-2017-Web-1.pdf>

BIBLIOGRAPHY

1. Ismael, Tareq, Y., Aydin, Mustafa, (2004). *Turkish Foreign Policy in the 21st century: Changing role in World Politics*, London, UK.
2. KONA, Gamze, (2006) *the Social, Political and Economic Problems Central Asian Republics Face and the Role of Turkey in the Central Asian Region*, Istanbul, Turkey.
3. Lenore, G., Martin, (2004). *Future of Turkish Foreign Policy*, London, UK.
4. Mango, Andrew, (1999) [Ataturk: The Biography of the Founder of Modern Turkey](#), New York, USA.
5. Faruk Sonmezoglu, *Turkish Foreign Policy since WW II*, Istanbul, 2006
6. Baskin Oran, (2008) *Türk dış politikası Kurtulus savasından bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Istanbul, Turkey.
7. Muherrem Ekis (2009) *Türkiyenin Asya Politikası*, TASAM, Ankara., Turkey.
8. Ainur Nogayeva, (2011) *Orta Asyada ABD, Rusya, Çin stratejik denge arayışları*, USAK, Ankara, Turkey.
9. Elnur Hasan Mikhael, Serkan Kunus, Savas Durmus (2015) *Türkiyenin Kafkasya, ve Orta Asya ülkeleri ile Siyasi-İktisadi ve Kültürel İlişkisi*, Ankara, Turkey.
10. "Perceptions" *Journal of International Affairs*, (2014) Center for Strategic Research, Ministry of Foreign Affairs, Republic of Turkey, reference #1
11. *Turkish Foreign Policy Synopsis* (2016) The Ministry of Foreign Affairs, The Republic of Turkey, Ankara, Turkey.
12. Д.Батсайхан (2009) *Монгол Туркийн харилцаа*, Анкара хот, Бүгд Найрамдах Турк улс
13. О.Батхишиг, Д.Анхбаяр (2014) *Дипломат харилцааны 40 жилийн ой: Монгол, Туркийн харилцааны хөгжилт*, Анкара, Бүгд Найрамдах Турк улс.

14. Alicia J. Campi (2015) Mongolia and Turkey Expand Energy and Free Trade Zone Cooperation Eurasia Daily Monitor Volume: 12, Issue: 63
15. "Perceptions" (2014) Journal of International Affairs, Center for Strategic Research, Ministry of Foreign Affairs, Republic of Turkey, Volume XIX, Number 4, pp.1-18
16. "Perceptions" (2016) Journal of International Affairs, Center for Strategic Research, Ministry of Foreign Affairs, Republic of Turkey Volume XIX, number 1
17. Konrad Adenour Foundation (2016) "Mongolia`s Foreign Policy Concept: Theory and Challenges", Ulaanbaatar, Mongolia.
18. D.Ulambayar, " Mongolia`s Third Neighbor Policy Concept, Principle, History and Challenges - Reflection of the Third Neighbor Policy Concept in diplomatic history of Mongolia" Journal of International Studies, Institute of International Studies, Mongolian Academy of Sciences, # 1,2014, page 76-105
19. A Global Ranking of Soft Power – 2017, USC for Public Diplomacy, 2018.
<https://softpower30.com/wp-content/uploads/2017/07/The-Soft-Power-30-Report-2017-Web-1.pdf>
20. www.bilgesam.org
21. www.sam.gov.tr
22. www.orasam.manas.edu.kg

ⁱ B.Batkishig, D. Ankhbayar, G.Enkhbayar, "Development of Turkish Mongolian bilateral relations for the anniversary of 45th year of the diplomatic relations" 2014, Ankara, Turkey, page 38.

ⁱⁱ The Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Turkey, Turkish Statistical Institute, <http://www.turkstat.gov.tr/PreTabloArama.do>

ⁱⁱⁱ <http://www.mfa.gov.tr/economic-relations-between-turkey-and-mongolia.en.mfa>

^{iv} Foreign Economic Relations board – www.deik.org.tr

^v FDI figures for 2016 and 2017 is obtained from the National Statistical Office of Mongolia, http://www.1212.mn/tables.aspx?tbl_id=DT_NSO_1500_004V1&COUNTRY_select_all=0&COUNTRYSingleSelect=_77&YearQ_select_all=0&YearQSingleSelect=_201703_201601_201602_201603_201604_201701_201702&YearY_select_all=0&YearYSingleSelect=_2017_2016&viewtype=table

^{vi} Turkish Foreign Policy Synopsis – 2016, <http://www.mfa.gov.tr/synopsis-of-the-turkish-foreign-policy.en.mfa>

^{vii} D.Ulambayar, "Mongolia's Third Neighbor Policy Concept, Principle, History and Challenges - Reflection of the Third Neighbor Policy Concept in diplomatic history of Mongolia" *Journal of International Studies*, Institute of International Studies, Mongolian Academy of Sciences, # 1, 2014, page 92

^{viii} <http://www.mfa.gov.mn/?p=28993>, Parliament Resolution #10 "Mongolia's Foreign Policy Concept", approved on February 10, 2011.

^{ix} <http://www.nsc.gov.mn/sites/default/files/images/National%20Security%20Concept%20of%20Mongolia%20EN.pdf>

^x Mongolia and Turkey Expand Energy and Free Trade Zone Cooperation *Eurasia Daily Monitor* Volume: 12 Issue: 63 [Alicia J. Campi](#), April 6, 2015

^{xi} <https://softpower30.com/wp-content/uploads/2017/07/The-Soft-Power-30-Report-2017-Web-1.pdf>

BIBLIOGRAPHY

1. Ismael, Tareq, Y., Aydin, Mustafa, (2004). *Turkish Foreign Policy in the 21st century: Changing role in World Politics*, London, UK.
2. KONA, Gamze, (2006) *the Social, Political and Economic Problems Central Asian Republics Face and the Role of Turkey in the Central Asian Region*, Istanbul, Turkey.
3. Lenore, G., Martin, (2004). *Future of Turkish Foreign Policy*, London, UK.
4. Mango, Andrew, (1999) [Ataturk: The Biography of the Founder of Modern Turkey](#), New York, USA.
5. Faruk Sonmezoglu, *Turkish Foreign Policy since WW II*, Istanbul, 2006
6. Baskin Oran, (2008) *Türk dış politikası Kurtuluş savaşından bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Istanbul, Turkey.
7. Muherrem Ekis (2009) *Türkiyenin Asya Politikası*, TASAM, Ankara., Turkey.
8. Ainur Nogayeva, (2011) *Orta Asyada ABD, Rusya, Çin stratejik denge arayışları*, USAK, Ankara, Turkey.
9. Elnur Hasan Mikhael, Serkan Kunus, Savas Durmus (2015) *Türkiyenin Kafkasya, ve Orta Asya ülkeleri ile Siyasi-İktisadi ve Kültürel İlişkisi*, Ankara, Turkey.
10. "Perceptions" *Journal of International Affairs*, (2014) Center for Strategic Research, Ministry of Foreign Affairs, Republic of Turkey, reference #1
11. *Turkish Foreign Policy Synopsis* (2016) The Ministry of Foreign Affairs, The Republic of Turkey, Ankara, Turkey.
12. Д.Батсайхан (2009) *Монгол Туркийн харилцаа*, Анкара хот, Бүгд Найрамдах Турк улс
13. О.Батхишиг, Д.Анхбаяр (2014) *Дипломат харилцааны 40 жилийн ой: Монгол, Туркийн харилцааны хөгжилт*, Анкара, Бүгд Найрамдах Турк улс.
14. Alicia J. Campi (2015) *Mongolia and Turkey Expand Energy and Free Trade Zone Cooperation Eurasia Daily Monitor Volume: 12, Issue: 63*
15. "Perceptions" (2014) *Journal of International Affairs*, Center for Strategic Research, Ministry of Foreign Affairs, Republic of Turkey, Volume XIX, Number 4, pp.1-18
16. "Perceptions" (2016) *Journal of International Affairs*, Center for Strategic Research, Ministry of Foreign Affairs, Republic of Turkey Volume XIX, number 1
17. Konrad Adenour Foundation (2016) "Mongolia's Foreign Policy Concept: Theory and Challenges", Ulaanbaatar, Mongolia.
18. D.Ulambayar, "Mongolia's Third Neighbor Policy Concept, Principle, History and Challenges - Reflection of the Third Neighbor Policy Concept in diplomatic history of Mongolia" *Journal of International Studies*, Institute of International Studies, Mongolian Academy of Sciences, # 1, 2014, page 76-105
19. A Global Ranking of Soft Power – 2017, USC for Public Diplomacy, 2018.

<https://softpower30.com/wp-content/uploads/2017/07/The-Soft-Power-30-Report-2017-Web-1.pdf>

20. www.bilgesam.org

21. www.sam.gov.tr

22. www.orasam.manas.edu.kg